

Latvijas Republikas Zemkopības ministrija

Latvijas lauksaimniecība un lauki 2009

Saturs

1.	Situācija Latvijas lauksaimniecībā un laukos	4
1.1.	Lauksaimniecības vieta tautsaimniecībā	4
1.2.	Nodarbinātība	5
1.3.	Lauku saimniecību ekonomiskās darbības rādītāji	6
1.4.	Lauksaimniecības zemju izmantošana	11
1.5.	Vidi saudzējoša lauksaimniecība	12
1.6.	Izglītība, konsultācijas un zinātne	14
2.	ES pasākumi lauksaimniecībai un lauku attīstībai	17
2.1.	Kopējā lauksaimniecības politika Latvijā	17
2.1.1.	<i>Tiešie maksājumi</i>	18
2.1.2.	<i>Savstarpējā atbilstība</i>	21
2.1.3.	<i>Kopējā tirgus atbalsta instrumenti</i>	22
2.2.	Lauku attīstības programma 2007. – 2013.gadam	24
3.	Nacionālais atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai	29
3.1.	Valsts atbalsts – subsīdijas	29
3.2.	Tirgus veicināšanas programma	30
3.3.	Kredītu garantijas lauku uzņēmējiem	30
3.4.	Nodokļi	31
3.5.	Kooperatīvu un nevalstisko organizāciju atbalsts	32
4.	Lauksaimniecības nozaru attīstība	34
4.1.	Kopsavilkums	34
4.2.	Piena un piena produktu ražošana	34
4.3.	Cūkgaļas ražošana	40
4.4.	Liellopu gaļas ražošana	43
4.5.	Olu un putnu gaļas ražošana	48
4.6.	Aitkopības un kazkopības nozares attīstība	50
4.7.	Zirgkopība	52
4.8.	Biškopība	53
4.9.	Graudu ražošana	54
4.10.	Augļu un dārzeņu ražošana	56

4.11.	Cukura nozare.....	58
4.12.	Kartupeļu ražošana	59
4.13.	Elļas augu un šķiedraugu ražošana	62
4.14.	Lauksaimniecības augu un dzīvnieku ģenētisko resursu saglabāšana	63
4.15.	Netradicionālās lauksaimniecības nozares	64
4.16.	Bioloģiskā lauksaimniecība	66
5.	Pārtika.....	68
5.1.	Pārtikas rūpniecība un tās politika Eiropā	68
5.2.	Pārtikas ražošana Latvijā	68
5.3.	Valsts veterinārā uzraudzība	70
5.4.	Pārtikas aprites valsts uzraudzība.....	72
6.	Eiropas Savienības ārējās tirdzniecības politika.....	84
6.1.	Starptautiskās tirdzniecības līgumi	84
6.2.	Ārējās tirdzniecības analīze.....	85
6.3.	ES tirgus aizsardzības pasākumi, kas skar Latvijas lauksaimniecības intereses	90
7.	Zivsaimniecība.....	92

1. Situācija Latvijas lauksaimniecībā un laukos

1.1. Lauksaimniecības vieta tautsaimniecībā

Lauksaimniecības nozīmi tautsaimniecībā nevar vērtēt tikai pēc procentu īpatsvara kopējā IKP, jo tas ik gadu samazinās (1.1.tabula). Jāņem vērā, ka lauksaimniecības nozare ir lielākā lauku zemes izmantotāja, noteicošais lauku vides faktors, kā arī viena no galvenajām darba nodrošinātājām laukos.

Sīkāk analizējot lauksaimniecības pievienotās vērtības struktūru, var secināt, ka *faktiskajās cenās* samazinājums ir tikai mežsaimniecības sektorā (– 9,1 %), savukārt lauksaimniecībā un zvejniecībā vērojams pieaugums – atbilstoši par 1,2 % un 15,6 %.

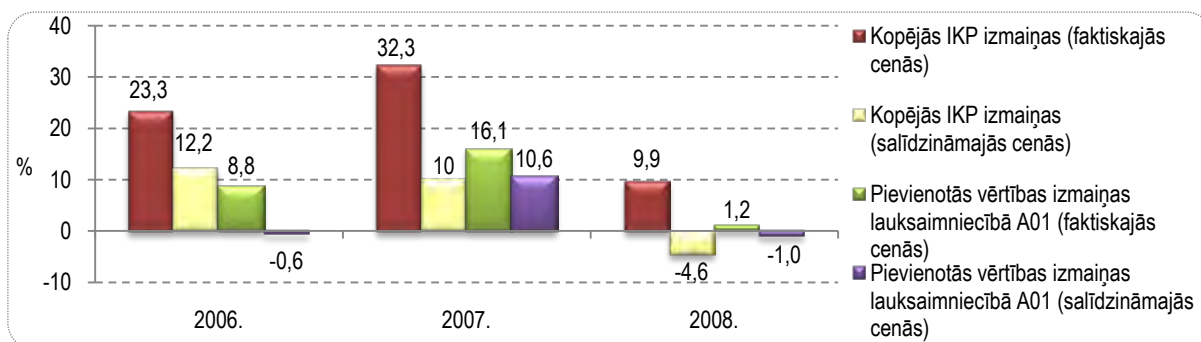
1.1. tabula

Iekšzemes kopprodukts lauksaimniecībā un tā īpatsvars kopējā iekšzemes kopprodukta struktūrā 2006. – 2008.gadā

	2006.	2007.	2008.
IKP faktiskajās cenās, tūkst. Ls	11 171 693	14 779 810	16 243 154
Lauksaimniecības, medniecības un mežsaimniecības pievienotā vērtība faktiskajās cenās, tūkst. Ls	333 797	456 396	440 776
Lauksaimniecības un medniecības pievienotā vērtība faktiskajās cenās, tūkst. Ls	215 948	250 651	253 715
Lauksaimniecības, medniecības un mežsaimniecības pievienotās vērtības īpatsvars kopējā IKP, %	3,0	3,1	2,7
Lauksaimniecības un medniecības pievienotās vērtības īpatsvars kopējā IKP, %	1,9	1,7	1,6

Avots: Centrālā statistikas pārvalde (CSP)

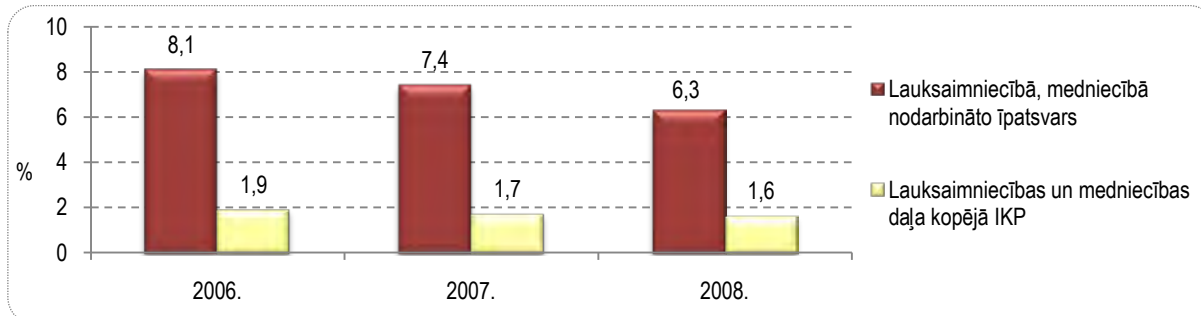
2008.gadā Latvijas iekšzemes kopprodukts *faktiskajās cenās* sasniedza Ls 16 243 154 tūkst. jeb Ls 7168 uz vienu iedzīvotāju. Salīdzinājumā ar 2007.gadu IKP *faktiskajās cenās* ir pieaudzis par 9,9 %, taču 2000.gada *salīdzināmajās cenās* vispārējās ekonomiskās krīzes ietekmē ir vērojams IKP kritums par 4,6 % (1.1.attēls). Lielāko kritumu piedzīvojušas tādas nozares kā viesnīcas un restorāni (– 10,7 %), vairumtirdzniecība, mazumtirdzniecība un remontdarbi (– 8,3 %) un finanšu starpniecība (– 6,6 %). Savukārt tādas nozares kā zvejniecība, ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde, operācijas ar nekustamo īpašumu, noma un cita komercdarbība šajos problemātiskajos apstākļos tomēr nodrošinājušas nelielu pieaugumu – atbilstoši par 3,9, 2,5 un 1,5 %.

Avots: CSP

1.1. attēls. IKP un lauksaimniecības pievienotās vērtības izmaiņas % pret iepriekšējo gadu 2006. – 2008.gadā

Kaut arī samazinās gan lauksaimniecībā un medniecībā nodarbināto īpatsvars, gan lauksaimniecības un medniecības daļa kopējā IKP (1.2.attēls), tas liecina par nozares modernizāciju un darba efektivitātes palielināšanos. Šāda tendence Latviju pietuvina ES vidējam līmenim (4,3 % nodarbināto un 1,3 % lauksaimniecības un medniecības daļa IKP).

Avots: CSP

1.2. attēls. Lauksaimniecībā, medniecībā nodarbināto īpatsvars un lauksaimniecības un medniecības daļa kopējā IKP 2006. – 2008.gadā

1.2. Nodarbinātība

Latvijas iedzīvotāju skaits turpina samazināties: 2008.gadā tas bija par 10 411 cilvēkiem jeb 0,5 % mazāks (2 270 894 cilvēki) nekā iepriekšējā gadā. Taču par darbaspēka reālo pieejamību liecina ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars kopējā iedzīvotāju skaitā (1.2.tabula). 2007.gadā ekonomiski aktīvi bija 66 % iedzīvotāju (15–74 gadu vecuma grupā), 2008.gadā to skaits valstī palielinājās līdz 67,7 %, lai gan iedzīvotāju skaits šajā vecuma grupā ir samazinājies no 1 803,6 tūkst. 2007.gadā līdz 1 796,4 tūkst. 2008.gadā. Šī tendence vērtējama pozitīvi – darbaspējīgie iedzīvotāji meklē darbu, apmeklē papildu apmācības kursus.

Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu kopējam nodarbināto skaitam Latvijā ir tendence palielināties, un 2008.gadā tas ir palielinājies vidēji par 0,5 %.

Analizējot nodarbināto skaita sadalījumu pa darbības veidiem, ir novērojams, ka nedaudz pieaug izglītības sfērā nodarbināto īpatsvars (2007.gadā – 7,3 %; 2008.gadā – 8 %), apstrādes rūpniecībā (2007.gadā – 14,7 %; 2008.gadā – 15,2 %), taču lauksaimniecības un medniecības nozarē nodarbināto īpatsvars ar katru gadu samazinās – no 7,4 % 2007.gadā līdz 6,3 % 2008.gadā, un tas ir straujākais kritums starp nozarēm. Nodarbināto īpatsvara samazinājums vērojams arī ieguves rūpniecībā un karjeru izstrādē, kā arī finanšu starpniecībā – par 0,3 procentpunktiem.

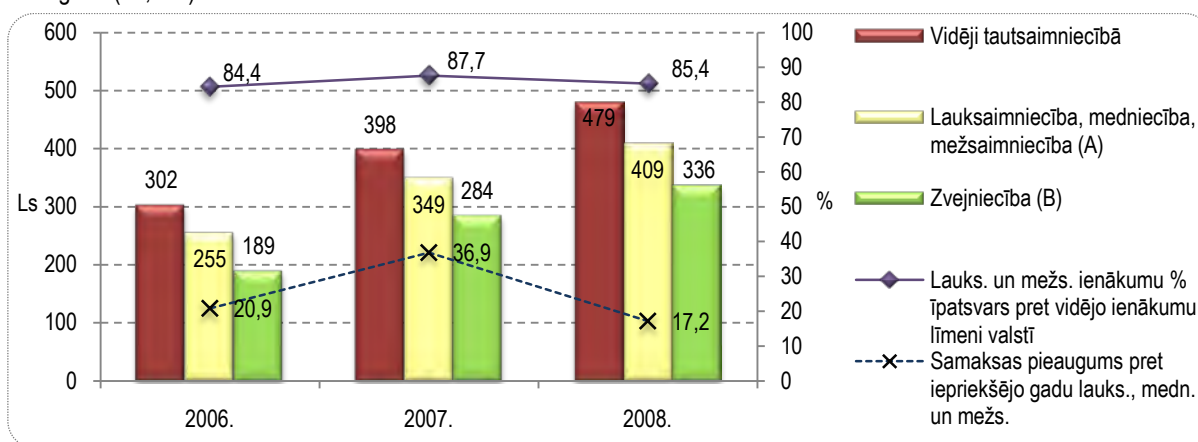
1.2. tabula

Iedzīvotāju nodarbinātības dinamika 2006. – 2008.gadā Latvijā (tūkst. cilvēki)

	2006.	2007.	2008.
Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji vecumā 15 – 74 gadi	1167,5	1191,1	1215,8
Nodarbinātie	1087,6	1119,0	1124,1
Nodarbinātie lauksaimniecībā, medniecībā un mežsaimniecībā	117,8	107,5	87,3
Nodarbinātie lauksaimniecībā, medniecībā un ar to saistītajos pakalpojumos	88,4	82,6	70,3
Nodarbinātie zvejniecībā	2,4	2,8	1,8

Avots: CSP

Aplūkojot nozarē strādājošo mēneša vidējo bruto darba samaksu (1.3.attēls), redzams, ka tā ik gadu palielinās, lai gan 2008.gadā ne tik strauji, cik iepriekš: salīdzinājumā ar 36,9 % pieaugumu 2007.gadā pieaugums 2008.gadā bijis 17,2 % apmērā. Izpaužas vēl kāda svarīga tendence: lauksaimniecībā, medniecībā un mežsaimniecībā nodarbināto mēneša vidējā bruto darba samaksa 2008.gadā sasniedza 85,4 % no vidējās tautsaimniecībā, lai gan vērojams neliels samazinājums pēc 2007.gada (87,7 %).

Avots: CSP

1.3. attēls. Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa 2006. – 2008.gadā

Bezdarbnieku skaits 2008.gada beigās salīdzinājumā ar 2007.gada beigām ir strauji palielinājies (par 24 tūkst. cilvēkiem jeb 46 %). Visgrūtāk atrast darbu ir Rēzeknes rajonā, kur ir visaugstākais bezdarba līmenis Latvijā (2009.gada aprīlī – 23,6 %), bet viszemākais bezdarba līmenis ir Tukuma rajonā (7,1 %).

2008.gadā laukos darba meklētāju īpatsvars bija zemāks nekā pilsētās – attiecīgi 6,8 % un 7,9 %; salīdzinājumā ar 2007.gada datiem (5,9 % un 6,1 %) šis rādītājs ir strauji kāpis.

Analizējot reģistrētā bezdarba rādītājus, redzams, ka 2008.gadā vidēji tas bijis 7,5 % (1.3.tabula), taču Nodarbinātības valsts aģentūras operatīvie dati liecina, ka 2009.gada aprīlī šis rādītājs sasniedza jau 11 %.

1.3. tabula

Darba meklētāju īpatsvars, nodarbinātības un bezdarba līmenis

	2006.	2007.	2008.
Darba meklētāju īpatsvars % ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā, valstī kopumā	6,8	6,0	7,5
Darba meklētāju īpatsvars % ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā, laukos	6,7	5,9	6,8
Darba meklētāju īpatsvars % ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā, pilsētās	6,9	6,1	7,9

Nodarbinātības līmenis (15-64)	66,3	68,4	68,6
Reģistrētā bezdarba līmenis, vidēji periodā, % *	7,0	5,7	7,5

Avots: CSP, * Nodarbinātības Valsts aģentūra

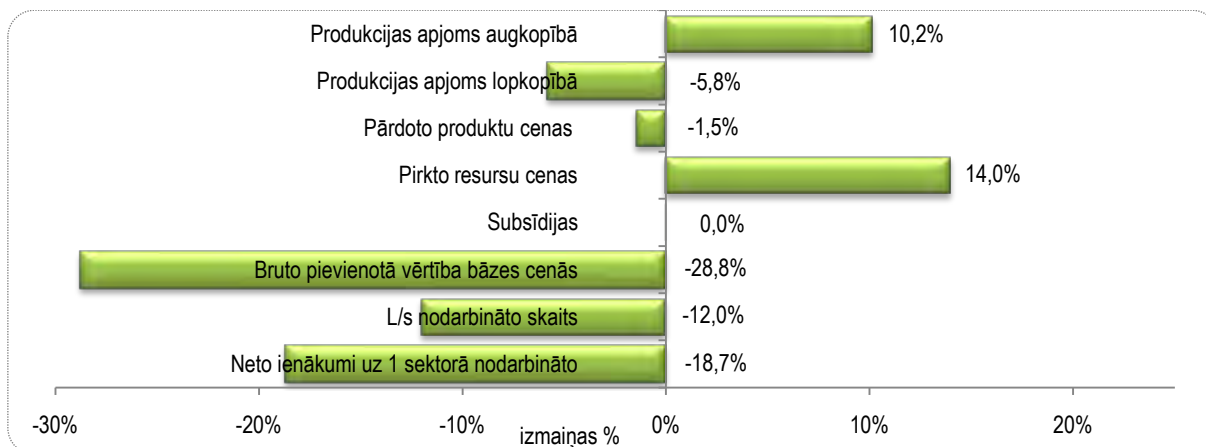
1.3. Lauku saimniecību ekonomiskās darbības rādītāji

Lauksaimniecības sektora ekonomisko rādītāju analīze par 2008.gadu ir veikta, izmantojot lauksaimniecības ekonomisko kopaprēķinu (LEK). Tā aptver visu lauksaimniecības sektoru kopumā, iekļaujot visas saimniecību kategorijas un lauksaimnieciskās darbības veidus, tostarp nelauksaimnieciskās blakusdarbības, ja par tām saimniecībā netiek veikta atsevišķa uzskaitē.

Ienākumu novērtējums ir iegūts, apkopojot visa sektora datus par ražotās produkcijas apjomu, tās izlietojumu, cenām, atbalstu, ražošanas izmaksām un ienākumu pārdali. Galvenie izmantotie informācijas avoti ir Centrālās statistikas pārvaldes, Saimniecību uzskaites datu tīkla (SUDAT) un Lauku atbalsta dienesta dati, un pēc nepieciešamības ir veikts to pārrēķins vai uz tiem balstīts novērtējums. Precizējot datus, ir koriģēti 2007.gada rādītāji. Tā kā informācija par 2008.gadu vēl nav pilnībā pieejama, iegūtie rezultāti ir provizoriski, īpaši – par izmaksām.

Ienākumu analīzē pēc ES lietotās LEK metodikas tiek izmantota galaprodukcija – tā no kopējās saražotās produkcijas atšķiras ar to, ka tajā neietilpst daži izlietojuma veidi, galvenokārt patēriņš pašu saimniecībā tā paša produkta ražošanai, kā arī blakusprodukti u.c.

2008.gads lauksaimniecībā būtiski atšķīrās no iepriekšējiem. Pēc ilgstoša ražošanas apjoma un ienākumu kāpuma Latvijā (sākot jau ar 2000.gadu) aizvadītais gads bija pirmais, kurā konstatēts ienākumu samazinājums. Lai gan produkcijas apjoms joprojām kopumā bija palielinājās, lauksaimniekus visai negatīvi skāra cenu pazemināšanās (vairākiem galvenajiem produktiem – pat ļoti krasi) salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, turpinot strauji kāpt resursu cenām galvenokārt lielo iepriekšējo produkcijas cenu dēļ.

Avots: LVAEI (LEK)

1.4. attēls. Galveno sektora rādītāju izmaiņas 2008./2007.gadā

Šāds divkārs negatīvs efekts izraisīja bruto pievienotās vērtības samazināšanos sektorā par gandrīz 30 %. Vienlaikus ieguldītā darba apjoma samazinājums ir novērtēts par 12 %, un tas atbilst pēdējo gadu tendencei. Subsīdiju apjomam būtībā saglabājoties iepriekšējā līmenī, tie ienākumi uz vienu darbaspēka vienību sektorā atbilstoši aprēķiniem iegūti gandrīz par 20 % mazāki nekā gadu iepriekš.

1.4.attēlā ir apkopoti galvenie rādītāji, kas raksturo izmaiņas lauksaimniecības sektorā 2008.gadā.

Fizisko apjomu izmaiņas

Gandrīz vienīgais pozitīvais apkopojošais rādītājs 2008.gadā lauksaimniecības sektorā bija augkopības apjoma pieaugums – par 10,2 %. Šāds nozīmīgs kāpums tika novērots jau otro gadu pēc kārtas, un to izraisīja galvenokārt lielākās daļas kultūru ražības palielināšanās, ko sekmēja labvēlīgie laikapstākļi. Ja ņem vērā vasarājus, ražība 2008.gadā palielinājusies gandrīz visām kultūrām. Sējumu platības kopumā ir saglabājušās aptuveni iepriekšējā (-1,3%), bet turpina mainīties to struktūra. Galvenā tendence ir tāda, ka arvien vairāk platības aizņem graudaugi un zālāji, samazinoties darbietilpīgāku kultūru – kartupeļu, dārzeņu un citu – platībām. Visstraujāk ir palielinājušās kviešu platības – par 11 %, savukārt vairāku citu laukaugu, piemēram, miežu un rapšu platības, ir samazinājušās – atbilstoši par 10 % un 17 %. Turpinās tendence samazināties kartupeļu (2008.gadā – par 6 %), dārzeņu (par 14 %), kā arī augļu koku un ogulāju platībām (par 29 %). Šo kultūru audzēšana samazinās sistemātiski jau no 2004.gada: 5 gadu laikā dārzeņu un kartupeļu platības sarukušas par trešdaļu, bet augļu koku un ogulāju – pat vairāk nekā par 40 %.

Turklāt dažu kultūru platības pēdējos gados sarūk sevišķi strauji. Šķiedras linu platības 2008.gadā ir samazinājušās par 75 % – ar tiem tika apsēti vairs tikai 369 hektāri (salīdzinājumam 2005.gadā – 2,4 tūkst. ha). Tas ir saistīts ar pārejošo atbalsta maksājumu samazināšanos par šo kultūru. Piedevām ar 2009.gadu minētie maksājumi ir pārtraukti pilnībā. Tāpat strauji – par 60 % – ir samazinājušās lopbarības sakņu platības, tām aizņemot vairs tikai 900 ha. Tas ir 13 % no 2003.gada platības.

2008.gadā lopkopības produktu vērtība salīdzināmās cenās ir samazinājusies par 5,8 %. Par 4 % ir samazinājies olu, bet par 1 % – piena apjoms. Cūku un mājputnu izaudzēšana (ja vērtē pēc dzīvsvara pieauguma saimniecībās) saglabājusies iepriekšējā līmenī, aitū audzēšana ir palielinājusies, bet būtiski samazinājusies liellopu izaudzēšana.

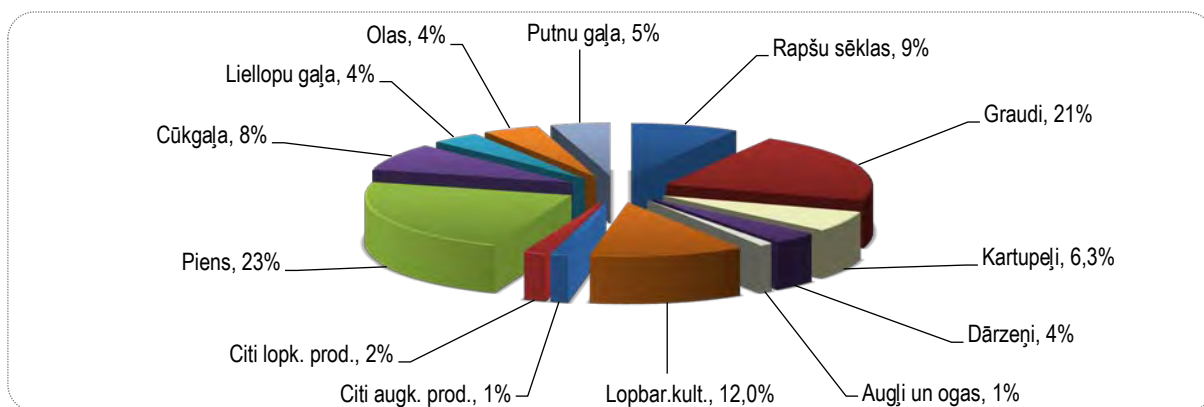
■ Cenu izmaiņas

Vidēji lauksaimniecības nozares galaprodukcijas ražotāju cenas 2008.gadā ir nozīmīgi sarukušas – par 7 %. Šādu kritumu devušas augkopības nozares, kurās cenu samazinājums konstatēts par 18 %. Lopkopībā cenas vidēji kāpušas par 8 %. Vidējā pārdoto preču un pakalpojumu cena (ja neskaita saimniecībā patērēto) 2008.gadā ir samazinājusies par 1,5 %.

Augkopības cenu kritumu visvairāk ietekmēja graudaugi, kuru cena (ja ņem vērā krājumu vērtības izmaiņas) 2008.gadā samazinājās no 30 % (kviešiem) līdz pat 50 % (auzām), bet vidēji – par 36,5 %. Savukārt rapšu cena ir nozīmīgi kāpusi – par 32 %. Vairuma citu augkopības produktu cenas ir samazinājušās, jo īpaši kartupeļiem (par 23 %), kā arī – struktūras izmaiņu dēļ – augļiem un ogām. Tomēr šie dati tiks vēl precizēti pēc informācijas saņemšanas no Saimniecību uzskaites datu tīkla, jo tiek vērtētas gan krājumu izmaiņas saimniecībās, gan arī precizēta vidējā cena.

Minētās nelabvēlīgās tendences galvenokārt ir saistītas ar situāciju pasaules tirgos, kur pēc straujā kāpuma 2007.gadā bija vērojams kritums, ko ietekmēja gan kopražas pieaugums 2008.gadā, gan pieprasījuma samazināšanās.

Lopkopībā 2008.gadā bija salīdzinoši labāka situācija, jo palielinājās vairāku produktu cenas, turklāt, samazinoties graudu cenām, 2. pusgadā lētāka kļuva lopbarība. Straujāk kāpa to produktu cenas, kuru ražošanā ir būtiska spēkarība. Cūku audzēšanā ražotāju cenas palielinājās par 19 %, olu ražošanā – par 18 %, putnu gaļai – par 14 %, salīdzinoši nedaudz arī liellopiem – par 6 %, bet piena cena vidēji gadā bija vienā līmenī ar iepriekšējo, 2007.gadu, lai gan tad tā piedzīvoja gan nozīmīgu kāpumu, gan kritumu.

Avots: LVAEI (LEK)

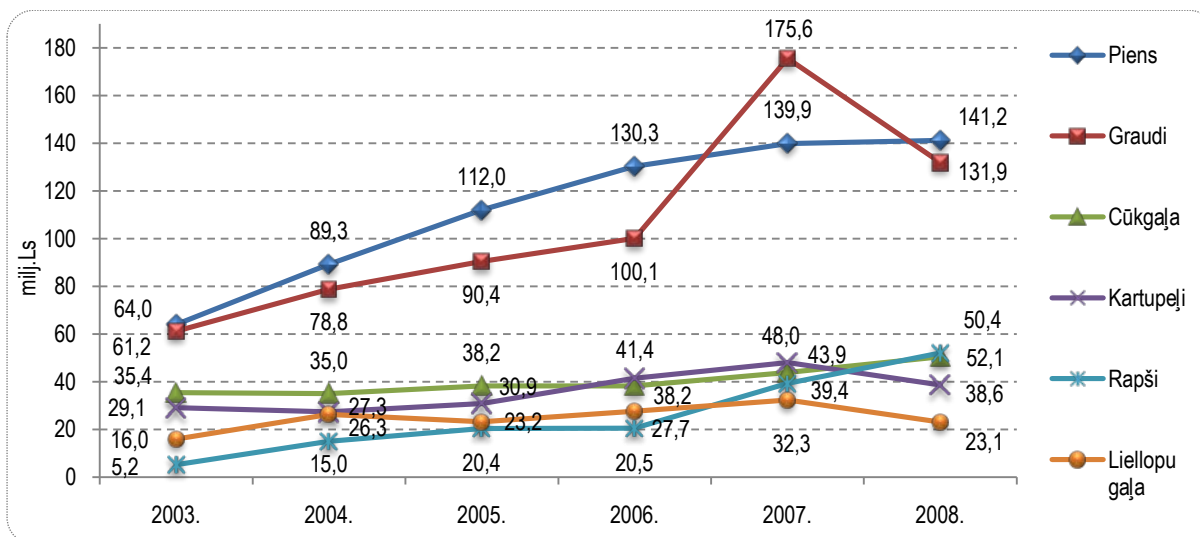
1.5. attēls. Lauksaimniecības preču galaprodukcijas struktūra 2008.gadā (bāzes cenās)

Tātad augkopības pieaugumu būtiski sekmēja lielās cenas 2007.gadā, bet lopkopības sektoram, īpaši gaļas ražošanā, 2007.gads nebija labvēlīgs. Savukārt 2008.gadā tendence kļuva pretēja: vairumam augkopības produktu (izņemot rapšus) cenas strauji samazinājās, toties gaļai – palielinājās. Tomēr zīmīgi, ka ražošanā tika novērota pilnīgi pretēja situācija: to produktu (piemēram, liellopu gaļas, cūkgāļas, arī rapšu) ražošana, kuru cenas 2008.gadā kāpa, samazinājās (pirmo gadu pēc 10 gadu nepārtrauktas palielināšanās mazākas kļuva ar rapšiem apsētās platības), bet daudzu produktu ražošanas apjoms palielinājās, lai gan to cenas kritās, piemēram, graudiem, pienam u.c. Līdzīgas tendences ir vērojamas regulāri: lielākais ražošanas apjoms tiek sasniegts tad, kad tirgus cena nav izdevīga, bet, kad tirgū produkta trūkst, arī ražošanas apjoms ir mazs. Protams, ne jau Latvijas ražotāji ietekmē cenu pasaules tirgū, tāpēc ir jāatzīst, ka Latvijas lauksaimniecībā netiek pienācīgi izmantota tirgus izpēte un prognozēšana, lai paredzētu sagaidāmās izmaiņas tirgū un jau laikus orientētu ražošanu uz peļņu vairāk nesošiem produktiem konkrētā laika posmā.

■ Produkcijas izmaiņas

2008.gadā augkopība veidoja 54,3 %, bet lopkopība – 45,7 % no kopējās lauksaimniecības preču galaprodukcijas vērtības bāzes cenās. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu lauksaimniecības preču galaprodukcijas struktūrā augkopības īpatsvars ir samazinājies (par 2,7 % punktiem), tomēr tas ir lielāks nekā 2006.gadā, kad augkopības produkti veidoja 52 % no lauksaimniecības preču produkcijas.

Atšķirībā no iepriekšējā gada, kad vērtības izteiksmē nozīmīgākais Latvijas lauksaimniecības produkts bija graudaugi (veidojot 27,6 % no kopējās lauksaimniecības preču vērtības bāzes cenās), 2008.gadā to īpatsvars samazinājās līdz 21,4 %, lai gan kopražā palielinājās. Tomēr tas ir mazliet vairāk nekā pirms dažiem gadiem, kad graudi veidoja apmēram 17–20 % no kopējās vērtības. Graudu cenu samazinājums par nozīmīgāko produktu atkal ļāva kļūt pienam (23 % no kopējās vērtības). Savukārt visvairāk ir palielinājies lopbarības kultūru un rapša īpatsvars (atbilstoši par 2,7 un 2,4 procentpunktiem). Līdz ar to rapši jau sasniedza 8,5 % no gala produkcijas vērtības, ieņemot ceturto vietu starp produktiem un pat apsteidzot cūkgāļu. Tomēr arī cūkgāļas īpatsvars 2008.gadā ir būtiski pieaudzis – par 1,4 procentpunktiem. Līdz ar graudiem ir nozīmīgi samazinājies arī liellopu (par 1,3 procentpunktiem) un kartupeļu (par 1,2 procentpunktiem) īpatsvars. Augstais lopbarības kultūru īpatsvars kopējā produkcijā skaidrojams ar lielo zaļās masas ražu 2008.gadā, kā arī ar pļaušanas prasībām, kas sekmē šīs produkcijas ieguvu.

Avots: LVAEI (LEK)

1.6. attēls. Atsevišķu produktu vērtības dinamika 2003. – 2008.gadā (bāzes cenās)

Apļūkojot nozīmīgāko lauksaimniecības produkcijas veidu vērtības izmaiņas bāzes cenās (1.6.attēls), redzam, ka kopējās pieauguma tendences, kas tika novērotas līdz 2007.gadam, vairs nav turpinājušās, tomēr ievērojams samazinājums ir tikai dažiem produktiem. Lai gan 2008.gadā graudaugu vērtība samazinājās par 25 %, tā ievērojami pārsniedz iepriekšējo gadu (līdz 2006.g.) rezultātus. Rapšu vērtība ir strauji turpinājusi kāpt (2008.gadā to noteica nevis apjoma, bet cenu kāpums) un 2 gadu laikā palielinājusies par 2,5 reizēm – no 20 līdz 50 milj. latu. Jāuzsver, ka, par spīti problēmām piensaimniecībā un cūkkopībā, šajās nozarēs 2008.gadā ir sasniegta lielākā produkcijas vērtība salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem. Cūkgaļas produkcijas vērtība ir palielinājusies par 15 %, sasniedzot 50 milj. latu. To sekmēja cenas kāpums šim produktam. Savukārt piena nozarē vērtības palielinājums ir niecīgs – par nepilnu 1 %.

Tomēr vairākiem nozīmīgiem produktiem vērtība samazinājās. Tās kritums kartupeļiem par 20 % ir saistīts ar cenu kritumu šim produktam, bet liellopiem par 28 % – ar liellopu audzēšanas apjoma samazināšanos.

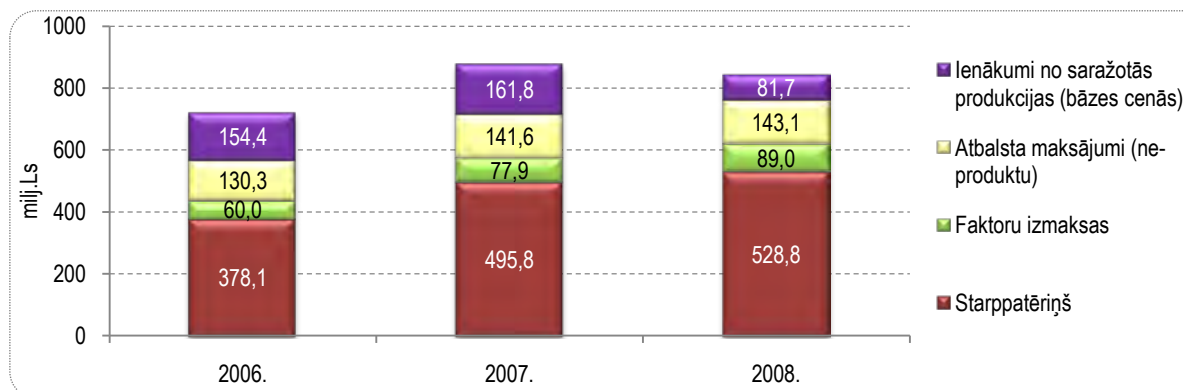
Kopējā lauksaimniecības nozares izlaides vērtība bāzes cenās (ar produktu subsīdijām) 2008.gadā bijusi 700 milj. latu (– 5 %). Vērtības krituma iemesls ir cenu samazinājums – šī iemesla dēļ vērtība samazinājusies par 50 milj. latu, bet apjoma kāpums to ir palielinājis par 14 milj. latu. Interesanti, ka cenu kritums graudaugiem vien samazināja iegūtās produkcijas vērtību par 70 milj. latu. Tas nozīmē, ka pārējiem produktiem, ja neņem vērā graudus, cenu ietekme kopumā bijusi pozitīva.

Subsīdiju līmenis uz produkcijas vienību saglabājies tuvu iepriekšējam līmenim. 2007.gadā tika veikta tiešo maksājumu reforma, tos daļēji nošķirot no ražošanas, taču 2008.gadā būtisku pārmaiņu subsīdiju politikā nebija, tādēļ arī to apjoms un īpatsvars nav nozīmīgi mainījušies. Vienīgi piena ražotājiem tika izmaksāts neliels papildu atbalsts, kas deva iepriekš minēto vērtības pieaugumu par 1 %.

Resursu izmantošana

Ienākumi no lauksaimnieciskās darbības ir atkarīgi ne tikai no saražotās produkcijas vērtības un subsīdijām, bet tos nosaka arī ar ražošanu saistītās izmaksas, no kurām galvenās ir starppatēriņš.

1.7.attēlā attēlota lauksaimnieciskās darbības ieņēmumu struktūra: cik liela daļa ir starppatēriņš, cik – faktoru izmaksas un cik – lauksaimnieku ienākumi.

Avots: LVAEI (LEK)

1.7. attēls. Izmaksu apjoms lauksaimniecības sektora ieņēmumos 2006. – 2008.gadā

*Faktoru izmaksas ietver: ar ražošanu saistītos nodokļus, pamatlīdzekļu patēriņu, nomu un kredītprocentu maksājumus (no tiem atņemti netieši novērtētie finanšu starpniecības pakalpojumi (NNFSP))

2008.gadā lauksaimniecības produkcijas vērtībā ievērojami sarukusi ienākumu daļa. Produkcijas izlaidei samazinoties par 4,9 %, starppatēriņš (pēc provizoriskiem aprēķiniem) ir palielinājies par 6,7 %. Arī faktoru izmaksas ir palielinājušās par 14 %, tāpēc ienākumi no saražotās lauksaimniecības produkcijas (ja neskaita atbalsta maksājumus, kas nav tieši saistīti ar produktu ražošanu) ir sarukuši par 50 % un kopumā ir tikai 81,7 milj. latu. Šī analīze liecina, ka reālā lauksaimnieciskā darbība (produktu ražošana) 2008.gadā devusi vairs tikai 36 % no lauksaimnieku ienākumiem. Atlikusī daļa ir atbalsta maksājumi. Iepriekšējos gados minētais īpatsvars bija nedaudz lielāks par 50 %.

Valstī vērojama straujais patēriņa cenu kāpums ievērojami ir skāris arī lauksaimniecībā izmantotos starppatēriņa resursus, kuru cena jau 2007.gadā palielinājās vidēji par 14 % un 2008.gadā, – vēl par 10,5 %, lai gan produkcijas cenas samazinājās. Arī resursiem, kas iegādāti ārpus lauksaimniecības sektora, cenu kāpums ir daudz straujāks – pat par 25,5 %. Kopējo cenu kāpumu mazināja graudu lopbarības ietekme, tomēr kombinētās lopbarības cenas vidēji gadā ir pat kļuvušas lielākas par 10,8 %.

Visiem resursu veidiem, kuru izcelsme nav lauksaimnieciska (izņemot pesticīdus), cenas 2008.gadā ievērojami palielinājās. Pēc Tirgus veicināšanas centra datiem, minerālmēslu cenas vidēji kāpa par 67 %, veterināro izmaksu – par 46,5 %, nozīmīgs kāpums bija elektroenerģijai (29 %), ēku ekspluatācijai (26 %), degvielai un kurināmajam, kā arī tehnikas uzturēšanai (15 %). Lai gan ekonomiskā aktivitāte samazinājās, būtisks cenu kāpums novērots arī kapitālieguldījumiem – vidēji par 16,5 %.

Šāda cenu celšanās galvenokārt izskaidrojama ar to, ka resursu piegādātāji centās gūt labumu no lauksaimniecības produktu cenu kāpuma 2007.gada otrajā pusē un tā izraisītās lauksaimnieku maksāspējas palielināšanās. Daļai resursu (minerālmēsliem, lopbarībai) būtiska cenu celšanās tika novērota lielākajā daļā Eiropas Savienības valstu. Tomēr tas notika laikā, kad produktu cenas jau samazinājās, tāpēc lauksaimnieki cieta lielus zaudējumus. Starppatēriņa cenu ietekmes dēļ lauksaimnieku zaudējumi 2008.gadā ir novērtēti 50 milj. latu apmērā. Pēc aprēķinā ietvertā novērtējuma, tika prognozēts, ka nelabvēlīgas cenu attiecības dēļ resursu izmantošanas apjoms būs samazinājies par 6 %. Šo informāciju būs iespējams precizēt gada otrajā pusē, kad tiks apkopoti lauksaimniecības uzņēmumu finanšu dati.

■ Pievienotās vērtības un ienākumu izmaiņas

No lauksaimniecības nozares izlaides vērtības bāzes cenās atņemot starppatēriņa izmaksas, iegūst bruto pievienotā vērtību, kas 2008.gadā bija 170,8 milj. latu. Tas ir par 29 % mazāk nekā gadu iepriekš. Kā redzams 1.4. un 1.5.tabulā, šāds rezultāts iegūts, summējot produktu cenu samazinājuma un resursu cenu kāpuma negatīvo efektu. Savukārt salīdzināmās cenās, kā attēlots 1.5.tabulā, bruto pievienotā vērtība ir palielinājusies par 32 milj. latu jeb par 13 %.

Lauksaimniecības nozares neto pievienotā vērtība faktorizmaksās, kura aprēķināta, pie bruto pievienotās vērtības pieskaitot citu atbalstu ražošanai, bet atņemot nodokļus un pamatlīdzekļu patēriņu, ir 243,2 milj. latu (– 23,2 %).

1.4. tabula

Lauksaimniecības ienākumu veidošanās svarīgākās pozīcijas 2006. – 2008.gadā

Rādītāji	Vērtība bāzes cenās, milj.Ls			Izmaiņas (+/-)	
	2006.	2007.	2008.(p)	2007./2006.	2008./2007.
Augkopība	268,1	367,8	334,1	37,2%	-9,2%
Graudaugi	100,1	175,6	131,9	75%	-24,9%
Rapši	20,5	39,4	52,1	92%	32,3%
Cukurbietes	12,4	0,2	0,0	-99%	-100,0%
Lopbarības kultūras	50,1	60,3	74,0	20%	22,6%
Dārzeni	24,8	25,2	22,3	2%	-11,7%
Kartupeļi	41,4	48,0	38,6	16%	-19,5%
Augļi un ogas	8,6	9,9	6,7	14%	-31,6%
Citi augu produkti	10,2	9,4	8,5	-8%	-9,3%
Lopkopība	243,7	277,3	281,1	13,8%	1,4%
Piens	130,3	139,9	141,2	7%	0,9%
Liellopi	27,7	32,3	23,1	17%	-28,5%
Cūkas	38,2	43,9	50,4	15%	14,8%
Mājputni	14,1	24,8	28,6	76%	15,4%
Olas	18,3	24,0	27,1	31%	13,0%
Citi dzīvnieku produkti	15,2	12,5	10,7	-18%	-13,9%
Lauksaimniecības preču izlaide	511,8	645,2	615,3	26,1%	-4,6%
t.sk. izlaide ražotāju cenās	460,7	613,8	585,4	33%	-4,6%
ar produktiem saistītās subsīdijas	51,1	31,3	29,8	-39%	-4,8%
Pakalpojumi	15,5	17,4	20,1	12%	16,0%
Neatdalāmās blakusdarbības	65,1	73,0	64,2	12%	-12,1%
Lauks. "nozares" izlaide	592,4	735,5	699,6	24,1%	-4,9%
Starppatēriņš (ar NNFPSP)	378,1	495,8	528,8	31%	6,7%
Bruto pievienotā vērtība	214,4	239,7	170,8	12%	-28,8%
Subsīdijas, nesadalītas pa produktiem	130,3	141,6	143,1	9%	1,1%
Ar ražošanu saistītie nodokļi	3,8	3,8	4,0	1%	4,0%
Pamatlīdzekļu patēriņš	47,8	60,7	66,8	27%	9,9%
Neto pievienotā vērtība (faktorizmaksās)	293,2	316,8	243,2	8,1%	-23,2%
Noma	4,3	5,8	6,9	33%	20,0%
Kreditprocenti	4,1	7,6	11,4	86%	49,6%

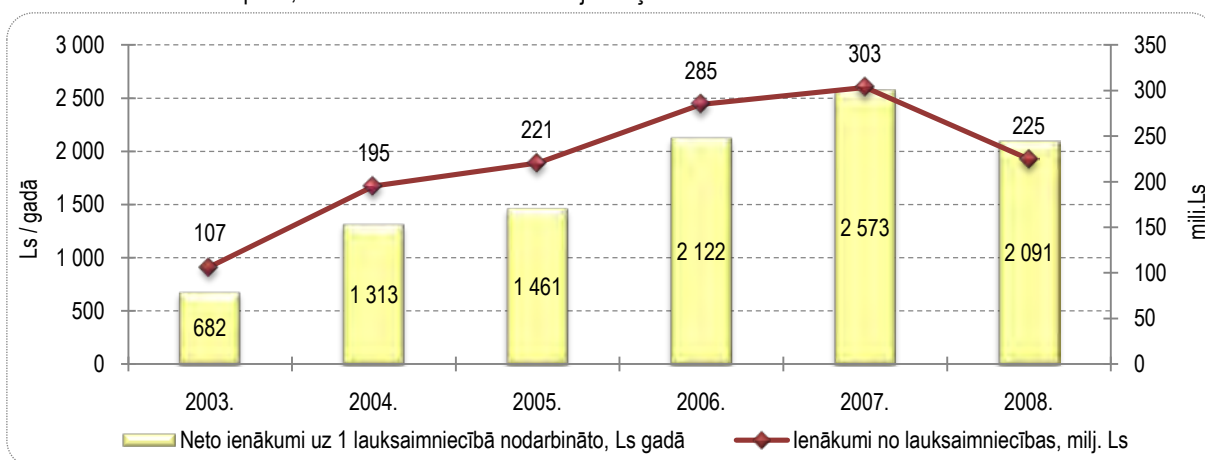
Ienākumi no lauksaimnieciskās darbības	284,7	303,4	224,9	6,6%	-25,9%
Nodokļi no ienākuma	24,2	27,2	27,2	12%	0,1%
Algoto darbinieku ienākumi	36,3	39,8	43,5	10%	9,1%
Ģimenes darbaspēka ienākumi	224,2	236,4	154,2	5%	-34,8%
Nodarbināto skaits lauksaimniecībā, tūkst. pilnās gada darba vienības	122,8	107,4	94,5	-13%	-12,0%
Ienākumi uz vienu pilna laika nodarbināto, Ls gadā	2122	2573	2091	21,3%	-18,7%

Avots: LVAEI (LEK)

No lauksaimniecības nozares neto pievienotās vērtības atņemot nomas un kredītprocentu maksājumus, aprēķināti bruto ienākumi no lauksaimniecības darbības 224,9 milj. latu apmērā, tas ir par 26 % mazāk nekā iepriekšējā gadā.

Te piebilstams, ka 1.4.tabulā attēlotie kredītprocenti veido tikai daļu no faktiskajiem maksājumiem – no tiem ir atņemti NNFSF (netieši novērtētie finanšu starpniecības pakalpojumi), kuri saskaņā ar ES metodiku tiek iekļauti starppatēriņā kā finanšu sektora pakalpojumi citiem sektoriem.

Aprēķinātie neto ienākumi uz vienu lauksaimniecībā nodarbināto 2008.gadā bija 2091 lats gadā jeb Ls 174 vidēji mēnesī. Salīdzinājumā ar 2007.gadu nominālie ienākumi lauksaimniecības sektorā ir samazinājušies par 19 %. Šāds līmenis pat nedaudz atpaliek no 2006.gada, kad vispārējais cenu līmenis bija ievērojami zemāks. Arī aprēķināto rezultātu galvenokārt ir ietekmējis nodarbinātības kritums sektorā – tas pēdējos gados (kopš 2005.gada), pēc CSP struktūras apsekojumu datiem, bija apmēram 12 % gadā, un arī par 2008.gadu darbaspēka apsekojumu dati norāda uz līdzīgu tendenci. Nodarbinātības līmenis krītas līdz ar ražošanas samazināšanos vai pārtraukšanu nelielajās saimniecībās, kurās izmanto visvairāk darbaspēka, kā arī tehniskās modernizācijas dēļ.

Avots: LVAEI (LEK)

1.8. attēls. Ienākumi no lauksaimniecības 2003. – 2008.gadā

2008.gadā vidējais ienākumu līmenis lauksaimniecībā bija tikai 50 % no vidējās neto darba samaksas tautsaimniecībā (Ls 350) salīdzinājumā ar 76 % 2007.gadā un caurmērā 70–80 % laikā no 2004. līdz 2006.gadam.

Ienākumi dažās saimniecībās būtiski atšķiras no vidējā rādītāja; to galvenokārt nosaka saimniecības lielums, specializācija, ražošanas efektivitāte un pieeja tirgiem.

Izsakot rādītājus salīdzināmās cenās (1.5.tabula), ir aprēķināts, ka 2008.gadā ražoto produktu un izmantoto resursu apjoma izmaiņas ir radījušas ienākumu kāpumu par Ls 33,8 milj. (tas netieši liecina par ražošanas efektivitātes pieaugumu), taču cenu ietekme radījusi gandrīz vai katastrofālu ienākumu kritumu – par Ls 112,3 milj. 2008.gadā nav novērots arī subsīdiju līmeņa kāpums, kas varētu daļēji samazināt zaudējumus. Subsīdiju izmaksa gan vēl turpinās, tādēļ dati par to izmaksu vēl tiks precizēti.

1.5. tabula

Ražošanas apjoma un cenu izmaiņu ietekme uz lauksaimniecības rezultātiem 2008.gadā Latvijā

	2007.g. (milj.Ls)	2008.gada vērtība (milj.Ls)		Starpība 2008./2007. (milj.Ls)			Apjoma indekss	Cenu indekss
	Faktiskās cenās	2007.g. cenās	2008.g. cenās	Faktiskās cenās	Salīdz. cenās	Cenu ietekme	2008./07.	2008./07.
Rādītāji								
L/s "nozares" izlaide (bāzes cenās)	735,5	749,4	699,6	-35,9	13,9	-49,8	101,9%	93,4%
t.sk. izlaide ražotāju cenās	704,2	718,0	669,7	-34,4	13,8	-48,3	102,0%	93,3%
produktu subsīdijas	31,3	31,4	29,8	-1,5	0,0	-1,5	100,2%	95,1%
Starppatēriņš	495,8	478,5	528,8	33,1	-17,3	50,3	96,5%	110,5%
Bruto pievienotā vērtība (bāzes cenās)	239,7	270,9	170,8	-69,0	31,2	-100,1	113,0%	63,0%
Faktoru izmaksas	77,9	75,3	89,0	11,1	-2,6	13,7	96,6%	118,2%
Atbalsts (ne-produktu)	141,6	141,6	143,1	1,5	0,0	1,5	100,0%	101,1%
Ienākumi l/s "nozārē"	303,4	337,2	224,9	-78,6	33,8	-112,3	111,1%	66,7%

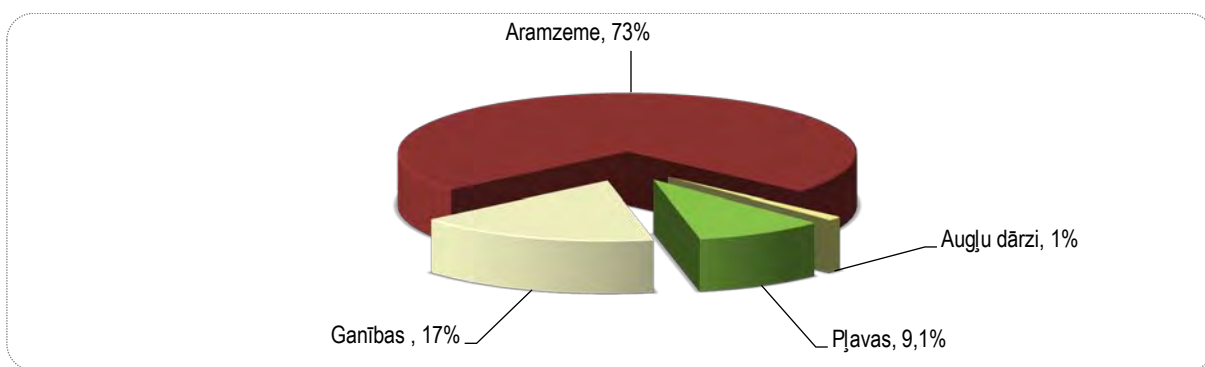
Avots: LVAEI (LEK)

Kopumā novērtējot 2008.gada lauksaimniecības rezultātus, kā arī ņemot vērā pašreizējās tendences, kad joprojām samazinās iepirkuma cenas, jo īpaši piena nozarē, jāatzīst, ka lauksaimniecības nozarē ir kļuvis aktuāls jautājums par izdzīvotību. Situācijā, kad valstī kopumā ir pietiekami sarežģīts ekonomiskais stāvoklis un tāpēc ir grūti rast papildu finansiālu atbalstu nozarei u. tml., tomēr ir nepieciešams pasākumu kopums gan atsevišķu saimniecību, gan sektora līmenī, lai uzlabotu ekonomiskos rezultātus un līdz ar to saimniecību dzīvotspēju. Jau 2008.gadā ir pozitīvi vērtējams fakts, ka dažu resursu, piemēram, minerālmēslu, patēriņš ir samazinājies, lai gan ražība ir cēlusies. Daži pētījumi liecina, ka Latvijā ir būtiskas rezerves, kas ļauj palielināt lietderīgu resursu izmantošanu. Arī ņemot vērā būtiski atšķirīgus rezultātus dažādās saimniecībās, specializāciju grupās, reģionos utt., būtu nepieciešami pētījumi, lai atklātu efektīvākos resursu izmantošanas veidus lauksaimniecības sektorā.

1.4. Lauksaimniecības zemju izmantošana

■ Lauksaimniecībā izmantojamās zemes resursi

Latvijas Republikas Valsts zemes dienesta zemes pārskatā līdz 2009.gada 1.janvārim zemes sadalījumā pa nekustamā īpašuma lietošanas mērķu grupām redzams, ka nekustamā īpašuma lietošanas mērķu grupas „Lauksaimniecības zeme” lauksaimniecībā izmantojamā zeme (LIZ) kopā rajonos ir 2 350 312,2 ha, t. sk. a rānzeme – 1 709 980,2 ha jeb 72,7 %, augļu dārzī – 24 819,6 ha, jeb 1,1 %, pļavas – 213 144,7 ha jeb 9,1 % un ganības 402 382,3 ha jeb 17,1 % (1.9.attēls).

Avots: Valsts zemes dienests (VZD), Zemkopības ministrija (ZM)

1.9. attēls. Nekustamā īpašuma lietošanas mērķu grupas „Lauksaimniecības zeme” lauksaimniecībā izmantojamās zemes sadalījums pa zemes lietošanas veidiem

■ Lauksaimniecībā izmantojamās zemes apsaimniekošana

Pēc Lauku atbalsta dienesta (LAD) informācijas, vienotajam platības maksājumam (VPM) 2008.gadā deklarētā LIZ platība ir 1 566 048 ha kopplatībā jeb 66,6 % no nekustamā īpašuma lietošanas mērķu grupas „Lauksaimniecības zeme” lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības rajonos.

No VPM deklarētajām platībām, kas uzturētas labā lauksaimniecības un vides stāvoklī un atbilst saņemšanas nosacījumiem, papildus valsts tiešajiem maksājumiem (PVTM), kas ir ar ražošanu saistītie maksājumi, pieteiktā platība ir 1 051 458 ha, tostarp lauku blokiem deklarētā platība – 623 359 ha – un lopbarībai deklarētā platība – 428 099 ha.

2008.gadā 1 051 458 ha LIZ jeb 67 % no VPM deklarētās LIZ platības ir saistīti ar lauksaimniecisko ražošanu.

Pārējā VPM deklarētā lauksaimniecībā izmantojamā zeme 514 590 ha apjomā, domājams, tika uzturēta labā lauksaimniecības un vides stāvoklī, lai saņemtu atbalsta maksājumus.

Lauksaimniecībā izmantojamās zemes apsaimniekošanas pārraudzība valstī nenotiek, tāpēc nav pieejama informācija par atbalsta maksājumiem nepieteiktās pārējās nekustamā īpašuma lietošanas mērķu grupas „Lauksaimniecības zeme” lauksaimniecībā izmantojamās zemes apsaimniekošanu rajonos 784 264 ha kopplatībā.

Pēc Latvijas Valsts mežzinātnes institūta „Silava” meža monitoringa datiem, 2008. gada 1. aprīlī ar kokiem un krūmiem aizauguši lauksaimniecības zeme aizņēma 163,46 tūkst. ha un meža kritērijiem atbilstošā LIZ – 142,59 tūkst. ha.

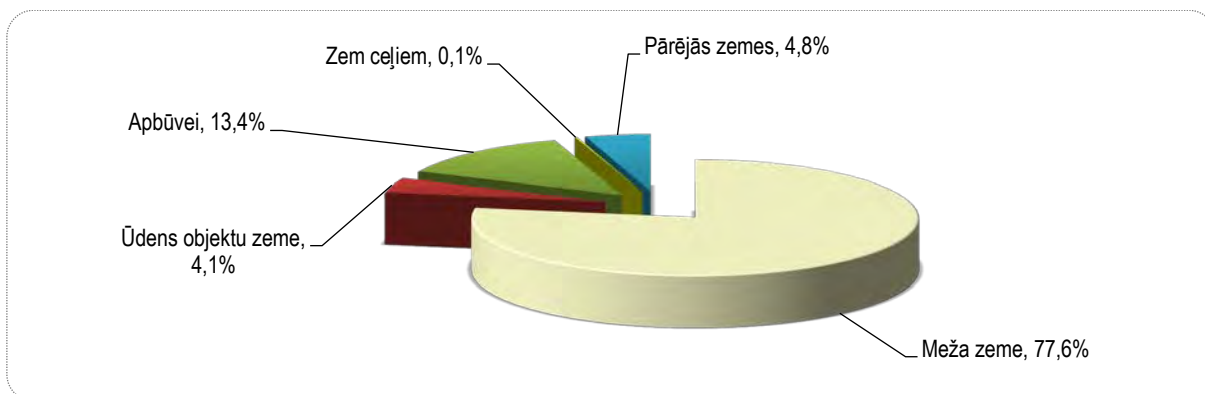
Lauku atbalsta dienesta informācija liecina, ka lauku bloku platība 2009.gada 1.janvārī ir 2 200 995,53 ha jeb par 179 862,69 ha mazāka salīdzinājumā ar 2002.gadu. Lauku bloku platību izmaiņas ir saistītas ar LIZ transformāciju, lauksaimniekiem īstenojot plānotās darbības, kā arī ar lauksaimniecības zemju dabisko apmežošanu un aizaugšanu ar kokaugiem.

Pēc LR Centrālās statistikas pārvaldes datiem, par lauku saimniecību struktūras apsekojumu 2007.gadā, kad kopējā izlasē ietilpa 58,0 tūkst. lauku saimniecību, neizmantotās lauksaimniecībā izmantojamās zemes apjoms bija 155,1 tūkst. ha.

■ Lauksaimniecības zemju transformācija

Lauku atbalsta dienests 2008.gadā ir izsniedzis atļaujas lauksaimniecības zemes transformācijai 8251,23 ha kopplatībā, t. sk. meliorētās zemes transformācijai 2691,49 ha platībā jeb 32,6 % no transformācijai pieteiktās platības.

2008.gadā 6389,99 ha jeb 77,4 % no transformācijai pieteiktās lauksaimniecības zemes paredzēti apmežošanai (1.10.attēls).

Avots: Lauku atbalsta dienests (LAD), ZM

1.10. attēls. Lauksaimniecībā izmantojamās zemes transformācija 2008.gadā sadalījumā pa zemes lietošanas kategorijām

Laikā no 2006. līdz 2008.gadam 76,3 % no transformējamās LIZ tika paredzēts transformēt par meža zemi, un tas liecina, ka LIZ apsaimniekotāji izvēlas par labu meža ieaudzēšanai lauksaimniecības zemē, nevis to izmanto lauksaimnieciskai ražošanai. Apbūves vajadzībām šajā periodā paredzēti 15,3 % no transformējamās zemes (1.6.tabula).

1.6. tabula

Zemes transformācija no 2006. līdz 2008. gadam sadalījumā pa zemes lietošanas kategorijām

Gads	Transformācijai paredzētā LIZ, ha		No kopējās LIZ platības paredzēts transformēt, ha				
	kopā	t. sk. meliorētā platība	Meža zemē	Ūdens objektu zemē	Apbūvei	Zem ceļiem	Pārējā zemē
2006.	7064,18	2686,96	5493,77	261,79	1127,52	6,20	150,84
2007.	7 957,83	3 240,14	5 885,26	403,58	1 338,05	15,37	268,32
2008.	8251,23	2691,49	6389,99	339,09	1099,79	11,50	391,94
Kopā	23273,24	86185,59	17769,02	1004,46	3565,36	33,07	811,10

Avots: LAD, ZM

Saeimā 2009.gada 30. aprīlī pieņemts likums "Grozījumi Lauksaimniecības un lauku attīstības likumā", izslēdzot likuma normu par transformācijas atļauju izsniegšanu, ja iecerēta lauksaimniecībā izmantojamās zemes transformācija. Ar 2009.gada 1.jūliju Lauku atbalsta dienests pārtrauc transformācijas atļauju izsniegšanu un transformētās lauksaimniecības zemes uzskaiti. LIZ lietošanas kategorijas maiņu zemes īpašnieks vai tiesiskais valdītājs turpmāk varēs ierosināt atbilstoši Nekustamā īpašuma valsts kadastra likumā un saistītajos Ministru kabineta noteikumos noteiktajai kārtībai.

Kopsavilkums un secinājumi:

- 2008.gadā vienotajam platības maksājumam tika deklarēti 66,6 % no nekustamā īpašuma lietošanas mērķu grupas "Lauksaimniecības zeme" lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības rajonos.
- 2008.gadā 67 % no vienotajam platības maksājumam (VPM) deklarētās LIZ platības tika izmantoti lauksaimniecības produkcijas ražošanai.
- Nav informācijas par nekustamā īpašuma lietošanas mērķu grupas "Lauksaimniecības zeme" atbalsta maksājumiem nepieteiktās lauksaimniecības zemes 784 264 ha platībā apsaimniekošanu rajonos.
- 2008.gadā no kopējās transformācijai paredzētās LIZ 77,4 % transformējamās zemes tika paredzēti apmežošanai.
- Pēc meža monitoringa datiem, 306,05 tūkst. ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes 01.04.2008. atbilda meža un krūmāju zemes lietošanas kategorijai.

1.5. Vidi saudzējoša lauksaimniecība

2008.gadā veiktie pasākumi tika vērsti uz labas lauksaimniecības prakses nosacījumu popularizēšanu, izpratnes veicināšanu par nepieciešamību ievērot vides prasības lauksaimnieciskā darbībā un par lauksaimnieku atbildību noteikto prasību izpildē, lai samazinātu un novērstu piesārņojumu un saglabātu dabas vērtības.

Latvijā saskaņā ar Padomes 1991.gada 12.decembra Direktīvas 91/676/EEK par ūdeņu aizsardzību pret piesārņojumu no lauksaimnieciskās izcelsmes nitrātiem (turpmāk – Nitrātu direktīva) prasībām ir noteiktas īpaši jutīgās teritorijas (Bauskas, Dobeles, Jelgavas un Rīgas raj.), kas atrodas Zemgales reģionā. Pēc statistikas pārvaldes datiem, šajās teritorijās ir 312 845 ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes un tur saimnieko aptuveni 16 286 lauku saimniecību. Zemgales reģionā ir visauglīgākās augsnes un visintensīvāk izmantotās LIZ.

2004.gadā šajās teritorijās tika noteikti obligāti veicamie pasākumi un ierobežojumi, kas ir ietverti "Rīcības programmā īpaši jutīgām teritorijām, uz kurām attiecas paaugstinātas prasības ūdens un augsnes aizsardzībai no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem" (Ministru kabineta 2004.gada 18.marta rīkojums Nr.163)

(turpmāk – Rīcības programma) un Ministru kabineta 2001.gada 18.decembra noteikumos Nr. 531 "Noteikumi un par ūdens un augsnes aizsardzību no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem".

Eiropas Savienības dalībvalstīm ir jāsagatavo Eiropas Komisijai ziņojums par Nitrātu direktīvas ieviešanu, izvērtējot noteikto pasākumu un ierobežojumu efektivitāti ūdens piesārņojuma samazināšanai īpaši jutīgajās teritorijās par laika posmu no 2004. līdz 2008.gadam.

2008.gadā Zemkopības ministrijas un Vides ministrijas sagatavotajā ziņojumā Eiropas Komisijai tika apkopota informācija par Nitrātu direktīvā noteikto pasākumu ieviešanu un izpildi Latvijā, kā arī par virszemes, pazemes un jūras ūdeņu kvalitāti un lauksaimniecības noteču monitoringa rezultāti.

Izvērtējot apkopoto informāciju par periodu no 2004. līdz 2008.gadam, tika secināts, ka:

- 1) p irmajos Rīcības programmas īstenošanas gados I augsaimnieku i zpratne par not eikto apsaimniekošanas pasākumu un ierobežojumu nepieciešamību nav bijusi pietiekama;
- 2) nav pietiekama finanšu atbalsta saimniecībām tieši kūtsmēslu uzglabāšanas vietu sakārtošanai;
- 3) trūkst datu bāzes par īpaši jutīgo teritoriju saimniecībām;
- 4) noteikto pasākumu izvērtēšanas kontroles sistēma nav efektīva.

2008.gadā notika sagatavošanas pasākumi, lai varētu sākt kultūraugu mēslošanas plānu uzraudzību un kontroli īpaši jutīgajās teritorijās. Zemkopības ministrija sagatavoja grozījumus Ministru kabineta 2001. gada 18.decembra noteikumos Nr. 531 "Noteikumi par ūdens un augsnes aizsardzību no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem", lai precizētu prasības kultūraugu mēslošanas plānu sagatavošanā un uzraudzības valsts informācijas sistēmas datu bāzes par īpaši jutīgo teritoriju saimniecībām uzturēšanā, kā arī lai noteiktu jaunu prasību par iestrādei pieļaujamā slāpekļa daudzumu – 170 kg ar kūtsmēsliem lauksaimniecībā izmantojamās zemes hektārā gadā. Grozījumi tika sagatavoti, konsultējoties ar Zemnieku saeimu un Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomi. Šie grozījumi bija nepieciešami arī tāpēc, ka no 2009.gada stājās spēkā savstarpējās atbilstības pārvaldības prasības, jo īpaši jutīgo teritoriju lauksaimniekiem, lai saņemtu vienoto platības maksājumu, atsevišķo maksājumu par cukuru, atbalstu par kultūraugiem ar augstu enerģētisko vērtību un atbalstu par pārstrādei paredzētajām avenu un zemeņu platībām vides prasību jomā, ir jāievēro kārtība, kas noteikta normatīvajos aktos par ūdens un augsnes aizsardzību no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem.

Lai veicinātu iepriekš minēto pasākumu īstenošanu, uzlabotu apsaimniekošanas pasākumu efektivitāti īpaši jutīgajās teritorijās un popularizētu labas lauksaimniecības praksi ne tikai īpaši jutīgajās teritorijās, bet arī valstī kopumā, Zemkopības ministrija 2008.gadā ir īstenojusi vairākus pasākumus.

- 1) "Buferjoslu ierīkošana" (buferjoslu izveidošana gar tīrumiem, upēm, ezeriem, ūdenskrātuvēm un grāvjiem). Tas tika sākts atbilstoši Latvijas Lauku attīstības plānam 2004.–2006.gadam un turpinās saistībā ar Latvijas lauku attīstības programmu. 2008.gadā tika saņemti 252 iesniegumi, kas šobrīd tiek administrēti.

- 2) No Latvijas Lauku attīstības programmas (2007.–2013.) Tehniskās palīdzības atbalsts tika piešķirts šādiem pasākumiem:

- "Kultūraugu mēslošanas plānu izstrādes metodikas" sagatavošanai;
- "Labas lauksaimniecības prakses nosacījumu Latvijā" jauna izdevuma sagatavošanai;
- informatīvā materiāla "Kultūraugu mēslošanas plāna izstrādes metodika", bukleta "Labas lauksaimniecības prakses nosacījumi Latvijā" un nozaru standarta "Kūtsmēslu ieguve un apsaimniekošana" rokasgrāmatas izdošanai.

- 3) Izmantojot valsts lauksaimniecības attīstībai piešķirtās subsīdijas, tika īstenoti šādi projekti:

- "Kūtsmēslu normatīvu pilnveidošana un dzīvnieku vienības aprēķināšana";
- "Augsnes minerālā slāpekļa monitorings īpaši jutīgajās teritorijās ES Nitrātu direktīvā (91/676/EEC) noteikto prasību izpildei";
- sākts projekts "Minerālmēslu maksimālo normu noteikšana kultūraugiem";
- apstiprināts atbalsts projektam "Minimālās augsnes apstrādes bezmaiņas sējumos ietekme uz laukaugu ražību, vidi un īpaši jutīgo teritoriju apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes izvērtējums".

- 4) No valsts budžeta tika piešķirti līdzekļi nozaru standarta "Kūtsmēslu izvešana un iestrāde augsnē" sagatavošanai.

Lai izglītotu lauku saimniekus, sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs" noorganizēja deviņus seminārus Bauskas, Dobeles un Rīgas rajonā par Eiropas Savienības prasībām saistībā ar Nitrātu direktīvas un citām kopējās lauksaimniecības politikas aktualitātēm. Kopumā seminārus apmeklēja 328 dalībnieki.

Latvija, būdama *Helcom* dalībniece, 2007.gadā 15.novembrī Krakovā, Polijā, ir parakstījusi Baltijas jūras rīcības plānu (turpmāk – BJRP), un viena no tā prioritārām jomām ir lauksaimniecība. 2008.gadā Vides ministrija ir izveidojusi darba grupu, kurā ir iekļauti dažādu institūciju un dažādu jomu pārstāvji. Darba grupa būs atbildīga par Latvijas Baltijas jūras rīcības programmas sagatavošanu. Darba grupu sanāksmēs ir saskaņota plāna īstenošanai nepieciešamā rīcība katrā jomā, izpildes termiņi, atbildīgie un īstenošanas pasākumi. Darba grupa izskatīja *Helcom* Komisijas lēmuma projektu par kritērijiem, pēc kuriem lauksaimniecības "vides karsto punkti" iekļaujami sarakstā un svītrojami no tā, kā arī citus jautājumus.

Īstenoto projektu rezultāti un sagatavotie materiāli veicinās lauksaimnieku informētību par vidi saudzējošām lauksaimnieciskās darbības metodēm un to nepieciešamību.

1.6. Izglītība, konsultācijas un zinātne

Izglītība

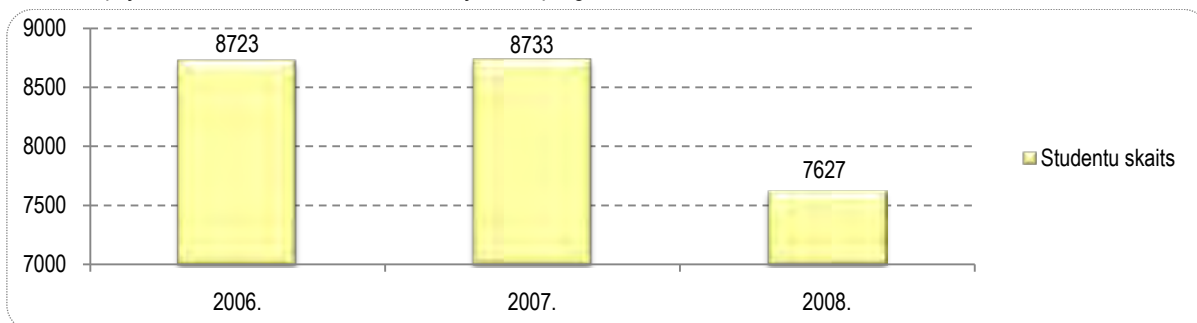
Zemkopības ministrijas padotībā esošā Latvijas Lauksaimniecības universitāte (turpmāk – LLU) nodrošina augstāko akadēmisko un profesionālo izglītību vairākās jomās: lauksaimniecībā, veterinārmedicīnā, pārtikas tehnoloģijās, inženierzinātnēs, meža zinātnēs, lauku sociāli ekonomiskajā attīstībā, informācijas tehnoloģijās un vides apsaimniekošanā.

LLU 2008.gadā nodrošināja šādu izglītības pakāpju studiju programmas:

- 39 pamatstudiju programmas;
- trīs 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmas (ar iepriekš iegūtu augstāko izglītību);
- 23 augstākā līmeņa (maģistra studiju) programmas.

No budžeta dotācijas finansēto studentu skaits pamatstudijās un maģistrantūrā atbilst plānotajam līmenim – 1005 studenti.

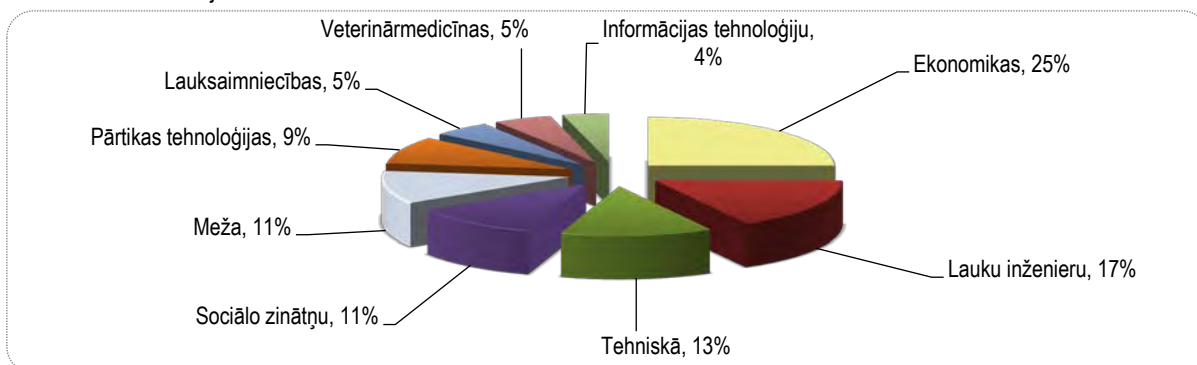
Kopējais studentu skaits samazinās, kā jau tika prognozēts.

Avots: Latvijas Lauksaimniecības universitāte (LLU)

1.11. attēls. Studentu (pamatstudijas, maģistrantūra) skaits LLU 2006. – 2008.gadā

Tirgus pieprasījuma dēļ 2007./2008. studiju gadā studentu skaits palielinājās Meža fakultātē, Informācijas tehnoloģiju fakultātē un Tehniskajā fakultātē.

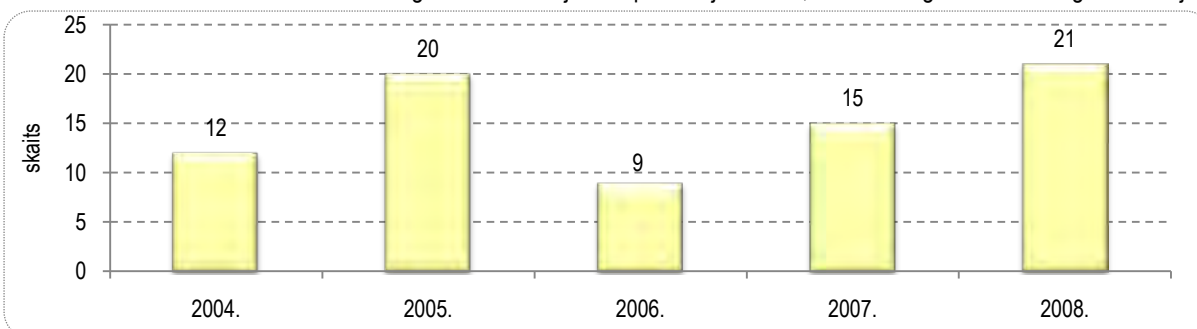

Avots: LLU

1.12. attēls. Studentu sadalījums pa fakultātēm 2008.gadā

2008.gadā bija plānots uzņemt 50 doktorantu, kuru studiju maksu sedz dotācija no vispārējiem ieņēmumiem, un plāns arī tika izpildīts, uzņemot 51 doktorantu. Vidējais doktorantu skaits 2008.gadā bija 193.

LLU doktoranti un darbinieki 2008.gadā ir aizstāvējuši 21 promocijas darbu, un tas ir augstākais sasniegtais rādītājs.

Avots: LLU

1.13. attēls. Aizstāvēto promocijas darbu dinamika 2004. – 2008. gadā

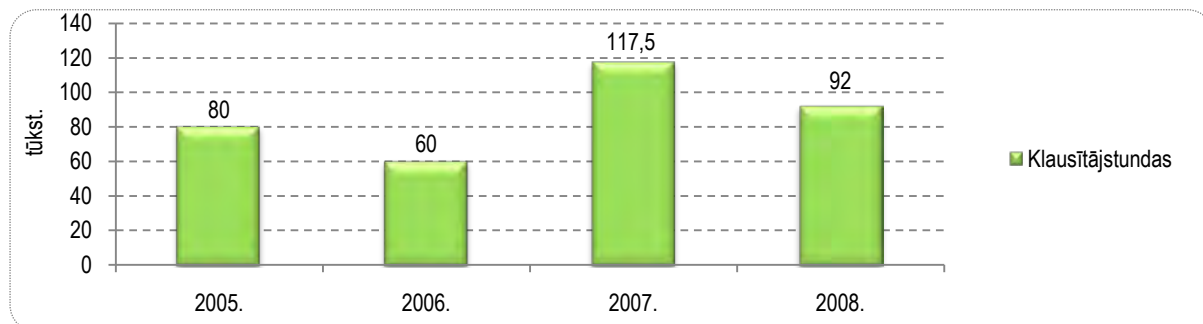
Zinātņu doktoru īpatsvars akadēmiskajā personālā bija 67,3 %, tā augstskolai nodrošinot universitātes statusu.

Arvien lielāka kļūst mūžizglītības nozīme. LLU Mūžizglītības centrs piedāvā 11 tālmācības un e-studiju priekšmetus un īsteno 69 tālākizglītības programmās dažādās LLU kompetences jomās. Programmu īstenošanā un Mūžizglītības centra projektos tika iesaistīti 68 mācībspēki. Palielinājies arī LLU klausītāju skaits.

Iesaistoties starptautiskajā sadarbībā (prioritāte – NOVA/BOVA sadarbības projekts), organizēti 6 kursi un semināri un pr ojektī. Izmantojot SOCRATES/ERASMUS programmu, ārvalstīs studējuši vai praktizējušies 63 s tudenti un 5 1 mācībspēks.

■ Konsultācijas

Konsultācijas par lauksaimniecību un nelauksaimniecisko komercdarbību Latvijas lauku iedzīvotājiem rajona līmenī sniedz 1991.gadā nodibinātais SIA "Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs" (turpmāk – LLKC), k ura 99 % pamatkapitāla pieder valstij un 1 % – Latvijas Zemnieku federācijai. 2008.gadā LLKC organizēja iekšēju reformu un izveidoja 17 reģionālās struktūrvienības – 9 lauku attīstības birojus, kas īsteno valsts finansētos pasākumus, un 8 lauku konsultāciju birojus, kas sniedz lauksaimniekiem un lauku uzņēmējiem komercpalpojumus.

Avots: LLKC

1.14. attēls. LLKC organizēto semināru klausītārstundu dinamika 2005. – 2008.gadā

LLKC 2008.gadā:

- organizēja 1165 mācību seminārus zemniekiem un lauku uzņēmējiem, kuros piedalījās 23 752 klausītāji;
- apkopoja un sagatavoja bruto seguma aprēķinus zemnieku saimniecībām par 2007.gadu, kuros iekļautas 72 augkopības kultūras un lopu grupas;
- reizi mēnesī izdeva informatīvo biļetenu "Lauku Lapa" kopumā 67 200 eksemplāru metienā;
- popularizēja lauksaimniecības nozari 78 Latvijas vispārizglītojošās skolās;
- turpināja projektu "Mazaktīvo lauku teritoriju iedzīvotāju aktivizēšana, motivējot viņus veikt darbības sava dzīves līmeņa uzlabošanai, mazo saimniecību pārprofilēšana nelauksaimnieciskās, netradicionālās un nišas produktu uzņēmējdarbības attīstībai";
- darbam nepieciešamo profesionālo kvalifikāciju paaugstināja 1192 Zemkopības ministrijas un tās padotībā esošo iestāžu speciālistiem;
- aktualizēja vadlīnijas (metodikas) par savstarpējās atbilstības prasībām;
- sāka pasākuma "Laukaugu ražību prognozēšanas sistēmas izveide un ikgadēja prognožu sagatavošana" ieviešanu;
- sāka lauku saimniecību aizvītošanu programmu.

Sadarbojoties ministrijai, LLKC un Latvijas Pašvaldību savienībai, darbu turpināja Lauku konsultatīvā un informācijas apmaiņas sistēma. LLKC koordinēja un metodiski vadīja pašvaldību lauku attīstības speciālistu darbu 510 pašvaldībās. 476 pašvaldību speciālisti ir izglītoti par tēmām "Datorzināšanas" un "Publiskā runa", pēc nodarbībām pārbaudot viņu iegūto zināšanu līmeni un prasmes.

2008.gadā LLKC sāka Valsts lauku tīkla veidošanu Latvijā. Tika izstrādāta Rīcības programma un Rīcības plāns 2009.gadam. Ir nodrošināta Latvijas Valsts lauku tīkla iekļaušanās Eiropas Lauku tīklā.

■ Zinātne

Zinātnisko darbību 2008.gadā veica šādas ministrijas padotībā esošās institūcijas:

1. Latvijas Lauksaimniecības universitāte (LLU);
2. LLU aģentūras:
 - 2.1. Zemkopības zinātniskais institūts;
 - 2.2. Īdenssaimniecības un zemes zinātniskais institūts;
 - 2.3. Lauksaimniecības tehnikas zinātniskais institūts;
 - 2.4. Biotehnoloģijas un veterinārmedicīnas zinātniskais institūts "Sīgra";
3. Latvijas Valsts augļkopības institūts;
4. Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūts;
5. Valsts Priekuļu laukaugu selekcijas institūts;
6. Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts;
7. Latvijas Valsts mežzinātnes institūts "Silava";

8. valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību:

8.1. Agroķīmisko pētījumu centrs;

8.2. Latvijas Augu aizsardzības pētniecības centrs.

Zinātnisko darbību lauksaimniecības jomā veica arī SIA "Latgales Lauksaimniecības zinātnes centrs" un SIA "Pūres Dārzkopības pētījumu centrs".

Ministrija saskaņā ar 2008.gada 22.janvāra Ministru kabineta noteikumu Nr.22 „Noteikumi par valsts atbalstu lauksaimniecībai 2008.gadā un tā piešķiršanas kārtību” (turpmāk- noteikumi) 4. pielikumu „Atbalsts i zglītībai, zinātnei un informācijas izplatīšanai” finansēja pētījumus Ls 1 150 000 apmērā.

Atbilstoši noteikumu 6. pielikumam “Atbalsts investīciju veicināšanai lauksaimniecībā” ministrija finansēja zinātnisko institūciju materiālo resursu iegādi Ls 500 000 apmērā.

2. ES pasākumi lauksaimniecībai un lauku attīstībai

2.1. Kopējā lauksaimniecības politika Latvijā

Lai nodrošinātu garantētu pārtikas piegādi Eiropas Kopienai, 1957.gadā tika radīti pamatprincipi vienotā tirgus izveidei – tā saucamā kopējās lauksaimniecības politika (turpmāk – KLP).

Ar Romas līgumu, kurā ir definēti KLP mērķi, sešas dalībvalstis (Francija, Vācija, Itālija, Beļģija, Nīderlande, Luksemburga) nodibināja Eiropas ekonomisko kopienu.

KLP sākotnējie mērķi izriet no Romas līguma 39.panta, un tie ir šādi:

- 1) kāpināt lauksaimniecisko ražošanu, veicinot tehnisko progresu un nodrošinot lauksaimnieciskās ražošanas racionālu attīstību, kā arī ražošanas faktoru, īpaši darbaspēka, optimālu izmantošanu;
- 2) nodrošināt lauksaimniekiem pieņemamu dzīves standartu, it īpaši palielinot lauksaimniecībā nodarbināto personu ienākumus;
- 3) stabilizēt tirgu;
- 4) nodrošināt izejvielu un resursu pieejamību;
- 5) nodrošināt, lai precēm, tām nonākot līdz patērētājiem, būtu saprātīgas cenas.

ES KLP sākumā jāva veiksmīgi sasniegt izvirzītos mērķus, bet vienlaikus ar panākumiem parādījās arī blakus efekti un problēmas, kas gadu gaitā veicināja daudzas ES lauksaimniecības politikas reformas.

Pēdējā un galvenā ES lauksaimniecības politikas reforma, kas skar arī Latvijas lauksaimniecības attīstību, tika pieņemta 2003.gada 26.jūnijā Luksemburgā, kad ES dalībvalstu un kandidātvalstu ministri panāca politisku vienošanos "KLP reforma. Prezidentūras un Komisijas gala vienošanās" par KLP reformas priekšlikumiem.

No 2004.gada sākot pakāpeniski ieviest 2003.gada Luksemburgas reformu, ES KLP paredz sasniegt trīs galvenos mērķus:

- 1) veicināt uz tirgu orientētas lauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstību, kas, ņemot vērā pārmaiņas tirgū, lauksaimniekiem dos plašākas iespējas un ļaus labāk pielāgoties tirgus vajadzībām;
- 2) rosināt ilgtspējīgu un videi draudzīgu lauksaimniecības attīstību;
- 3) veicināt turpmāko lauku attīstību, novirzot tiešo ienākumu atbalstu no produkcijas ražošanas uz lauku cilvēku, kas šo produkciju ražo, un nodrošinot pietiekami augstu dzīves līmeni lauku iedzīvotājiem.

Lai novērtētu, kā darbojas 2003.gadā pieņemtā Luksemburgas reforma un kā ar to var vislabāk sasniegt izvirzītos mērķus, ņemot vērā ES paplašināšanos un citas pārmaiņas, Eiropas Komisija (turpmāk – Komisija) laika posmā no 2008. līdz 2009.gadam veica KLP vidēja termiņa pārskatu "veselības pārbaudi".

KLP "veselības pārbaudes" nolūks bija pilnveidot KLP, pārbaudot, vai KLP instrumenti funkcionē atbilstoši politikas mērķiem, kā arī noteikt, kādi instrumenti būtu nepieciešami, lai KLP spētu pielāgoties jauniem izaicinājumiem. "Veselības pārbaudes" laikā tika sagatavoti dažādi priekšlikumi un izdarīti dažādi grozījumi tiesību aktos saistībā ar tiešajiem maksājumiem, vienotā kopējās tirgus organizāciju un lauku attīstību.

ES KLP "veselības pārbaudē" tika panāktas vairākas Latvijai nozīmīgas vienošanās. Svarīgākā no tām ir deklarācija par to, ka Komisija un Eiropas Padome pārskatīs lauksaimniecības tiešo maksājumu sistēmu un starp ES dalībvalstīm pastāvošās atšķirības, lai veidotu jaunu lauksaimniecības politiku nākamajā plānošanas periodā.

Galvenās izmaiņas, kas tiek veiktas KLP "veselības pārbaudes" laikā saistībā ar tiešajiem maksājumiem ir šādas:

Atbalsta maksājumi:

- jaunajām dalībvalstīm arī tiek dota iespēja lauksaimniekiem piešķirt īpašu atbalstu, lai risinātu vides jautājumus, uzlabotu lauksaimniecības produktu kvalitāti un tirdzniecību, lai novērstu sekas, ko radīs pakāpeniska piena kvotu atcelšana un atbalsta nodalīšana īpaši jutīgās nozarēs, kā arī lai finansētu kompensācijas par noteiktiem ekonomiskiem zaudējumiem saistībā ar dzīvnieku vai augu slimībām, novirzot šiem pasākumiem līdz 10 % no kopējiem tiešmaksājumiem;
- līdz 2012.gadam ir pagarināts saistīto maksājumu piemērošanas periods sēklām, kartupeļu cietes ražotājiem, kā arī linu pirmapstrādātājiem. Tas nozīmē, ka dalībvalstis arī turpmāk līdz pat 2012.gadam varēs šīm nozarēm piešķirt atbalsta maksājumus par ražošanas vienību;
- laikā no 2010. līdz 2012.gadam Latvijas tiešo maksājumu aploksne tiks palielināta par 1,45 miljoniem eiro gadā.

Savstarpējā atbilstība (turpmāk SA)

- Savstarpējā atbilstība pašlaik ir būtiska KLP sastāvdaļa, un tajā pēc "veselības pārbaudes" ir veiktas vairākas nozīmīgas izmaiņas (sīkāk – 2.1.2.apakšnodaļā "Savstarpējā atbilstība").

Modulācija jeb naudas novirzīšana no tiešajiem maksājumiem lauku attīstībai

Patlaban visiem veco dalībvalstu lauksaimniekiem, kas saņem vairāk nekā 5000 eiro lielu tiešo maksājumu atbalstu, maksājumi tiek samazināti par 5 % un atbilstošie līdzekļi – ieskaitīti lauku attīstības budžetā. Tiesību aktos šo līdzekļu pārdali sauc par modulāciju.

"Veselības pārbaudes" iznākumā ir paredzamas izmaiņas, un tas nozīmē, ka līdz 2012.gadam šī likme tiks palielināta līdz 10 %. Papildu samazinājumi tiks piemēroti lielām saimniecībām (par 4 % lielāks samazinājums būs saimniecībām, kas gadā saņem vairāk nekā EUR 300 000); šo samazinājumu sauc par progresīvo modulāciju. Latvijai modulācija būs jāpiemēro 2013.gadā, bet progresīvā modulācija jau varētu darboties 2012.gadā.

Piena kvota

- laikā līdz 2013. gadam katru gadu piena kvota tiks palielināta par 1 % (kopējais palielinājums pret pašreizējo apjomu būtu 5 %). Papildus, pārskatot iepriekšējo ierobežojošo sistēmu par piena tauku satura koeficienta piemērošanu, ir veiktas korekcijas, kas Latvijai dod efektu, kas pielīdzināms 2,5 % piena kvotas palielinājumam;
- turpmāk ražotājam būs jāizpilda 85 % no piešķirtās piena kvotas, lai netiktu piemērotas visas neizpildītās kvotas vai tās daļas ieskaitīšanas valsts rezervē. Tas sekmēs strukturālos pārkātojumus nozarē un valsts kvotas pilnīgāku izmantošanu, atkal laižot aprītē brīvo kvotas daudzumu.

Intervence

Komisija ir atkāpusies no sākotnējās prasības ieviest kviešu (maizes) intervencei konkursa procedūru ar lejupejošu solīšanas likmi, sākot ar 101,31 eiro/tonnā, un atļauj dalībvalstīm iepirkt intervencē 3 miljonus tonnu kviešu pēc esošās kārtības. Konkursa procedūra būs piemērojama tikai tad, ja šis apjoms tiks pārsniegts.

Īsās linšķiedras pārstrāde

Saglabāsies atbalsts īsās linšķiedras pārstrādātājiem – 90 eiro par tonnu. Pilnīgai maksājuma nodalīšanai ir jānotiek tikai no 2012. gada 1. jūlija. Savukārt garās linšķiedras pārstrādātāji atbalstu saņems līdz 2012. gada 1. jūlijam (kad ir jānotiek pilnīgai nodalīšanai). Līdz tam atbalsts būs 200 eiro par tonnu, bet no 2012. gada 1. jūlija atbalsts būs 160 eiro (sākotnēji bija 100 eiro par tonnu).

2008. gada nogalē Francijas prezidentūras laikā jau tika sāktas diskusijas par KLP pēc 2013. gada. Viens no diskusijas tematiem saistīts ar jautājumu par to, ka tiešo maksājumu sistēmai pēc 2013. gada jākļūst elastīgākai, kā arī vieglāk pamatojamai un izskaidrojamai sabiedrībai.

2.1.1. Tiešie maksājumi

Tiešie maksājumi ir ienākumu atbalsts lauksaimniekiem. Latvijā šobrīd tiek piemērota vienotā platības maksājuma (turpmāk – VPM) shēma, kas ir vienkāršota tiešo maksājumu pārejas shēma lauksaimnieku ienākumu atbalstam. Eiropas Padomes tiešo maksājumu regula paredz, ka jaunajās dalībvalstīs, tostarp arī Latvijā, VPM shēmu var piemērot līdz 2013. gada 31. decembrim.

Finansējums VPM atbalstam tiešo maksājumu shēmas ietvaros tiek nodrošināts gan no valsts, gan ES budžeta. 2008. gadā kopējais lauksaimnieku ienākumu atbalstam izlietotais VPM finansējums tiešo maksājumu shēmas ietvaros bija Ls 106,12 milj. Tātad salīdzinājumā ar 2007. gadu kopējais izlietotais finansējums VPM tiešo maksājumu shēmas ietvaros palielinājās par Ls 16,23 milj. jeb 15,3 %.

2008. gadā Latvijā, izmantojot tiešo maksājumu shēmu, tika piemēroti vairāki atbalsta veidi, kas pilnā apmērā tika finansēti no ES budžeta:

- vienotais platības maksājums (VPM);
- atsevišķais maksājums par cukuru;
- atbalsts par kultūraugiem ar augstu enerģētisko vērtību;
- atbalsts par pārstrādei paredzētajām avenu un zemeņu platībām.

2.1. tabula

ES finansētie atbalsta veidi tiešo maksājumu shēmas ietvaros 2007. un 2008. gadā

Atbalsta veidi tiešo maksājumu shēmas ietvaros	2007.			2008.		
	likme, LVL par vienību	apstiprinātās vienības	izmaksātā summa, LVL	likme, LVL par vienību	apstiprinātās vienības	izmaksātā summa, LVL
VPM, ha	25,57	1 567 927	39 032 054	32,6	1 516 513	49 438 313
Atsevišķais maksājums par cukuru, t	8,66	416 751	3 609 060	10,32	417 917	4 312 908
Atbalsts par kultūraugiem ar augstu enerģētisko līmeni, ha	22,28	35 614	793 478	31,88	19 116	609 428
Atbalsts par pārstrādei paredzētajām avenu un zemeņu platībām, ha	-	-	-	283,44	400	113 376

Avots: ŽM

■ Vienotais platības maksājums

Pievienošanās Eiropas Savienībai līgumā ir paredzēts, ka vienotā platības maksājumu finanšu apmērs ar katru gadu palielinās. Līdz 2013. gadam tiks sasniegts ES "vecu" dalībvalstu līmenis, t.i., tāds finanšu apmērs, kas pilnībā tiks segts no ES budžeta. 2008. gadā Latvijai piešķirtais finansējums VPM bija Ls 49,438 milj. ar maksimālo atbalsta likmi 33,52 Ls/ha. Taču, tā kā 2008. gadā lauksaimnieku deklarētās un Lauku atbalsta dienesta par maksājumiem atbilstošu apstiprinātās platības (1,51 milj. ha) pārsniedza references platību (1,47 milj. ha), kas noteikta, Latvijai iestājoties ES, saistībā ar vienoto platības maksājumu faktiski izmaksātā atbalsta likme bija 32,70 lati par hektāru.

2008. gadā salīdzinājumā ar 2007. gadu VPM likme par vienu hektāru palielinājās par 22 %.

■ Atsevišķais maksājums par cukuru

Atsevišķā maksājuma par cukuru mērķis ir nodrošināt ienākumu atbalstu lauksaimniekiem, lai segtu tirgus (cukura sektora reformas ietekmes) radītos zaudējumus. 2008.gadā maksājuma saņemšanas nosacījumi saglabājās tādi paši kā 2007.gadā.

2008.gadā Latvijai piešķirtais finansējums šim maksījumam bija Ls 4,3 milj. ar likmi 10,32 Ls/t.

■ Atbalsts par kultūraugiem ar augstu enerģētisko vērtību

ES atbalsts par kultūraugiem ar augstu enerģētisko vērtību ir atbalsta maksājums par platībām, kurās ir iesēti vai iestādīti kultūraugi ar augstu enerģētisko vērtību, lai tos izmantotu enerģijas produktu ražošanai. 2008.gadā atbalsta saņemšanas nosacījumi saglabājās tādi paši kā 2007.gadā.

2008.gadā Latvijai piešķirtais finansējums šim atbalstam bija Ls 609 428 ar likmi 31,88 Ls/ha.

■ Atbalsts par pārstrādei paredzētajām avenu un zemeņu platībām

2008.gadā Latvijā tika ieviests jauns ES pārejas posma maksājums atbalstam par platībām, kurās aug avenas un zemenes, kas tiek piegādātas pārstrādei atbilstoši Padomes 2007.gada 22.oktobra Regulas Nr.1234/2007, ar ko izveido lauksaimniecības tirgu kopīgu organizāciju un paredz īpašus noteikumus dažiem lauksaimniecības produktiem, 1.pielikuma X daļā noteikto produktu iegūšanai.

2008.gadā Latvijai piešķirtais finansējums šim atbalstam bija Ls 113 376 ar likmi 283, 44 Ls/ha, no kuras 162,98 Ls/ha tika finansēti no ES budžeta un 120,46 Ls/ha – no valsts budžeta.

■ Papildu valsts tiešie maksājumi

ES tiesību akti nosaka, ka katrai jaunajai dalībvalstij pastāv iespēja līdz ar VPM izmaksāt papildu valsts tiešos maksājumus (turpmāk – PVTM) katrā dalībvalstī nozīmīgos sektoros, ievērojot ES noteiktos atbalstāmos sektorus. Turklāt konkrētajam sektoram pieejamais atbalsta apmērs, ko iespējams saņemt saistībā ar VPM un PVTM, nedrīkst pārsniegt ES "veco" dalībvalstu 100 % līmeni. PVTM pilnā apmērā tiek finansēti no valsts budžeta.

Pamatnosacījumi PVTM saņemšanai 2008.gadā saglabājās tādi paši kā 2007.gadā.

PVTM tiek īstenoti kā divu veidu maksājumi – ar ražošanu saistītie PVTM un no ražošanas atdalītie PVTM.

1. Ar ražošanu saistītie PVTM:

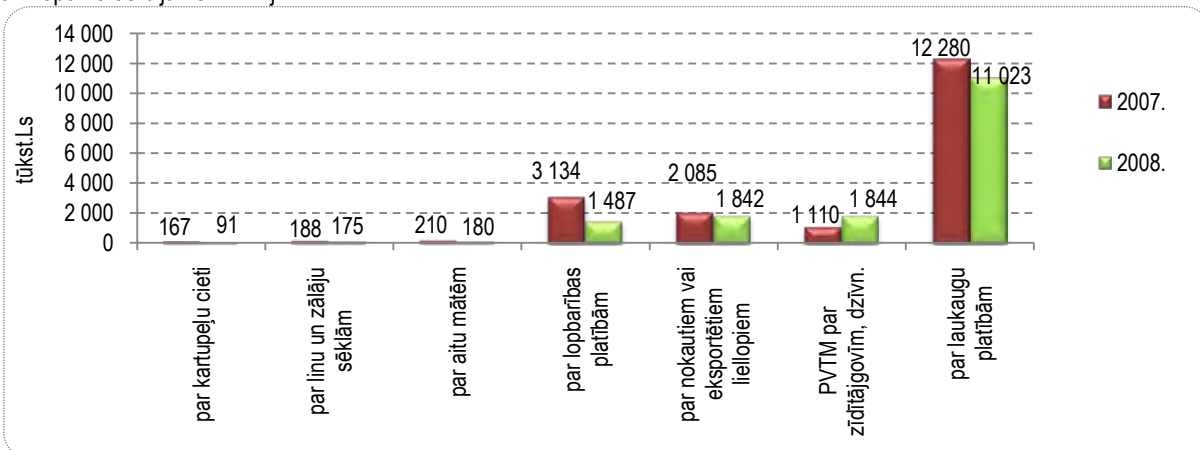
- 1.1. par laukaugu platībām;
- 1.2. par lopbarības platībām;
- 1.3. par nokautiem vai eksportētiem liellopiem;
- 1.4. par zīdītājgovīm;
- 1.5. par aitu mātēm;
- 1.6. par zālāja un linu sēklām;
- 1.7. par kartupeļu cieti;

2. No ražošanas atdalītie PVTM:

- 2.1. par platībām;
- 2.2. par nokautiem vai eksportētiem liellopiem;
- 2.3. par pienu;
- 2.4. īpašos gadījumos jaunajiem lauksaimniekiem.

Ar ražošanu saistītie maksājumi ir atbalsts, kas ir saistīts ar lauksaimnieka darbībām esošajā brīdī (piemēram, atbalsts par apsētajām platībām vai par saražotajām vienībām). **No ražošanas atdalītie maksājumi** ir atbalsts, kas netiek saistīts ar noteiktu lauksaimniecības produktu ražošanu, piemēram, laukaugu hektāriem vai dzīvnieku vienībām. No ražošanas atdalītie maksājumi tiek saukti arī par vēsturiskajiem maksājumiem, jo tie tiek piešķirti par iepriekš pārskata periodā jau notikušām lauksaimnieciskām darbībām.

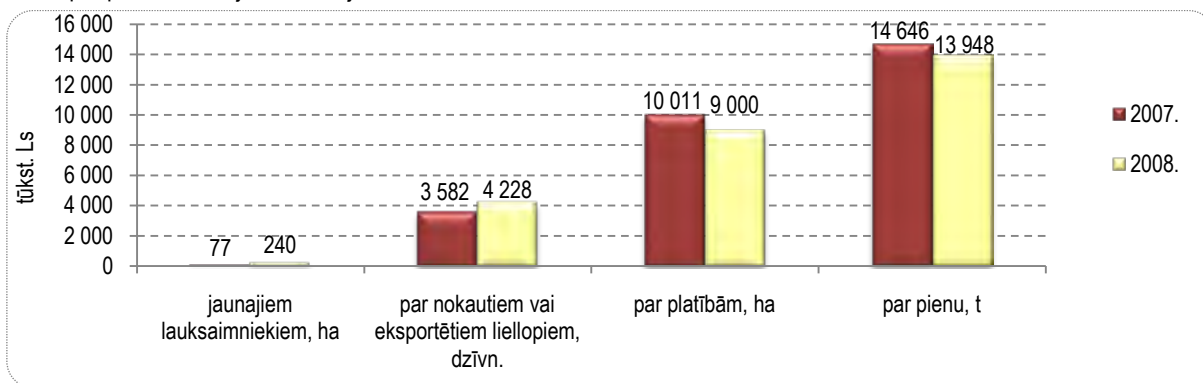
Vislielākais finansējums no visiem PVTM 2008.gadā, kā arī 2007.gadā, tika novirzīts PVTM par laukaugu platībām, un kopumā tie bija Ls 11 milj.

Avots: ZM

2.1. attēls. Papildu valsts tiešo maksājumu izlietotais finansējums pa sektoriem, tūkst.Ls

Savukārt vislielākais finansējums no visiem atdalītajiem PVTM gan 2008., gan 2007.gadā tika novirzīts atdalītajam PVTM par pienu – tas bija Ls 14 milj.

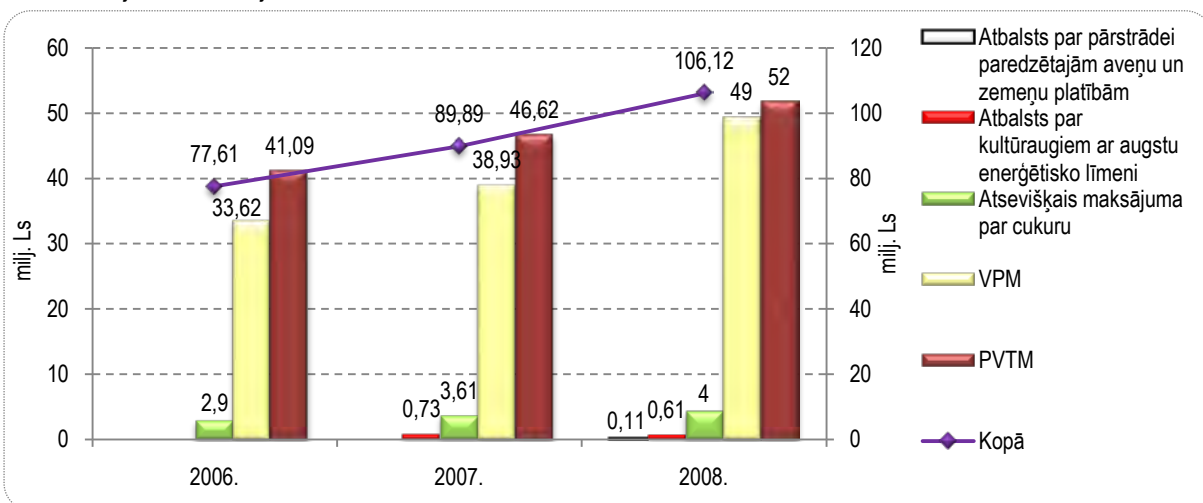

Avots: ZM

2.2. attēls. Atdalīto papildu valsts tiešo maksājumu izlietotais finansējums pa sektoriem, tūkst.Ls

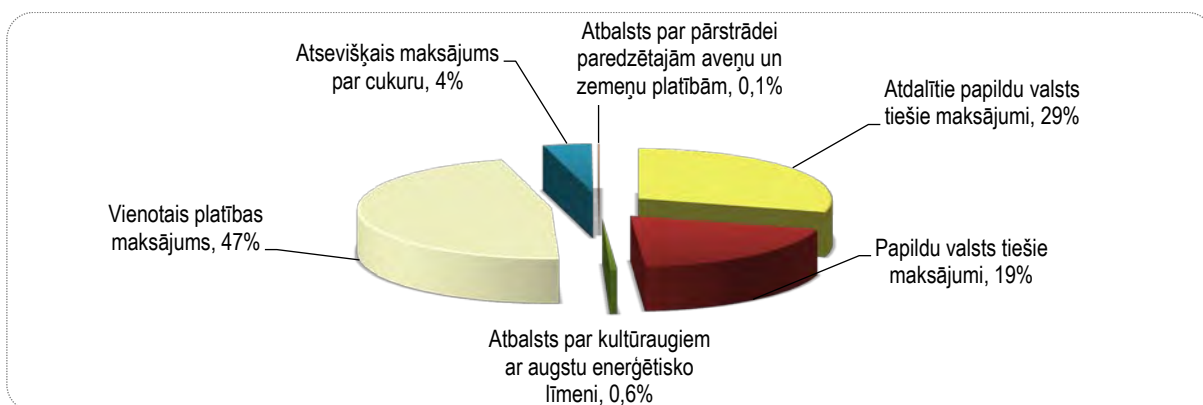
Kopsavilkums

Kopš Latvijā 2004.gadā tika ieviesta VPM shēma, izmaksātās summas lauksaimniekiem ar katru gadu ir palielinājušās. Trīs pēdējos gados Latvijas lauksaimnieki ar VPM starpniecību ir saņēmuši 273,62 milj. Ls (2.3.attēls), un no tiem 51,1 % jeb 133,89 milj. Ls tika finansēti no ES budžeta.

Avots: ZM

2.3. attēls. Valsts un ES finansējums tiešo maksājumu shēmas ietvaros, milj.Ls

Avots: ZM

2.4. attēls. Izmaksātais finansējums tiešo maksājumu shēmas ietvaros pa atbalsta veidiem 2008.gadā, %

Regulējums tiešā atbalsta shēmām

Tiešo maksājumu veidi ir uzskaitīti 2009.gada 19.janvāra Padomes Regulā (EK) Nr. 73/2009, ar ko paredz kopējus noteikumus tiešā atbalsta shēmām saskaņā ar kopējo lauksaimniecības politiku un izveido dažas atbalsta shēmas lauksaimniekiem, kā arī groza Regulas (EK) Nr. 1290/2005, (EK) Nr. 247/2006, (EK) Nr. 378/2007 un atceļ Regulu (EK) Nr. 1782/2003 1.pielikumā.

Latvijā atbalstu VPM shēmas ietvaros, tā veidus un saņemšanas nosacījumus regulē Ministru kabineta 2007. gada 17. aprīļa noteikumi Nr. 269 "Kārtība, kādā tiek piešķirts valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauksaimniecībai tiešā atbalsta shēmu ietvaros". VPM atbalsta administrēšanu un uzraudzību regulē Ministru kabineta 2007. gada 17. aprīļa noteikumi Nr. 268 "Kārtība, kādā administrē un uzrauga valsts un Eiropas Savienības atbalstu lauksaimniecībai un lauku attīstībai, kā arī kārtība, kādā publicē informāciju par atbalsta saņēmējiem".

2.1.2. Savstarpējā atbilstība

Normatīvajos aktos ir noteikts, ka lauksaimniekam, kas vēlas saņemt maksājumus, jāievēro:

- maksājumu saņemšanas nosacījumi;
- savstarpējās atbilstības pārvaldības prasības;
- laba lauksaimniecības un vides stāvokļa nosacījumi.

Savstarpēja atbilstība (turpmāk – SA) ir centrālais kopējās lauksaimniecības politikas elements, kas nodrošina saikni starp lauksaimnieku saņemtajiem tiešajiem maksājumiem un atbilstību normatīvajos aktos noteiktiem nosacījumiem. SA mērķis ir veicināt lauksaimnieku interesi ievērot prasību izpildi sabiedrības interesēs attiecībā uz vides aizsardzību, pārtikas nekaitīgumu, dzīvnieku veselību un labturību, sabiedrības veselību, augu veselību, kā arī labu lauksaimniecības un vides stāvokli.

SA ieviešanas kārtību Eiropas Savienības līmenī nosaka Padomes 2009. gada 19. janvāra Regulas Nr. 73/2009, ar ko paredz kopējus noteikumus tiešā atbalsta shēmām saskaņā ar kopējo lauksaimniecības politiku un izveido dažas atbalsta shēmas lauksaimniekiem, kā arī groza Regulas Nr. 1290/2005, (EK) Nr. 247/2006, (EK) Nr. 378/2007 un atceļ Regulu (EK) Nr. 1782/2003, (turpmāk – Regula Nr. 73/2009) 4.–6. pants par to, ka lauksaimniekam ir jāievēro šīs Regulas II pielikumā minētās pārvaldības prasības, kā arī III pielikumā nosauktie laba lauksaimniecības un vides stāvokļa nosacījumi, lai saņemtu Eiropas Savienības tiešos maksājumus. Šī Regula turklāt nosaka, ka dalībvalstīm SA pārvaldes prasību izpildes kontrolei ir jāizveido SA kontroles sistēma.

Latvijā lauksaimniekiem ir jāievēro SA prasības, lai varētu saņemt tiešos maksājumus – vienoto platības maksājumu, atsevišķo maksājumu par cukuru, atbalstu par kultūraugiem ar augstu enerģētisko vērtību un atbalstu par pārstrādei paredzēto avenu un zemeņu platībām –, kā arī pretendēt uz atbalstu dažos Lauku attīstības programmas 2007.–2013. gadam pasākumos – "Maksājumi lauksaimniekam par nelabvēlīgiem dabas apstākļiem teritorijās, kas nav kaulu teritorijas", "Natura 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar direktīvu 2000/60 EK", "Agrovides maksājumi", "Natura 2000 maksājumi (meža īpašniekiem)" un "Meža vides maksājumi".

SA pārvaldības prasību kopums, kas jāievēro lauksaimniekiem Latvijā, ir noteikts Ministru kabineta 2007. gada 17. aprīļa noteikumos Nr. 269 "Kārtība, kādā tiek piešķirts valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauksaimniecībai tiešā atbalsta shēmu ietvaros" (turpmāk – noteikumi Nr. 269).

SA pārvaldības prasības Latvijā tiek ieviestas pakāpeniski:

- vides jomā – ar 2009. gadu;
- sabiedrības, dzīvnieku un augu veselības jomā – ar 2011. gadu;
- dzīvnieku labturības jomā – ar 2013. gadu.

Latvijas lauksaimniekiem jau no 2004. gada, lai saņemtu vienoto platības maksājumu, bija jāievēro laba lauksaimniecības un vides stāvokļa nosacījumi. SA būtība ir tāda, ka, sākot ar 2009. gadu, lai saņemtu maksājumus, ir jāievēro Latvijas likumdošanā jau noteiktās prasības vides, sabiedrības, dzīvnieku un augu veselības aizsardzības, kā arī dzīvnieku labturības jomā.

2.2. tabula

Normatīvajos aktos noteiktās SA pārvaldības prasības

Vide (spēkā no 2009. gada)	Sabiedrības, dzīvnieku un augu veselības aizsardzība (spēkā no 2011. gada)	Dzīvnieku labturība (spēkā no 2013. gada)
Prasību jomas: • savvaļas putnu aizsardzība; • gruntsūdeņu aizsardzība pret piesārņojumu; • augsnes aizsardzība lauksaimniecībā, izmantojot notekūdeņu dūņas; • ūdeņu aizsardzība pret piesārņojumu ar nitrātiem; • pasākumi attiecībā uz īpaši aizsargājamām dabas teritorijām; • pasākumi attiecībā uz aizsargājamo augu sugām.	Prasību jomas: • pārtikas aprite; • dzīvnieku slimību kontrole un apkarošana; • noteiktu vielu lietošanas aizliegums; • noteiktu augu aizsardzības līdzekļu laišana tirgū.	Prasību jomas: • lauksaimniecības dzīvnieku labturības prasības, kas ietver arī teļu un cūku labturības prasības.
Sabiedrības, dzīvnieku un augu veselības aizsardzība, • dzīvnieku identifikācija un reģistrācija.		

Avots: ZM

Ja lauksaimnieks neievēro SA pārvaldības prasības vai labu lauksaimniecības un vides stāvokli, kopējā tiešo maksājumu summa tiek samazināta vai netiek piešķirta nemaz. Ikviens pārkāpums tiek vērtēts pēc četriem pamatkritērijiem – apjoma, nozīmīguma, pastāvības un pārkāpuma atkārtošanās.

SA prasību izpildi kontrolē šādas kompetentās kontroles iestādes:

- *Lauku atbalsta dienests* kontrolē prasību izpildi vides jomā un LLVN ievērošanu;
- *Pārtikas un veterinārais dienests* kontrolē prasību izpildi sabiedrības, dzīvnieku un augu veselības aizsardzības jomā par dzīvnieku identifikāciju un reģistrāciju un dzīvnieku labturību;
- *Valsts augu aizsardzības dienests* kontrolē prasību izpildi sabiedrības, dzīvnieku un augu veselības aizsardzības jomā par augu veselības aizsardzību un vides jomā par kultūraugu mēslošanas plāniem īpaši jutīgajās teritorijās;
- *Valsts meža dienests* kontrolē prasību izpildi vides jomā par meža platībām.

■ Aktualitātes savstarpējās atbilstības jomā

Pēc Vidēja termiņa pārskata jeb “veselības pārbaudes” rezultātu iegūšanas savstarpējās atbilstības sistēma tika vienkāršota un uzlabota. No savstarpējās atbilstības pārvaldības prasībām ir svītrotas prasības, kas nav tieši attiecināmas uz lauksaimniecisku darbību vai lauksaimniecības zemi, piemēram, prasības par dažu savvaļas putnu medīšanu un to sagūstīšanas un nonāvēšanas līdzekļu aizliegumu, aizsargājamo teritoriju ierīkošanu, biotopu izveidošanu un atjaunošanu, putnu sugu olu lasīšanu un paturēšanu, aizsargājamo savvaļā iegūto augu sugu īpatņu turēšanu, transportēšanu, pārdošanu vai apmaiņu, kā arī apzinātu to sugu palaišanu savvaļā, kuras teritorijā nav vietējās, pasākumi attiecībā uz dažu dzīvnieku gūstīšanu vai nonāvēšanu, par apzinātu sugu introdukciju savvaļā. Tā tiek samazināts slogs lauksaimniekiem, kā arī kontroļu skaits uz vietas saimniecībā. SA prasības tika aktualizētas arī Latvijas normatīvajos aktos.

Tā kā dažos rajonos ūdens aizsardzība un apsaimniekošana lauksaimnieciskās darbības kontekstā kļūst arvien problemātiskāka, tad laba lauksaimniecības vides stāvokļa nosacījumi ir papildināti ar jaunām prasībām, lai aizsargātu ūdeni pret piesārņojumu un noteces ūdeņiem, kā arī pārvaldītu ūdens izmantošanu. Standarts par ūdens apsaimniekošanu stāsies spēkā ar 2010.gada 1.janvāri, bet buferjoslu ierīkošana – ar 2012.gada 1.janvāri.

Turklāt pēc “veselības pārbaudes” jaunajām dalībvalstīm labturības prasību izpildes sasaiste ar tiešajiem maksājumiem ir atlikta līdz 2013.gadam.

Ja savstarpējās atbilstības prasības netiek izpildītas, paredzēta arī iespēja nepiemērot maksājuma samazinājumu, ja tas nav lielāks par 100 eiro. Turpmāk tas tiks piemērots atsevišķi tiešajiem maksājumiem un atsevišķi lauku attīstības plāna pasākumiem.

2.1.3. Kopējā tirgus atbalsta instrumenti

Lai sasniegtu Kopienas dibināšanas līgumā (turpmāk – Līgums) izvirzītos kopējās lauksaimniecības politikas mērķus, Līguma 34.pants paredz lauksaimniecības tirgu kopīgo organizāciju izveidošanu (turpmāk –TKO). TKO ietver daudzveidīgus pasākumus, tostarp atbalstu dažādu produktu ražošanai un tirdzniecībai, kā arī kopīgus mehānismus importa un eksporta stabilizēšanai.

Izmantojot TKO tirgus regulēšanas mehānismus, ir paredzēts dažāda veida atbalsts, piemēram, tirgus intervence (ietver publisko intervenci un privāto uzglabāšanu; 2008.gadā gan netika īstenoti tirgus intervences pasākumi graudiem, piena produktiem, cūkgaļai un liellopu gaļai), eksporta kompensācijas un sektoru atbalsta shēmas.

■ Atbalsts ražotāju organizācijām

Saskaņā ar Eiropas Savienības (turpmāk – ES) augļu un dārzeņu TKO ražotāju organizācijām un ražotāju grupām ir iespēja saņemt atbalstu, lai veicinātu augļu un dārzeņu ražotāju kooperāciju biedru saražotās produkcijas realizācijai. Latvijā ir atzītas divas ražotāju grupas, kas apvieno aptuveni divdesmit profesionālas dārzeņkopības saimniecību. Ražotāju grupām tiek piešķirts atbalsts administratīvo izdevumu segšanai un investīcijām biedru saražotās produkcijas savākšanai, šķirošanai, glabāšanai, fāsēšanai; tas nepieciešams, lai varētu iegūt ražotāju organizācijas statusu. Interese par ražotāju grupu dibināšanu ir arī citiem augļu un dārzeņu ražotājiem. Pirmos atbalsta maksājumus atzītās ražotāju grupas saņēms 2009.gadā.

■ Eksporta kompensācijas

Eksporta kompensācijas ir Latvijai nozīmīgs TKO atbalsta instruments, kura apgušana sekmē eksportētāju konkurētspējas saglabāšanu trešo valstu tirgos, jo ar eksporta kompensācijām tiek kompensēta cenu atšķirība starp ES tirgu un trešo valstu tirgiem. Latvijā eksporta kompensācijas pieejamas kopš iestāšanās ES 2004.gadā, jo atbilstoši P TO nosacījumiem ES ir viena no valstīm, kas vairākiem produktiem (kopumā 20) drīkst piemērot eksporta kompensācijas.

Būtiskākās izmaiņas eksporta kompensāciju piemērošanā 2008.gadā skāra cukura sektoru. Pamatojoties uz cukura sektora reformu, 2008. gada 1.oktobrī tika atcelta eksporta kompensāciju cukuram piemērošana (un līdz ar to atceltas kompensācijas arī par cukuru, kas iestrādāts pārtikas produktos). Jāpiebilst, ka eksportētājiem līdz 2008.gada 7.novembrim bija iespēja izņemt eksporta sertifikātus ar iepriekš fiksētu eksporta kompensāciju likmi un uz šo sertifikātu bāzes eksporta kompensācijas par cukuru saņemt līdz pat 2009.gada 30.jūlijam. Turklāt 2009.gada maijā atbilstošajos ES regulējumos ir izdarīti grozījumi un minētais termiņš pagarināts –sertifikātus ar iepriekš fiksētu likmi, kas izņemti līdz 2008.gada 7.novembrim, uzņēmumi varēs izmantot vēl līdz pat 2009.gada 30.septembrim.

Nemot vērā situāciju tirgū un piena nozarē, 2009.gadā pēc pusotra gada pārtraukuma tika atjaunota eksporta kompensāciju par pienu piemērošana. Latvijas eksportētāji visvairāk piesakās tieši eksporta kompensācijām par pienu un piena produktiem – 2008.gadā šo izmaksu daļa bija 52 % no kopējām eksporta kompensāciju izmaksām Latvijā, bet 2009.gada pirmajos piecos mēnešos – 61 %. 2008.gadā subsidēto piena produktu eksports bija 719 tonnu apjomā, un no tām 41 % produkcijas tika eksportēts uz Maroku, 28 % – uz Tunisiju, 18 % – uz Lībiju. Mazākā apjomā subsidētie piena

produkti eksportēti arī uz Ēģipti, Krieviju, Azerbaidžānu un Gambiju. Turpretī 2009.gada pirmajos piecos mēnešos subsidētie piena produkti tika eksportēti vienīgi uz Azerbaidžānu un Krieviju (kopējais apjoms – 420 tonnu).

Pēc izmaksu apmēra Latvijā otra būtiskākā eksporta kompensāciju daļa ir par pārstrādātiem produktiem: 2008.gadā – 29 % no kopējām eksporta kompensāciju izmaksām Latvijā, bet 2009.gada pirmajos piecos mēnešos – 37 %. 2008.gadā subsidētie pārstrādātie lauksaimniecības produkti tika eksportēti 1,48 tūkst. tonnu apmērā, un galvenā mērķa valsts ir bijusi Krievija (uz turieni eksportēti 84 % subsidēto pārstrādāto produktu). Mazākā apjomā subsidētie pārstrādātie produkti tika eksportēti arī uz Izraēlu, ASV, Azerbaidžānu, Baltkrieviju un Kanādu. 2009.gada pirmajos piecos mēnešos subsidētie pārstrādātie produkti eksportēti 639 tonnu apmērā, un galvenā mērķa valsts vēl aizvien ir Krievija (82 %), bet pēc tās – Izraēla (12 %) un ASV (6 %).

Nākamā būtiskā produktu grupa, par kuru Latvijas eksportētāji saņem eksporta kompensācijas, ir cu kurs pārstrādātos augļos un dārzeņos (2008.gadā eksportētas 296 tonnas, kas veido 17 % no kopējām kompensāciju izmaksām) un cukurs (2008.gadā eksportētas 143 tonnas, kas veido 2 % no kopējām kompensāciju izmaksām). Subsidētais cukurs pamatā ticis eksportēts uz Krieviju un nelielā apjomā – uz Baltkrieviju, bet cukurs pārstrādātos augļos un dārzeņos uz Krieviju eksportēts 89 % gadījumu (pārējais apjoms – uz Kazahstānu, Baltkrieviju, Apvienotajiem Arābu Emirātiem un Ukrainu). 2009.gada pirmajos piecos mēnešos minētie produkti eksportēti tikai uz Krieviju.

2008.gadā ir izmaksātas eksporta kompensācijas par graudaugu eksportu no Latvijas uz Krieviju un Uzbekistānu (eksports 289 t onnu apjomā), bet 2009.gada pirmajos piecos mēnešos eksporta kompensācijas par graudaugiem nav izmaksātas.

2.3. tabula

Latvijā izmaksātais eksporta kompensāciju apmērs pa produktu sektoriem 2007. – 2009.gadā, LVL

Produktu sektors	2007.	2008.	2009.*
Piens un piena produkti	1 719 846	188 609	40 555
Cukurs pārstrādātos augļos un dārzeņos	100 406	63 013	1 481
Pārstrādātie produkti	94 092	104 497	24 328
Cukurs	1 475	6 497	253
Kartupeļu ciete	10 429	1 799	0
Cūkgala	152	0	0
Kopā:	1 926 400	364 415	66 617

Avots: LAD

* Dati par 2009.gadu periodā līdz 31.maijam

Vērtējot pēc eksporta kompensāciju izmaksu apmēra, ir jāsecina, ka 42 % no 2008.gadā izmaksātajām eksporta kompensācijām ir bijušas par produktiem, kuru eksporta mērķa valsts bijusi Krievija, 25 % – par produktiem, kas eksportēti uz Maroku, un 14 % – par produktiem, kas eksportēti uz Tunisiju. Salīdzinājumam: 2007.gadā 35 % no izmaksātajām kompensācijām maksāts par produktiem, kuru eksporta mērķa valsts bija Krievija, bet 32 % – par produktiem, kas eksportēti uz Lībiju.

Eiropas Komisijas programma vistrūcīgākajām personām

Eiropas Komisijas (turpmāk – EK) programmas vistrūcīgākajām personām mērķis ir sniegt atbalstu trūcīgajām personām, piegādājot tām intervencē iepirkus pārtikas produktus un to izstrādājumus.

Programma darbojas saskaņā ar 1992.gada 29.oktobra EK Regulu Nr. 3149/92, ar ko nosaka sīki izstrādātus noteikumus pārtikas piegādei no intervences krājumiem trūcīgākajām personām Kopienā. Latvija programmā piedalās no 2006.gada.

2.4. tabula

Dati par EK programmas vistrūcīgākajām personām īstenošanu (2006. – 2008.)

	2006.gada programma	2007.gada programma	2008.gada programma
Pieprasītais graudu daudzums, t	2 643	3 280	1 440
Piešķirtais finansējums, eiro	281 215	348 962	153 910
Paredzētais personu skaits	19 706	150 000	30 000
Reāli apkalpoto personu skaits	26 681	3 571	39 315
Izdalītais maizes klaipu (gab.) vai putraimu daudzums gadā, t	1 087 136	43	236
Izdales produkts	Baltmaize	Putraimi	
Tiesības saņemt pārtikas produktus	Personām, kuru ienākumi ir zemāki par MK noteikto garantēto minimālo ienākumu līmeni	Personām, kuru ienākumi zemāki ir par 50% no minimālās mēnešalgas	
Piegāžu vietu skaits	265	29	205
Labdarības organizāciju skaits	9	5	7
Produktu piegādātājs	AS "Maiznīca Dinella"; SIA "Kuldīgas RTB"; SIA "Vecā maiznīca"; SIA "Ludzas maiznīca"; SIA "Liepkalni"; SIA "Matss"	SIA "Latgales maiznīca"	AS "Dobeles dzirnavnieks"

Avots: LAD

Apkopotā informācija par programmas rezultativajiem rādītājiem 2006., 2007. un 2008.gadā liecina, ka 2008.gada programma Latvijā īstenoja veiksmīgi (2.4.tabula). Salīdzinājumā ar 2007.gadu tika pilnīgāk izmantots EK finansējums un, īstenojot 2008.gada programmu, tika apkalpots apmēram 11 reizu vairāk vistrūcīgāko personu.

Programmas īstenošanai 2009.gadā EK Latvijai ir piešķīrusi EUR 5 463 353, tādēļ plānots, ka 7 labdarības organizācijas ar 255 piegāžu vietām 2009.gadā 44 083 vistrūcīgākajām personām izdalīs pārtikas produktu komplektus, kuros ir auzu pārslas, četrgraudu pārslas, makaroni, pankūku milti un vājpiena pulveris. Lai gan programmā iesaistīto personu skaits ir liels, Latvijā joprojām ir rajoni, kas nepiedalās programmā. EK programmas vistrūcīgākajām personām īstenošanā turpmākajos gados būtu vēlams lielāka labdarības organizāciju līdzdalība.

■ „Skolas piena” programma

Viens no vienotā TKO tirgus atbalsta instrumentiem ir EK finansētā programma “Atbalsts piena produktu piegādei izglītojamiem” jeb tā saucamā “Skolas piena” programma, kaut arī programmas pamatmērķi ir saistīti ar veselīga uztura un piena patēriņa veicināšanu starp skolēniem, nevis tirgus regulēšanu. Atbilstoši programmai ES atbalsts 2008.gadā bija pieejams pirmsskolas izglītības, pamatzglītības un vidējās izglītības iestāžu skolēniem.

Atbalsta pretendents programmā var būt piena produktu ražotājs, izplatītājs, pati izglītības iestāde vai arī pašvaldība, kuras teritorijā darbojas konkrētā izglītības iestāde. ES atbalsts dod iespēju vispārējās izglītības iestāžu audzēkņiem saņemt 200 vai 250 ml piena vai noteiktu piena produktu dienā par samazinātu cenu. Maksimālās cenas atbalsta programmā ir noteiktas ar tādu aprēķinu, lai ieņēmumi no piena pārdošanas atbalsta pretendentam, kas piedalās programmā, segtu starpību starp produkta pašizmaksu (realizācijas cenu, ieskaitot piegādes izmaksas) un ES atbalstu konkrētam piena produktam.

Ministru kabineta 2008.gada 22.janvāra noteikumi Nr. 41 “Noteikumi par valsts atbalstu lauksaimniecībai 2008.gadā un tā piešķiršanas kārtību” paredzēja līdzfinansējumu valsts atbalsta veidā 0,30 latu par lītru piena. Valsts atbalsts 2008.gadā nodrošināja bezmaksas piena glāzi (maksimāli 250 ml piena dienā) pirmsskolas izglītības un vispārējās izglītības iestādēs 1.–4. klašu audzēkņiem. 2008.gadā Zemkopības ministrija finansēja plakāta izgatavošanu, kurš paredzēts izvietojumam skolās, kas piedalās “skolas piena” programmā.

2.5. tabula

„Skolas piena” programmas īstenošana 2006./2007. – 2008./2009. mācību gadā

Mācību gads	2006./2007.	2007./2008. (01.09.2007. – 31.08.2008.)	2008./2009. (01.09.2008. – 31.12.2008)
Iesniegumi apstiprinājuma saņemšanai	71	17	7
Apstiprināti uzņēmumi	62	17	7
Iesniegumi atbalsta saņemšanai	938	902	359
Pretendenti, kas iesaistās programmā	114	96	90
Iesaistītas izglītības iestādes	725	490	494
Piegādātā piena daudzums, t	3 447,642	1 710,86	648,82
Izmaksāta summa (ES un valsts atbalsts), Ls	545 813,49	856 065,03 *	360 133,40 *
ES atbalsts	152 095,40	289 797,39 *	108 610,88 *
valsts atbalsts	393 718,09	566 267,64 *	251 522,52 *

Avots: LAD

* LAD veiktās atbalsta izmaksas konkrētajā periodā

Salīdzinājumā ar iepriekšējo mācību gadu 2007./2008. mācību gadā “Skolas piena” programmā iesaistīto izglītības iestāžu skaits samazinājās par 3,8 %, jo daļa izglītības iestāžu atteicās no programmas turpināšanas. Turklāt, 2008.gadā sadārdzinoties piena produktu ražošanai un loģistikas izmaksām, pretendēt uz dalību skolas piena programmā atteicās divi piena pārstrādes uzņēmumi, tomēr viens uzņēmums sāka piedalīties programmā. Pēc piena pārstrādes uzņēmumu atteikšanās piedalīties “skolas piena” programmā, izglītības iestādes vai nu atrada citus piena piegādātājus, vai arī pašas ieguva atbalsta pretendenta statusu un turpināja programmas īstenošanu. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu pretendentu skaits, kas iesaistījās atbalsta programmā, ir samazinājies par 15 %. Kopvērtējumā “Skolas piena” programmas popularitāte skolās nedaudz samazinājās, tomēr tajās skolās, kas aktīvi piedalās programmā, bērni labprāt dzer pienu.

2.2. Lauku attīstības programma 2007. – 2013.gadam

Valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauku attīstībai tiek piešķirts, pamatojoties uz “Latvijas Lauku attīstības programmu 2007. – 2013.gadam” (turpmāk – LAP). Tā kā ar 2008.gada 15. februāra lēmumu EK apstiprināja LAP, kas galīgajā redakcijā tika nosūtīta EK 2007.gada 18. decembrī, Latvijai, sākot ar minēto datumu, ir tiesības pretendēt uz atbalstu par izdevumiem, ko programmas maksājumu aģentūra samaksā no 2007.gada 1.janvāra līdz 2015.gada 31.decembrim. Publiskais finansējums LAP īstenošanai Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (turpmāk – ELFLA) ietvaros ir 1 361 646 323 eiro visā laikposmā no 2007. līdz 2013.gadam.

2008.gadā tika uzsākta daļa no LAP pasākumu ieviešanas, izsludinot projekta iesniegumu pieņemšanu atsevišķos LAP pasākumu ietvaros.

Atbalsta pretendentu aktivitāte bijusi dažāda atkarībā no pasākuma specifikas, Latvijas ģeogrāfiskā stāvokļa, teritorijas un ekonomiskās situācijas šajās teritorijās.

Nemot vērā datus par LAP pasākumu sākotnējo ieviešanu, redzam, ka:

- **„Lauku saimniecību modernizācija”** ietvaros 2008.gadā (izsludinātas 3 projekta iesniegumu pieņemšanas kārtas) atbalsta pretendentu pieprasītais finansējums sastāda vidēji 97 % no izsludinātā finansējuma, kas liecina par šī pasākuma popularitāti lauksaimnieku vidū. Šajās kārtās tika iesniegti 1906 projekti, taču apstiprināti 1388 projekti.

Lielākā daļa ieguldījumu veikti jaunu ražošanas pamatlīdzekļu iegādei (aptuveni 70 %), taču mazāk būvmateriālu iegādei, ēku rekonstrukcijai un būvniecībai (aptuveni 10 %), kas liecina par īstermiņa ieguldījumu pārsvaru. Lielākā daļa saimniecību, kas pieteikušās uz atbalstu darbojas graudkopības nozarē (aptuveni 40 %) un piena lopkopības nozarē (aptuveni 30 %), daudz mazāk gaļas lopkopības nozarē (aptuveni 1 %), kā arī jaukta tipa saimniecības (laukkopība un lopkopība) – aptuveni 1 %, kas liecina par graudkopības un piena lopkopības dominējošo stāvokli Latvijas lauksaimniecībā.

Lielākā daļa projektu iesniegti Ziemeļvidzemes, Ziemeļkurzemes, Lielrīgas un Viduslatvijas RLP. Šie ir tie reģioni, kuri aptver diezgan lielu daļu no Latvijas teritorijas, kā arī ekonomiskā attīstība ir salīdzinoši augsta, taču zema aktivitāte novērojama Ziemeļaustrumu un Austrumlatgales reģionos, kas ir ekonomiski mazāk attīstīti reģioni.

Pasākuma ietvaros kopumā atbalsts tika izmaksāts 1077 lauku saimniecībām, no kurām 935 bija juridisku personu īpašums, bet 142 piederēja fiziskām personām, t.sk. 79 vīriešiem un 63 sievietēm. Kopējais izmaksātais atbalsts 2008.gadā sastādīja 18 535,0 tūkst. latu.

- **„Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana”** ietvaros 2008.gadā (izsludināta tikai 1 projekta iesniegumu pieņemšanas kārtā) atbalsta pretendentu pieprasītais finansējums sastāda tikai 12 % no izsludinātā finansējuma. Šī zemā aktivitāte ir izskaidrojama ar pasākuma ieviešanas sākotnējo posmu, tādējādi spriest par šī pasākuma lietderību un prioritāti ir pārāgi. Ņemot vērā sociālo partneru sniegto informāciju, LAP pasākums „Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana” ir nepieciešams un sāk kļūt populārs mežsaimnieku vidū.

Lielākā daļa projektu iesniegti Ziemeļvidzemes, Dienvidkurzemes un Viduslatvijas RLP, kur mežainums sasniedz 50-55 %, taču zema aktivitāte novērojama Dienvidlatgales, Austrumlatgales un Zemgales reģionos, kur mežainums sasniedz tikai 30-40 % no kopējās attiecīgās teritorijas platības.

- **„Lauksaimniecības un mežsaimniecības produktu pievienotā vērtība”** ietvaros 2008.gadā (izsludināta 1 projekta iesniegumu pieņemšanas kārtā) atbalsta pretendentu pieprasītais finansējums sastāda 41 % no izsludinātā finansējuma, kas liecina par diezgan augstu atbalsta pretendentu aktivitāti. Šis pasākums tiek īstenots izmantojot centralizēto administrēšanas mehānismu, t.i. projekta iesniegumu pieņemšana un izvērtēšana notiek tikai LAD centrālajā birojā.

Lielākā daļa ieguldījumu veikti jaunu ražošanas pamatlīdzekļu iegādei (aptuveni 74 %), taču mazāk ēku rekonstrukcijai un būvniecībai (aptuveni 11 %), kas liecina par īstermiņa ieguldījumu pārsvaru. Lielākā daļa uzņēmumu, kas pieteikušās uz atbalstu darbojas piena pārstrādes jomā (aptuveni 43 %), nedaudz mazāk gaļas pārstrādes (aptuveni 25 %) un graudu pārstrādes (aptuveni 21 %) jomā.

Lielākā daļa projektu iesniegti Ziemeļvidzemes, Ziemeļkurzemes, Ziemeļaustrumu, Lielrīgas, Viduslatvijas, Zemgales, Dienvidkurzemes, RLP. Šie ir tie reģioni, kuri aptver diezgan lielu daļu no Latvijas teritorijas, taču zema aktivitāte novērojama Dienvidlatgales un Austrumlatgales reģionos, kas ir ekonomiski mazāk attīstīti reģioni.

- **„Daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizācija”** ietvaros 2008.gadā (izsludināta 1 projekta iesniegumu pieņemšanas kārtā) atbalsta pretendentu aktivitāte bija ļoti liela un atbalsta pretendentu pieprasītais finansējums pārsniedza izsludināto finansējumu. Lielākā daļa projektu iesniegti Dienvidlatgales un Austrumlatgales RLP, kas ir ekonomiski mazāk attīstīti reģioni, kā arī šī pasākuma ietvaros ieguldījumu kopējie apjomi un kompensācijas apjomi ir salīdzinoši mazi. Kopumā iesniegto projektu skaits sasniedza 651 projekts, taču apstiprināti 411 projekti.

- **„Maksājumi par nelabvēlīgiem apstākļiem citās teritorijās (izņemot kalnu teritorijas)”** (MLA) 2008.gadā tika atbalstīti 53 581 saimniecība (ieteikusi uz atbalstu 2007.gadā), aptverot 888,6 tūkst. ha. Kopējais izmaksātais atbalsts 2008.gadā sastādīja 42 292,3 tūkst. latu.

Vidējā izmaksātā atbalsta summa 1 atbalstītajai saimniecībai bija 900 eiro, un vidējā izmaksātā atbalsta summa par 1 hektāru bija 54 eiro.

2008.gadā tika uz jauno pieteikšanos kārtu tika iesniegti 52 013 iesniegumi par kopējo platību 1024,7 tūkst.ha.

- **„Natura 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EK”** ietvaros 2008.gadā tika iesniegti 5 858 iesniegumi par kopējo deklarēto platību 49 803,78 ha un tika atbalstītas 5709 saimniecības, aptverot 42 703 ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes. Kopējais izmaksātais atbalsts 2008.gadā sasniedza 1 300,8 tūkst. latu.

- **„Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvu pasākumu ieviešana”** ietvaros 2008.gadā (izsludināta 1 projekta iesniegumu pieņemšanas kārtā) atbalsta pretendentu pieprasītais finansējums sastāda tikai 11 % no izsludinātā finansējuma. Kā jau iepriekš minēts, šī zemā aktivitāte ir izskaidrojama ar pasākuma ieviešanas sākotnējo posmu, kā arī šī pasākuma specifika nosaka, ka atbalsts mežsaimniecības potenciāla atjaunošanai tiek sniegts tikai ugunsgrēku un/vai dabas katastrofu radīto postījumu vietās.

Lielākā daļa projektu iesniegti Dienvidkurzemes RLP. Kā jau iepriekš minēts, tad šajā reģionā mežainums sasniedz 50-55 %.

- **„Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai”** ietvaros 2008.gadā (izsludinātas 4 projekta iesniegumu pieņemšanas kārtas) atbalsta pretendentu aktivitāte bija ļoti liela un atbalsta pretendentu pieprasītais finansējums pārsniedza izsludināto finansējumu. Atbalstu pasākuma ietvaros 2008.gadā saņēma 86 projekti un atbalstīto mikrouzņēmumu skaits sasniedza 20, t.sk. 19 juridiskas personas un viena fiziska persona. Ļoti liela aktivitāte bijusi apakšpasākuma „Enerģijas ražošana no lauksaimnieciskas un mežsaimnieciskas izcelsmes biomasas” ietvaros.

Lielākā daļa ieguldījumu veikti jaunu ražošanas pamatlīdzekļu iegādei (aptuveni 73 %), taču mazāk ēku rekonstrukcijai un būvniecībai (aptuveni 11 %), kas liecina par īstermiņa ieguldījumu pārsvaru.

Lielākā daļa projektu iesniegti Lielrīgas, Viduslatvijas, Ziemeļkurzemes un Ziemeļvidzemes RLP. Šie ir tie reģioni, kuri aptver diezgan lielu daļu no Latvijas teritorijas, kā arī ekonomiskā attīstība ir salīdzinoši augsta, taču zema aktivitāte novērojama Ziemeļaustrumu un Austrumlatgales reģionos, kas ir ekonomiski mazāk attīstīti reģioni. Kā viens no galvenajiem sasniedzamajiem mērķiem ES fondu finansējuma piesaistē minams – jaunu darba vietu radīšana. Šī pasākuma ietvaros, ieviešot projektus, 2008.gadā tika izveidotas 28 darbavietas, t.sk. 5 darbavietas tika izveidotas lauku saimniecībās, bet 23 – ārpus lauku saimniecībām.

Šī pasākuma apakšpasākuma "Atbalsts mikrouzņēmumu radīšanai un attīstībai" ietvaros atbalstītajos projektos jaundibinātajiem uzņēmumiem 4 bija dibinājuši vīrieši, 2 – sievietes.

- „**Tūrisma aktivitāšu veicināšana**” 2008.gadā (izsludināta 1 projekta iesniegumu pieņemšanas kārtā) atbalsta pretendentu pieprasītais finansējums sastāda 60 % no izsludinātā finansējuma un iesniegto projektu skaits sasniedza 53 ar kopējo finansējumu 1,7 milj. latu

Lielākā daļa projektu iesniegti Lielrīgas, Dienvidkurzemes un Ziemeļvidzemes RLP. Šie ir tie reģioni, kuri aptver diezgan lielu daļu no Latvijas teritorijas, kā arī ekonomiskā attīstība ir salīdzinoši augsta, taču zema aktivitāte novērojama Ziemeļaustrumu, Dienvidlatgales, Austrumlatgales, Viduslatvijas un Zemgales reģionos.

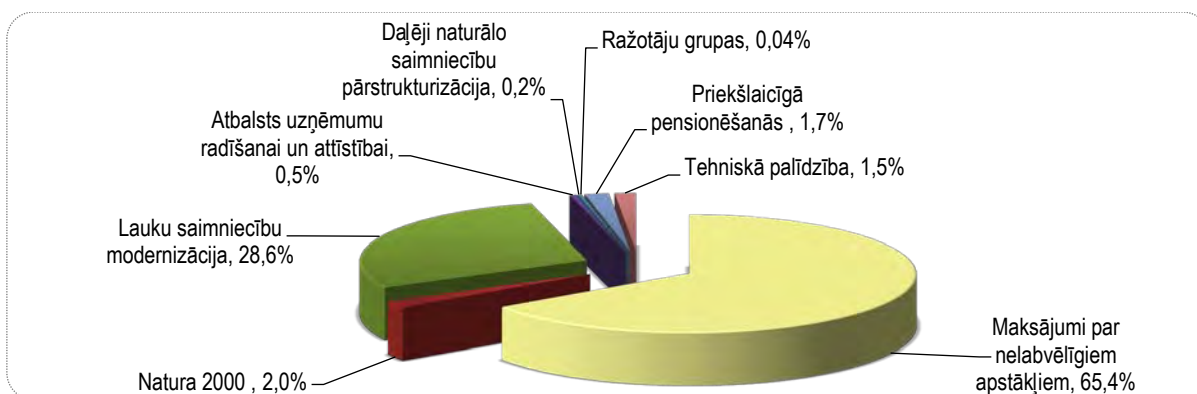
- „**Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem**” 2008.gadā (izsludinātas 4 projekta iesniegumu pieņemšanas kārtas) atbalsta pretendentu pieprasītais finansējums sastāda 75 % no izsludinātā finansējuma, iesniegto projektu skaits sasniedza 398 ar kopējo finansējumu 33,2 milj. latu. No pirmajās trijās kārtās iesniegtajiem 245 projektiem tika apstiprināti 222 projekti par kopējo publisko finansējumu 18,7 milj. latu apmērā.

Vērtējot visas četras kārtas kopumā, izteikti stabila un liela projektu iesniegšanas aktivitāte vērojama Ziemeļvidzemes RLP, bet vismazākā tā ir Austrumlatgales RLP. Saistībā ar pasākumu lielākā interese ir par atbalsta aktivitātēm, kas attiecas uz vietējās nozīmes saietu namu u. tml. objektu būvniecību vai rekonstrukciju, kā arī par pašvaldību ceļu būvniecību vai rekonstrukciju, publiski pieejamas teritorijas labiekārtošanu, bet visai maz ir iesniegts projektu, kuros paredzēta atjaunojamo energoresursu energoapgādes sistēmu būvniecība vai rekonstrukcija.

- „**Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana**” 2008.gadā (izsludināta 1 projekta iesniegumu pieņemšanas kārtā) atbalsta pretendentu pieprasītais finansējums sastāda 85 % no izsludinātā finansējuma.

Ņemot vērā šādas informācijas analīzi, secināms, ka lielākā atbalsta pretendentu aktivitāte novērojama investīciju tipa pasākumos, t.sk. jaunu ražošanas pamatlīdzekļu iegādei.

Finansējums 2008.gadā tika izmaksāts 7 pasākumu ietvaros un arī pārejošo saistību segšanai no iepriekšējā programmēšanas perioda: "Priekšlaicīga pensionēšanās" (PP), "Lauku saimniecību modernizācija" (LSM), "Daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizācija" (DNS), "Ražotāju grupas" (RG), "Maksājumi par nelabvēlīgiem apstākļiem citās teritorijās (izņemot kalnu teritorijas)" (MLA), "Natura 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EK" (Natura) un "Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai" (URA), kā arī Tehniskās palīdzības pasākumiem. Visapjomīgākās izmaksas sastādīja LAP pasākuma MLA un LSM ietvaros. Šo LAP pasākumu ietvaros atbalsta pretendentu pieteikšanās uz atbalstu noritējusi ļoti veiksmīgi, lauksaimnieku interese un aktivitāte bija liela.

Avots: LAD

2.5. attēls. LAP publiskā finansējuma izmaksas pa pasākumiem 2008.gadā, % no kopējām izmaksām

2008.gadā tika ieviesti jauni LAP atbalsta veidi – pasākums "Natura 2000 maksājumi (meža īpašniekiem)" un "Agrovīdes" apakšpasākumi "Rugāju lauks ziemas periodā" un "Integrētās dārzkopības ieviešana un veicināšana". LAP pasākumam "Natura 2000 maksājumi (meža īpašniekiem)" pieteicās 1197 meža īpašnieki, kas atbalstam deklarēja 16 993,26 ha meža zemes, no kurām 15 329,57 ha apstiprināja kā platību ar saimnieciskās darbības ierobežojumiem "Natura 2000" teritorijā. 2008.gadā, dalībniekiem, kuri bija uzņēmušies saistības "Latvijas Lauku attīstības plāna 2004.–2006.gadam" agrovīdes apakšpasākumu „Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība”, „Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālājos” vai „Buferjoslu ierīkošana”, bija iespēja brīvprātīgi nomainīt pret jaunām piecu gadu LAP saistībām no 2008. līdz 2012.gadam.

2008.gadā LAP pasākumiem "Agrovīde" tika saņemti 4694 pieteikumi, kuru sadalījums pa apakšpasākumiem bija šāds:

- uz „Bioloģiskās lauksaimniecības attīstības” atbalstu pieteicās 1041 pretendents;
- uz „Bioloģiskās daudzveidības uzturēšanu zālājos” atbalstu pieteicās 2603 pretendenti;
- uz "Rugāju lauks ziemas periodā" atbalstu pieteicās 466 pretendenti;

- uz "Integrētās dārkopības ieviešana un veicināšana" atbalstu pieteicās 83 pretendenti;

Kā redzams pēc šī sadalījuma, vispopulārākie apakšpasākumi lauksaimnieku vidū bija tie, kas saistīti ar videi draudzīgu un bioloģiski tīru saimniekošanu - „Bioloģiskās daudzveidības uzturēšanu zālajos” un „Bioloģiskās lauksaimniecības attīstības”, kas liecina par lauksaimnieku videi draudzīgu un saudzīgu domāšanas veidu.

Pārejošo saistību apmaksa LAP pasākumos "Priekšlaicīga pensionēšanās" (PP), "Daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizācija" (DNS) un "Ražotāju grupas" (RG) 2008.gadā viss izmaksātais publiskais finansējums tika novirzīts pārejošo saistību segšanai no iepriekšējā programmēšanas perioda. Pasākumam "Priekšlaicīga pensionēšanās" (PP) tika izmaksāts publiskais finansējums 1113,1 tūkst. latu apmērā, pasākumam "Daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizācija" (DNS) 135,3 tūkst. latu apmērā un pasākumam "Ražotāju grupas" (RG) 23,1 tūkst. latu apmērā.

■ Saistībā ar LAP notikušās novērtēšanas darbības

Pamatojoties uz Padomes Regulas Nr. 1698/2005 86.pantu un 84. panta 4. punktu, Eiropas Komisijas vadlīnijām "Vienotas uzraudzības un novērtēšanas sistēma" un Ministru kabineta 2007.gada 17.aprīļa noteikumu Nr. 268 "Kārtība, kādā administrē un uzrauga valsts un Eiropas Savienības atbalstu lauksaimniecībai un lauku attīstībai, kā arī kārtība, kādā publicē informāciju par atbalsta saņēmējiem" 25.pantu, Z M 2008. gada 9.decembrī noslēdza līgumu ar Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūtu (turpmāk – LVAEI) par LAP nepārtrauktas novērtēšanas sistēmas izveidošanu un uzturēšanu, tajā ietverot šādus uzdevumus:

- izveidot, saistībā ar LVAEI struktūrvienību, LAP Nepārtrauktās novērtēšanas sistēmu (turpmāk – NNS) uzturēšanai, nodrošinot tās darbību ar profesionālu un kvalificētu personālu un atbilstošu aprīkojumu;
- sagatavot un iesniegt Zemkopības ministrijā apstiprināšanai ikgadējos darba plānu projektus, ievērojot noteiktos mērķus, rezultātus un termiņus;
- nodrošināt kvalitatīvu un laicīgu darba plānā noteikto uzdevumu izpildi, par progresu regulāri informējot Zemkopības ministriju;
- nodrošināt regulāru aktuālākās informācijas apriti, par LAP NNS sasniegtajiem rezultātiem.

2008.gadā LVAEI veica ar monitoringa un novērtēšanas sistēmas izveidi un attīstību saistītās informācijas apkopošanu, kā arī informācijas sistematizāciju un analīzi. Tika strādāts arī pie detalizēta darba plāna un Tehnisko specifikāciju sagatavošanas iepirkumiem, kā arī konkursu izsludināšanas un izvērtēšanas.

■ Valsts lauku tīkls, tā izveidošana un darbība

Atbilstoši Kopienas tiesību aktos noteiktajam 2008.gadā tika izveidots Valsts lauku tīkla sekretariāts un Valsts lauku tīkla Sadarbības padome, iekļaujot tās sastāvā atbilstošos sociālos partnerus. Tika arī organizētas 3 Valsts lauku tīkla Sadarbības padomes sēdes un apstiprināta Valsts lauku tīkla Rīcības programma un īstenojamie pasākumi 2008. un 2009.gadam, kā arī izveidots Valsts lauku tīkla logotips un tīmekļa vietne www.laukutikls.lv. Valsts lauku tīkla galvenie mērķi ir:

- informēt sabiedrību par lauku attīstības pasākumu lomu un nozīmi;
- veicināt pieredzes pārņemšanu un to tālāku izplatīšanu par lauku attīstības pasākumiem;
- nodrošināt informācijas apmaiņu starp Lauku attīstībā iesaistītajām institūcijām, iestādēm un nevalstiskajām organizācijām.

Valsts lauku tīkla sekretariāta funkcijas pilda Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs, kas ir lielākais un plašākais lauku konsultāciju sniedzējs ar pilnīgu pārklājumu visā Latvijas teritorijā.

2009.gadā Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs kā Valsts lauku tīkla sekretariāts plāno ieviest vairākas aktivitātes, lai informētu sabiedrību par lauku attīstības pasākumu lomu un nozīmi, sniegtu informāciju jebkuram interesentam, kas veicinātu lauksaimnieku informētību par aktuālajiem jautājumiem un sniegtu praktisku padomu, lai palīdzētu lauksaimniekam šajos grūtajos saimniekošanas laikos.

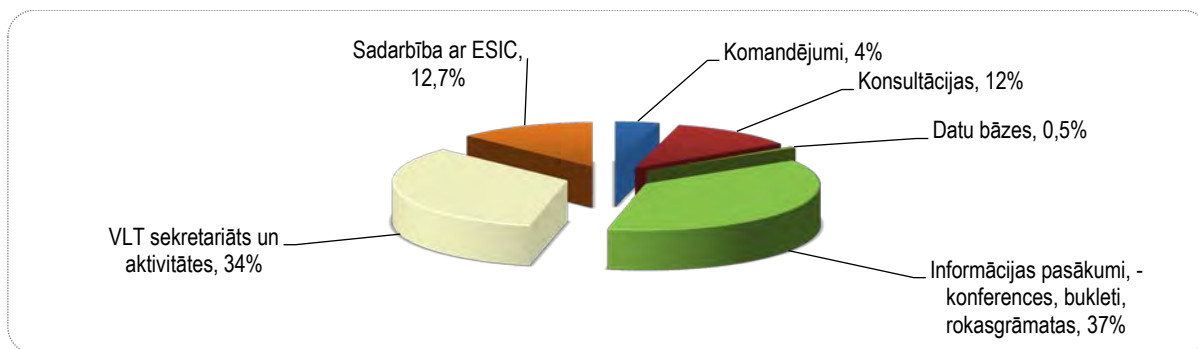
■ LAP Tehniskās palīdzības atbalsta izmantošana

Tehniskās palīdzības mērķis ir atbalstīt efektīvu un atbilstošu LAP sagatavošanu, apsaimniekošanu, uzraudzību, novērtēšanu, kā arī informācijas un kontroles pasākumus, lai sasniegtu plānotos rezultātus.

Tehniskās palīdzības ietvaros 2008.gadā tika atbalstītas sekojošas aktivitātes:

- lai nodrošinātu interesentu informēšanu par LAP pasākumiem, atbalsts tika piešķirts plānošanas reģioniem, Valsts lauku tīkla sekretariātam, kā arī informatīvu materiālu, bukletu izdošanai, un konferenču organizēšanai;
- lai nodrošinātu kvalitatīvu LAP ieviešanu, atbalsts tika piešķirts komandējumu organizēšanai;
- lai nodrošinātu kvalitatīvu un efektīvu LAP uzraudzību, atbalsts tika piešķirts arī dažādu datu bāzu izveidošanai un uzturēšanai.

Šī pasākuma ietvaros 2008.gadā tika izlietoti 985,6 tūkst latu. Detalizētu sadalījumu pa augstāk minētajām izmaksu kategorijām skatīt 2.6.attēlu.

Avots: LAD

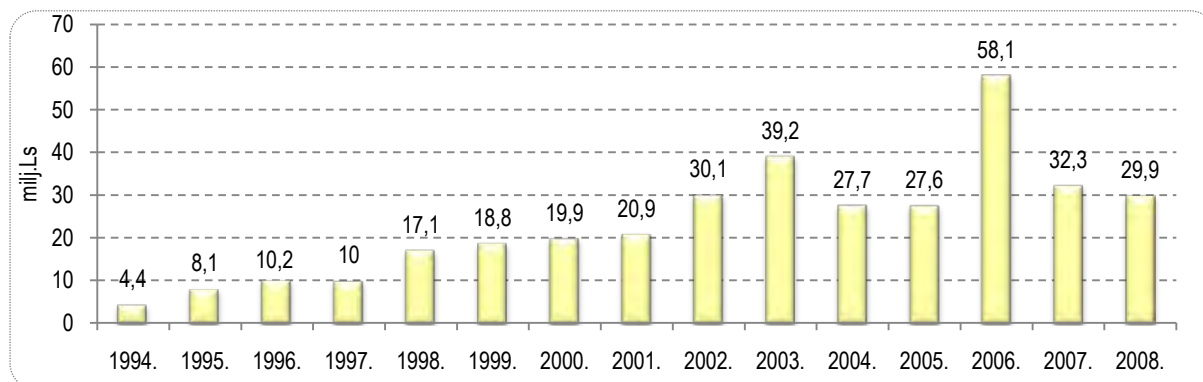
2.6. attēls. LAP pasākuma “Tehniskā palīdzība” līdzekļu izlietojums ELFLA Vadošajā iestādē 2008.gadā, Ls

3. Nacionālais atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai

3.1. Valsts atbalsts – subsīdijas

Lai veicinātu lauksaimniecības un lauku attīstību, kā arī lai paaugstinātu lauku teritoriju iedzīvotāju dzīves līmeni, papildus ES atbalstam no valsts tiek sniegts atbalsts nacionālo subsīdiju veidā. Pamatojoties uz Lauksaimniecības un lauku attīstības likuma 5.panta 2.punktā noteikto, valsts atbalsts lauksaimniecībai subsīdiju veidā nedrīkst būt mazāks par 2,5 % no gada pam atbudžeta izdevumiem, kas tiek segti no dotācijām no vispārējiem ieņēmumiem, atskaitot iemaksas ES budžetā.

2008.gadā kopējais subsīdiju apmērs bija Ls 29,92 milj. Salīdzinot krasās izmaiņas ar 2006.gadu (3.1.attēls), jāņem vērā, ka 2006.gadā pie jau esošajām subsīdijām valdība piešķirta papildu līdzekļus Ls 25,8 milj. apmērā kompensācijām par sausuma izraisītajiem zaudējumiem.

Avots: LAD

3.1. attēls. Kopējais subsīdiju apmērs 1994. – 2008.gadā, milj.Ls

Valsts atbalsta pasākumi tika sagatavoti, pamatojoties uz Zemkopības ministrijas darbības stratēģiju 2007.–2009.gadam, kā arī konsultējoties ar lauksaimnieku nevalstiskajām organizācijām.

Atbilstoši stratēģijai turpmākajā lauksaimniecības un lauku attīstības subsīdiju izmantošanā ir īstenojami šādi galvenie uzdevumi:

- ekonomiski stabilas, vidi saudzējošas lauksaimniecības attīstība;
- līdzīgu sociālo un ekonomisko labklājības iespēju radīšana lauksaimniecībā strādājošiem;
- ģenētiski augstvērtīgu augu un dzīvnieku selekcijas attīstība, valstiski svarīgu ģenētisko resursu saglabāšana;
- dzīvnieku produktivitātes palielināšana, izmantojot progresīvās audzēšanas metodes;
- lauksaimniecību attīstošas kredītpolitikas nodrošināšana;
- izglītības un informēšanas veicināšana lauksaimniecības, mežsaimniecības, zivsaimniecības un lauku attīstības jomā, kā arī ražošanas un zinātnes sasaistes veicināšana;
- lauku uzņēmēju sadarbības un kooperācijas veicināšana;
- lauksaimniecības nozaru riska samazināšana.

3.1. tabula

Atbalsta pasākumi pēc MK 2008.gada 22.janvāra noteikumiem Nr.41 „Noteikumi par valsts atbalstu lauksaimniecībai 2008.gadā un tā piešķiršanas kārtību”

	Pasākums	Subsīdiju saņēmēju skaits	Kopējā summa, Ls	% no kopējā finansējuma
1.	Atbalsts lauksaimniecības un meža zemes ielabošanai	649	292 145,30	1,0
2.	Atbalsts lopkopības attīstībai	9 652	11 043 625,94	36,9
3.	Atbalsts augkopības attīstībai	342	821 498,90	2,7
4.	Atbalsts izglītībai, zinātnei un informācijas izplatīšanai	403	3 269 711,91	10,9
5.	Atbalsts Latvijas un ārvalstu sadarbības projektiem	5	100 100,00	0,3
6.	Atbalsts investīciju veicināšanai lauksaimniecībā	2 124	5 608 380,64	18,7
7.	Atbalsts lauku un lauksaimnieku biedrību un nodibinājumu un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstībai	108	855 145,72	2,9
8.	Atbalsts tirgus veicināšanai	141	2 855 145,96	9,5
9.	Atbalsts lauksaimniecības nozaru riska samazināšanai	3 325	270 351,58	0,9
10.	Valsts pagaidu atbalsts	822	166 918,92	0,6
11.	Atbalsts vietējo rīcības grupu integrēto lauku attīstības izmēģinājuma stratēģiju administrēšanai	16	47 428,54	0,2
12.	Atbalsts piena produktu piegādei izglītojamiem vispārējās izglītības iestādēs	102	333 976,21	1,1

13.	2007.gada pārejošie maksājumi	2314	4 257 126,70	14,2
	Kopā:	14 610	29 921 456,32	100

Avots: LAD

Pēc strukturālā izlietojuma vislielākais finansējums tika novirzīts ar lopkopības attīstību un investīciju veicināšanu lauksaimniecībā saistītajiem pasākumiem, atbilstoši 36,9 % un 18,7 % no izmantotā finansējuma.

3.2. Tirgus veicināšanas programma

Lauksaimniecības un pārtikas preču tirgus veicināšana tika sākta 2001.gadā. Sākumā, īstenojot programmu, galvenokārt tika nodrošināta un reklamēta preču zīme "Kvalitatīvs Latvijas produkts". Pamazām tā kļuva arvien populārāka, tautā iegūstot nosaukumu "zaļā karotīte".

Ar laiku programmas darbības lauks arvien paplašinājās, un pašreiz programma ietver pasākumus gan iekšējā, gan ārējā tirgū. Svarīgākie no tiem ir Latvijas kopstendu organizēšana starptautiskās izstādēs, mācību organizēšana par mārketingu, eksportu, kvalitātes konkursu organizēšana, tirgus pētījumu veikšana, dažu produktu reklāmas kampaņu īstenošana, zīmola "Growing green in Latvia" popularizēšana u. c.

Programmas administrēšanu nodrošina Latvijas valsts agrārās ekonomikas institūts sadarbībā ar biedrību "Mārketinga Padome". Biedrības sastāvā ir 21 nozaru sabiedriskā organizācija. Visi programmas pasākumi tiek saskaņoti tieši ar organizāciju pārstāvjiem, tā nodrošinot veiksmīgu saikni ar nozares ekspertiem.

Viens no programmas galvenajiem pasākumiem ir preču zīmes "Kvalitatīvs produkts" uzraudzība un pazīstamības veicināšana. 2008.gads ir īpašs ar to, ka preču zīme "Kvalitatīvs produkts" savā septītajā pastāvēšanas gadā ir ietverta nacionālajā pārtikas kvalitātes shēmā un Zemkopības ministrija to ir pāņēmusi savā īpašumā. Turklāt preču zīmi Latvijas iedzīvotāji labi pazīst: 2008.gada novembrī to atpazīna 74 % Latvijas iedzīvotāju.

Īstenojot programmu, ir organizēti 8 Latvijas kopstendi vairākās starptautiskajās pārtikas izstādēs: "Prodexpo" Maskavā, "Gulfood" Dubaijā, "Rīga Food" Rīgā, "AgroBalt" Kauņā, "World Food Moscow" Maskavā, "SIAL" Parīzē, "World Food Ukraine" Kijevā un "Internationale grüne Woche Berlin" Berlīnē. Atbalstu dažādu mārketinga pasākumu – izstāžu, pieredzes apmaiņas braucienu, sadarbības partneru apmeklēšanai un līdzdalībai – tajos saņēma 27 uzņēmumi un nozaru asociācijas.

Īstenojot zīmola GGL ("Growing Green in Latvia" – "Zaļi audzēts Latvijā") veicināšanas pasākumus sadarbībā ar Igaunijas–Latvijas projektu sekretariātu, sāks darbs pie projekta "Local Market Place" sagatavošanas. Tā mērķis ir palīdzēt zemniekiem, pārtikas ražotājiem un amatniekiem atrast vietas, kur tirgot savus produktus, un iegūt informāciju par šo vietu tirdzniecības nosacījumiem.

2008.gadā ir veikti 7 tirgus pētījumi par konkrētiem produktiem – maizi, medu, sieru, augļu un ogu sulām, gatavajiem un ātri pagatavojamiem produktiem, uztura bagātinātājiem, augļu un ogu piedevām.

Organizēta virkne piena produktu patēriņu veicinošu pasākumu – Meistara dienas, semināru cikls "Slow Food un bioloģiskā lauksaimniecība", konkurss "Mūsu plaukstās piena puķe", pasākums "Sieru sēju", konkurss "Ar sieru Jāņu kalnā" u.c.

Kopumā 2008.gadā programmas īstenošana ir palielinājusi preču zīmes "Kvalitatīvs produkts" atpazīstamību. Pārtikas uzņēmumi ir paplašinājuši savu sortimentu un palielinājuši apgrozījumu, kā arī radījuši jaunus produktus, kam piešķirta preču zīme "Kvalitatīvs produkts".

Sniegtais atbalsts eksporta veicināšanai ir sekmējis eksporta produktu vērtības palielināšanos, eksporta mērķa tirgu loka paplašināšanos, nostiprināšanos jau esošajos tirgos, kā arī devis iespēju uzņēmējiem meklēt jaunus noieta tirgus gan esošajiem, gan jaunajiem produktiem.

3.3. Kredītu garantijas lauku uzņēmējiem

Valsts akciju sabiedrība "Lauku attīstības fonds" (turpmāk – Fonds) 2008.gadā turpināja garantēt banku izsniegtos īstermiņa un ilgtermiņa kredītus lauku uzņēmējiem.

Fonds 2008.gadā piešķīra 115 kredītu garantijas (tajā skaitā Hipotēku bankai – 67, SEB bankai – 28, Swedbankai – 6, Latvijas Krājbankai – 6, GE Money Bank – 7, DnB Nord Bank – 1) kopsummā par 5,54 milj. latu.

Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu garantiju skaits ir samazinājies par 18 %. Pieprasījums pēc garantijām sāka samazināties 2008.gada otrajā pusē, kad bankas krasī ierobežoja uzņēmējdarbības kreditēšanu.

Izmantojot Fonda garantijas, lauku uzņēmēji 2008.gadā varēja saņemt kredītus 21,73 milj. latu apmērā.

No 2008.gadā piešķirtajām 115 kredītu garantijām 38 piešķirtas tehnikas iegādei, 12 – apgrozāmo līdzekļu papildināšanai, 37 – celtniecībai un iekārtu iegādei, 11 – zemes un nekustamā īpašuma iegādei un 17 – dažādiem citiem pasākumiem.

No 1997.gada, kopš Fonds sāka nodarboties ar kredītu garantēšanu, piešķirtas 2637 kredītu garantijas kopsummā par 67,23 milj.latu.

3.2. tabula

VAS „Lauku attīstības fonds” piešķirtās kredītu garantijas 2006. – 2008.gadā

	2006.	2007.	2008.	Kopā no 1997.–2008.
Izsniegto garantiju skaits	208	141	115	2637
Garantētā summa (tūkst.Ls)	7273	6267	5536	67226

Kredīta apmērs, kas saņemts ar Fonda garantijām (tūkst.Ls)	20324	19905	21734	191228
--	-------	-------	-------	--------

Avots: Lauku attīstības fonds (LAF)

Likumā "Par valsts budžetu 2009.gadam" valsts ir uzņēmies atbildību par Fonda sniegtajām garantijām 29,17 milj. latu apmērā, tas nozīmē, ka šādā apmērā Fonda garantijas ir pielīdzinātas valsts garantijām.

Lai palīdzētu lauku uzņēmējiem pārvarēt ekonomisko un finanšu krīzi, Fonds 2009.gadā ir paplašinājis sniedzamo garantiju veidus un palielinājis garantiju apmēru. Fonds sniedz arī papildu garantijas finansiālās grūtībās nonākušiem lauku uzņēmējiem, kad nepieciešama aizdevumu pārstrukturizācija.

3.4. Nodokļi

Pēc Valsts ieņēmumu dienesta rīcībā esošās informācijas, Latvijā 2009.gada 1.janvārī Nodokļu maksātāju reģistrā bija reģistrētas 26 905 zemnieku saimniecības un 1498 juridiskas personas, kas nodarbojas ar lauksaimniecisko ražošanu.

3.3. tabula

Valsts budžeta ieņēmumi no zemnieku saimniecībām 2006. – 2008.gadā, tūkst.Ls

	2006.	2007.	2008.
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	1842,4	2370,7	2738,7
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	795,1	731,3	1391,1
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	4350,3	5960,6	7799,6
Pievienotās vērtības nodoklis	- 4175,8	-3991,4	-3255,3
Akcīzes nodoklis	1,2	1,1	1,4
Dabas resursu nodoklis	56,3	74,3	133,3
Muitas nodoklis	15,4	21,1	37,9
Ieņēmumi kopā	2884,9	5167,7	8846,7

Avots: Valsts ieņēmumu dienests (VID)

3.4. tabula

Valsts budžeta ieņēmumi no juridiskajām personām, kas nodarbojas ar lauksaimniecisko ražošanu 2008.gadā, tūkst.Ls

Nozares	Ieņēmumi kopumā	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	Uzņēmumu ienākuma nodoklis	Sociālās apdrošināšanas iemaksas	PVN	Akcīzes nodoklis	Dabas resursu nodoklis	Muitas nodoklis
Graudaugu (izņemot rīsu), pākšaugu un eļļas augu sēklu un citur neklasificētu lauksaimniecības kultūru, dārzeņu, dekoratīvo kultūru un stādu, augļu, riekstu, garšaugu un dzērienu ražošanā izmantojamo augu un citu viengadīgo kultūru audzēšana, tropu un subtropu augļu audzēšana	5451,1	1 964,3	524,9	3 348,4	-413,8		22,8	4,5
Piena lopkopība, aitu un kazu, zirgu un zirgu dzimtas dzīvnieku, ēzeļu, mūļu un zirgēzeļu un citu dzīvnieku audzēšana, citu liellopu audzēšana, cūkkopība, putnkopība	6052,4	2 215,1	25,1	4 363,8	-589,4	1,6	35,9	0,3
Sēkleņu un kauleņu, citu koku un krūmu augļu un riekstu, dzērienu ražošanā izmantojamo kultūru un citu daudzgadīgo kultūru audzēšana	217,5	57,2	43,0	132,5	-16,5		0,9	0,4
Augkopība un lopkopība (jauktā saimniecība, lauksaimniecība)	7730,3	2 286,6	66,5	4 519,9	604,7	210,4	42,0	0,2
Augu pavairošana	177,9	25,8	16,6	70,3	65,2			
Ar augkopību saistīti pakalpojumi; dāļdarzniecība	- 119,0	10,5		19,4	-148,9			
Augkopības papilddarbības	407,0	194,9	78,8	379,0	-246,4		0,7	
Lopkopības papilddarbības	382,4	89,8	31,0	171,2	90,2		0,2	
Palīgdarbības pēc ražas novākšanas	298,8	73,9	14,5	134,5	73,8		2,1	
Sēklu apstrāde sējai	25,6	6,1		13,9	5,6			
Kopā:	20 624,0	6 924,2	800,4	13 152,9	-575,5	212,0	104,6	5,4

Avots: VID

Nodokļu maksātāju reģistrā 2009.gada 1.janvārī bija reģistrēti 266 lauksaimniecības pārstrādes uzņēmumi, tajā skaitā 180 gaļas pārstrādes, 53 piena pārstrādes un 33 graudaugu pārstrādes uzņēmumi. Uzņēmumi atlasīti pēc saimniecisko darbību statistiskās klasifikācijas (NACE 1.1.red.) pamatdarbības veidiem. Atlasei izmantota no Centrālās statistikas pārvaldes saņemtā informācija par pamatdarbības veidiem.

Valsts budžeta ieņēmumi no lauksaimniecības pārstrādes uzņēmumiem 2008.gadā, tūkst. Ls

Nozares	Ieņēmumi kopumā	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	Uzņēmumu ienākuma nodoklis	Sociālās apdrošināšanas iemaksas	PVN	Akcīzes nodoklis	Dabas resursu nodoklis	Muitas nodoklis
Gaļas, mājputnu gaļas pārstrāde un konservēšana, gaļas un mājputnu gaļas produktu ražošana, gaļas izstrādājumu un konservu ražošana	21 314,0	3 683,1	681,0	7 088,0	9 717,8	80,9	63,1	0,1
Piena pārstrāde un siera ražošana, saldējuma ražošana	11 119,5	3 766,9	141,9	6 644,9	498,0	6,4	60,4	1,0
Graudu malšanas produktu ražošana, cietes un cietes produktu ražošana	1 937,8	782,2	201,2	1 298,5	-379,2	0,8	4,7	29,6
Kopā:	34 371,3	8 232,2	1 024,1	15 031,4	9 836,6	88,1	128,2	30,7

Avots: VID

Lauksaimniecības produktu ražotājiem 2008.gadā izmaksātā pievienotās vērtības nodokļa 12 % kompensācija bija Ls 4629,7 tūkst. (2006.gadā – Ls 4763,1 tūkst. un 2007.gadā – Ls 5406,8 tūkst).

Lauksaimniecības produktu ražotājiem 2008.gadā tika atmaksāts akcīzes nodoklis par izmantoto dīzeļdegvielu Ls 14,47 milj. apmērā par 766 tūkst. ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes. 2007.gadā tika atmaksāti Ls 12,52 milj. par 720 tūkst. ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes.

Saskaņā ar likuma „Par uzņēmumu ienākuma nodokli” 18.pantu uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaide nodokļa maksātājiem, kas veic lauksaimniecisko darbību, ir noteikta 10 latu apmērā par katru lauksaimniecībā izmantojamās zemes hektāru.

Atlaides summu aprēķina, lauksaimniecībā izmantojamās zemes plāna hektāru skaitu, kuri apstiprināti ar pašvaldības padomes lēmumu, reizinot ar 10. Valsts ieņēmumu dienesta sniegtā informācija liecina, ka 2008.gadā uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaide lauksaimniecības uzņēmumiem bija Ls 943,4 tūkst.

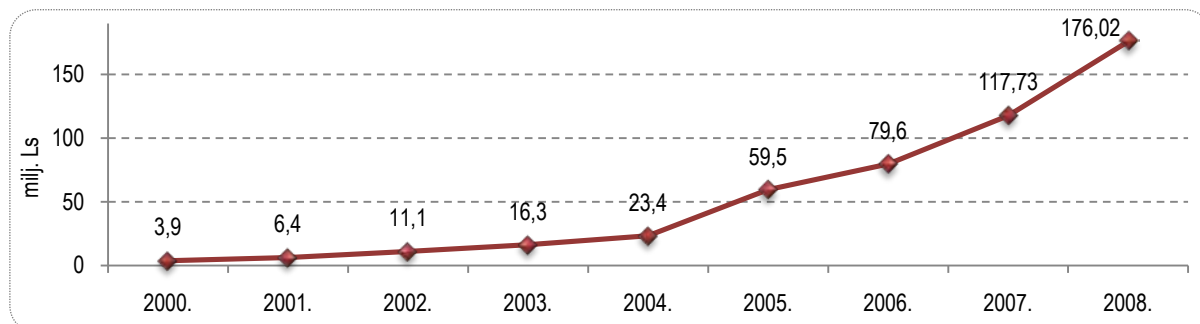
Pēc Valsts ieņēmumu dienesta datiem par nodokļu maksātāju skaitu no gada ienākumu deklarācijām par 2008.gadu:

- 19 804 nodokļu maksātājiem ir ieņēmumi no lauksaimnieciskās ražošanas;
- 6352 nodokļu maksātājiem ir ieņēmumi no lauksaimnieciskās ražošanas, bet ienākumi ir 0 vai ir zaudējumi;
- 13 066 nodokļu maksātājiem ir ieņēmumi no lauksaimnieciskās ražošanas, ir neapliekamie ienākumi no lauksaimnieciskās ražošanas 3000 latu apmērā gadā vai mazāk, bet nav apliekamo ienākumu no lauksaimnieciskās ražošanas.

3.5. Kooperatīvu un nevalstisko organizāciju atbalsts

■ Atbalsts kooperatīviem

Lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību galvenais uzdevums ir veicināt un meklēt jaunu noieta tirgu biedru saražotās lauksaimniecības produkcijas realizācijai, rūpēties par biedru konkurētspējas un labklājības paaugstināšanu. Pateicoties labvēlīgai valsts atbalsta politikai, sākot ar 2000.gadu Latvijā sāka veidoties konkurētspējīgas pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības. Pēdējo gadu laikā vērojama kooperatīvo sabiedrību attīstība (3.2.attēls) lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību apgrozījums 2008.gada laikā ir pieaudzis no 117,73 līdz 176,02 miljoniem latu.

Avots: ZM, LAD, Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācija

3.2. attēls. Lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību apgrozījuma pieaugums, milj.Ls

Atbilstoši Ministru kabineta 2007.gada 13.novembra noteikumiem Nr.777 „Noteikumi par lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības reģistrācijai nepieciešamajiem dokumentiem un šīs sabiedrības atbilstības

izvērtēšanu atbalsta saņemšanai", 2008.gadā tika atzīta 51 lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvā sabiedrība, no kurām 50 kooperatīvajām sabiedrībām tika izmaksātas piešķirtās subsīdijas 322 000 latu apmērā. Jaunizveidotajiem 2 kooperatīviem valsts atbalsts kopumā sastādīja 4593,36 latu, bet lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvajām sabiedrībām, kuras tika atzītas, kredītprocentu dzēšanai tika izmaksāti 4 900 000 lati.

2008.gadā atbilstīgās lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības varēja pretendēt uz atbalstu Lauku attīstības plāna 2004. – 2006.gadam pasākuma „Atbalsts ražotāju grupām” ietvaros, atbalstu piešķirot 656 000 latu jeb 933 000 eiro apmērā.

2008.gadā darbojās 108 lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības, kuras savu darbību veic Latvijas teritorijā. No tām 57 graudu pirmapstrādes un uzglabāšanas kooperatīvās sabiedrības, 68 piena ražošanas kooperatīvi, 2 medus ražošanas kooperatīvi, 32 augļu un dārzeņu ražošanas kooperatīvi, 20 daudznozaru kooperatīvi, 29 lauksaimniecības tehnikas pakalpojumu kooperatīvi un 14 gaļas ražošanas kooperatīvi (3.3.attēls).

Avots: ZM, LAD, Latvijas Lauksaimnieku kooperatīvu asociācija

3.3. attēls. Lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību skaits pa nozarēm

Jautājumos, kas saistīti ar lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstības un atbalsta politikas plānošanu, Zemkopības ministrijas galvenais sadarbības partneris ir biedrība „Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācija” (LLKA).

■ Atbalsts nevalstiskajam sektoram

Lai veicinātu lauku un lauksaimnieku biedrības un nodibinājumus iesaistīties lēmumu pieņemšanas procesā un nodrošinātu informācijas apriti starp valsts pārvaldes iestādēm, Eiropas Savienības institūcijām un lauksaimniekiem, atbalsta pasākuma „Atbalsts lauku un lauksaimnieku biedrībām un nodibinājumiem” ietvaros, 2008.gadā 34 lauku un lauksaimnieku biedrībām un nodibinājumiem piešķīra finansējumu 231 000 latu apmērā, bet 19 rajonu lauksaimnieku apvienībām piešķīra finansējumu 68 000 latu apmērā.

Valsts atbalsts 2008.gadā tika piešķirts Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomei 105 000 latu apmērā, kā arī 36 000 lati – Latvijas Pārtikas uzņēmumu federācijai.

4. Lauksaimniecības nozaru attīstība

4.1. Kopsavilkums

Lauksaimniecības nozaru attīstības sadaļā ir sniegts Lopkopības un Augkopības nozares situācijas vērtējums, kas raksturo nozari kopumā, ietverot iemeslus un faktorus, kas kavējuši vai veicinājuši nozares attīstību. Tiek analizēti ražošanas rādītāji pa gadiem, atzīmējot kāpuma vai krituma tendences katrā nozarē.

Apskatot nozares kopumā un analizējot statistikas datus, var secināt, ka visās nozarēs ražošanas apjoms ir stabils un ir iespējas palielināt tirdzniecības apjomu. Konkurences pastiprināšanās vietējā un starptautiskā mērogā piena un gaļas produktu grupā Latvijas piena un gaļas produktu ražotājiem būtu jāuzskata par motivējošu faktoru konkurētspējīgāku produktu ražošanai, investīcijām uzņēmumu specializācijā, kā arī ražošanas koncentrācijai lielākajos uzņēmumos.

Latvijas piensaimniecībā 2008.gads iezīmējās ar daudziem negatīviem rādītājiem, tostarp piena ražošanas samazinājumu, piena iepirkuma cenas strauju un dramatisku samazināšanos, problēmām eksporta tirgos u.c. Piena ražošana 2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu ir samazinājusies par 1 %, bet piena iepirkuma cena laikā no janvāra līdz decembrim, samazinājās pat par 29,7 %, līdz gada beigām noslīdot jau zem piena ražošanas pašizmaksas. Pozitīvs faktors ir nozares kopējās produktivitātes turpmāka uzlabošanās: 2008.gadā turpināja samazināties slaucamo govju skaits un palielināties govju produktivitāte – tas ļāva saglabāt piena ražošanu vairāk vai mazāk līdzvērtīgā apjomā. Tāpat – tiesa, lēnām – turpināja uzlaboties arī piena ražošanas struktūra, palielinoties lielo saimniecību skaitam un samazinoties mazo ražotāju skaitam. Sarežģījumi ar piena pārdošanu pārstrādei radīja pārmaiņas Latvijas kopējās piena kvotas sadalījumā: kvotas pārveidojumu dēļ par 56 % palielinājās tiešās tirdzniecības kvota un tikai par 1,1 % – piegādes kvota.

Cūkkopības sektorā 2008.gadā saglabājās diezgan kritiska situācija. Negatīvas tendences cūkgaļas tirgū izraisīja lielā lopbarības graudu iepirkuma cena, resursu sadārdzināšanās, inflācija u.c. faktori. Taču nozares rādītāji 2008.gadā tomēr bija stabili un nelielas izmaiņas vērojamas gan dzīvnieku skaita, gan ražošanas un pārstrādes apjoma, gan produktivitātes rādītājos.

Analizējot 2008.gada statistikas datus, var secināt, ka liellopu gaļas ražošana, par spīti nelielam apjoma kritumam, ir diezgan stabila. Palielinot gaļas šķirņu liellopu skaitu un to krustojumu skaitu ar piena šķirņu liellopiem, kā arī uzlabojot gaļas kvalitāti, liellopu sektors radīja priekšnosacījumus konkurencei Eiropas Savienības tirgū.

Pašreizējā situācija liellopu gaļas tirgū liek meklēt jaunus risinājumus saražotās produkcijas realizācijai, tādēļ daudzi audzētāji meklē savu tirgus nišu, paši pārdodot gaļu vietējiem veikalumiem, ēdināšanas uzņēmumiem, individuāliem pircējiem. Diemžēl visiem audzētājiem šai nišā vietas nepietiek, tāpēc joprojām liela daļa izaudzētās produkcijas tiek izvesta no Latvijas uz citām ES valstīm.

Analizējot statistikas datus putnkopībā, var secināt, ka mājputnu gaļas ražošana ar katru gadu palielinās, lai gan mājputnu, pīļu, zosu un tītaru kopējais skaits ik gadu turpina samazināties.

Savukārt kvalitatīvie rādītāji par Latvijā audzētām aītām un kazām salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem ir uzlabojušies; to veicina valsts sniegtais atbalsts ciltisdarbam un dzīvnieku audzēšanai. Aitkopības un kazkopības nozares attīstība pašreiz ir atkarīga no valsts atbalsta, jo citādi nozares nebūtu rentablas un neattīstītos. Aitu gaļas ražošanas apjoma palielinājums liecina par aitas gaļas un tās produktu pieprasījumu vietējā tirgū.

4.2. Piena un piena produktu ražošana

Piensaimniecība ir viena no lauksaimniecības pamatnozarēm Latvijā. Taču ekonomiskās lejupslīdes un piena tirgus problēmu ietekmē piena ražošana 2008.gadā ir samazinājusies par 1 % salīdzinājumā ar 2007.gadu, tā pārtraucot līdzšinējo pozitīvo ikgadējā ražošanas palielinājuma tendenci. Kopumā laikā no 2006. līdz 2008.gadam piena ražošanas apjoms ir palielinājies par 2,2 %.

4.1. tabula

Piena balance 2006. – 2008.gadā (tūkst. t.)

	2006.	2007.	2008.*
Atlikums gada sākumā pārrēķināts pienā	32,1	35,2	35,3
Resursi			
Saražots piens un piena produkti, pārrēķinot pienā	815,1	841,6	833,2
Piena produktu imports, pārrēķinot pienā	138,3	137,3	171,6
Resursi kopā	985,4	1014,2	1040,1
Patēriņš			
Piena un piena produktu patēriņš, pārrēķināts pienā	623,1	647,0	655,2
- t. sk. patēriņš iedzīvotāju uzturā	507,4	545,2	554,7
- t. sk. patēriņš lopbarībā	115,7	101,8	100,5
Piena produktu eksports, pārrēķinot pienā	327,1	331,9	343,7
Kopā patērēts piens un piena produkti, pārrēķināti pienā	950,2	978,9	998,9
Atlikums gada beigās	35,2	35,3	41,2

* - provizoriski rādītāji

Avots: CSP

Ražošanas samazinājumu 2008.gadā vistiešāk ietekmēja piena iepirkuma cenu straujā lejupslīde no 2008.gada sākuma, bet to savukārt izraisīja ekonomiskā recesija piena produktu tirgū gan Eiropā, gan citviet pasaulē. 2008.gadā par 25 % palielinājās piena produktu imports – to arī var saistīt ar ekonomiskās krīzes ietekmi, jo importa produkti pārsvarā ir lētāki, savukārt Latvijas iedzīvotāju pirktspēja 2008.gadā ievērojami samazinājās. Eksporta apjoms 2008.gadā bija par 3,4 % lielāks nekā 2007.gadā, taču arī 2008.gadā liels daudzums piena nepārstrādātā veidā tika izvests uz Lietuvu.

Salīdzinājumā ar 2007. gadu 2008.gadā par 1,2 % ir palielinājies piena un piena produktu patēriņš – tas gan ir mazāks pieauguma rādītājs nekā 2007.gadā.

Piena nozares pašnodrošinājums Latvijā 2008.gadā bija 127 % – par 3 % mazāks nekā 2007.gadā. Šāds pašnodrošinājuma rādītājs Latvijai dod iespēju ik gadu eksportēt ~ 30 % saražotā piena gatavos produktos.

Var uzskatīt, ka Latvijā arī 2008.gadā norisinājās strukturālie uzlabojumi, lai gan to norise joprojām ir ļoti lēna un to nav pietiekami daudz. Pavisam Latvijā 2008.gadā bija 35 722 piena ražošanas saimniecības – tas ir par 10,2% mazāk nekā 2007.gadā. No šī skaita joprojām lielākā daļa (86 %) ir mazo saimniecību ar 1–5 govīm, kaut arī šo saimniecību skaits ir samazinājies par 11,5 %. Tāpat 2008.gadā salīdzinājumā ar 2007. gadu par 3,4 % ir samazinājies arī vidējo saimniecību (6–29 govīs) skaits, savukārt šīs grupas saimniecību īpatsvars kopējā struktūrā ir pieaudzis no 11 % 2007.gadā līdz 12 % 2008.gadā. Vairāk ir kļuvis vidējo (30–99 govīs) un lielo saimniecību – atbilstoši par 8,8 % un 5,9 %. Tāpat nedaudz ir palielinājies šo saimniecību grupu īpatsvars kopējā saimniecību struktūrā, taču tas joprojām ir mazs: vidējām saimniecībām – 1,8 %, lielajām saimniecībām – 0,45 %. Līdz ar to var uzskatīt, ka piena ražošana Latvijā vēl arvien ir izteikti sadrumstalota.

4.2. tabula

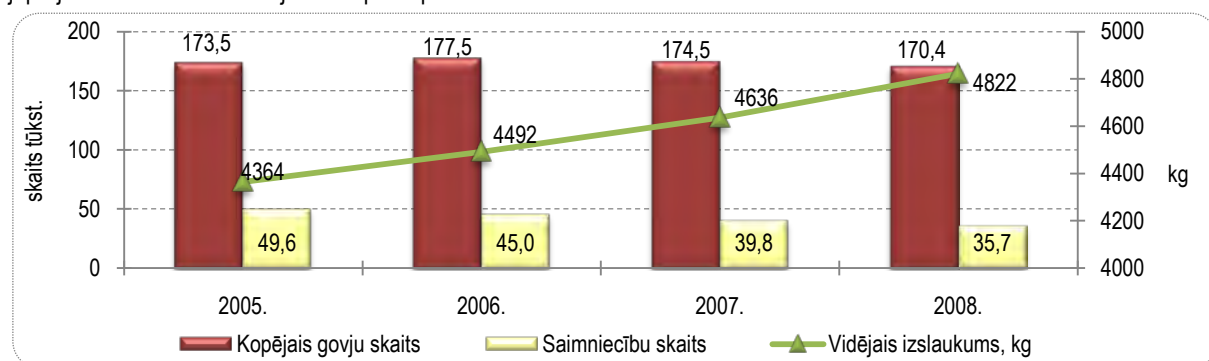
Slaucamo govju skaita sadalījums pēc ganāmpulka lieluma 2006. – 2008.gadā (gada beigās)

Slaucamo govju skaits saimniecībā	2006.				2007.				2008.			
	Saimniecības ar atbilstošu govju skaitu		Slaucamās govīs grupā		Saimniecības ar atbilstošu govju skaitu		Slaucamās govīs grupā		Saimniecības ar atbilstošu govju skaitu		Slaucamās govīs grupā	
	Skaits	%	Skaits	%	Skaits	%	Skaits	%	Skaits	%	Skaits	%
1	24 038	53,4	24 038	13,5	20 848	52,4	20 848	11,9	18 954	53,1	18 954	11,1
2	9 227	20,5	18 454	10,4	8 017	20,1	16 034	9,2	6 837	19,1	13 674	8,0
3-5	6 795	15,1	24 713	13,9	5 854	14,7	21 489	12,3	4 918	13,8	18 103	10,6
6-9	2 194	4,9	15 694	8,8	2 185	5,5	15 763	9,0	2 070	5,8	14 936	8,8
10-19	1 592	3,5	21 091	11,9	1 647	4,1	21 819	12,5	1 618	4,5	21 592	12,7
20-29	477	1,1	11 432	6,4	501	1,3	11 970	6,9	497	1,4	11 825	6,9
30-49	309	0,7	11 454	6,5	350	0,9	12 968	7,4	397	1,1	14 856	8,7
50-99	239	0,5	16 237	9,2	262	0,7	17 925	10,3	269	0,8	18 481	10,8
100-199	79	0,2	10 543	5,9	90	0,2	12 558	7,2	93	0,3	12 783	7,5
200-299	28	0,1	6 817	3,8	29	0,1	7 319	4,2	30	0,1	7 402	4,3
>=300	37	0,1	16 978	9,6	34	0,1	15 842	9,1	39	0,1	17 796	10,4
Kopā:	45 015	100	177 451	100	39 817	100	174 535	100	35 722	100	170 402	100

Avots: LDC

Strukturālos pārkārtojumus līdzšinējā laika posmā veicināja valsts un ES piešķirtais atbalsts nozarei, tāpat arī kvotu sistēmas ieviešana: ražotāji piesaistīja investīcijas ganāmpulku atjaunošanā (ieviešot produktīvākas, noturīgākas šķirnes), saimniecību modernizēšanā un paplašināšanā, un tās deva iespēju attīstīties piena sektoram. Taču jau 2008.gadā ekonomiskās lejupslīdes dēļ ražotājiem kļuva arvien grūtāk saņemt banku aizdevumus modernizācijas un būvniecības projektu īstenošanai, kas varētu ietekmēt strukturālo pārveidojumu tempu turpmākajos gados.

Slaucamo govju skaits Latvijā laikā no 2006. līdz 2008.gadam ir samazinājies par 4,3 %, savukārt govju produktivitāte šajā laikposmā pieaugusi par 7,3 %. Tātad piena ražošanas apjoms šajā laikposmā galvenokārt palielinājies uz produktivitātes palielināšanās rēķina, un tās liecina par piena ražošanas nozares efektivitātes uzlabošanos kopumā. Vidējais ganāmpulka lielums 2008.gadā bija 4,97 govīs – par 13,5 % vairāk nekā 2007.gadā (4,38 govīs). Tomēr šis rādītājs joprojām ir viens no zemākajiem starp Eiropas Savienības valstīm.

Avots: LDC, CSP

4.1. attēls. Slaucamo govju skaita un vidējā izslaukuma dinamika Latvijā 2006. – 2008.gadā (gada beigās)

Piena produktu tirgū 2008.gads bija sarežģīts: globālās ekonomikas lejupslīdes dēļ būtiski samazinājās pieprasījums pēc piena produktiem pasaules tirgū un līdz ar to – arī produktu cenas. Tas Latvijas piena pārstrādes uzņēmumiem radīja eksporta problēmas, lielus gatavās produkcijas uzkrājumus un apgrozāmo līdzekļu trūkumu, tāpēc uzņēmumi bija spiesti samazināt piena iepirkuma cenu un arī iepirkuma apjomu. Piena iepirkuma cena sāka samazināties jau 2008.gada pirmajos mēnešos un līdz gada beigām sasniedza kritisko robežu – piena ražošanas pašizmaksas līmeni. Tomēr 2008.gadā pārstrādei iepirktais piena daudzums – 633,8 tūkst. tonnu – par 0,4 % pārsniedza 2007.gada atbilstošo rādītāju, veidojot 76,1 % no visa saražotā piena. Taču, tā kā iepriekšējos gados iepirkums pārstrādei katru gadu ievērojami palielinājās (2007.gadā – par 6,4 %, 2006.gadā – par 18 % salīdzinājumā ar atbilstošo iepriekšējo gadu), var secināt, ka 2008.gada iepirkuma rādītājs tomēr atspoguļo tirgus un nozares lejupslīdes ietekmi.

Arī piena produktu ražošanā, reaģējot uz pieprasījuma kritumu tirgū, 2008.gadā bija vērojams samazinājums vairākiem produktiem, tostarp sviestam, sieram un piena pulveriem (4.3.tabula). Visvairāk – par 34 % – salīdzinājumā ar 2007.gadu samazinājusies sviesta ražošana, taču būtiski (par 28 %) sarukusi arī piena pulveru ražošana; tas gan lielākoties noticis uz vājpiena pulvera ražošanas samazinājuma (–85 %) rēķina, jo pilnpiena pulvera ražošana 2008.gadā salīdzinājumā ar 2007. gadu palielinājās pat par 54 %. Līdz ar to piena pulvera ražošanā 2008.gadā tendences bija pilnīgi pretējas nekā 2007.gadā, kad palielinājās vājpiena pulvera ražošana, bet samazinājās pilnpiena pulvera ražošana. Siera ražošana 2008. gadā samazinājusies salīdzinoši nedaudz – par 1,3 %. Vērtējot pārdotās produkcijas vērtības izmaiņas, redzams, ka 2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu kritums bijis sviestam par 24 %, savukārt pārdotā siera produkcijas vērtība pieaugusi par 4,9 %.

4.3. tabula

Piena iepirkums un svarīgāko piena produktu ražošana un pārdošana 2006. – 2008.gadā

	2006.		2007.		2008.	
Piena iepirkums pārstrādei, tūkst. t	592,3		630,7		633,8	
Produktu ražošana un realizācija:	Saražots, tūkst. t	Pārdotās produkcijas vērtība milj.Ls	Saražots, tūkst. t	Pārdotās produkcijas vērtība milj.Ls	Saražots, tūkst. t	Pārdotās produkcijas vērtība milj.Ls
Sviests	5,78	9,66	6,39	12,73	4,27	9,71
Siers	21,01	42,86	21,87	49,30	22,15	51,91
Piena pulveris*	7,27	nav datu	7,11	nav datu	5,10	nav datu
Siera sulu pulveris*	-	-	4,17	nav datu	4,83	nav datu

Avots: CSP, LPCS*

Iepriekšminēto produktu tirgū konkurence visā pasaulē, tostarp Latvijā un Eiropā kopumā, kļūst arvien lielāka, un tas Latvijas piena pārstrādātājiem joprojām ir motivējošs faktors konkurētspējīgāku produktu ražošanai, investīcijām uzņēmumu specializācijā, kā arī ražošanas koncentrācijai lielākajos uzņēmumos. Tas ļāvu palielināt noteiktu produktu ražošanu, kā arī samazināt to ražošanas izmaksas un paaugstināt piena iepirkuma cenu.

Pārējo piena produktu ražošanā 2008.gadā nav vienotas tendences: ir gan produkti, kuru ražošana palielinājusies (krējums, biezpiens, jogurts), gan arī produkti, kuru ražošana samazinājusies (piens, skābpiena dzērieni, saldējums). Taču ne pieauguma, ne samazinājuma rādītāji nav ievērojami, un galvenokārt tas izskaidrojams ar to, ka šie produkti vairāk ir vērsti uz Latvijas un tuvējo kaimiņvalstu tirgu, tāpēc to pieprasījumu un ražošanu tik būtiski neietekmē tendences pasaules piena tirgū.

4.4. tabula

Piena produktu ražošana 2006. – 2008.gadā, tonnās

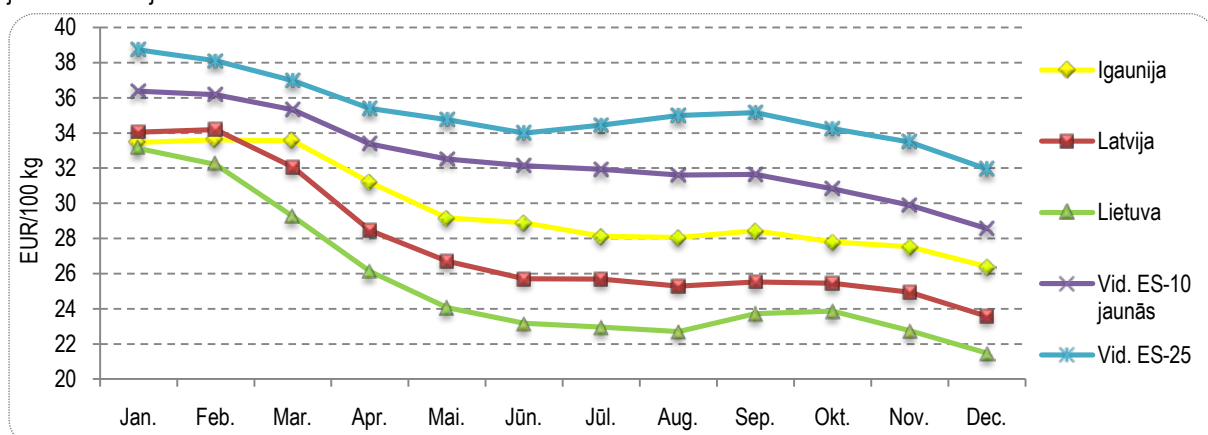
Produkts	2006.	2007.	2008.
Piens	73 750,32	85 120,0	85 058,7
Skābpiena dzērieni	23 947,99	27 385,7	26 789,8
Salds krējums	4580,91	5209,0	5380,3
Skābs krējums	15 747,45	19 374,2	19 652,4
Treknais biezpiens	2 975,35	4628,9	4786,9
Jogurts	7 276,92	9156,6	9994,7
Biezpiena izstrādājumi	1 429,50	2521,9	2549,1
Vājpiena biezpiens	3 091,82	3961,9	3987,3
Saldējums	4 480,35	4718,3	3813,8

Avots: LPCS

Pakļaujoties izmaiņām pasaules piena tirgū, vidējā piena iepirkuma cena Latvijā sāka pazemināties jau 2008.gada pirmajos mēnešos un laikā no janvāra līdz decembrim kopumā samazinājās par 30 %, turklāt jau decembrī iepirkuma cena (167,04 Ls/t) bija noslīdējusi zem piena ražošanas vidējās pašizmaksas, kas bija apmēram 170 Ls/t piena. Tomēr straujā un būtiskā palielinājuma dēļ 2007.gada otrajā pusē iepirkuma cenas 2008.gada pirmajā ceturksnī saglabājās salīdzinoši augstas, tāpēc vidējā iepirkuma cena Latvijā 2008.gadā bija 191,72 Ls/t – par 4,6 % augstāka nekā 2007.gadā.

Arī kaimiņvalstīs piena iepirkuma cenu dinamika 2008.gadā atspoguļo kopējo piena tirgus lejupslīdes tendenci: cenas pazeminājušās gandrīz nepārtraukti visu 2008.gadu. Salīdzinot Baltijas valstis, redzams, ka, tāpat kā iepriekšējos gados, visaugstākās cenas bijušas Igaunijā, bet viszemākās – Lietuvā. Vidējā iepirkuma cenu līkne "jaunajās" dalībvalstīs, kas pievienojās ES vienlaikus ar Latviju, kaut arī lejupslīdoša, tomēr ir augstāka nekā Baltijas valstīs, jo, piemēram, Kiprā

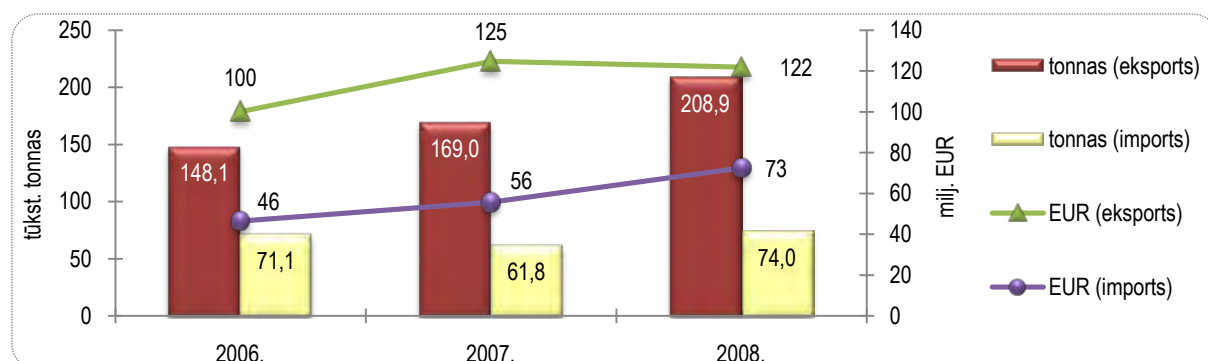
iepirkuma cena 2008.gada laikā nevis samazinājās, bet gan pieauga, turklāt visa gada garumā nenoslīdēja zemāk par 49,46 EUR/100 kg. Turklāt arī Bulgārijā, Čehijā, Polijā un Slovākijā iepirkuma cenas bija augstākas nekā Latvijā. Savukārt salīdzinājumā ar iepirkuma cenu līmeni "vecajās" 25 ES dalībvalstīs Latvijā iepirkuma cena 2008.gadā no 88 % līmeņa janvārī noslīdēja līdz 74 % līmenim decembrī.

Avots: Eiropas Komisija (EK)

4.2. attēls. Piena iepirkuma cenas dinamika Latvijā, Baltijas valstīs un ES 2008.gadā, EUR/100 kg

Latvijas piena un piena produktu eksports (uz ES un trešajām valstīm kopā) 2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu pēc apjoma ir palielinājies par 23,28 % (kopumā tās ir 208 867 tonnas), taču eksportēto produktu vērtība ar samazinājumu par 3,12 % ir 121,939 milj. latu. Savukārt piena produktu kopējais imports Latvijā 2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu pēc apjoma ir palielinājies par 16,21 % un pēc vērtības – par 24,48 %; kopumā tās ir 73 968 tonnas un 72 507 495 eiro.

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

4.3. attēls. Latvijas piena un piena produktu eksports un imports 2006. – 2008.gadā

Pēc Lauku atbalsta dienesta ziņām, 2007.gadā piena un piena produktu sektorā tika izmaksātas eksporta kompensācijas 188 608,79 latu apmērā – tie ir tikai 10 % no 2007.gadā izmaksātajām summām, taču jāņem vērā, ka eksporta kompensācijas piena produktiem tika apturētas 2007.gada 15.jūnijā, tāpēc būtībā visa 2008.gadā izmaksātā summa attiecināma uz produktiem, kas eksportēti, izmantojot eksporta licences, kas izsniegtas līdz minētajam datumam 2007.gadā. No visām par lauksaimniecības produktiem izmaksātajām eksporta kompensācijām 2008.gadā piena produktu daļa bija 51,8 %.

4.5. tabula

Eksporta kompensāciju maksājumi piena produktiem 2006. – 2008. gadā

	2006.	2007.	2008.
Summa, Ls	860 156,15	1 719 845,94	188 608,79
% no visiem lauksaimniecības produktiem	63,5	89,3	51,8

Avots: LAD

■ Piena kvotu sistēma

Piena kvotu sistēma Latvijā tika ieviesta no 2004.gada 1.maija, kad Latvija iestājās Eiropas Savienībā. Piena kvotu sistēma nodrošināja precīzu piena ražošanas un realizācijas uzskaiti un kontroli gan no kvantitatīvā, gan kvalitatīvā aspekta, kā arī priekšnoteikumus piena ražošanas pārstrukturēšanai. Sākotnēji Latvijai piešķirtais kopējās valsts piena kvotas apjoms bija 695 395 t onnas – apmēram 60 % no iestāšanās sarunās prasītā apjoma. Taču, pamatojoties uz veiktajiem pārstrukturēšanās pasākumiem nozarē, Latvijai 2006.gadā tika piešķirta papildu piegādes kvota 33 253 tonnu apmērā.

Savukārt no 2008.gada 1.aprīļa Latvijas kopējā piena kvota bija 743 220, 960 tonnu (ieskaitot palielinājumu par 2 % saskaņā ar 2008.gada 17.marta Padomes Regulu Nr. 248/2008, ar ko groza Regulu Nr. 1234/2007 attiecībā uz valstu piena kvotu).

Piegādes kvota Latvijā 2008./2009. kvotas gadā veidoja 97,6 % no kopējās piena kvotas, un tas nozīmē, ka salīdzinājumā ar 2007./2008. gadu, kad šis rādītājs bija 98,4 %, piegādes kvotas īpatsvars ir samazinājies. Tas galvenokārt ir izskaidrojams ar ekonomisko lejupslīdi un globālajām problēmām piena tirgū, kuru dēļ piena iepirkuma cenas būtiski samazinājās 2008.gadā un piena ražotāji savas piegādes kvotas lielā apjomā pārveidoja par tiešās tirdzniecības kvotām, tā cenšoties iegūt pēc iespējas augstāku cenu par pienu. Vienlaikus tas arī izskaidro tiešās tirdzniecības kvotas lieluma pieaugumu par 56,4 salīdzinājumā ar 2007./2008. kvotas gadu un līdzšinējo tendenci, kad tiešās tirdzniecības kvota ik gadu samazinājās.

Piegādes kvotas izpilde 2008./09. kvotas gadā bija 90,47 %, to arī var izskaidrot ar problēmām piena tirgū, kad piena pārstrādes uzņēmumi samazināja izejvielas iepirkuma apjomu. Tiešās tirdzniecības kvota tika izpildīta par 71,81 %, jo daudzi ražotāji kvotas pārveidoja kvotas gada vidū vai pat beigās un līdz ar to nespēja pilnībā izpildīt savu tiešās tirdzniecības kvotu.

4.6. tabula

Latvijai piešķirtā piena kvota pa gadiem (kvotas gada sākumā), tonnas					
Kvota	2004./05.	2005./06.	2006./07.	2007./08.	2008./09.
Kopējā valsts kvota, t.sk.:	695 395	695 395	728 647	728 647	743 220,960
piegādes kvota	468 943	631 856	715 403,768	717 342,228	725 538,102
kvotas izpilde, %	73	83	88,47	91,13	90,47
izmaiņas pret iepriekšējo periodu, %	nav	+ 35	+ 7,2	+ 0,3	+ 1,1
tiešās tirdzniecības kvota	226 452	63 539	13 244,232	11 305,772	17 682 858
kvotas izpilde, %	16	55	76,40	68,58	71,81
izmaiņas pret iepriekšējo periodu, %	nav	-71	-72	- 75,4 %	+ 56,4

Avots: LDC

Piena iepirkums 2008./2009. kvotas gadā atbilstoši piegādes kvotai pēc izlīdzināšanas bija 656 367 tonnas; tas ir par 0,1 % mazāk nekā 2007./2008. kvotas gadā. Tiešajā tirdzniecībā tika pārdotas 12 698 tonnas piena.

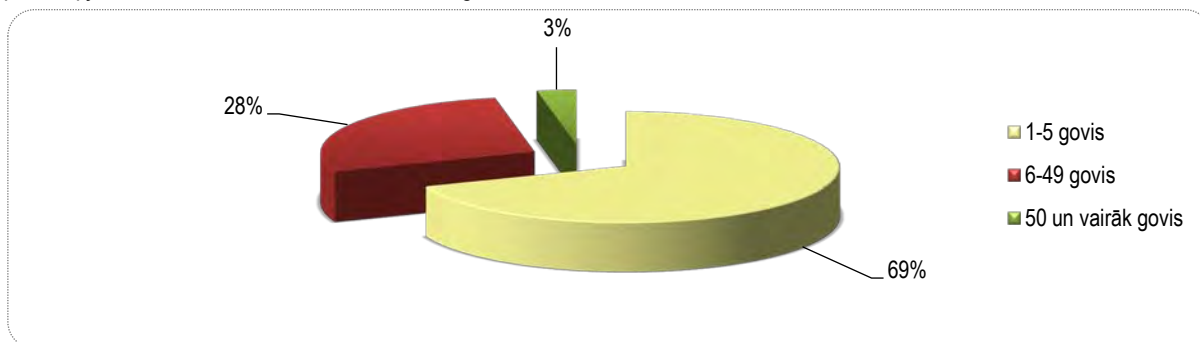
Līdz 2008./2009. kvotas gada beigām Latvijā bija reģistrēti 18 417 kvotas īpašnieku, kuru sadalījums pa kvotas veidiem redzams 4.7.tabulā.

4.7. tabula

Piena kvotas īpašnieku kopējais skaits un sadalījums pa kvotas veidiem 2008./2009.kvotas gada beigās			
	Ražotāju skaits	Piešķirtās piegādes kvotas daudzums, kg	Piešķirtās tiešās tirdzniecības kvotas daudzums, kg
Piegādes kvotas īpašnieki	17 037	620 154 540	0
Tiešās tirdzniecības kvotas īpašnieki	778	0	7 000 618
Abu veidu kvotas īpašnieki	602	103 273 325	12 711 520
Kopā:	18 417	723 427 865	19 712 138

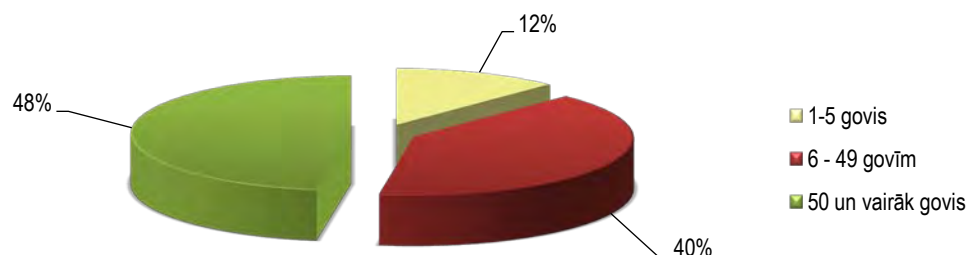
Avots: LDC

Izvērtējot kvotas apguves rādītājus pēc pārdotā piena apjoma atkarībā no saimniecības lieluma 2009.gada 31.martā, redzams, ka lielie kvotas īpašnieki (ar 50 un vairāk govīm), kas kopējā struktūrā veido tikai 3 % no visiem kvotas īpašniekiem, pārdod 48 % no visa pārdotā piena daudzuma, savukārt mazie saimniecību īpašnieki (ar 1–5 govīm), kuru ir 69 % no visiem kvotas īpašniekiem, pārdod tikai 12 % no visa pārdotā piena daudzuma. Otrs lielākais īpatsvars pēc pārdotā piena apjoma – 40 % – ir saimniecībām ar 6–9 govīm.

Avots: LDC

4.4. attēls. Kvotas īpašnieku skaits pēc saimniecības lieluma 31.03.2009.

Avots: LDC

4.5. attēls. Pārdotā piena daudzuma sadalījums pēc saimniecības lieluma 31.03.2009.

Turklāt līdz 2007./2008. kvotas gada beigām Latvijā bija atzīti 106 piena savākšanas, apstrādes un pārstrādes uzņēmumi.

Ciltsdarbs

4.8. tabula

Govju ganāmpulku kvalitāte 2006. – 2008.gadā

	2006.	2007.	2008.
Govju skaits pārraudzībā, tūkst.	118,9	125,9	124,2
Vidējais izslaukums no govīm, kg/gadā*	4492	4636	4822
Vidējais izslaukums no pārraudzībā esošās govīm, kg/gadā	5296	5478	5487
Piena tauki pārraudzībā esošām govīm, %	4,42	4,37	4,37
Piena olbaltums pārraudzībā esošām govīm, %	3,29	3,37	3,33

Avots: LDC, CSP

Pēc Lauksaimniecības datu centra datiem, dzīvnieku reģistrā 2009.gada 1.janvārī Latvijā bija reģistrēti 380 643 liellopi, t.sk. 170 402 slaucamās govīs, un 43 257 liellopu ganāmpulku, t.sk. 35 722 slaucamo govju ganāmpulki. 2008.gadā slaucamo govju skaits salīdzinājumā ar 2007.gadu ir samazinājies par 14 526 govīm.

Pārraudzības rezultāti par pēdējiem trim gadiem liecina, ka 2008.gadā vidējais izslaukums no pārraudzībā esošām govīm nedaudz turpina palielināties – vidēji no govīm tiek izslaukti 5487 kg piena, t.i., par 9 kg vairāk nekā iepriekšējā pārraudzības gadā. Tomēr izslaukuma kāpums vairs nav tik liels kā iepriekšējos gados, jo govīm ir jānodrošina pareiza un pilnvērtīga ēdināšana, lai tiktu sasniegts augsts izslaukuma līmenis. Salīdzinot pārraudzībā esošo govju skaita izmaiņas ar iepriekšējiem gadiem, redzams, ka pārraudzībā esošo govju skaits 2008.gadā ir nedaudz samazinājies – 2008.gada 30.septembrī pārraudzībā bija 124,2 tūkstoši govju.

Pārraudzībā atrodas dažādu šķirņu govīs ar atšķirīgu vidējo izslaukumu, olbaltumvielu un tauku saturu.

4.9. tabula

Pārraudzībā esošo dažādo šķirņu govju produktivitāte 2006. – 2008.gadā

Govju šķirne	Slēgto laktāciju skaits			Izslaukums no govīm, kg/gadā			Piena olbaltums, %			Piena tauki, %		
	2006.	2007.	2008.	2006.	2007.	2008.	2006.	2007.	2008.	2006.	2007.	2008.
Latvijas brūnā	65656	62043	58536	4926	5035	5103	3,33	3,32	3,36	4,45	4,45	4,44
Holšteinas melnraibā	30622	30753	32093	5854	6061	6269	3,20	3,19	3,23	4,24	4,21	4,19
Angleras	385	359	296	6121	6273	6418	3,38	3,37	3,41	4,65	4,65	4,56
Dānijas sarkanā	349	322	405	5504	5652	5817	3,32	3,30	3,38	4,45	4,45	4,49
Zviedrijas sarkanraibā	343	432	542	5667	5733	5962	3,30	3,30	3,33	4,51	4,53	4,61
Holšteinas sarkanraibā	1099	1119	1306	5654	5696	5871	3,28	3,28	3,30	4,34	4,33	4,27
Latvijas zilā	264	352	467	4412	4325	4292	3,34	3,35	3,37	4,38	4,39	4,40

Avots: LDC

Latvijas slaucamo govju ganāmpulku pārsvarā veido pārraudzībā esošās Latvijas brūnās šķirnes govīs, un vidējais izslaukums no tām ir 5103 kg piena ar 4,44 % tauku saturu un 3,36 % olbaltumu. Salīdzinājumā ar 2007. gadu ir palielinājusies to produktivitāte par 208 kg no govīm gadā. Liela daļa pārraudzībā esošo govju ir Holšteinas šķirnes govīs, un vidējais izslaukums no tām 2008.gadā bija 6269 kg piena. Analizējot 2008.gadu sadalījumā pa pārraudzībā esošām šķirnēm, vislabākie rādītāji vērojami Angleras šķirnei ar vidējo izslaukumu 6418 kg, un nākamā ir Holšteinas melnraibā šķirne ar 6269 kg lielu izslaukumu.

Latvijā piena lopkopībā veiksmīgi turpina darboties 2 šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācijas – Latvijas šķirnes dzīvnieku audzētāju savienība un Latvijas Holšteinas šķirnes lopu audzētāju asociācija. Abas organizācijas veic mērķtiecīgu

ciltsdarbu, izmantojot augstvērtīgus vaislas dzīvniekus. Latvijas Holšteinas šķirnes lopu audzētāju asociācijas biedru ganāmpulkos vidējais izslaukums 2008.gadā bija 7656 kg – par 2169 kg vairāk nekā vidējais pārraudzības izslaukums Latvijā. Latvijas Holšteinas šķirnes lopu audzētāju asociācijas biedru ganāmpulkos 2008.gada 30.septembrī pārraudzībā bija 6392 gov is. La tvijas šķirnes dzīvnieku audzētāju savienības biedru ganāmpulkos vidējais izslaukums 2008.gadā bija 6502 kg. 2008.gada 30.septembrī šīs organizācijas biedru ganāmpulkos pārraudzībā bija 17 883 gov is.

■ Nozares prognozes pasaulē

EK prognozes ES piena sektorā līdz 2015.gadam:

- tuvākajos gados joprojām būs jūtamas ekonomiskās krīzes sekas, piena ražošanas apjomu ietekmēs zemās iepirkuma cenas, tāpēc ražošanas kāpums gaidāms tikai pēdējos plānošanas perioda gados un piena kvotu palielinājums netiks pilnībā apgūts. Piena ražošana ES-27 2015.gadā tiek prognozēta 151 milj. tonnu apjomā, tie ir + 1,8 % salīdzinājumā ar 2008.gada rādītāju. Turpinās samazināties piena pašpatēriņa apjoms un palielināsies pārstrādātā piena apjoms;
- prognozes par piena produktiem ir diezgan labvēlīgas, tomēr tiek uzsvērtā arvien lielākā konkurence, ko rada “zemo cenu” ražotājvalstis (piemēram, Austrālija un Jaunzēlande). Tā negatīvi ietekmēs gandrīz visu ES piena produktu eksporta attīstību, un eksporta kompensācijas būs nepieciešamas arī turpmāk. Sieram un svaigiem piena produktiem līdz pārskata perioda beigām tiek prognozēts ES iekšējā patēriņa palielinājums, sviestam un vājpiena pulverim pieprasījums saglabāsies zemā līmenī, tāpēc gaidāms liels s pidiens u z i ntervenes krājumiem un šo produktu ražošanas apjoms samazināsies (vājpiena pulvera ražošana – pat par 8 %).

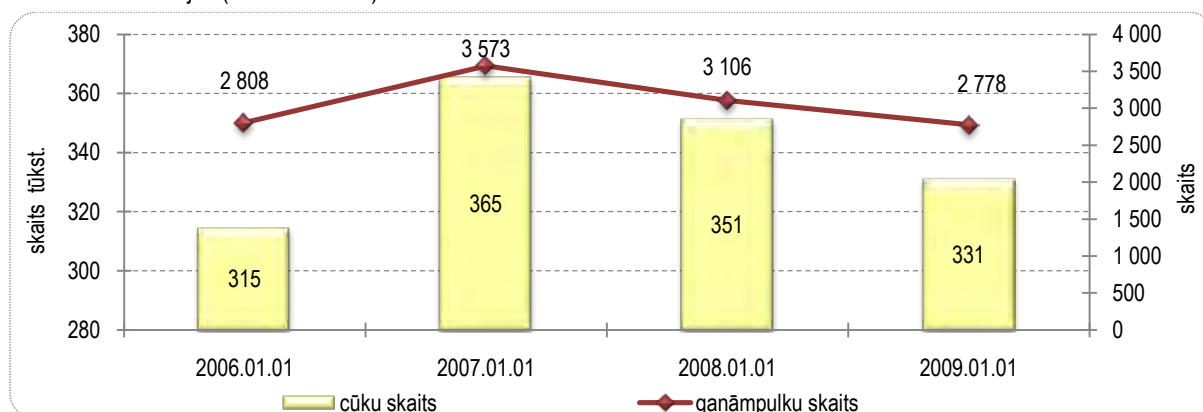
FAPRI (Pārtikas un lauksaimniecības politikas pētniecības institūta) prognozes par piena tirgu pasaulē līdz 2018.gadam:

- piena produktu ražošana pasaulē kopumā palielināsies par 18,8 %, galvenokārt govju produktivitātes palielināšanās dēļ. Amerikā ražošanas kāpums varētu būt par 34,2 %, Āzijas valstīs – par 51,9 % (galvenokārt Ķīnā un Indijā), bet Brazīlijā un Argentīnā – par 40 %. Okeānijā piena produktu ražošanā nebūs strauja pieauguma tendences;
- par pi ena pr oduktiem – sviesta ražošana palielināsies kopumā par 30 %, bet Indijā – pat par 90 %. S iera ražošana palielināsies par 18,2 %, bet Amerikā un ES – par 52,4 %. Piena pulvera ražošana pasaulē pieaugs par 16,1–21,2 %, taču ES palielinājuma nebūs;
- piena produktu eksporta tirgū pozīcijas stiprinās Okeānija, Āzija, Indija, Brazīlija un Argentīna, savukārt lielākās importētājas joprojām būs Krievija un Japāna. Importa apjomu palielinās arī Ēģipte, Ķīna, Ukraina;
- visās lielākajās valstīs paredzams siera patēriņa palielinājums, kas dos iespēju ražot vairāk.

4.3. Cūkgaļas ražošana

Cūkkopības nozarē 2008.gads bija sarežģīts, jo negatīvas tendences cūkgaļas tirgū izraisīja augstās graudu cenas, resursu izmaksu palielināšanās un inflācija, kā arī citi faktori.

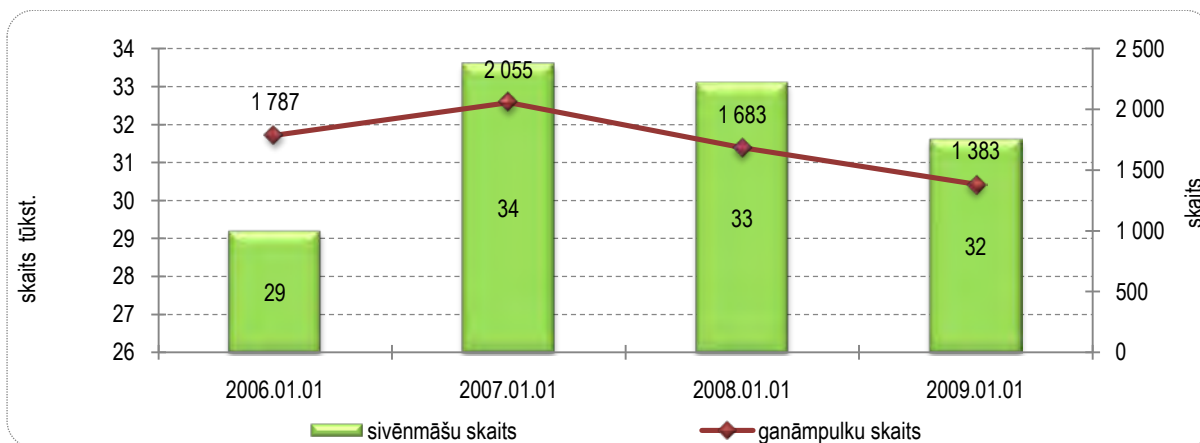
Viens no negatīvākajiem kritērijiem bija graudu cenu kāpums, kas būtiski ietekmēja cūkkopības nozari, jo cūku barības sagatavošanā tiek izmantoti no 55 līdz 75 % graudu. Augsto lopbarības cenu dēļ cūkgaļas ražošanas nozare kļuva nerentabla, ražotāji strādāja ar zaudējumiem, līdz ar to par 10,6 % samazinājās kopējais ganāmpulku skaits un par 5,7 % – dzīvnieku skaits tajos (skat. 4.6.attēlu).

Avots: LDC

4.6. attēls. Cūku un ganāmpulku kopējais skaits 2006. – 2008.gadā

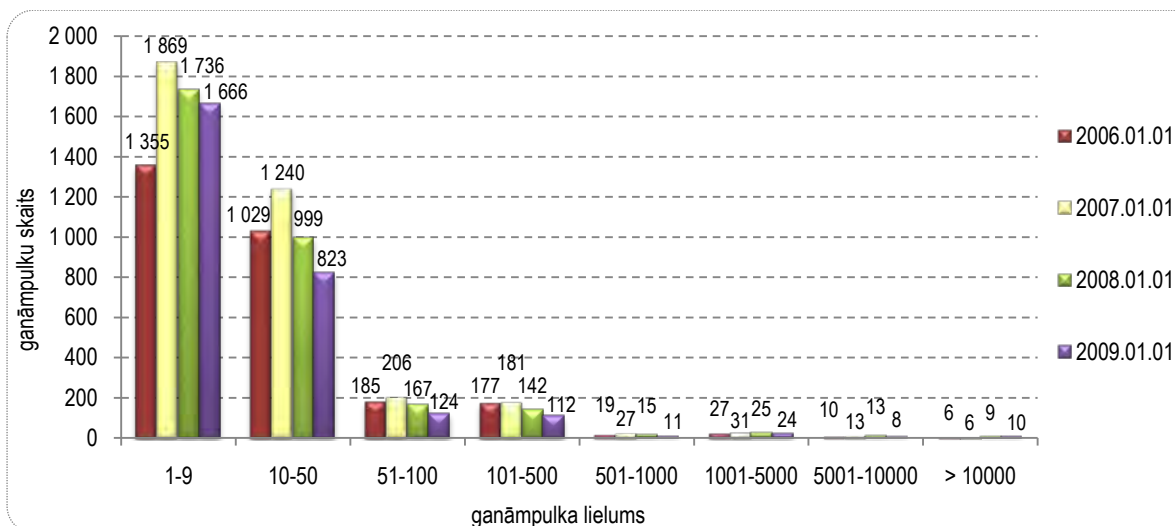
Analizējot sivēnmāšu ganāmpulku skaitu un sivēnmāšu skaitu ganāmpulkā, arī ir vērojama samazināšanās tendence. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu 2008.gadā ganāmpulku skaits ir samazinājies par 17,8 %, bet sivēnmāšu skaits tajos – par 4,4 % (skat. 4.7.attēlu).

Avots: LDC

4.7. attēls. Sivēnmāšu un ganāmpulku kopējais skaits 2006. – 2008.gadā

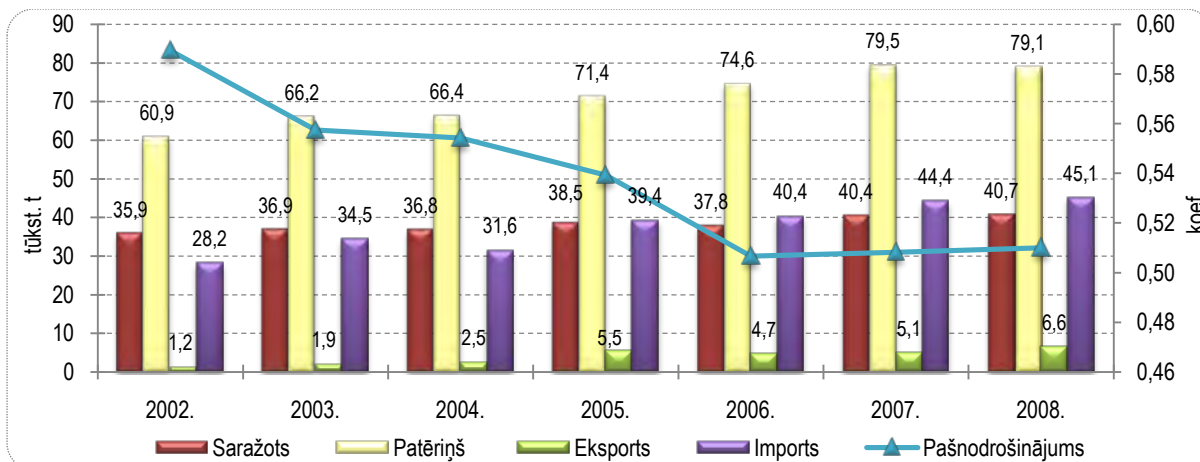
Cūkkopības nozarei vēl joprojām raksturīga stipra sadrumstalotība. No kopējā saimniecību skaita vislielākais īpatsvars 2008.gadā – 60 % – ir mazajām saimniecībām (ar 1–9 cūkām). Tomēr lēnām tiek ieviesti strukturāli uzlabojumi – par to liecina neliels vidējo un lielo saimniecību skaits un īpatsvara pieaugums kopējā struktūrā. Tā, piemēram, 2006.gadā lielo saimniecību (ar 1000 un vairāk cūkām) bija tikai 0,2 % no kopējā saimniecību skaita, bet 2008.gadā – jau 0,4 % no kopējā saimniecību skaita (skat. 4.8.attēlu).

Avots: LDC

4.8. attēls. Ganāmpulku skaits pēc cūku skaita

Ganāmpulku skaita un cūku skaita samazināšanās tajās varētu būt izskaidrojama ar to, ka 2008.gadā diezgan būtisku ietekmi atstāja straujais graudu un lopbarības cenas pieaugums, resursu izmaksu palielināšanās un ekonomiskā un finansiālā krīze.

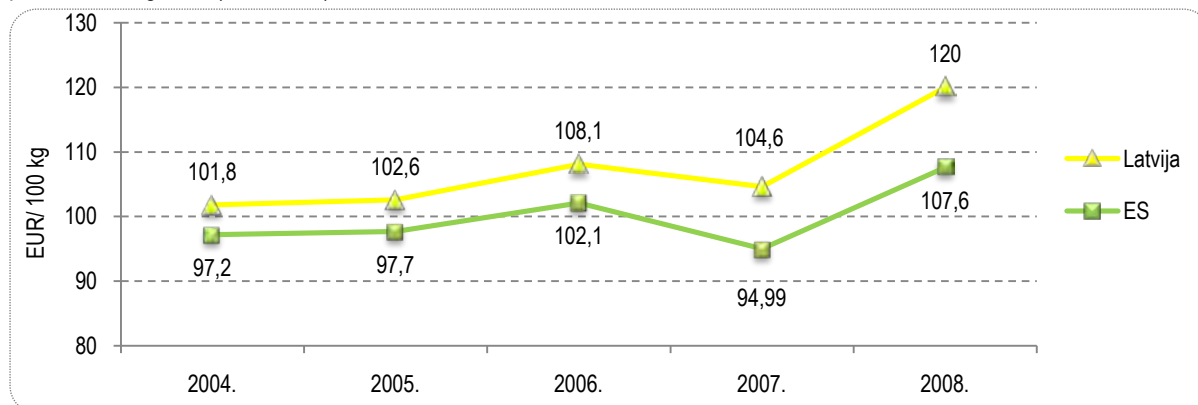

Avots: LAD* (LAD prognoze)

4.9. attēls. Cūkgaļas un cūkgaļas produktu ražošanas un patēriņa dinamika Latvijā 2002. – 2008.gadā

Cūkgaļas ražošanas apjoms visā pārskata periodā ir diezgan stabils, novērojams tikai neliels apjoma pieaugums. Ja salīdzina ražošanas apjomu 2002. un 2008.gadā, tad tas no 2002.gada ir palielinājies par 13,3%, bet salīdzinājumā ar 2007.gadu – tikai par 0,7%. Eksporta un importa apjoma izmaiņas nav lielas. Savukārt, palielinoties cūkgaļas un to produktu patēriņam, strauji samazinās pašnodrošinājums. 2008.gadā pašnodrošinājums ar cūkgaļu bija 51 % apjomā (4.9.attēls).

Latvijā cūkgaļas vidējā iepirkuma cena 2008.gadā bija Ls 120/100 kg, un salīdzinājumā ar 2007. gadu tā ir palielinājusies par 14,7 %. Tāpat varam novērot, ka arī citās ES valstīs vidējā cūkgaļas cena ir palielinājusies par 13,3 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Savukārt, ja salīdzina cenu citās ES valstīs un Latvijā, tad Latvijā cūkgaļas vidējā cena ir par 11,5 % augstāka (4.10.attēls).

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

4.10. attēls. E kategorijas cūkgaļas vidējā cena Latvijā un ES 2004. – 2008.gadā

■ Nozares prognozes pasaulē

EK prognozes gaļas sektorā līdz 2015.gadam:

Tiek prognozēts, ka kopējais pieprasījums pēc gaļas apsteigs gaļas ražošanu un eksports arvien samazināsies. Līdz 2015.gadam salīdzinājumā ar 2007.gadu gaļas ražošana palielināsies par 2,1 %, bet gaļas patēriņš – par 0,7 %. Arī cūkgaļas ražošana un patēriņš līdz 2015.gadam palielināsies, tomēr lēnāk nekā pagājušajā desmitgadē, jo lielu konkurenci rada putnu gaļas sektors. Ievērojamus šķēršļus eksportam tiks Krievija, protams, gaidāma spēcīga konkurence no “zemo izmaksu” valstu puses. Cūkgaļa arī turpmāk būs visvairāk pieprasītā gaļa ES tirgū; pašreiz tā aizņem 50 % no gaļas tirgus. Līdz 2015.gadam cūkgaļas ražošana palielināsies vidēji par 1,7 %, vēl lielāku kāpumu kavēs putnu gaļas ražotāju radītā konkurence.

FAPRI prognozes par gaļas tirgu pasaulē līdz 2018.gadam:

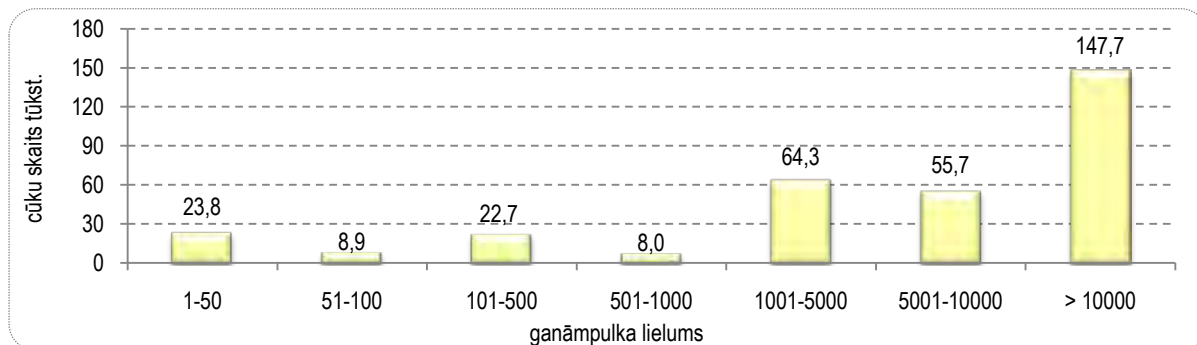
- gaļas patēriņš palielināsies, sasniedzot 57,8 kg uz cilvēku 2018.gadā;
- visvairāk tiks patērēta cūkgaļa, katru gadu patēriņam palielinoties par 1,1 %. Otrā populārākā gaļa ir un arī turpmāk būs putnu gaļa, bet pēc tās – liellopu gaļa;
- cūkgaļas ražošana palielināsies par 1,9 %;
- ES zaudēs savu tirgus daļu pasaulē no 30,3 līdz 21,9 %, un ES tirgus ilgtermiņā nebūs konkurētspējīgs šajā sektorā;
- eksporta kompensāciju dēļ ES cūkgaļas eksports 2008.gadā palielinājās par 17,9 %, bet turpmāk ir gaidāms eksporta kritums;
- striktā vides aizsardzības regulēšana un labturības prasības ierobežos ES tirgus ilgtermiņa attīstību un konkurenci;
- ASV cūkgaļas tirgus daļa palielināsies par 15,6 %. Brazīlija strādās pie infrastruktūras uzlabošanas un cūkgaļas produktivitātes uzlabošanas. Arī Kanāda palielinās savas cūkgaļas ražošanu.
- par 0,3 % palielināsies cūkgaļas patēriņš;
- gaidāma strauja patēriņa un ražošanas attīstība Kanādas, Ķīnas un sevišķi Brazīlijas cūkgaļas tirgu;
- augstās barības cenas un arvien lielākais patēriņš paaugstinās gaļas cenu, un turpmāk tai būs tendence kļūt aizvien augstākai.

■ Ciltsdarbs

Latvijas lauksaimniecībā cūkkopības nozare ieņem nozīmīgu vietu. Galvenais ciltsdarba mērķis ir, izmantojot ģenētiski augstvērtīgu vaislas materiālu, samazināt produkcijas pašizmaksu, tā veicinot cūkkopības nozares stabilizēšanu un produkcijas konkurētspējas palielināšanu Latvijas un ārvalstu tirgū.

Latvijā, tāpat kā citviet pasaulē, ražotājiem jābūt gatavotiem tirgus svārstībām, tādēļ saimniecībās ir nepieciešams atbilstošs kvalitatīvs vaislas materiāls, lai pēcnācēji ātri nobarotos, izlietotu maz barības uz produkcijas vienību un būtu ar liesu, pārstrādātāju prasībām atbilstošu kautķermeni. Iepriekšējos gados cūku selekcijā ir iegūti labi rezultāti. Sāktais darbs ir jāturpina, lai panāktu cūku ražotspējas ģenētiskā potenciāla vēl labāku izmantošanu. Cūkkopības nozarē lielus ieņēmumus garantē pareizi virzīts selekcijas darbs, kurā svarīgākais ir šķirņu izvēle un to krustošana, produktivitātes kontrole, dzīvnieku ciltsvērtības noteikšana un ātra selekcijā gūto sasniegumu ieviešana ražošanā.

Cūkgaļas ražotājiem audzēšanai visizdevīgākās un iekšējā vaislas tirgū visvairāk pieprasītās ir divu šķirņu krustojuma (M1) jauncūkas, kas pēc auglības un gadā iegūto sivēnu skaita krietni pārspēj tīršķirnes sivēnmātes. Pēdējos gados ir vērojama cūku kopskaita palielināšanās saimniecībā. 2008.gadā 83,2 % no kopējā cūku skaita audzēja saimniecībās, kurās ir vairāk nekā 500 cūku.

Avots: LDC

4.11. attēls. Cūku skaita sadalījums pēc ganāmpulka lieluma 2008.gadā

2008.gadā Latvijā ar šķirnes materiāla atražošanu nodarbojās 14 saimniecības, kas ieguvušas šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusu. Šķirnes cūku audzētavās dzīvnieku ģenētisko uzlabošanu koordinē šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācijas SIA "Cūku ciltsdarba centrs" un SIA "Agrosels". Organizācijas, lai sasniegtu selekcijas mērķus un izpildītu tās uzdevumus, ir sagatavojušas "Latvijā audzēto cūku ciltsdarba programmu". Ciltsdarba programma ir balstīta uz Latvijā audzējamām cūku šķirnēm – Jorkšīras, Landrases, Pjetrenas, Djurokas un Lielo balto.

SIA "Cūku ciltsdarba centrs" īsteno arī Latvijas baltās cūkas šķirnes izkopšanas ciltsdarba programmu. Īstenojot šo programmu, ir iespēja saņemt Eiropas Strukturālo fondu maksājumus par dzīvnieku ģenētisko resursu saglabāšanu.

Pēc a/s "Lauksaimniecības datu centrs" datiem, 2008.gadā cūku reģistrā bija reģistrēti 2778 ganāmpulki, kuros reģistrētas 331 157 cūkas (skaits 01.01.2009.). 2009.gada 1. janvārī bija reģistrētas 31 618 sivēnmāšu. Tā kā pēdējos divos gados ekonomiskā situācija ne tikai valstī, bet arī citviet pasaulē ir saspringta, ir samazinājies vidējais cūku skaits ganāmpulkā. 2007.gadā vidējais cūku skaits ganāmpulkā bija 126 dzīvnieki, bet 2008.gadā tas samazinājās līdz 119 dzīvniekiem.

■ Kopsavilkums

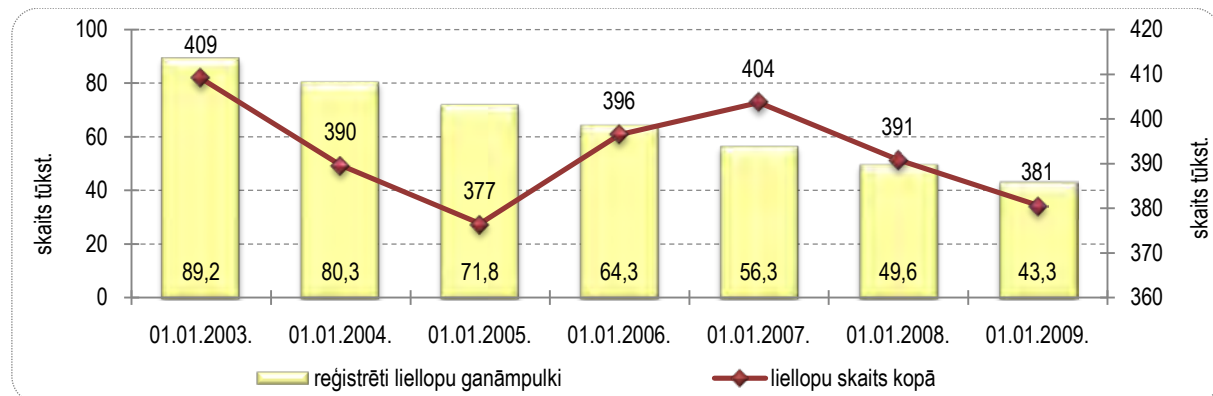
Cūku ciltsdarba organizācijām, īstenojot ciltsdarba programmu un mērķtiecīgi izmantojot augstvērtīgu vaislas kuļļu spermu, ir izdevies šķirnes saimniecībās no 1999. līdz 2008.gadam Latvijas Landrases šķirnes cūkām palielināt sivēnmāšu auglību vidēji no 11,4 līdz 12,2 sivēniem, gadā iegūto sivēnu skaitu – no 22,0 līdz 24,9 – un samazināt jauncūku (100 kg) vecumu no 192 līdz 165 dienām, spēka biezumu – no 12,2 līdz 9,5 mm, bet liesās gaļas iznākumu palielināt no 58,4 līdz 60,8 % un diennakts pieaugumu – no 611 līdz 817 g (dzīvmasas pieauguma testa laikā).

Cūkkopības nozarē vēl joprojām notiek strukturālas izmaiņas un ražošana tiek koncentrēta lielākajās saimniecībās. Pašnodrošinājums ar cūkgaļu 2008.gadā bija 51 %* (prognoze). Plānveida ciltsdarbs kopumā ir ļāvis uzlabot gaļas kvalitāti.

4.4. Liellopu gaļas ražošana

Latvijā gaļas liellopu nozarē 2008.gadā galvenās darbības tika vērstas uz augstvērtīgu liellopu gaļas saražotās produkcijas realizēšanu, konkurētspējas un eksporta iespēju palielināšanu, kā arī patērētāju nodrošināšanu ar Latvijā audzētu gaļas liellopu gaļu un gaļas kvalitatīvo īpašību kopuma uzlabošanu. Palielinot gaļas šķirņu liellopu un to krustojumu skaitu ar piena šķirnēm, liellopu sektoram radās priekšnosacījums konkurences veicināšanai ES tirgū.

Pēc LDC datiem, Latvijas ganāmpulku reģistrā 2009.gada 1.janvārī bija reģistrēti 43 257 liellopu ganāmpulki ar 380 643 liellopiem (t. sk. slaucamām govīm), no tiem 7535 gaļas liellopu ganāmpulki ar 210 241 liellopu (4.12.attēls).

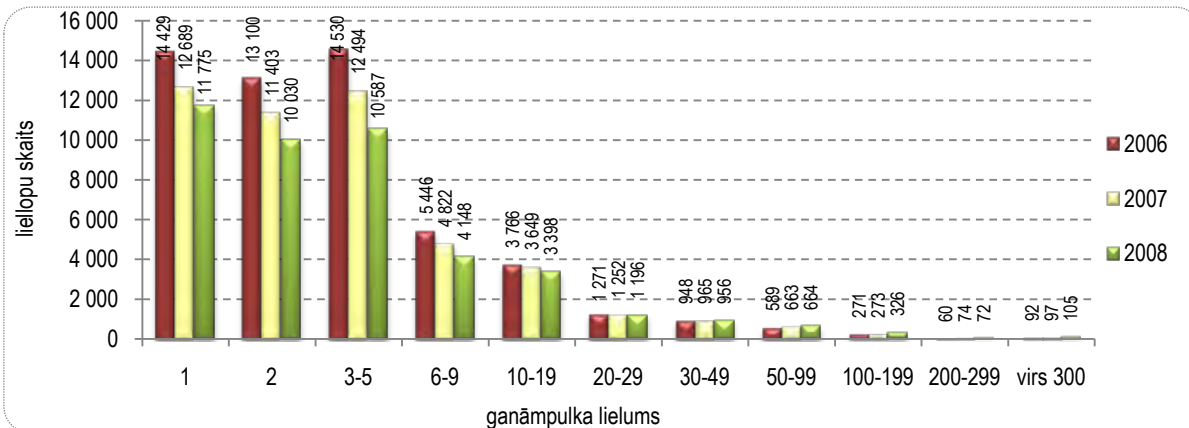

Avots: LDC

4.12. attēls. Liellopu ganāmpulku un dzīvnieku kopskaits 2003. – 2008.gadā

Analizējot ganāmpulku skaitu un dzīvnieku skaitu ganāmpulkā, 2008.gadā var novērot gan ganāmpulku (par 12,8 %), gan dzīvnieku (par 2,6 %) skaita samazinājumu. Šo tendenci galvenokārt noteica nestabilā tirgus situācija un trūkstotie resursi saimniecībās.

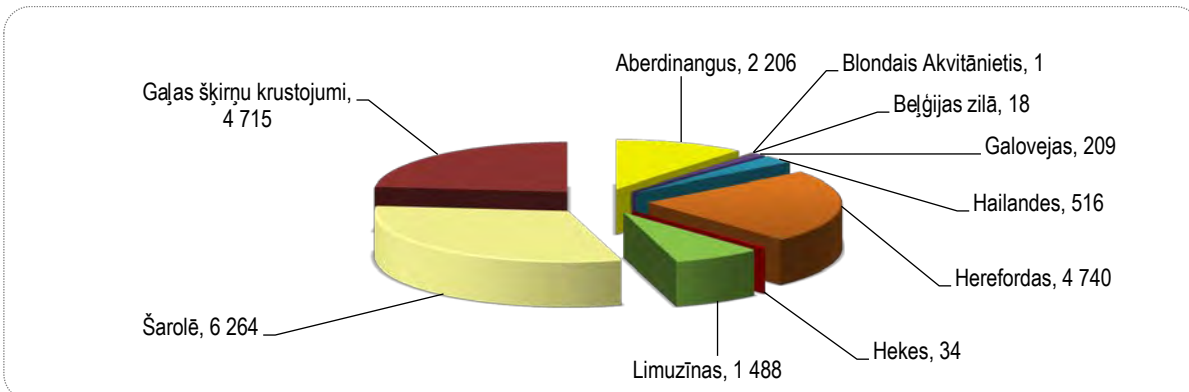
Analizējot liellopu ganāmpulku struktūru (4.13.attēls), var secināt, ka 2008.gadā salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem ir samazinājis mazo ganāmpulku skaits, tomēr to īpatsvars kopējā struktūrā joprojām saglabājis augsts, apmēram 70 %. Savukārt saimniecības ar 50 un vairāk dzīvniekiem veido tikai aptuveni 2 % no kopējā saimniecību skaita, bet tajās audzē aptuveni 40 % no visiem Latvijas liellopiem. 2008.gadā palielinājies lielo ganāmpulku skaits ar 100–199 un 300 un vairāk dzīvniekiem.

Avots: LDC

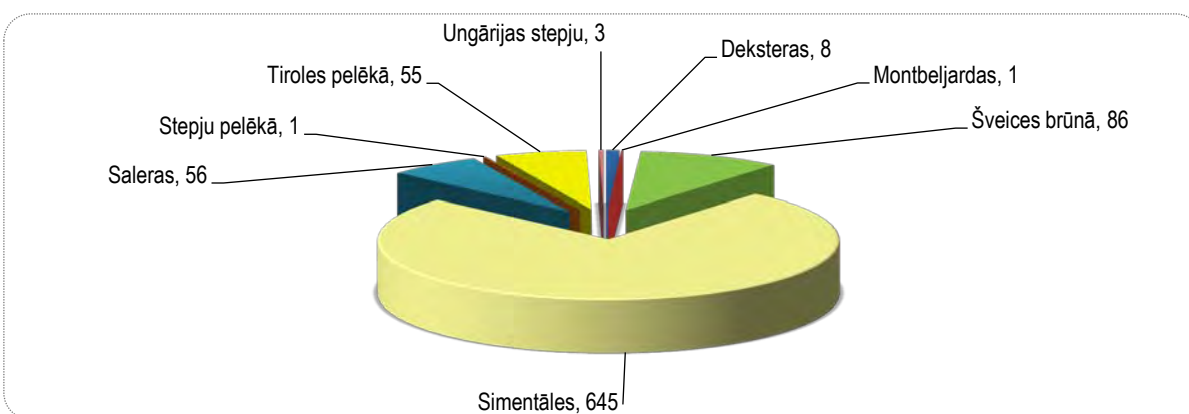
4.13. attēls. Ganāmpulku grupējums pēc liellopu skaita 2006. – 2008. gadā

Pēc LDC datiem Latvijā 2008.gadā specializēto gaļas šķirņu liellopu un kombinēto piena-gaļas lopu skaits bija 21 046, kā arī palielinājās Latvijā audzēto liellopu šķirņu daudzveidība (4.14. un 4.15.attēls).

Avots: LDC

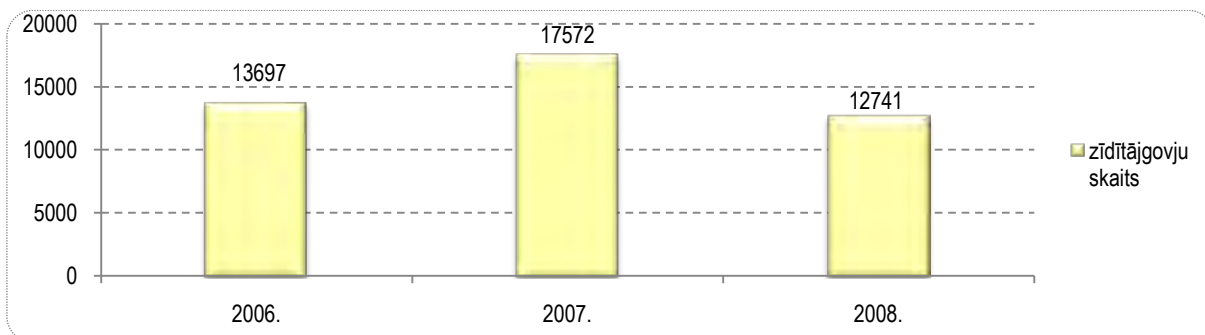
4.14. attēls. Specializēto gaļas šķirņu liellopu skaita sadalījums pa šķirnēm 2008.gadā

Avots: LDC

4.15. attēls. Gaļas un piena krustojumu liellopu skaita sadalījums pa šķirnēm 2008.gadā

Latvijā 2008.gadā ir reģistrēta 12 741 zīdītājgovs (tīršķirnes un gaļas krustojumu liellopi). Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu zīdītājgovju skaits ir samazinājies par 27 % (4.16.attēls).

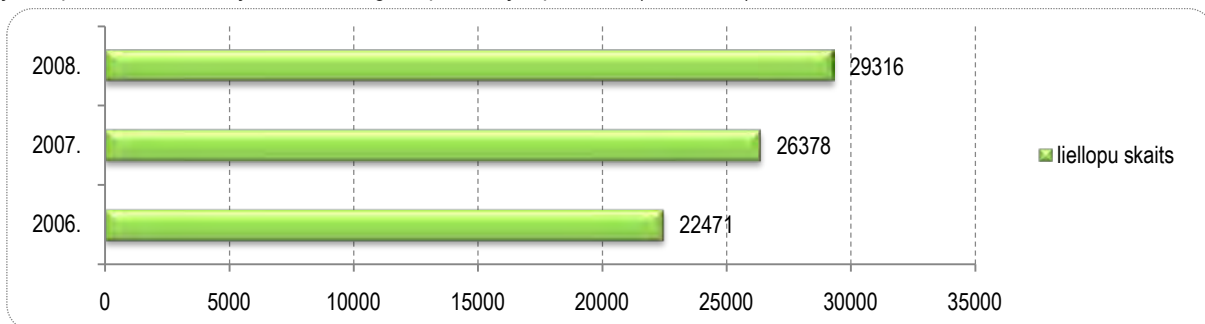

Avots: LDC

4.16. attēls. Zīdītājgovju skaits 2006. – 2008.gadā

2008.gadā liellopu gaļas tirgus Latvijā vēl nebija pietiekami attīstīts un gaļas liellopu audzētājiem joprojām bija grūtības realizēt izaudzētos jaunlopus par adekvātu cenu. Vietējie gaļas pārstrādes uzņēmumi nav ieinteresēti iegādāties kvalitatīvu liellopu gaļu, maksājot par to atbilstošu cenu. Lai atmaksātos darbs nozarē, nozīmīga daļa gaļas liellopu audzētāju 2008.gadā izaudzētos teļus un jaunlopus atšķiršanas brīdī realizēja uzpircējiem no ES turpmākai nobarošanai Eiropas Savienības valstīs. Saņemtā samaksa par šādu atšķirtu 3–12 mēnešus vecu teļu un jaunlopu bija līdzvērtīga tai, ko vietējie pārstrādes uzņēmumi maksāja ražotājam par jau nobarotu 1,5–2 gadus vecu jaunlopu.

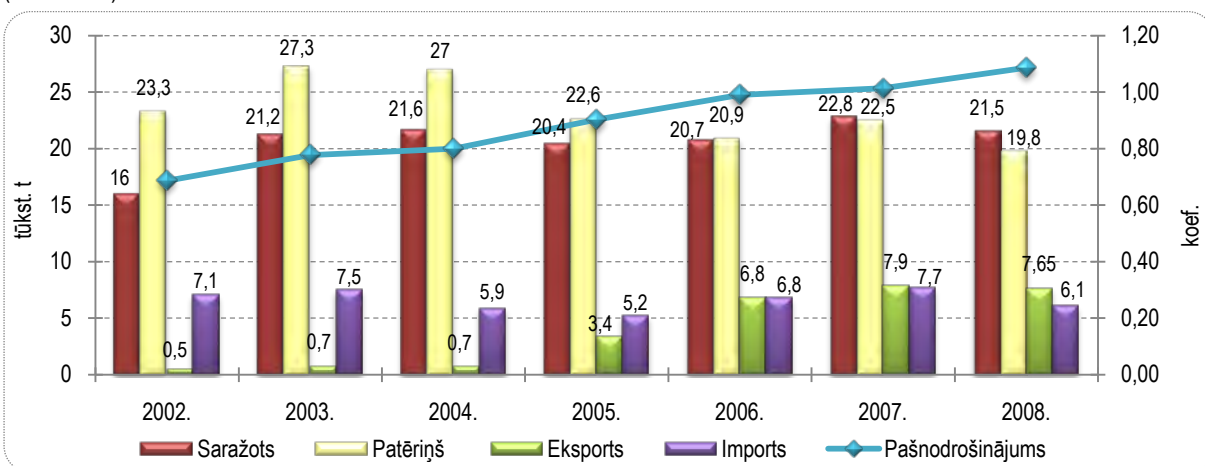
Pēc LDC sniegtajiem datiem var secināt, ka 2008.gadā bija novērojama tendence piena šķirnes un gaļas krustojumu teļus realizēt ārpus Latvijas teritorijas, izvedot tos uz citām dalībvalstīm. 2008.gadā izvesto 3–12 mēnešu vecu teļu un jaunlopu skaits salīdzinājumā ar 2007.gadu palielinājās par 10 % (4.17.attēls).

Avots: LDC

4.17. attēls. Eksportēto liellopu skaits 2006. – 2008.gadā

Latvijā 2008.gadā saražotās liellopu gaļas apjoms kautsvarā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ir samazinājies par 5,8 % (21,45 tūkst. tonnu). Latvijā tradicionāli liellopu gaļas patēriņš salīdzinājumā ar cūkgaļas patēriņu ir ievērojami mazāks – to apliecina statistikas dati, piemēram, cūkgaļas patēriņš 2008.gadā bija 79,07 tūkst. tonnu, bet liellopu gaļas patēriņš – tikai 19,75 tūkst. tonnu. Kopumā liellopu gaļas un tās produktu patēriņš salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ir samazinājies par 12 %. Arī importa apjoms ir kļuvis mazāks, toties liellopu gaļas eksportā bija vērojama palielinājuma tendence par 0,16 % (4.18.attēls).

Avots: LAD prognozes

4.18. attēls. Liellopu gaļas un liellopu gaļas produktu ražošanas patēriņa dinamika Latvijā 2002. – 2008.gadā

Analizējot datus, var secināt, ka liellopu gaļas ražošanas apjoms ir diezgan stabils un novērojams tikai neliels apjoma samazinājums. No kopējā visa veida saražotās gaļas apjoma liellopu gaļa aizņem tikai 24,91 %. Tā kā liellopu gaļas ražošanas cikls ir diezgan ilgs, tad īsā laika posmā nav iespējams strauji kāpināt tās ražošanu. Liellopu gaļas pieprasījums

pastāvīgi samazinās, tāpat kā iedzīvotāju patēriņš pēdējo gadu laikā. Tāpēc potenciālajiem gaļas liellopu ražotājiem nav spēcīgu impulsu paplašināt ražošanu. Pēdējā laikā no ES valstīm (Lietuvas, Vācijas) ir izrādīta interese par nobaroto jaunlopu iegādi, un šo valstu uzpircēju piedāvātā cena ir augstāka, nekā piedāvā vietējie pārstrādes uzņēmumi, tāpēc kvalitatīva liellopu gaļa joprojām lielākoties tiek izvesta no Latvijas pie pircējiem, kas saimniekiem par ieguldīto darbu maksā vairāk. Nelielā piedāvājuma apjoma dēļ liellopu gaļas eksporta iespējas ir ierobežotas.

Analizējot liellopu gaļas vidējās iepirkuma cenas, var novērot, ka 2008.gadā Latvijā tās palielinājušās straujāk nekā Eiropas Savienībā, tomēr joprojām atpaliek no Eiropas Savienības vidējā cenu līmeņa. Cenu analīze liecina, ka vidējās iepirkuma cenas salīdzinājumā ar 2007.gadu ir palielinājušās (4.10.tabula).

4.10. tabula

Vidējā iepirkuma cena 2006. – 2008.gadā, Ls/100kg

	Jaunu bulļu liemeņi (kategorija A-R3)			Govju liemeņi (kategorija D-O3)			Liemeņi no telēm, kas nav atnesušās (kategorija E-R3)		
	2006.	2007.	2008.	2006.	2007.	2008.	2006.	2007.	2008.
LV	121,50	126,99	156,36	93,22	94,59	122,82	115,34	115,82	134,59
ES-25	221,95	211,87	224,60	167,12	160,94	173,63	220,80	220,96	229,60

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

Latvijā vidējā liemeņu iepirkuma cena ir palielinājusies vidēji par 18,5 %, bet ES-25 vidējais iepirkuma cenas pieaugums bija tikai 5,7 % salīdzinājumā ar 2007.gadu. Tomēr, lai gan cenas palielinājušās strauji, Latvijā vidējā liellopu gaļas iepirkuma cena vēl daudzkārt atpaliek no ES vidējā iepirkuma cenas līmeņa.

Par spīti ekonomikas lejupslīdei un strukturālām izmaiņām piensaimniecību ganāmpulkos, liellopu gaļas ražošana ir viena no perspektīvajām lopkopības nozarēm. Latvijā ir lielas teritorijas, kuras ir problemātiski apstrādāt ar lauksaimniecības tehniku un zemniekiem šajās platībās nav rentabli audzēt kultūraugus, līdz ar to ir iespēja pārstrukturizēties, pievērsties gaļas liellopu audzēšanai, jo tieši gaļas liellopi ir tie, kas, prasot nelielus ieguldījumus, spēj efektīvi palielināt grūtāk izmantojamu un nabadzīgu zemju platību ekonomisko kapacitāti.

■ Ciltsdarbs

2009.gada 1.janvārī Latvijā pārraudzībā bija 21 475 lie llopi. 4.11.tabulā apkopots pārraudzībā esošo liellopu sadalījums pa šķirnēm. Līdz ar tabulā redzamajām šķirnēm 2008.gadā pārraudzībā bija arī piena tipa šķirņu, piena tipa šķirņu krustojumu un citas izcelsmes liellopi.

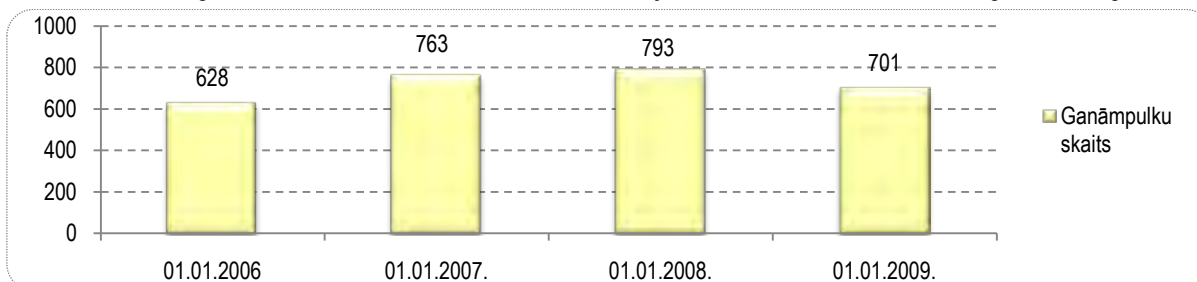
4.11. tabula

Dažādu šķirņu dzīvnieku skaita dinamika pārraudzībā esošajos gaļas liellopu ganāmpulkos pa gadiem

Šķirne	Dzīvnieku skaits		
	01.01.2007.	01.01.2008.	01.01.2009.
Šarolē(SA)	3847	4389	4730
Herefordas(HE)	2982	3268	3244
Aberdinangus(AB)	977	1345	1414
Limuzīnas(LI)	874	961	1024
Simentāles(SI)	186	617	561
Hailandes (HA)	167	290	339
Galovejas (GA)	128	183	207
Tiroles pelēkā (TP)	44	55	52
Saleras (SL)	37	46	56
Beļģijas zilā (BZ)	-	12	14
Sveices brūnā(OB)	8	11	16
Deksteras(DR)	5	6	8
Gaļas šķirņu krustojumi (XG)	1534	2484	3292

Avots: LDC

Visvairāk pārraudzībā ir Šarolē un Herefordas šķirnes dzīvnieki. Katru gadu palielinās arī pārraudzībā esošo Aberdinangus, Limuzīnas, Hailandes, Galovejas, Saleras un citu šķirņu dzīvnieku skaits. Pēc pārraudzības rezultātiem, vislielāko dzīvmasu gada vecumā sasniedz Simentāles un Šarolē šķirnes dzīvnieki – atbilstoši 376,1 kg un 344,8 kg.

Avots: LDC

4.19. attēls. Pārraudzībā esošo ganāmpulku skaita izmaiņas pa gadiem

Kā redzams 4.19.attēlā, pārraudzībā esošo ganāmpulku skaits 2008.gadā ir samazinājies par 92 ganāmpulkiem. Tomēr, tā kā pārraudzībā esošo dzīvnieku skaits 2008.gadā ir būtiski palielinājies (2007.gadā pārraudzībā bija 10 145 dzīvnieki), varam secināt, ka palielinās dzīvnieku skaits ganāmpulkos.

Gaļas šķirņu liellopu ciltsdarbu valstī koordinē šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācija SIA "Latvijas gaļas liellopu audzētāju asociācija" (turpmāk – LGLA), kas veic Ciltsdarba likumā deleģētās funkcijas – kārtu gaļas šķirņu liellopu ciltsgrāmatu, veic vaislas bullu sertifikāciju un šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecību atestāciju, kā arī organizē gaļas liellopu izsoles, dzīvnieku importu, īsteno projektus un nodarbojas ar nozares popularizēšanu valstī.

Minētā šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācija ciltsdarbu Latvijā veic, iesaistot šķirnes izkopšanā 36 šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības, kurās tiek audzētas gandrīz visas Latvijā sastopamās gaļas liellopu šķirnes. 2008.gadā 860 šķirnes dzīvnieki ir uzņemti Valsts ciltsgrāmatā. LGLA 2008.gadā Vācijā savas organizācijas saimniecībām atlasīja 4 augstvērtīgus Šarolē tiršķirnes vaislas bullus un 12 augstvērtīgas Šarolē tiršķirnes teles. Vairākas LGLA saimniecības ir realizējušas vaislas teles uz Lietuvu.

SIA "Latvijas gaļas liellopu audzētāju asociācija" 2008.gadā īstenoja projektu "Gaļas šķirņu liellopu ciltsdarba programmas realizācijas gaitā iegūto selekcijas rezultātu popularizēšana Latvijā, organizējot vietējas nozīmes dzīvnieku ciltsvērtības noteikšanas un darbaspējas pārbaudes pasākumus", organizējot trīs gaļas liellopu šķirņu dzīvnieku demonstrējumus dažādās Latvijas vietās – Priekullos, Viļānos un Vārmē. Saistībā ar šiem pasākumu asociācija organizēja vairākus izglītojošus seminārus par gaļas liellopu šķirnēm, vaislinieku izsoli un dzīvnieku sagatavošanu demonstrējumiem. Pasākumu sagatavošanas darbos tika iesaistīti gaļas liellopu vērtēšanas eksperti no Vācijas un Šveices.

LGLA ir piedalījies Rāmavas lauksaimniecības un tehnikas izstādēs 2008.gada pavasarī un rudenī.

Latvijā gaļas liellopu ciltsdarba jomā 2008.gadā veiksmīgi darbojusies arī Lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvā sabiedrība "ABC Projekts" (turpmāk – ABC Projekts). ABC Projekts 2008.gadā ar valsts atbalstu sekmīgi īstenoja projektu "Latvijas apstākļiem atbilstošas liellopu kontrolizaudzēšanas metodikas izveidošana un ieviešana", kura mērķis bija izstrādāt liellopu kontrolizaudzēšanas metodiku un ieviešanas sistēmu Latvijā, piesaistot ārvalstu un Latvijas ekspertus.

Kontrolizaudzēšana kļuva aktuāla, palielinoties gaļas šķirņu liellopu ganāmpulku skaitam un gaļai realizēto kvalitatīvo liellopu eksportam no Latvijas uz citām Eiropas valstīm. Ja aplūkojam pieejamo datu bāzi par liellopu gaļas cenām ES dalībvalstīs, tad redzam, ka Latvijā šī cena ir viena no zemākajām, un daudzos gadījumos tas ir pamatoti, jo ganāmpulku atrašanās lauksaimnieki izmanto vaisliniekus, kas nav novērtēti pēc pēcnācēju augšanas un attīstības īpašībām, tāpēc gaļai iegūtie jaundzīvnieki ir ar viduvējām vai sliktām gaļas un arī attīstības īpašībām.

Līdz 2007.gadam, izmantojot pieejamo valsts atbalstu vaislas materiāla importam, bija iespējams iegādāties ārvalstīs novērtētu vaislinieku pēcnācējus, lai tos izmantotu vaislai Latvijā. Patlaban šis atbalsta veids gan vairs nav pieejams, tāpēc ir nepieciešams ātrs un efektīvs risinājums, lai nepasliktinātu gaļas liellopu ganāmpulku un dotu iespēju lauksaimniekiem par konkurētspējīgām cenām pārdot izaudzētos jaunlopus. Kontrolizaudzēšana ir novērtēšanas metode, kas salīdzinoši īsā laikā ļauj novērtēt dažādu vaislinieku pēcnācējus un tos savstarpēji salīdzināt, lai izvēlētos labākos un tā uzlabotu gan vaislinieku, gan saražoto jaunlopu kvalitāti, kas atstās būtisku ietekmi uz cenu, kuru lauksaimnieks saņem par izaudzētajiem dzīvniekiem. Galvenie kontrolizaudzēšanas principi (testēšanas staciju rezultāti) ir noteikti Starptautiskās dzīvnieku pārraudzības komitejas (ICAR) vadlīnijās. Izstrādājot kontrolizaudzēšanas metodiku Latvijā, šie principi ir jāņem vērā, jo Latvija ir ICAR dalībvalsts.

ABC Projekts 2008.gadā īstenoja arī projektu "Dažādu piena un gaļas lopkopības produkcijas ražošanas modeļu (konvencionālais, bioloģiskais, integrētais) salīdzinājums un attīstības iespējas Latvijā". Saistībā ar pēdējo minēto projektu ABC Projekts speciālisti devās pieredzes apmaiņas braucienā uz Portugāli, lai tur iepazītos ar dzīvnieku turēšanas, kopšanas un ēdināšanas apstākļiem.

2008.gadā ABC projekts ar piena un gaļas šķirņu liellopu ekspozīciju veiksmīgi piedalījās Lauksaimniecības izstādē "Priekulji 2008". Divas dienas standā tika aktīvi konsultēti lauksaimnieki un citi speciālisti. Šajās dienās visu laiku strādāja arī 3 Šveices eksperti, kas demonstrēja dzīvnieku sagatavošanu prezentēšanai, vērtēja dzīvniekus, kā arī prezentēja tos arēnā. Izstādes "Priekulji 2008" laikā ABC projekts organizēja starptautisku konferenci "Konkurētspējīgas liellopu gaļas ražošanas nozares attīstības iespējas mazajās un vidējās saimniecībās Latvijā", kurā piedalījās 50 dalībnieku.

ABC Projekts 2008.gadā ir noorganizējis 2 Šveices lauksaimnieku vizīti Latvijā. Šo pasākumu laikā tika sagatavota programma, kas Šveices lauksaimniekiem un speciālistiem deva iespēju iepazīties ar lauksaimniecību Latvijā, un arī Latvijas zemniekiem bija iespēja neformālos apstākļos uzzināt par Šveices lauksaimnieku pieredzi.

■ Nozares prognozes pasaulē

EK prognozes par gaļas sektoru līdz 2015.gadam:

- liellopu gaļas ražošanā nākamajos septiņos gados saistībā ar ekonomikas lejupslīdi un strukturālām izmaiņām piensaimniecību ganāmpulkos tiek prognozēts samazinājums par 4,8 %. 2015.gadā saražotās liellopu gaļas apjoms varētu sasniegt 7,9 milj. tonnu;
- patēriņa samazinājums tiek prognozēts daudz pieticīgāks (– 0,8 %), tāpēc imports varētu palielināties par 60 % un atgriezties iepriekšējā līmenī, 2015.gadā sasniedzot 608 tūkst. tonnu;

FAPRI prognozes par gaļas tirgu pasaulē līdz 2018.gadam:

- ekonomiku ietekmējošie procesi pasaulē atstās iespaidu arī uz lauksaimniecības attīstību, tostarp liellopu gaļas ražošanu. Sākoties ekonomikas augšupejai un palielinoties iedzīvotāju ienākumiem, tiek prognozēts gaļas patēriņa pieaugums – 2018.gadā patēriņš varētu būt 57,8 kg uz cilvēku;

- liellopu gaļas tirgus pasaulē pamazām atgūsies un turpinās paaugstināties vidēji par 2,9 %, 2018.gadā sasniedzot 7,0 milj. tonnu. Liellopu gaļas cena, kas 2008.gadā bija 92,27 USD /cnt, nākamajā desmitgadē saglabāsies diezgan stabila, 2018.gadā sasniedzot nelielu pieaugumu līdz 104 USD /cnt. Reaģējot uz tirgus atveseļošanos un cenu pieaugumu, liellopu gaļas ražošana nākamās desmitgades laikā palielināsies par 1,1 % gadā, sasniedzot 60,7 milj. tonnu 2018.gadā;
- arvien lielākais gaļas patēriņš un intensīvākā ekonomiskā izaugsme, kā arī Ķīnas pievienošanās PTO veicinās liellopu gaļas importu šajā valstī, un 2018.gadā Ķīnā importētās gaļas apjoms būs 375 tūkst. tonnu;
- importa palielinājums tiek prognozēts arī Meksikā, Dienvidkorejā, Ēģiptē, Filipīnās, Krievijā. Krievijā liellopu gaļas importa maksimums tiks sasniegts 2010.gadā. Arī Japānā, patērētājiem atgūstot uzticību no citām valstīm ievestajai gaļai, importētās liellopu gaļas apjoms palielināsies;
- par liellopu gaļas eksporta tirgus daļu tiek prognozēts, ka Austrālija no tās zaudēs 1,3 %, Argentīna – 2,6 %, bet Indija iegūs 1,8 %;
- valūtas vērtības samazināšanās, produktivitātes celšanās un agresīva tirgus politika sekmēs Brazīlijas vadošās liellopu gaļas eksportētājvalsts pasaulē lomas atgūšanu. Tiek prognozēts, ka tas ļaus Brazīlijai paplašināt savu tirgus daļu par 5,6 %. Liellopu gaļas tirgū nākamajā desmitgadē Kanāda zaudēs 2,2 %. Toties Jaunzēlandei tiek prognozēta nozares izaugsme, eksporta tirgus daļai iegūstot 1,1 %;
- līdz šim augošās liellopu gaļas cenas veicināja liellopu gaļas ražošanu ES. Tomēr ilgtermiņā cenu palielinājuma dēļ gaļas patēriņš ik gadu samazināsies par 0,3 %. Arī atbalsta un piena lopu samazināšanās būs iemesls liellopu gaļas ražošanas lejupslīdei par 0,4 % gadā. Ražošana tiek prognozēta pašu patēriņa nodrošināšanai – 2018. gadā tas būs 7812 tūkst. tonnu. Importētās liellopu gaļas apjoms arī nebūs liels, 2018.gadā – 567 tūkst. tonnu. Eksporta daļai ES liellopu gaļas tirdzniecības bilanci tiek prognozēts kritums, jo liellopu gaļai, ko tirgū piedāvās Brazīlija, Jaunzēlande, Austrālija, būs zemāka cena.

4.5. Olu un putnu gaļas ražošana

2008.gadā Latvijā bija 4 067 123 mājputni. Salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu mājputnu skaita pieaugums ir 22,31 %. Analizējot datus, var secināt, ka par 65 % ir samazinājies dējējvistu skaits, bet ievērojami palielinājies broileru un broileru vistu skaits salīdzinājumā ar 2007.gadu. Pīļu, zosu un tītaru skaits ik gadu turpina samazināties (4.12.tabula).

4.12. tabula

Mājputnu skaits 2007. – 2008.gadā		
Mājputnu skaits	2007.	2008.
dējējvistas	2 185 065	754 379
broileri	580 665	1 679 318
paipalas	6522	3713
tītari	4646	2911
zosis	6022	3767
pīles	10 039	6552
citi mājputni	532 241	1 616 483
Kopā:	3 325 200	4 067 123
Saimniecības ar mājputniem	14 109	9073

Avots: LDC

4.13. tabula

Putnu gaļas un gaļas produktu ražošanas un patēriņa balance 2006. – 2008.gadā, tonnās			
	2006.	2007.	2008.
Atlikums uz gada sākumu	4,00	4,20	2,50
<i>Resursi</i>			
Saražotās gaļas apjoms, dzīvsvārā	29,44	29,40	
Saražotās gaļas apjoms, kautsvārā	20,61	20,60	23,08
Gaļas (t.sk. dzīvo putnu) imports, kautsvārā	35,19	30,55	27,92
t.sk.			
dzīvie putni (pārrēķinot gaļā)	0,03	0,03	0,05
gaļa	30,15	27,46	25,62
subprodukti	2,67	2,05	2,25
sālījumi/žāvējumi	2,34	1,01	0,00
Gaļas produktu (pārrēķinot gaļā) imports	0,82	1,62	1,40
Kopā resursi (pārrēķinot gaļā)	60,62	56,97	54,90
<i>Patēriņš</i>			
Patērēta gaļa un gaļas produkti, pārrēķinot gaļā	50,19	49,46	47,16
Gaļas (t.sk. dzīvu putnu) eksports, kautsvārā	5,77	4,32	4,29
Gaļas produktu (pārrēķinot gaļā) eksports	0,46	0,69	0,65
Kopā patērēta gaļa un tās produkti (pārrēķinot gaļā)	56,42	54,47	52,10
Atlikums uz gada beigām	4,20	2,50	2,80

Avots: LAD

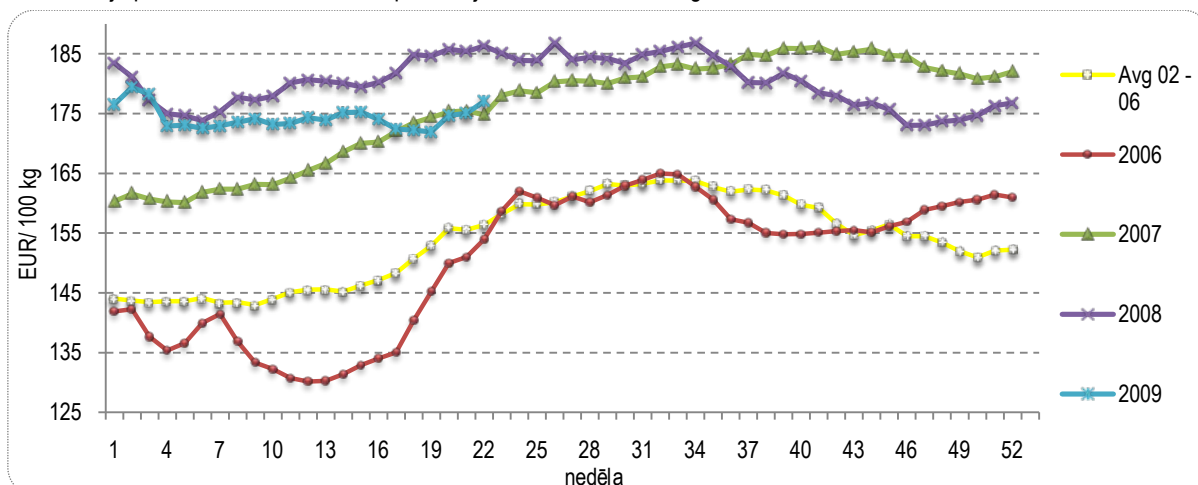
Analizējot 2008.gada bilanci (4.13.tabula), var secināt, ka ir saražots 23,08 tūkst. tonnu putnu gaļas. Saražotās gaļas daudzums ir palielinājies par 12 % salīdzinājumā ar 2007.gadu. Putnu gaļas un tās produktu (tostarp dzīvo putnu) imports salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ir samazinājies par 9,6 %, kā arī ir nedaudz – putnu gaļas eksports (par 0,7 %), bet putnu gaļas patēriņš – par 4,6 %.

4.14. tabula

Putnu gaļas vidējās iepirkuma cena 2006. – 2008.gadā, Ls/100kg			
Vidējā cena Ls/100 kg	2006.	2007.	2008.
Latvija	95,10	118,92	138,98
ES	103,78	122,77	180,93

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

Analizējot putnu gaļas vidējo iepirkuma cenu (4.14.tabula), var secināt, ka 2008.gadā tās ir palielinājušās par 16,8 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Latvijā vidējā iepirkuma cena ir par 23 % zemāka nekā citviet ES. Kopumā putnu gaļas vidējā iepirkuma cena ir kļuvusi lielāka visā ES, tostarp Latvijā, jo strauji ir palielinājusies barības cena, kas savukārt sadārdzināja putnu barības cenu, kā arī palielinājās ražošanas un energoresursu izmaksas.

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

4.20. attēls. Vidējā broileru gaļas cena ES

2008.gadā vidējā broileru gaļas cena ES sasniedza 185,59 eiro par 100 kg, tāpat kā iepriekšējā periodā, un tas saistāms ar sezonālās tendencēm (4.20.attēls).

4.15. tabula

Olu un olu produktu balance (milj. gab.)			
	2006.	2007.	2008.
Atlikums gada sākumā	7,50	7,57	9,10
Resursi			
Saražots	552,73	630,37	601,68
Imports	51,90	45,30	77,49
Kopā resursi	612,13	683,24	688,27
Patēriņš			
Patērēts	538,98	501,35	528,09
Eksports	65,57	172,79	149,48
Kopā patērēts	604,56	674,14	677,57
Atlikums gada beigās	7,57	9,10	10,70

Avots: LAD

Analizējot olu un olu produktu bilanci (4.15.tabula), var secināt, ka saražoto olu un olu produktu daudzums ir samazinājies par 4,5 %, savukārt olu un olu produktu imports ir palielinājies par 12,7 %. Olu un olu produktu eksports 2008.gadā ir samazinājies par 23,31 milj.gab. salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Olu un olu produktu patēriņš ir par 12,6 % lielāks nekā saražotais apjoms.

4.16. tabula

Olu vidējā iepirkuma cena 2006. – 2008.gadā			
Vidējā cena Ls/100 kg	2006.	2007.	2008.
Latvija	66,98	67,90	93,08
ES	62,80	67,46	113,21

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

Analizējot vidējo olu iepirkuma cenu (4.16.tabula), var secināt, ka 2007.gadā tā ir kļuvusi par 37 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Latvijā vidējā iepirkuma cena ir zemāka nekā citviet ES. Kopumā vidējā olu iepirkuma cena ir

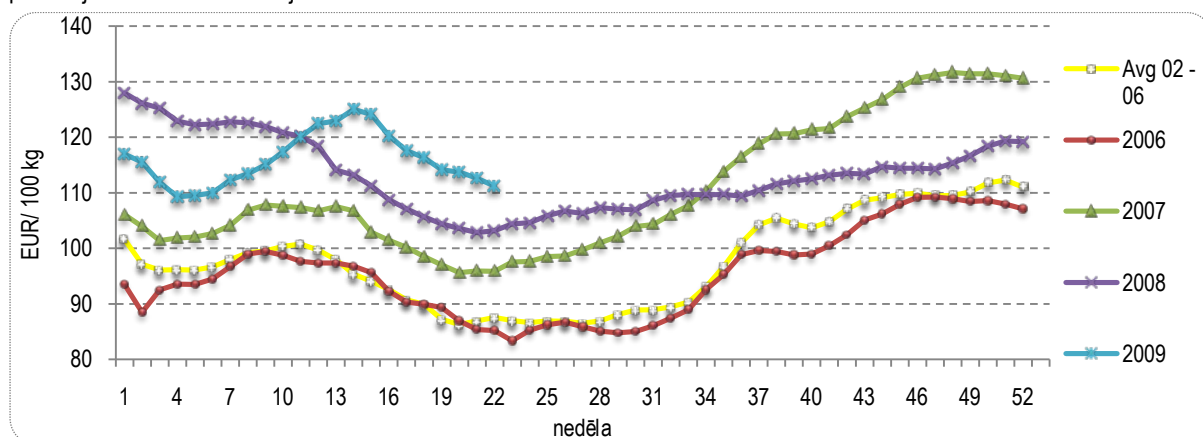
palielinājusies visā ES, tostarp Latvijā, jo sadārdzinājusies putnu barība, kā arī palielinājušās ražošanas un enerģoresursu izmaksas.

4.17. tabula

Olu ražošana visu veidu saimniecībās (tūkst.)		
	2007.	2008.
Vidējais dējējvistu skaits	2 352 476	2 222 968
iegūtas vistu olas, tūkst.	628 411,2	601 090
iegūtas pārējo putnu olas, tūkst.,	2018,2	586
Kopā:	630 429,4	601 676
No visām iegūtajām olām:		
pārdotas	483 382	467 780
ieņēmumi no pārdotām olām, Ls	21 362 387	24 467 454

Avots: CSP

Gan vidējais dējējvistu, gan iegūto olu skaits salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ir kļuvis lielāks, tomēr ieņēmumi no pārdotajām olām ir samazinājušies.

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

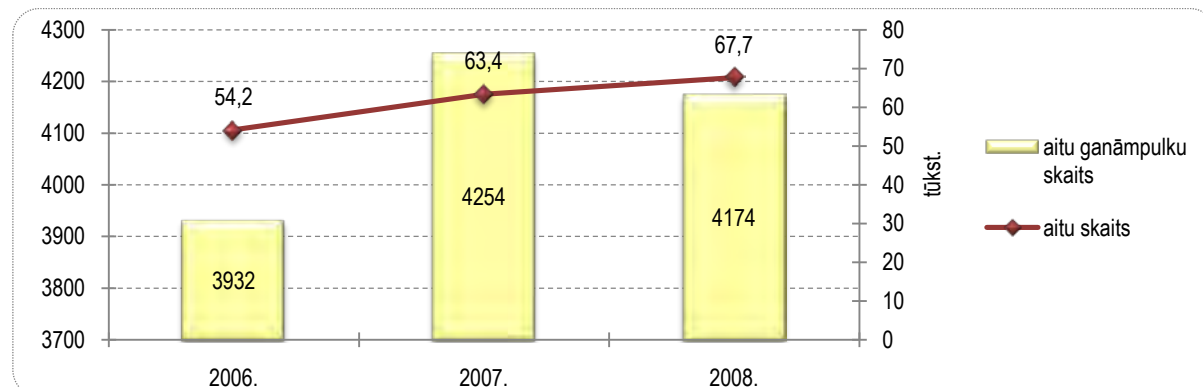
4.21. attēls. Vidējā olu cena ES

2008.gadā olu vidējā iepirkuma cena bija 132 eiro par 100 kg. Tas ir par 24 % vairāk nekā iepriekšējā gadā. 2008.gadā tika novērota iepirkuma cenas palielināšanās tendence.

4.6. Aitkopības un kazkopības nozares attīstība

2008.gads aitkopības un kazkopības nozarei ir bijis diezgan veiksmīgs. Latvijā galvenais darbības aitkopības nozarē virziens bija gaļas ražošana un saražotās produkcijas pārstrādes un realizācijas attīstīšana. Kazkopības nozarē galvenais virziens bija piena ražošana un tās produkcijas pārstrādes un realizācijas attīstīšana, turklāt pamazām tiek ieviestas gaļas šķirnes kazas, lai attīstītos tirdzniecība ar kazas gaļu.

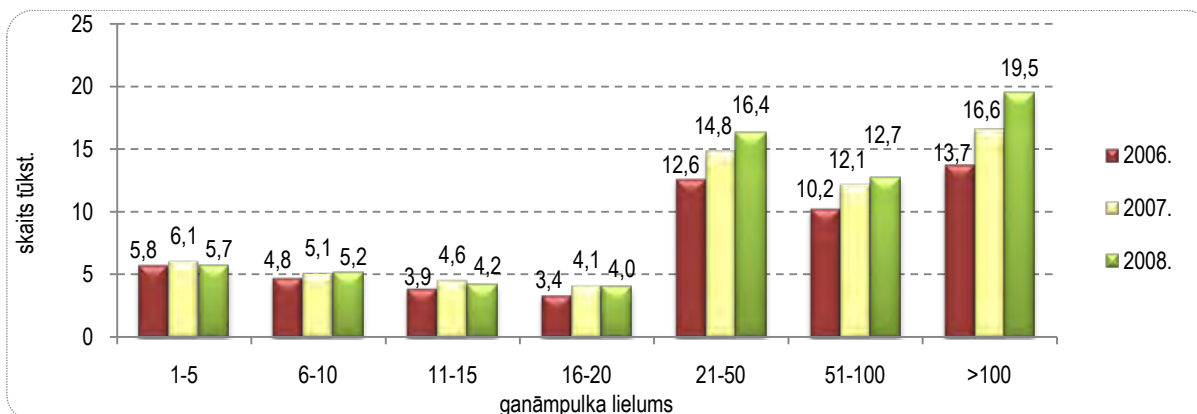
Pēc LDC datiem, Latvijas dzīvnieku reģistrā 2009.gada 1.janvārī bija reģistrēti 4174 aitū ganāmpulki kopumā ar 67 661 aitū. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu var secināt, ka 2008.gadā ganāmpulku skaits ir mazliet sarucis, bet aitū skaits tajos palielinājies par 6 % (4.22.attēls).

Avots: LDC

4.22. attēls. Aitū ganāmpulku un dzīvnieku kopskaits

Analizējot aitū ganāmpulka struktūru, var secināt, ka aitū ir kļuvis vairāk visos ganāmpulkos, bet īpaši straujā palielinājums ir vērojams ganāmpulkos ar 100 un vairāk, kā arī 21 līdz 50 aitām (4.23.attēls).

Avots: LDC

4.23. attēls. Aitu skaita sadalījums pēc ganāmpulka lieluma

Analizējot aitu gaļas ražošanas datus, var secināt, ka salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu saražotās gaļas apjoms kautsvārā 2008.gadā ir palielinājies par 57 % un nokauto aitu skaits – par 35 % (4.18.tabula).

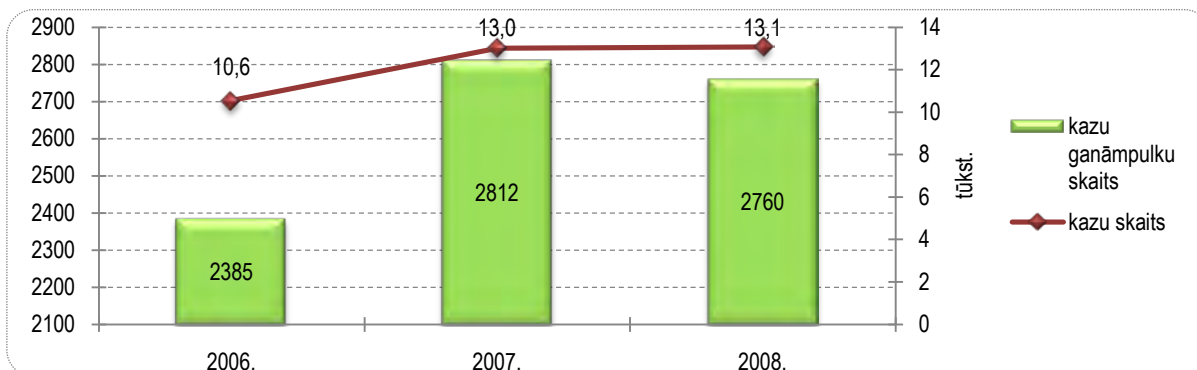
4.18. tabula

Aitas gaļas ražošana 2006. – 2008.gadā

	2006.	2007.	2008.
Nokauto un kaušanai pārdoto lopu skaits	15 112	18 345	24 862
Pašu saimniecībā ražota jeb iegūta gaļa, kautsvārā (tonnas)	383	424	628
Pašu saimniecībā ražota jeb iegūta gaļa, dzīvsvārā (tonnas)	766	848	1256

Avots: CSP

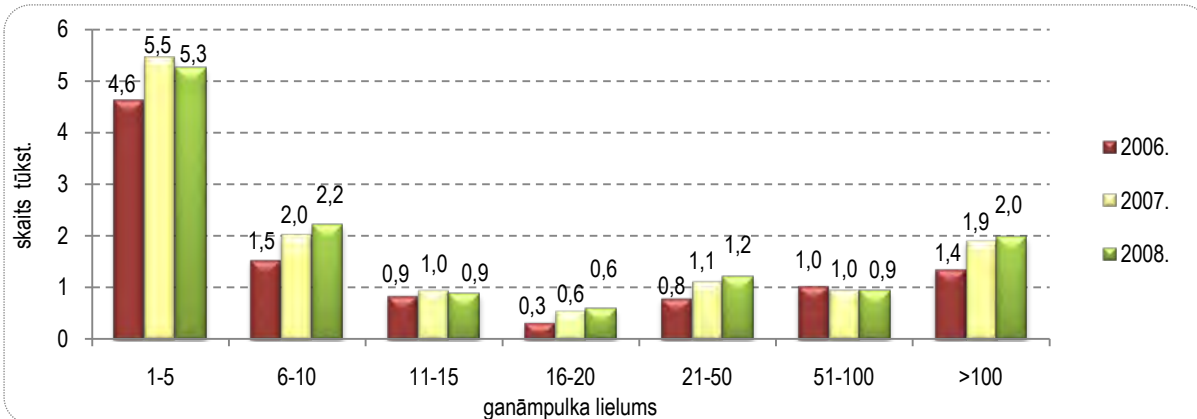
Pēc LDC datiem, Latvijas dzīvnieku reģistrā 2009.gada 1.janvārī bija reģistrēti 2760 kazu ganāmpulki ar 13 076 kazām. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu var secināt, ka 2008.gadā par 0,2 % ir samazinājies ganāmpulku skaits, bet kazu skaits tajos palielinājies par 0,5 % (4.24.attēls).

Avots: LDC

4.24. attēls. Kazu ganāmpulku un dzīvnieku kopskaits 2006. – 2008.gadā

Analizējot kazu ganāmpulku struktūru, var secināt, ka kazu ganāmpulku skaita palielinājums bija vērojams ganāmpulku grupā ar 6–10 kazām un lielo ganāmpulku grupās ar 21–50 un vairāk nekā 100 dzīvniekiem ganāmpulkā (4.25.attēls).

Avots: LDC

4.25. attēls. Kazu skaita sadalījums pēc ganāmpulka lieluma 2006. – 2008.gadā

Latvijā kazas galvenokārt tiek audzētas piena ieguvei un galā patērētas izbrāķētās kazas. Lai gan dzīvnieku skaits ir palielinājies, pēc CSP datiem, 2008.gadā saimniecībās saražotā kazu piena daudzums ir samazinājies par 54 % (1373 tonnas piena). Analizējot kazas gaļas ražošanas datus, var secināt, ka saražotās gaļas apjomā arī vērojams būtisks kritums par 80 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, savukārt nokauto kazu skaits ir samazinājies par 32 % (4.19.tabula).

4.19. tabula

Kazas gaļas ražošana 2006. – 2008.gadā			
	2006.	2007.	2008.
Nokauto un kaušanai pārdoto lopu skaits	2791	3720	2331
Pašu saimniecībā ražota jeb iegūta gaļa, kautsvarā (tonnas)	56	69	24
Pašu saimniecībā ražota jeb iegūta gaļa, dzīvsvārā (tonnas)	112	138	48

Avots: CSP

■ Ciltsdarbs

Biedrība "Latvijas Aitu audzētāju asociācija" koordinē ciltsdarbu aitkopības nozarē un īsteno ciltsdarba programmu, kas paredz Latvijas tumšgalves šķirnes aitu saimnieciski derīgo īpašību izkopšanu, kā arī plānveidīgu dažādu šķirņu aitu krustojumu audzēšanu. Biedrības darbības mērķis ir veicināt aitu audzēšanu Latvijā. 2008.gadā biedrība ir organizējusi seminārus, pārraudzības kursus un pieredzes apmaiņas braucienus pa aitu audzēšanas saimniecībām, kā arī piedalījies lauksaimniecības izstādē Priekullos.

Aitkopībā par galveno virzienu ir kļuvusi gaļas ražošana, tāpēc ciltsdarba programmā par galveno mērķi ir izvirzīta aitu māšu auglības palielināšana, jēru saglabāšana un intensīva jēru gaļas ražošana.

2008.gadā ar šķirnes materiāla atražošanu nodarbojās 30 saimniecības, kas ir ieguvušas šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusu.

2008.gadā šķirnes aitu audzēšanas saimniecībās bija 2493 aitu mātes, no tām 65,5 % E klases un 31 % I klases aitu mātes. Aitu māšu vidējā dzīvmasa – 70,1 kg, vidējais nocirpums – 4,6 kg un vidējā auglība – 167 %. Saimniecībās tiek izmantoti E klases vaislas teļi ar vidējo dzīvmasu 109,5 kg un vidējo nocirpumu 6,4 kg.

Kazkopības nozares darbu organizē divas atzītas šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācijas – Latvijas K azu audzētāju apvienība un Latvijas Kazkopības biedrība. Organizācijas īsteno Ciltsdarba programmu kazkopībā – tās mērķis ir kazu produktivitātes palielināšana.

2008.gadā ar šķirnes materiāla atražošanu nodarbojās 19 šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecību.

2008.gadā šķirnes kazu audzēšanas saimniecībās bija 1406 kazu mātes, no tām 32 % E klases un 68 % I klases kazu mātes. Pārraudzībā bija 1131 kaza, un vidēji republikā no kazas ieguva 470 kg piena.

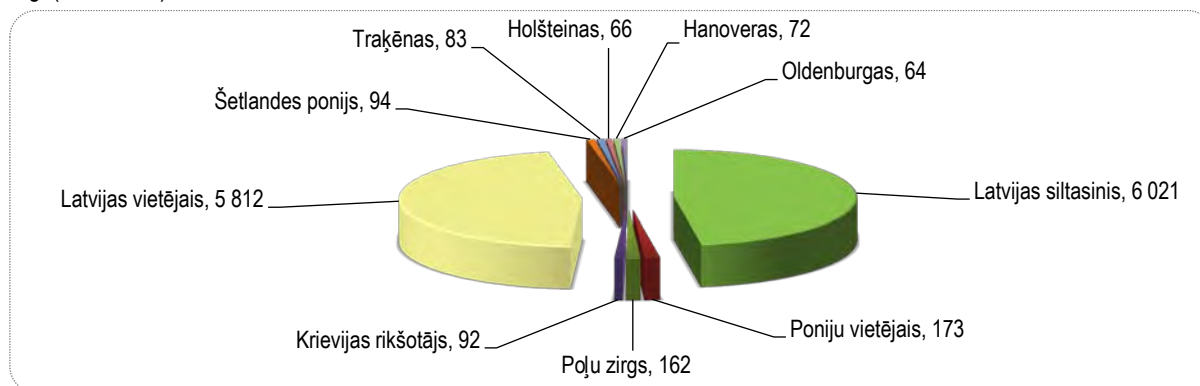
4.7. Zirgkopība

Zirgkopība ir sena lauksaimniecības nozare, kas bija plaši attīstīta Latvijas brīvvalsts pirmskara periodā. Tālaika saimniecībās zirgs bija galvenais vilcējspēks.

Mūsdienās zirgi galvenokārt tiek izmantoti sportā, īpaši divās klasisko jātnieku sporta veidu disciplīnās – iejādē un konkūrā. Pēdējā laikā zirgi diezgan plaši tiek izmantoti arī tūrismā, atpūtā un robežsardzē, kā arī reitterapijā, lai palīdzētu slimiem cilvēkiem. Pēdējos gados Latvijā sāk attīstīties tāda sporta disciplīna kā draivings (pajūga vadīšana) un atdzimt rikšotāju sacensības. Zirgu audzēšana un turēšana nodrošina papildu darba vietas Latvijas laukos.

Latvijā tiek audzēti dažādu šķirņu zirgi, tomēr Latvijas zirgu audzētāji selekcijas darbu pamatā veic tikai ar vienu – Latvijas šķirni (LS Latvijas šķirnes zirgs). Valstī tiek audzēti Latvijas šķirnes sporta un braucamā tipa zirgi. Braucamā tipa zirgi pēc rakstura ir mierīgi, tādēļ ļoti piemēroti izmantošanai tūrisma un atpūtas kompleksos, kā arī reitterapijā. Ar sporta tipa zirgiem Latvijā zirgaudzētāji ir pazīstami arī starptautiskajā tirgū.

Šobrīd esošais zirgu šķirņu sastāvs valstī sāk dažādoties, jo arvien vairāk tiek ievesti citu Eiropā sastopamu šķirņu zirgi (4.26.attēls).

Avots: LDC

4.26. attēls. Zirgu skaita sadalījums pa pamata šķirnēm 2008.gadā

Kaut arī zirgkopībā pārraudzības saimniecībām, kas veic ciltsdarbu, ir iespēja saņemt valsts atbalstu zirgkopības nozarē ir vērojama zirgu skaita svārstīšanās pa gadiem. 2007.gadā salīdzinājumā ar 2006. gadu zirgu kopskaits ir samazinājies par 4,4 %, bet 2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu tas palielinājies par 2 %.

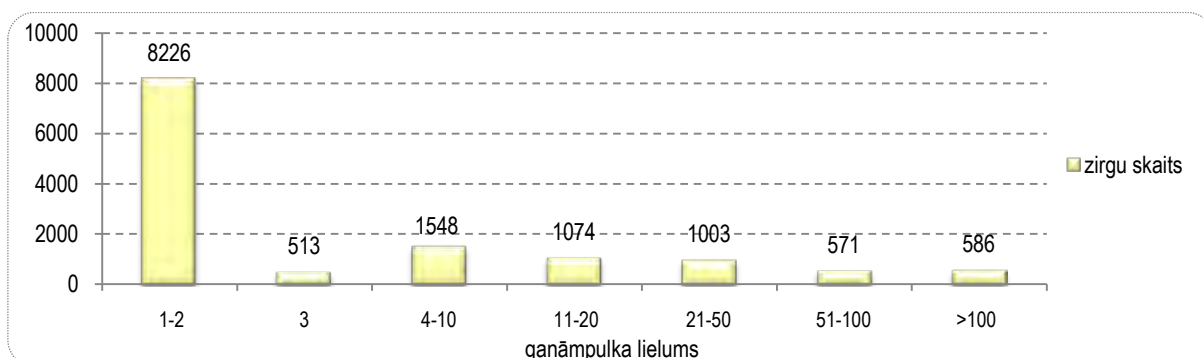
4.20. tabula

Zirgu kopskaits visu veidu saimniecībās 2006. – 2008.gadā (tūkst.)			
	2006.	2007.	2008.
Zirgu skaits kopumā visu veidu saimniecībās	13,6	13,0	13,1
Tajā skaitā ķēves no 3 gadu vecuma	5,2	4,9	6,2

Avots: CSP, LDC (2008)

Valsts aģentūra "Lauksaimniecības datu centrs" 2008.gadā vienotajā zirgu reģistrā ir reģistrējusi 7577 ganāmpulkus, kuros tika audzēti 13 274 zirgi.

Latvijas zirgkopībā ciltsdarbu koordinē šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācijas – Latvijas šķirnes zirgu audzētāju asociācija un Latvijas zirgaudzētāju biedrība. Tās, mērķtiecīgi izmantojot augstvērtīgus dzīvniekus, kā arī saglabājot un uzlabojot esošo genotipu, īsteno Latvijas zirgu šķirnes ciltsdarba programmu un Latvijas zirgu šķirnes braucamā tipa ciltsdarba programmu. 2008.gadā ciltsdarba programmas īstenošanā piedalījās 28 saimniecības, kas ir ieguvušas šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības vai kandidāta statusu.

Avots: LDC

4.27. attēls. Zirgu skaita sadalījums pēc ganāmpulka lieluma 2008.gadā

■ Kopsavilkums

2008.gadā Latvijā ir būtiski mainījies zirgu skaita sadalījums pēc ganāmpulka lieluma salīdzinājumā ar 2008.gadu – par 6 % ir samazinājies to zirgu skaits, kuri atrodas 1–2 zirgu ganāmpulkos. 2008.gadā Latvijā 16 % no kopējā zirgu skaita bija saimniecībās, kurās atradās no 21 līdz 100 un vairāk zirgiem.

2008.gadā tika turpināts nopietns ciltsdarbs ar ponijiem atbilstoši sagatavotajai ciltsdarba programmai un trijām poniju audzēšanas saimniecībām piešķirts šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statuss.

Pēdējos gados samazinās braucamā tipa zirgu skaits, bet palielinās sporta tipa zirgu skaits. Patlaban iekšējais tirgus ir ļoti šaurs, jo pieprasījums pēc abu tipu zirgiem nav liels, tādēļ darījumi ar pietiekamu ienesīguma līmeni Latvijas iekšējā tirgū ir reti un pagaidām nevar kalpot par nozares attīstības ekonomisko pamatu. Ņemot vērā pieprasījumu ārvalstu tirgū, galvenokārt saimniecībās tiek audzēti sporta tipa zirgi eksportam, un tas ir zirgaudzētāju peļņas avots.

2008.gadā Latvijas šķirnes zirgu audzētāju organizācijas ir uzņemtas Starptautiskajā sporta zirgu audzētāju federācijā, un tas dod iespēju popularizēt Latvijas zirgaudzētāju sasniegumus pasaules mērogā.

Zirgkopības nozarē ir jāveicina kvalificētu speciālistu (sertificētu treneru) sagatavošana, kuri spētu attīstīt zirgu darbības un tos sagatavot starptautiskām izsolēm.

4.8. Bišķopība

Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu bišu saimju skaits ir samazinājies. Iepriekšējā periodā bija reģistrētas 47 799 bišu saimes, bet patlaban to skaits ir sarucis līdz 27 537 saimēm (LDC dati). Ar to arī skaidrojams iegūtā un pārdotā medus samazinājums. Spēcīgs faktors, kas samazinājis medus ražošanu, ir imports no citām valstīm, īpaši no Ķīnas. Dārgās ražošanas izmaksas traucē veiksmīgi konkurēt ar citu valstu produkciju.

4.21. tabula

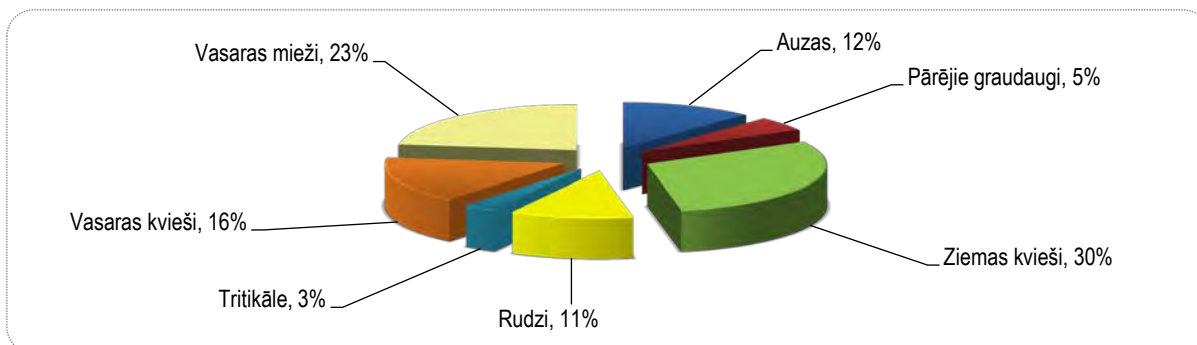
Medus ražošana 2008.gadā			
	2006.	2007.	2008.
Iegūts, kg	1 383 311	900 558	688 103
Pārdots, kg	654 944	506 646	492 459
Ieņēmumi no pārdotā medus, Ls	1 711 470	1 318 510	1 063 021
Vidējā cena par kg	2,61	2,60	2,16
Bišu saimju skaits tūkst.	62,2	53,0	43,1

Avots: CSP, LDC

4.9. Graudu ražošana

Graudkopība ir viena no svarīgākajām Latvijas lauksaimniecības nozarēm, un pēdējo piecu gadu laikā tajā ir palielinājusies gan kopraža, gan apsētā platība.

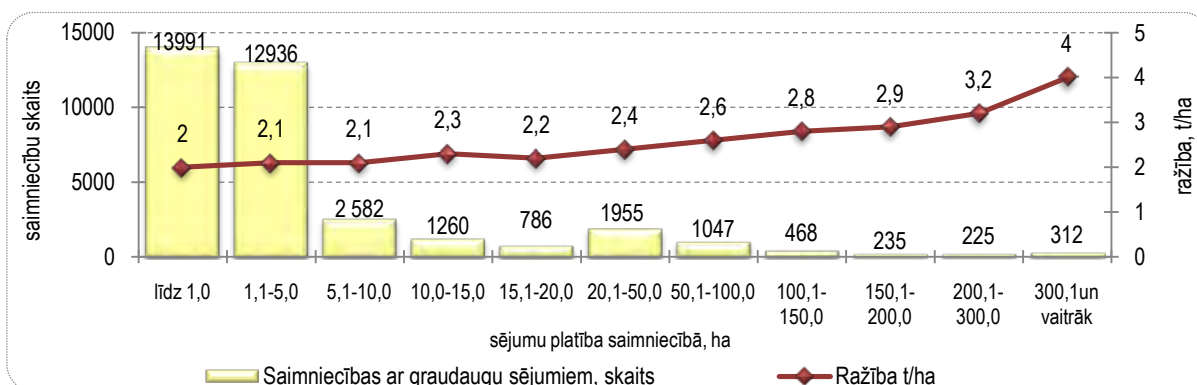
Visvairāk graudaugu bija iesēts Zemgales reģionā – 174 tūkst. ha platībā.

Avots: CSP

4.28. attēls. Graudaugu sējumu struktūra 2008.gadā

2008.gada graudaugu sējumu struktūrā nozīmīgākie graudaugi ir ziemas kvieši un vasaras mieži – atbilstoši 30 % un 23 % (4.28.attēls). Vismazāk 2008.gadā Latvijā tika audzēti ziemas mieži – 1 %.

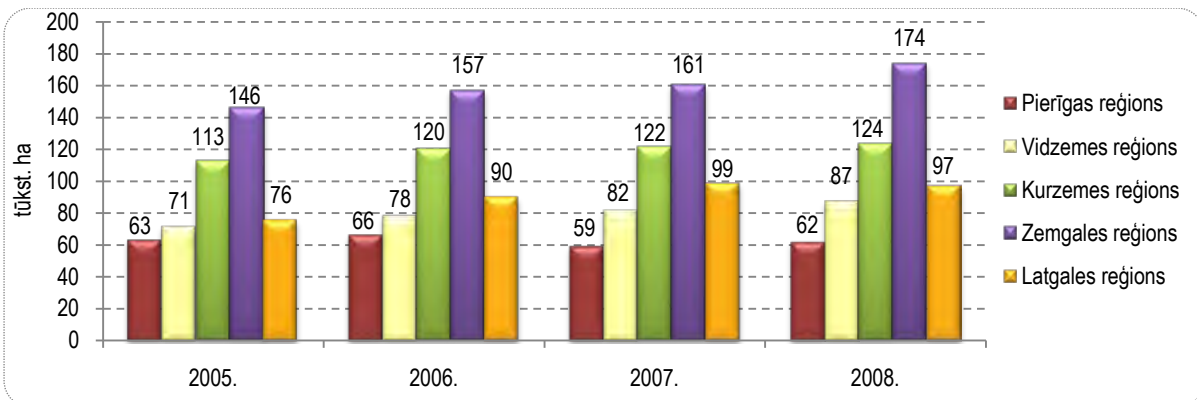

Avots: CSP

4.29. attēls. Saimniecību grupējums pēc graudaugu sējumu platības 2008.gadā

2008.gadā Latvijā 39 % no visām saimniecībām bija saimniecības ar graudaugu platību līdz 1 ha un vismazāko ražību, kas līdz ar to samazina arī kopējo ražību Latvijā (4.29.attēls). Salīdzinājumā ar 2007.gadu šo saimniecību skaits ir kļuvis mazāks (2007.gadā bija 13 999 saimniecības ar graudaugu platību līdz 1 ha), bet par 6 % palielinājies to saimniecību skaits (2007.gadā bija 293 saimniecības), kurās tiek apstrādāti vairāk nekā 300 ha zemes.

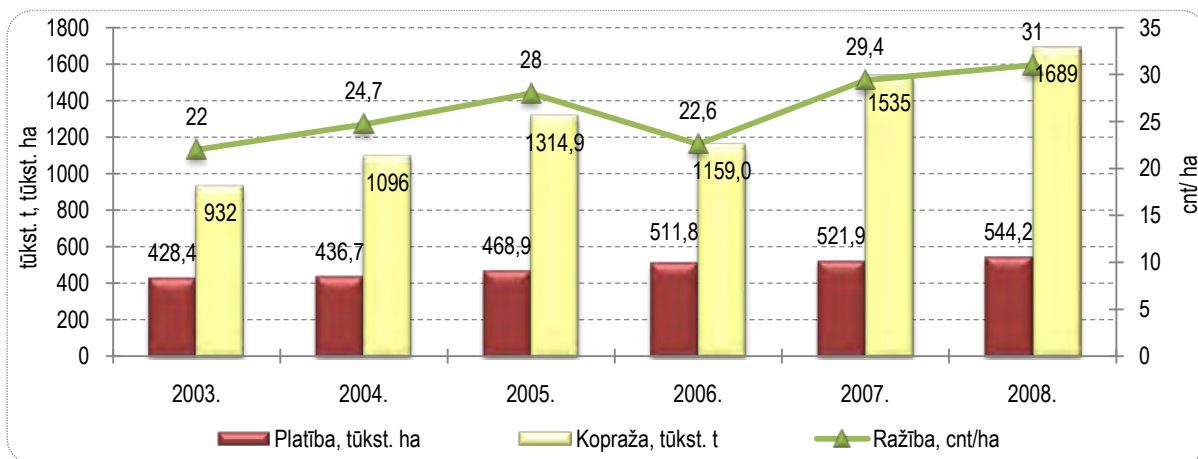
Graudaugi 2008.gadā tika audzēti 35 197 saimniecībās; tas ir par 7,6 % mazāk nekā 2007.gadā. 2008.gadā par 33 % palielinājās to saimniecību skaits, kurās graudaugu ražība bija lielāka par 50 cmt (587 saimniecības), bet par 40 % samazinājās to saimniecību skaits, kurās graudaugi tika audzēti līdz 5 ha platībā.

Avots: CSP

4.30. attēls. Graudaugu sējumu platības sadalījums pa reģioniem

2008.gadā graudaugu sējumu platība visos Latvijas reģionos pakāpeniski palielinājās (attiecībā pret 2003.gadu – par 21,4 %), izņemot Latgales reģionu, kur platība samazinājās par 2,1 % salīdzinājumā ar 2007.gadu (4.30.attēls).

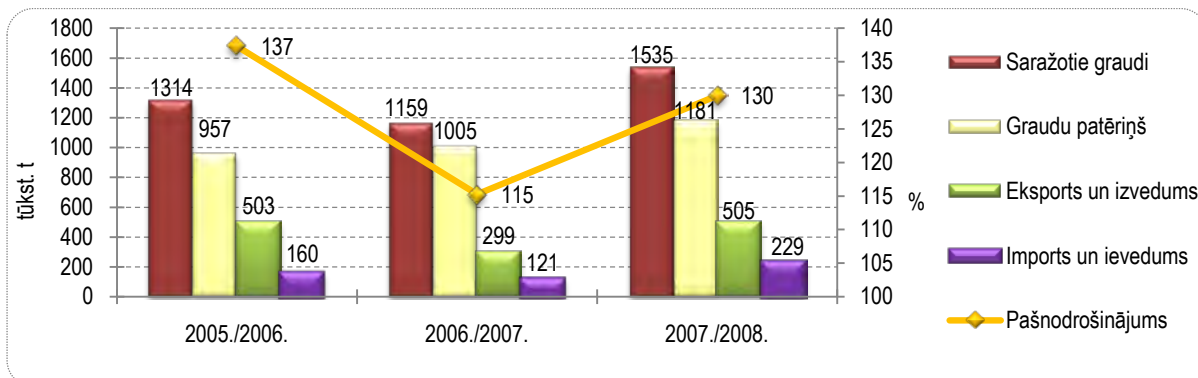
Avots: CSP

4.31. attēls. Graudaugu sējumu platība, kopraža un ražība

No kopējās ES graudaugu platības – 53 263 000 ha – Latvija aizņem 1 %. Latvijas graudu kopražas daļa no ES-27 graudu kopražas 2008.gadā bija 0,58 %.

Aplūkojot 4.31.attēlu, redzams, ka 2008.gadā graudaugi aizņēma 544,2 tūkst.ha jeb 49 % no sējumu kopplatības. 2008.gadā tika apsēts par 22,1 tūkst.ha vairāk nekā 2007.gadā.

2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu ziemāju sējumu kopējā platība ir palielinājusies par 14,4 tūkst.ha jeb 5,8 %. Vasarāju graudaugu sējumu platība palielinājusies par 6,7 tūkst.ha jeb 2,3 %.

Avots: CSP

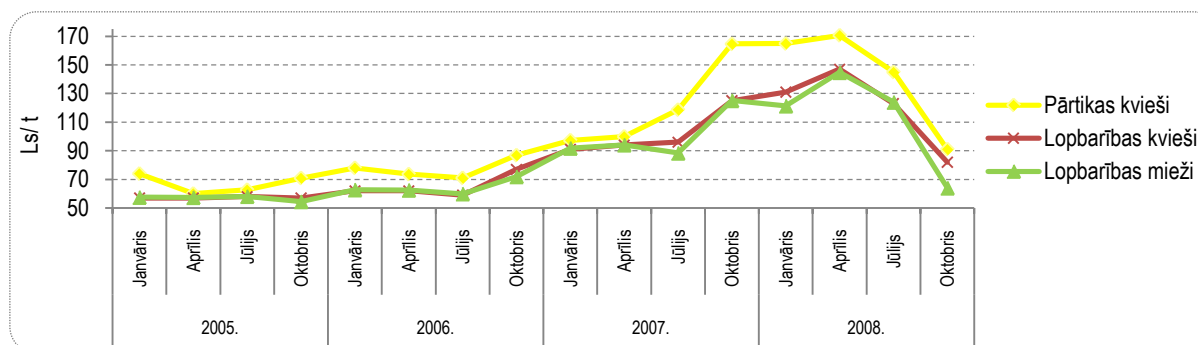
4.32. attēls. Graudu balance Latvijā

Pēc graudu balances (4.32.attēls) var secināt, ka Latvija pēdējos četrus tirdzniecības gadus sevi nodrošina ar nepieciešamo graudu daudzumu. 2008.gadā Latvijā kopumā tika saražots par 30 % vairāk graudu, nekā nepieciešams pašnodrošinājumam, tāpēc radās iespēja graudus eksportēt.

2008.gadā graudu izvedums bija 505 tūkst.tonn. Visvairāk graudu (kviešu, miežu, rudzu, auzu) tika izvests uz Maroku (205 tūkst.t), Dāniju (182 tūkst.t) un Irānu (138 tūkst.t).

2008.gadā Latvijā tika ievests 229 tūkst.t graudu, galvenokārt no Lietuvas (186 tūkst.t) un Krievijas Federācijas (25 tūkst.t).

■ Graudu cenas

Avots: LVAEI

4.33. attēls. Graudu iepirkuma cenas Latvijā, Ls/t

Graudu cenas pasaules tirgū 2007.gada beigās un 2008.gada sākumā sasniedza rekordu (4.33.attēls). Latvijā graudu cenu kāpums bija novērojams 2008.gada aprīlī, kad pārtikas kviešu cena bija 171 Ls/t un lopbarības kviešu un lopbarības miežu cena – 145 Ls/t.

2008.gada beigās pasauli skāra finanšu krīze, kas ietekmēja arī graudkopību, jo graudu cenas tiek noteiktas pasaules biržās. Graudaugu vidējā iepirkuma cena Latvijā 2008.gada 2. pusgadā samazinājās no Ls 154,98 par tonnu līdz Ls 91,37 jeb par 41,0 % salīdzinājumā ar 1.pusgadu. Šāda tendence bija vērojama visiem svarīgākajiem graudaugiem.

■ Kopsavilkums

Graudaugu platības pakāpeniski ir paplašinājušās. Līdz ar to palielinājās arī graudu kopražs, 2008.gadā sasniedzot 1689 tūkst. tonnu, un tas ir par 9 % vairāk nekā 2007.gadā.

2008.gadā graudaugu tika audzēti 35 197 saimniecībās, un salīdzinājumā ar 2007.gadu saimniecību skaits samazinājās par 7,6 %.

Latvijā 2008.gada graudu cenu kāpums bija novērojams aprīlī, bet 2008.gada 2.pusgadā graudaugu cena samazinājās par 41,0 % salīdzinājumā ar 1. pusgadu.

Visvairāk Latvijā tiek audzēti ziemas kvieši.

No Latvijas reģioniem visvairāk piemērots graudaugu audzēšanai ir Zemgales reģions, jo tajā ir labvēlīgi agroklimatiskie apstākļi, kas ļauj iegūt lielu graudaugu ražu, tāpēc visvairāk graudaugi tiek audzēti tieši Zemgales reģionā.

Tā kā Latvijā graudaugi tiek saražoti vairāk, nekā nepieciešams pašnodrošinājumam, tad ir iespēja eksportēt graudus, tā veicinot valsts ekonomisko stabilitāti.

4.10. Augļu un dārzeņu ražošana

Dārzkopjiem 2008.gads nebija neviens no vieglajiem – darbaspēka trūkums, resursu cenu un līdz ar to arī produkcijas pašizmaksas palielinājums ievērojami ietekmēja gan ražošanas apjomu, gan kultūraugu platību. Daudzas dārzeņkopības un augļkopības saimniecības stādījumu un sējumu platības samazināja vai vispār pārtrauca saimniecisko darbību.

4.22. tabula

Dārzeņu platība visu veidu saimniecībās 2006. – 2008.gadā

	2006.	2007.	2008.
Atklātā lauka platība tūkst.ha	13,4	11,0	9,5
Segtā lauka platība, ha	170,1	108,8	75,5
tai skaitā:			
stikla siltumnīcu	41,6	40,2	43,4
plēves siltumnīcu	128,5	68,6	32,1

Avots: CSP

Atklātā lauka dārzeņu platība 2008.gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ir samazinājusies par 18,2 % un aizņem tikai 0,9 % no kopējās lauksaimniecības kultūraugu sējumu platības (4.22.tabula). Dārzeņi galvenokārt tiek audzēti patēriņam svaigā veidā, un tikai neliela daļa no saražotās produkcijas tiek pārstrādāta (skābēta, sautēta, marinēta) uz vietas saimniecībā.

4.23. tabula

Dārzeņu ražošana atklātās platībās

	Kopražs, tonnas			Vidējā ražība, cnt/ha		
	2006.	2007.	2008.	2006.	2007.	2008.
Dārzeņi kopā	155 318	141 017	131 106	115,6	128,8	138,4
tajā skaitā:						
kāposti	64 371	52 971	54 862	165,6	203,3	200,2
ziedkāposti	1 101	1 434	1 427	79,8	88,8	59,5
puravi	701	210	188	45,4	51,2	26,9
salāti	95	116	111	24,8	45,6	28,4
sīpoli lociņu audzēšanai	234	373	337	22,5	31,3	18,4
gurķi	6 413	4 492	801	54,5	60,2	48,4
tomāti	371	261	41	38,6	41,6	31,0
bietes	25 174	22 636	15 636	118,2	128,4	121,6
burkāni	31 640	30 408	36 446	136,8	135,6	166,9
sīpoli	13 566	16 687	17 270	99,8	129,9	127,0
ķiploki	565	828	145	28,0	29,0	22,0
mārrutki	174	194	366	33,1	48,9	20,0
kabači un ķirbji	5 706	5 057	1 248	123,8	126,4	168,7
Pārējie dārzeņi	6 308	6 784	3 655	43,2	50,9	28,0

Avots: CSP

Resursu cenu paaugstināšanās, darbaspēka trūkums un citu produkcijas pašizmaksu ietekmējoši faktori pēdējos gados ir ieviesuši korekcijas atklātā lauka dārzeņu platības un līdz ar to arī kopražas lielumā (4.23.tabula). 2008.gadā strauji

ir samazinājusies tādu kultūraugu platība, kuru audzēšanā jāiegulda liels roku darbs (gurķi), bet palielinājusies to kultūraugu platība, kurus iespējams audzēt mehānizēti (burkāni, kāposti). Joprojām 2008.gadā lielākais kopražas īpatsvars salīdzinājumā ar pārējiem dārzeņiem ir kāpostiem (41 %), burkāniem (28 %) un bietēm (12 %).

Nepārspējami līderi segtajās platībās pēc kopražas (4.24.tabula) ir tomāti (39 %) un gurķi (57 %). Latvijā segtajās platībās tiek audzēti gan Rietumeiropā populārie garie gurķi, gan arī īsie lauka gurķi. Salāti, sīpoli, redīsi un citi zaļumi tiek audzēti salīdzinoši īsu periodu pavasarī (martā, aprīlī).

4.24. tabula

Kultūraugu kopražas segtajās platībās 2006. – 2008.gadā (tonnās)

	2006.	2007.	2008.
tomāti	11 010	6 964	4 660
gurķi	7 888	7 261	6 938
salāti	85	526	128
loki	96	63	73
redīsi	7	4	39
pārējie dārzeņi	45	64	233
zemenes	3	9	5
Kopā, t	19 134	14 891	12076

Avots: CSP

No augļu koku un ogulāju platībām (4.25.tabula) vislielāko daļu aizņem ābolu dārzi – 73 % (5,1 tūkst.ha), jānogas un upenes – 12 % (0,8 tūkst.ha) un zemenes – 5 % (0,4 tūkst.ha). Pēdējos gados ir novērojama gandrīz visu augļu un ogu platības samazināšanās. Platība 2008.gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu palielinājusies tikai jānogām, upenēm (par 67 %) un zemenēm (par 33 %).

4.25. tabula

Augļu koku un ogulāju stādījumu platība, tūkst. ha

	2006.	2007.	2008.
Kopā augļu koki un ogulāji	13,7	10,3	7,4
Ābeles	9,5	7,3	5,1
Bumbieres	0,7	0,6	0,3
Plūmes	0,7	0,4	0,2
Ķirši	0,8	0,7	0,2
Jānogas, upenes	1,1	0,6	0,9
Avenes	0,1	0,1	0,1
Ērkšķogas	0,1	0,04	0,02
Zemenes	0,5	0,3	0,4

Avots: CSP

Samazinoties augļu un ogu stādījumu platībai, ir novērojams arī kopražas kritums: ābelēm tas samazinājās par 12,4 % salīdzinājumā ar 2007.gada ražu (4.26.tabula). Tomēr ābolu dārzu ražība ir palielinājusies par 35,7 %, jo ražot ir sākuši jaunie intensīvā tipa ābolu dārzi, kas ar valsts atbalstu tika ierīkoti 2000.–2004.gadā.

4.26. tabula

Augļu un ogu kopražas un ražības 2006. – 2008.gadā

	Kopražas, tonnas			Vidējā ražība, cnt/ha		
	2006.	2007.	2008.	2006.	2007.	2008.
Augļu un ogu kopā:	46 266	36 958	32 386	33,7	35,9	44
Āboli	33 898	30 542	28 859	35,9	41,4	56,2
Bumbieri	1 307	1 096	244	17,7	18,1	8
Smiltsērķi	50	18	1	5,3	8	1,6
Cidonijas	132	83	131	30,8	17,5	23,1
Plūmes	1 520	250	246	20,9	7	13,8
Ķirši	1 551	910	2 58	20,4	12,3	11,5
Jānogas, upenes	4 910	2 102	484	43,8	32,4	5,3
Ērkšķogas	434	311	12	63	81,9	6,3
Aronijas	135	91	24	16,2	27,7	4
Avenes	145	109	143	10,7	10,3	13,7
Zemenes	2 184	1 446	1 984	41,3	42,4	55,1

Avots: CSP

Joprojām viens no vājākajiem punktiem nozarē ir kooperācijas trūkums – tas palielina produkcijas pašizmaksu un tā samazina Latvijas produkcijas spēju konkurēt vienotajā ES tirgū. Liela problēma ir arī produkcijas šķirošanas iekārtu un glabātavu trūkums, kas rada lielu produkcijas zudumu.

■ ES un valsts atbalsts

Produktīvo ilggadīgo stādījumu ierīkošanai 2008.gadā tika paredzēts valsts atbalsts Ls 400 000 apmērā; no tiem tika izlietoti tikai Ls 53 589. Mazais nacionālo subsīdiju apgušanas apjoms saistīts ar 2007.gadā izdarītajām izmaiņām subsīdiju saņemšanas kārtībā. Lai saņemtu atbalstu, audzētājam ir jāuzrāda ar ilggadīgo stādījumu ierīkošanu saistītie darījumus apliecināšie dokumenti.

Valsts atbalstu joprojām turpina saņemt audzētāji, kas 2006. vai 2007.gadā uzņēmušies piecu gadu saistības audzēt augļus un dārzeņus, izmantojot integrētās audzēšanas metodes. Subsīdijās 2008.gadā ir izmaksāti Ls 435 778 no paredzētajiem Ls 500 000.

■ Kopsavilkums

Lielāko ietekmi uz augļu un dārzeņu nozares attīstību arī 2008.gadā atstāja energoresursu cenu kāpums un darbaspēka trūkums. Visvairāk cieta tieši mazākās saimniecības, kurās produkcijas audzēšanai tiek izmantots galvenokārt roku darbs. Samazinoties to konkurētspējai, daudzām saimniecībām produkcijas ražošana bija jāpārtrauc.

Atklātā lauka dārzeņu platība 2008.gadā, tāpat kā iepriekšējā gadā, samazinājās un bija 9,5 tūkst. ha. Tomēr dārzeņu vidējā ražība palielinās, un tas liecina, ka zemnieki arvien vairāk sāk domāt par darba efektivitātes palielināšanu, izmaksu samazināšanu un pārdomātu audzēšanas tehnoloģiju lietošanu.

Krasi platības samazināšanās novērojama arī augļkopības nozarē. Tajā izmantojamā platība 2008.gadā samazinājās līdz visu laiku zemākajai atzīmei – 7,4 tūkst. ha. Tas saistīts ar veco, savu laiku nokalpojušo augļu dārzu iznīcināšanu.

Pēdējos gados ir novērojama segto platību samazināšanās. Segto platību nav pietiekami, lai Latvijas tirgu pilnībā apgādātu ar pašmāju siltumnīcās audzētiem dārzeņiem, kā arī atklātā lauka saimniecības nodrošinātu ar dārzeņu stādāmo materiālu.

Vēl joprojām aktuāls ir jautājums par produkcijas glabātavu celtniecību, to modernu aprīkojumu un specializēta transporta iegādi produkcijas pārvadāšanai – tas ļautu paildināt produkcijas uzglabāšanas laiku un palielinātu produktu konkurētspēju.

4.11. Cukura nozare

ES cukura rūpniecības restrukturizācijas dēļ, kura Latvijā tika sākota 2006.gadā, no 2007./2008. tirdzniecības gada Latvijai vairs netiek piešķirta cukura ražošanas kvota un ir pārtraukta cukurbiešu audzēšana cukura ražošanai.

Restrukturizācijas plāna īstenošana ir sākusies 2007.gada martā, un tiek plānots to pabeigt 2009.gada aprīlī. A/s "Liepājas cukurfabrika" restrukturizācija plānu pilnībā ir īstenojusi līdz 2008.gada 30.septembrim. A/s "Jelgavas cukurfabrika" cukura rūpniecības restrukturizāciju plānoja pabeigt līdz 2009.gada 30.aprīlim.

Lai gan 2007.gadā tika sākusies cukurfabriku demontāža un cukurbietes pārstrādei vairs netika audzētas, cukurfabrikas pēdējos gados cukura krājumus pārdeva 2008.gadā. Cukura bilance liecina, ka cukura atlikums 2008.gada sākumā bija 14,9 tūkst. tonnu – par 34 tūkst. tonnu mazāk nekā 2007.gadā (4.27.tabula). Tas liecina par to, ka cukurfabrikas, pārtraucot darbību, nesteidzās izpārdot savus krājumus.

4.27. tabula

Cukura ražošanas un patēriņa bilance 2006. – 2008.gadā, tūkst.t

	2006.	2007.	2008.
Atlikums pārskata perioda sākumā 01.01.	53,6	48,9	14,9
Resursi			
No cukurbietēm saražotais cukurs kalendārajā gadā t.sk	59,3	0,0	0,0
A kvotas cukurs	0,0	0,0	0,0
B kvotas cukurs	0,0	0,0	0,0
virskvotas cukurs	0,0	0,0	0,0
kopā resursi	59,3	0,0	0,0
Patēriņš			
Vietējo cukurfabriku cukura realizācija (patēriņš)	37,8	33,3	14,5
A kvotas cukurs	0,0	0,0	0,0
B kvotas cukurs	0,0	0,0	0,0
Cukura eksports	13,4	0,7	0,4
Cukura atlikums pārskata perioda beigās 31.12.	48,5	14,9	0,0

Avots: LAD

■ Eiropas Savienības un valsts atbalsts

Cukurbiešu audzētāji par cukurbiešu piegādes līgumā noteikto cukurbiešu daudzumu (tonnās) atbilstoši cukura kvotai saņem atsevišķo maksājumu par cukuru saskaņā ar vienoto platības maksājuma shēmu. Maksājuma apmērs pa gadiem tiek noteikts Padomes Regulas (EK) Nr. 73/2009 XV pielikumā. Kopējais maksājuma apmērs 2008.gadā bija EUR 6 110 000, savukārt 2009.gadā tas būs EUR 6 616 000.

Kopējais Latvijai paredzētais atbalsts no Eiropas Savienības restrukturizācijas fonda ir EUR 74,3 milj. No 2008.gada tika sākta restrukturizācijas atbalsta apguve, apgūstot 27 % no kopējā pieejamā atbalsta apmēra. Atbalstu 2008.gadā cukurfabrikas saņēma EUR 9,7milj. apmērā un cukurbiešu audzētāji – EUR 27,2 milj. apmērā.

Cukurbiešu audzētāji 2008.gadā ir saņēmuši visu tiem paredzēto atbalstu, savukārt cukurfabrikām 2009.gadā plānots izmaksāt pēdējo restrukturizācijas atbalsta daļu EUR 28,9 milj. apmērā.

Tā kā Latvija ir pilnībā beigusi cukura ražošanu un tai vairs netiek piešķirta cukura ražošanas kvota, valsts ir izstrādājusi cukura rūpniecības restrukturizācijas programmu, lai saņemtu dažādošanas atbalstu no restrukturizācijas fonda. Tā mērķis ir veicināt un atbalstīt cukura rūpniecības restrukturizācijas skartajā reģionā to infrastruktūras objektu bojājumu un vides problēmu novēršanu, kuru rašanās tieši saistīta ar cukura rūpniecības darbību vai darbības pārtraukšanu, tā veidojot pievilcīgu vidi cukura nozari aizstājošas saimnieciskās darbības attīstībai un sakārtojot vidi kopumā. Uz dažādošanas atbalstu saskaņā ar 2008.gada 14.jūlija Ministru kabineta noteikumiem Nr. 556 "Kārtība, kādā piešķir, administrē un uzrauga valsts un Eiropas Savienības atbalstu cukura rūpniecības restrukturizācijas skartajam reģionam" var pretendēt pagastu un novadu pašvaldības, kuru teritorijā 2006.gadā ir audzētas cukurbietes pārstrādei cukurā ne mazāk kā viena hektāra platībā, kā arī pilsētas, kurās 2006.gadā cukurbietes tikušas pārstrādātas cukurā. Pieejamais dažādošanas atbalsts ir EUR 8 496 013, t.sk.:

- no restrukturizācijas fonda – EUR 7 282 297;
- Latvijas valsts līdzfinansējums – EUR 1 213 716.

Dažādošanas atbalstu ir plānots izmaksāt 2009., 2010. un 2011.gadā.

■ Kopsavilkums

Pēdējie cukurfabrikas cukura krājumi tika pārdoti 2008.gadā.

Latvija 2008.gadā ir izlietojusi 27 % no tai paredzētā restrukturizācijas fonda atbalsta.

Cukurbiešu audzētāji ir saņēmuši visu tiem paredzēto restrukturizācijas atbalstu EUR 27,2 milj. apmērā.

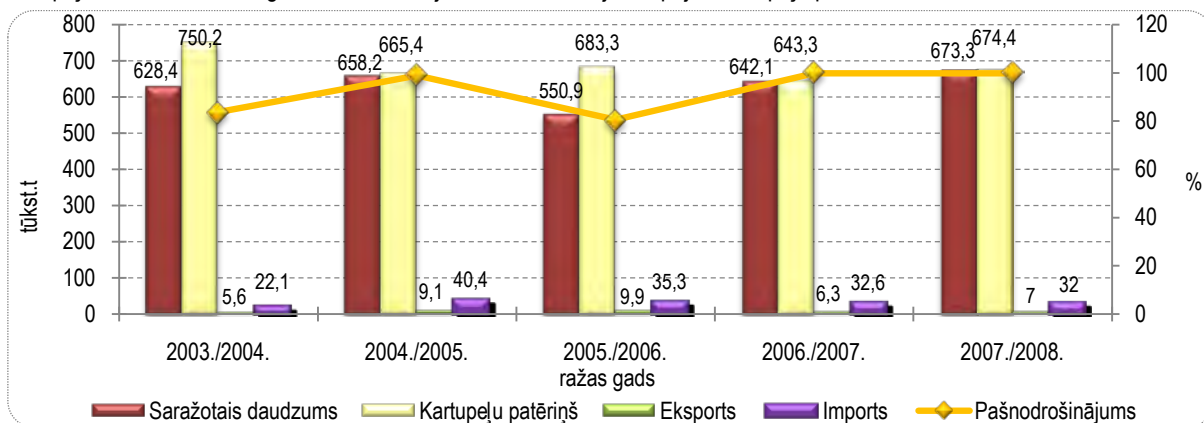
Cukurfabrikas 2008.gadā saņēma pirmo maksājumu no restrukturizācijas fonda EUR 9,7 milj. apmērā, atlikušais maksājums tiks izmaksāts 2009.gadā.

Pagastu/novadu un pilsētu pašvaldības 2008.gadā varēja iesniegt projekta iesniegumus dažādošanas atbalsta apgūšanai. Dažādošanas atbalsts tiks izmaksāts pēc pašvaldību projektu īstenošanas 2009., 2010. un 2011.gadā.

4.12. Kartupeļu ražošana

2008.gadā agroklmatiskie apstākļi bija labvēlīgi kartupeļu bumbulu attīstībai, tāpēc Latvijā bija laba kartupeļu raža.

Kopējā kartupeļu stādījumu platība 2008.gadā Latvijā bija 37 810 ha – par 12,5 % mazāk nekā 2007.gadā. Visvairāk kartupeļu tika audzēts Zemgalē – 11 687 ha jeb 31 % no Latvijas kopējās kartupeļu platības.

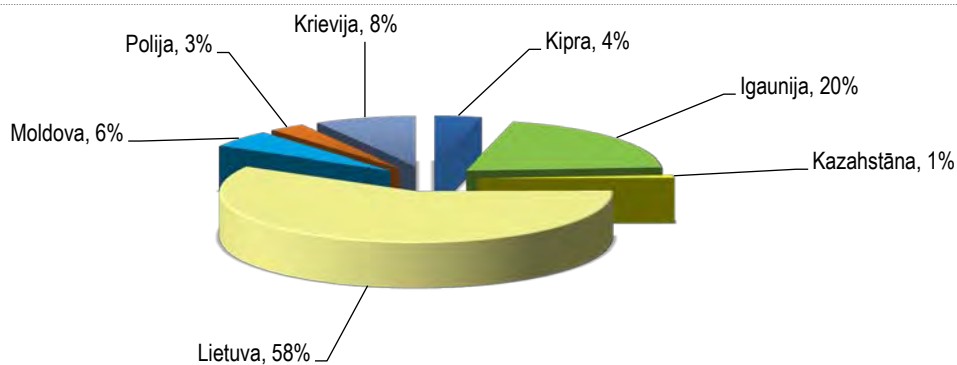

Avots: CSP

4.34. attēls. Kartupeļu bilance Latvijā 2004. – 2008.gadā

Kartupeļu bilancē (4.34.attēls) redzams, ka Latvija sevi nodrošina ar nepieciešamo kartupeļu daudzumu.

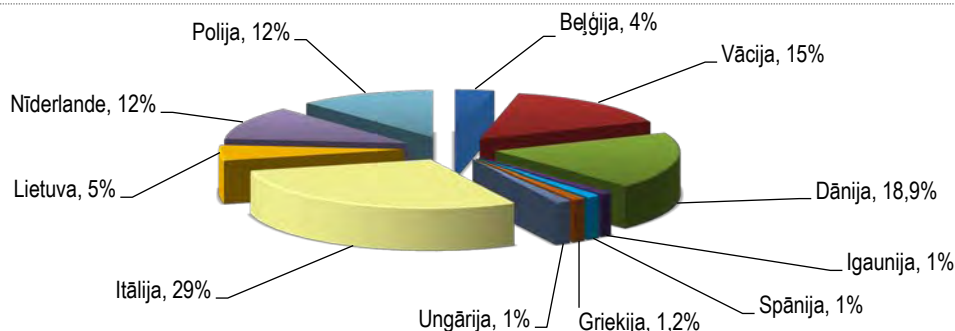
2008.gadā no Latvijas kartupeļi izvesti 7 tūkst. tonnu apjomā (4.35.attēls), galvenokārt uz Lietuvu (4246 cnt) un Igauniju (1457 cnt).

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

4.35. attēls. Kartupeļu izvedums 2008.gadā

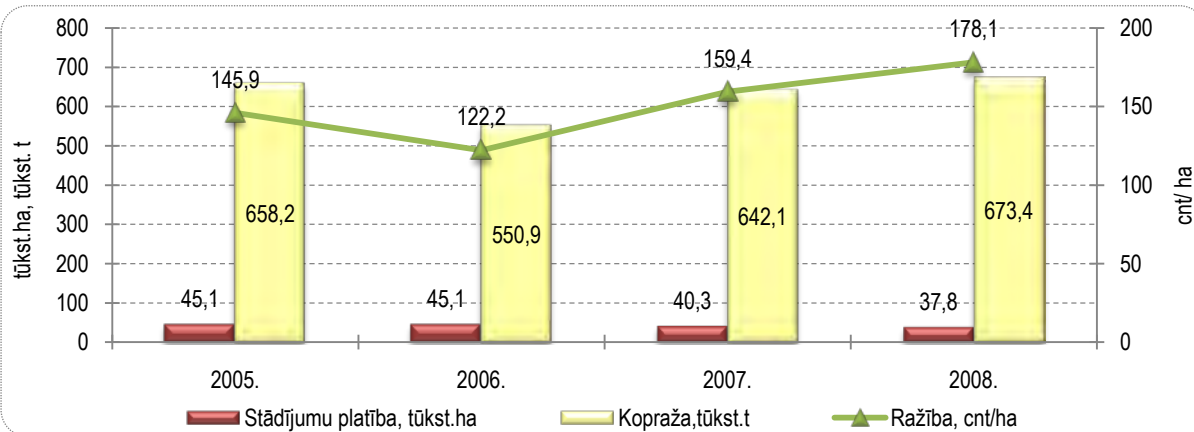
Turpretim Latvijā ievests ir 32 tūkst. tonnu (4.36.attēls) kartupeļu, galvenokārt no Itālijas (9217 cnt), Dānijas (6090 cnt), Vācijas (4926 cnt), Polijas (3862 cnt) un Nīderlandes (3708 cnt).

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

4.36. attēls. Kartupeļu ievedums 2008.gadā

Kartupeļu kopražā 2008.gadā bija par 10,4 % lielāka nekā 2007.gadā, tāpēc tika rasta iespēja palielināt kartupeļu izvedumu, kas 2008.gadā bija par 10 % lielāks nekā 2007.gadā. Kartupeļu ievedums salīdzinājumā ar 2007.gadu saglabājās nemainīgs.

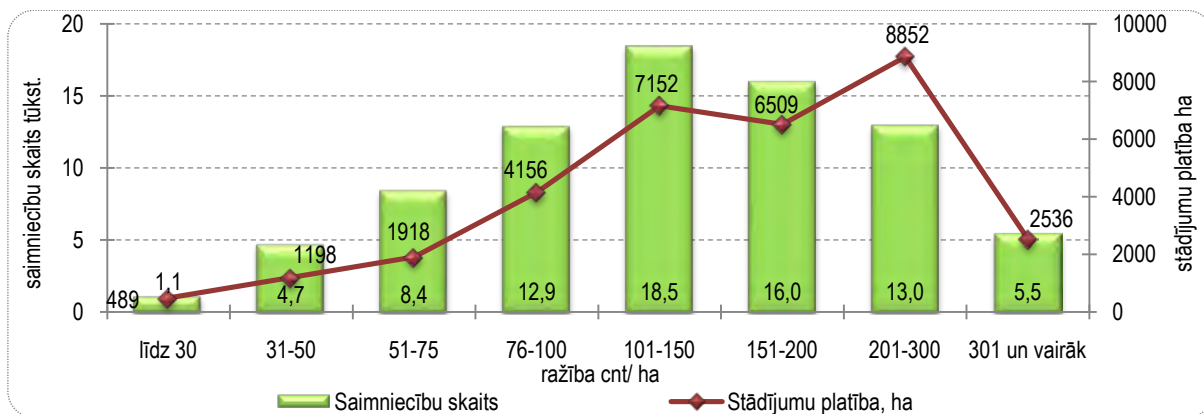

Avots: CSP

4.37. attēls. Kartupeļu platība, kopražā un ražība Latvijā 2005. – 2008.gadā

Pēc kartupeļu ražošanas rādītājiem (4.37.attēls) var secināt, ka kartupeļu platība katru gadu samazinās, bet palielinās kartupeļu ražība un arī kopražā. Salīdzinājumā ar 2005.gadu 2008.gadā kartupeļu platība samazinājās par 16,2 %, savukārt ražība palielinājās par 22 % un kopražā – par 2,3 %.

Tas izskaidrojams ar to, ka audzētāji arvien lielāku uzmanību pievērš kvalitatīva stādāmā materiāla un šķirņu izvēlei atbilstoši agroklimatiskajiem apstākļiem un kartupeļu izmantošanas veidam.

Avots: CSP

4.38. attēls. Saimniecību grupējums pēc kartupeļu ražības 2008.gadā

Latvijā 2008.gadā kartupeļi tika audzēti 80 024 saimniecībās, un tas ir par 7 % mazāk nekā 2007.gadā.

Analizējot saimniecību grupējumu pēc kartupeļu ražības (4.38.attēls), redzams, ka visvairāk (18 454 saimniecības jeb 23 % no kopējā saimniecību skaita) bija saimniecību, kurās kartupeļu ražība bija 10,1–15,0 t/ha. 15 970 saimniecībās (20 % no kopējā saimniecību skaita) kartupeļu ražība bija 15,1–20,0 t/ha. Apkopojot datus par šīm saimniecībām, var secināt, ka vidējā kartupeļu ražība Latvijā ir no 12,2 līdz 17,8 t/ha.

Šie skaitļi liecina, ka valstī nav pietiekams specializēto kartupeļu audzētāju saimniecību skaits un daudz ir tādu saimniecību, kurās kartupeļi tiek audzēti pašpatēriņam.

■ ES un valsts atbalsts

2008.gadā, tāpat kā iepriekšējos gados, tika piešķirts valsts atbalsts tām kartupeļu audzēšanas saimniecībām, kurās Valsts augu aizsardzības dienests kartupeļu ražā konstatēja kartupeļu gaišo gredzenpūvi. Uz atbalstu pieteicās 20 subsīdiju saņēmēji, un tika izmaksāti Ls 21 366,73.

■ Kartupeļu pārstrāde

Latvijā ir 2 kartupeļu pārstrādes uzņēmumi. Viens no tiem ražo kartupeļu cieti, otrs – kartupeļu čipsus.

Latvijai ir noteikta 5778 tonnu liela kartupeļu cietes ražošanas kvota. No 2012./2013. gada cietes ražošanas kvota Eiropas Savienībā tiek atcelta.

4.28. tabula

Kartupeļu cietes kvotas izpilde 2004./2005. – 2008./2009.

Tirdzniecības gads	Saražotais kartupeļu cietes daudzums, t	Kvotas izpilde,%
2005./2006.	4749	82,19
2006./2007.	2414	41,78
2007./2008.	3584	62,00
2008./2009.	2043	35,30

Avots: CSP; SIA „Aloja Starkelsen”

Pēc 4.28.tabulas datiem redzams, ka saražotais kartupeļu cietes daudzums ik gadu samazinās. Tas izskaidrojams ar to, ka samazinās kartupeļu cietes audzētāju skaits: 2008.gadā bija 48 audzētāji – par 26 % mazāk nekā 2007.gadā. Daudzi pārtrauca cietes kartupeļu audzēšanu un pievērsās graudaugu vai pārtikas kartupeļu audzēšanai, jo tā pašlaik ir rentablāka.

Kartupeļu cietes audzētāji 2008.gadā noslēdza līgumus ar cietes pārstrādes uzņēmumu par kartupeļu piegādi aptuveni 10 000 tonnu apjomā; tas ir par 60 % mazāk nekā iepriekšējos gados, kad cietes ražotājam tika piegādāti vidēji 15 000–17 000 tonnu kartupeļu.

Akciju sabiedrība “Latfood” 2008.gadā pieņēma 12 tūkst. tonnu speciāli “Ādažu čipsu” ražošanai audzētu kartupeļu. Līgumi par kartupeļu audzēšanu un piegādi tika noslēgti 2008.gada pavasarī ar 19 Latvijas zemnieku saimniecībām, kuras piegādāja labas kvalitātes ‘Saturna’, ‘Marlen’ un ‘Lady Rosetta’ šķirnes kartupeļus, kas ir īpaši piemēroti kartupeļu čipsu ražošanai.

■ Kopsavilkums

Lai arī 2008.gadā kartupeļu platība attiecībā pret 2007.gadu ir samazinājusies par 5 %, to ražība palielinājusies par 11 %.

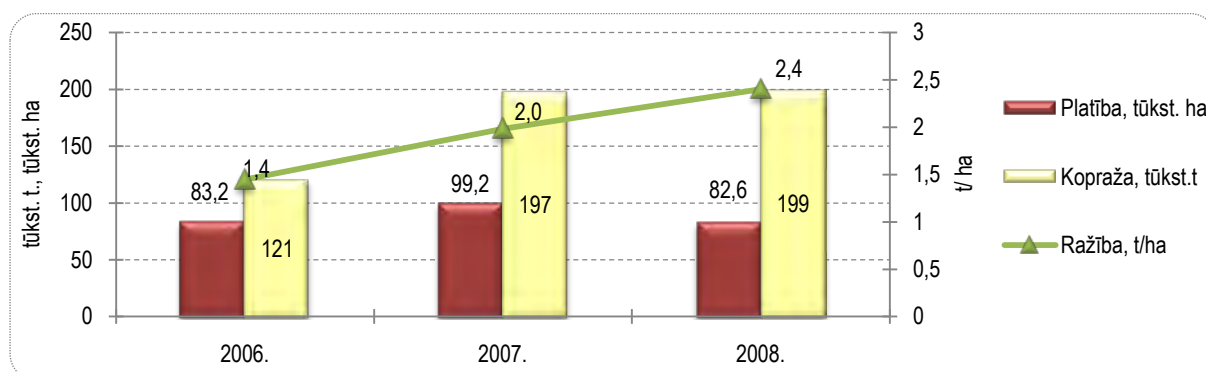
Tāpat kā iepriekšējos gados, arī 2008.gadā tika piešķirts valsts atbalsts tām kartupeļu audzēšanas saimniecībām, kurās Valsts augu aizsardzības dienests kartupeļu ražā konstatēja kartupeļu gaišo gredzenpūvi, un tika izmaksāti Ls 21 366,73 liels atbalsts.

Kartupeļu ciete 2008.gadā tika saražota 2043 tonnu apjomā, līdz ar to Latvijai piešķirtā kvota tika izpildīta par 35 %.

4.13. Eļļas augu un šķiedraugu ražošana

■ Rapsis

Salīdzinājumā ar 2007.gadu 2008.gadā ir novērojams rapšu platību kritums par 17 %, lai gan kopražs ir pat mazliet palielinājies (4.39.attēls). Kopražas kāpums izskaidrojams ar ražības palielināšanos par 20 %. Rapša sējplatību samazinājumu varētu skaidrot ar augu sekas ievērošanu un problēmām, kas saistītas ar rapšu eļļas realizāciju Latvijā.

Avots: CSP

4.39. attēls. Rapša sējumu platība, kopražs un ražība 2006. – 2008.gadā

Pēc EUROSTAT datiem, rapša sēklu izvedums 2008.gadā uz ES dalībvalstīm bija 134 116 tonnu; tas ir 68 % no rapšu sēklu kopražas Latvijā. To varētu skaidrot ar Eiropas valstu lielo pieprasījumu pēc rapšu eļļas biodīzeldegvielas ražošanai, lai varētu izpildīt ES noteiktos biodegvielas patēriņa mērķus. No Latvijas rapša sēklas lielākoties tika izvestas uz Dāniju, Somiju un Vāciju.

Rapša sēklu imports Latvijā 2008.gadā bija 28 877 tonnas, kas izmantotas eļļas ieguvei, kuru pārsvarā izmanto biodīzeldegvielas ražošanā. Lielākoties rapša sēklas tika importētas no Ukrainas un Kazahstānas. Imports no trešajām valstīm salīdzinājumā ar 2007.gadu ir palielinājies par 46,8 %.

Rapša sēklu eļļa Latvijā tiek izmantota ne tikai biodīzeldegvielas iegūšanā, bet arī kā tīra augu eļļa degvielā un pārtikā.

■ Šķiedras lini

Šķiedras linu novāktās platības 2008.gadā salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem ir samazinājušās vēl straujāk (4.29.tabula). Salīdzinājumā ar 2007.gadu samazinājums bija par 63 %, bet šķiedras linu ražība nedaudz palielinājās – par 3 %. Straujam platību samazinājumam pēdējo 5 gadu laikā ir vairāki iemesli. Latvijas agroklimatiskajos apstākļos ir grūti izaudzēt kvalitatīvu garo šķiedru, ko izmanto tekstilrūpniecībā. Šķiedras linu raža vairāk nekā citiem lauksaimniecības kultūraugiem ir atkarīga no laikapstākļiem konkrētajā gadā. Līdz ar to ienākumi nozarē nav prognozējami. Šajā nozarē būtiska ir arī kooperācija – gan starp audzētājiem, gan starp audzētājiem un pārstrādātājiem, jo linu novākšanas tehnika ir specifiska un prasa lielus finanšu resursu ieguldījumus. Arī pārstrādātājiem ir nepieciešami lieli kapitālieguldījumi, lai ieviestu modernu pārstrādi. Lai šādu pārstrādes uzņēmumu izveidotu, pārstrādātājam ir jābūt pārliecībai par to, ka lini tiks izaudzēti un piegādāti atbilstošā apjomā. Tā kā patlaban pirmā pārstrādes uzņēmumiem šādas pārliecības nav, šie uzņēmumi neattīstās.

4.29. tabula

Linu ražošanas rādītāji 2006. – 2008.gadā

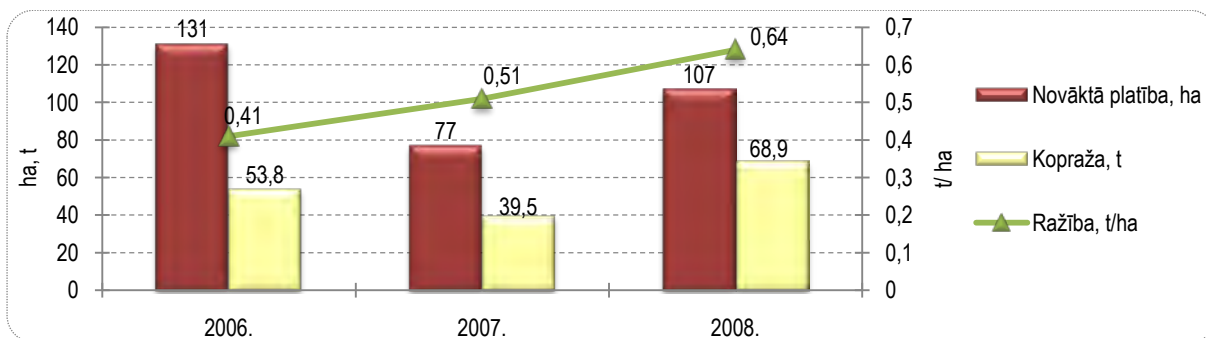
Gads	Novāktā platība (ha)	Realizētie linu stiebrņi (t)	Šķiedras linu kopražs (tūkst.t)	Šķiedras linu stiebrņu ražība (t/ha)
2006.	508	1400	1,77	1,58
2007.	438	300	1,07	2,43
2008.	234	200	0,23	2,5

Avots: CSP

■ Eļļas lini

Eļļas linu platība Latvijā nav liela, tomēr šis kultūraugs uzskatāms par perspektīvu, jo ir vieglāk izaudzējams un tā raža nav tik atkarīga no meteoroloģiskajiem apstākļiem kā šķiedras liniem.

Eļļas linu novāktās platības 2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu ir palielinājušās par 28 %, savukārt kopražs – par 43 %, un 2008.gadā tā bija 68,9 tonnu liela (4.40.attēls).

Avots: CSP

4.40. attēls. Eļļas linu platība, kopraža, un ražība 2006. – 2008.gadā

Pēc EUROSTAT datiem, linsēklu imports un ievadums 2008.gadā bija 12 197 tonnas. Lielākoties linsēklas tika importētas no Krievijas (7920 t) un Kazahstānas (3981 t).

Linsēklas tika izvestas galvenokārt uz Beļģiju (8846 t) un Vāciju (2550 t). Kopējais eksporta un izveduma apjoms uz citām ES un trešajām valstīm bija 11 410 tonnu. Salīdzinājumā ar 2007.gadu imports ir palielinājies par 98 %.

Daļu ieviesto linsēklu pārstrādā Latvijas uzņēmumi. Linsēklas tiek pārstrādātas eļļā, kas tiek izmantota ķīmiskajā rūpniecībā, pārtikā un farmācijā. Pārtikas linu galvenokārt izmanto iekšējam tirgum, un neliels daudzums tiek izvests uz pārējām Baltijas valstīm.

■ ES un valsts atbalsts

2009.gadā pie vienotā platību maksājuma (2008.gadā – 46,13 EUR/ha, 2009. gadā maksimālā likme – 57,76 EUR/ha) paredzēti papildu valsts tiešie maksājumi par zālāja un linu sēklām.

Atbalsta likme par šķiedras linu sēklām ir 14,19 EUR/cnt, par eļļas linu sēklām – 16,15 EUR/cnt. Atbalsts tiek maksāts par 2008.gadā saražotām, sertificētām un realizētām linu sēklām.

Papildus vēl pastāv valsts pagaidu atbalsts sēklkopībai; atbalsta likme par šķiedras liniem 2008.gadā bija 4,81 Ls/cnt.

ES atbalsts pirmapstrādātājiem par garo linšķiedru:

- 2008./2009. tirdzniecības gadā ir 160 EUR/t;
- 2009./2010. tirdzniecības gadā ir 200 EUR/t;
- turpmāk līdz 2011./2012. tirdzniecības gadam (ieskaitot) paredzēta atbalsta likme 160 EUR/t.

Savukārt īso šķiedru pirmapstrādātājiem tiek maksāti 90 EUR/t par 2008./2009. tirdzniecības gadu. Atbalsts īsās šķiedras pirmapstrādātājiem ir paredzēts līdz 2011./2012. tirdzniecības gadam.

Pilnvaroto šķiedras linu pirmapstrādātāju, kas var pretendēt uz atbalstu par saražoto īso un garo šķiedru 2008.gadā, atbalsta iesniegumos norādītā linu sējplatība ir 355,64 ha. Pamatojoties uz aprēķiniem, 2008./2009. tirdzniecības gadā garās linšķiedras nosakāmo vienību daudzums ir 1012 kg par vienu linu sējumu hektāru, bet īsās linšķiedras nosakāmo vienību daudzums – 3641 kg par vienu linu sējumu hektāru. Aprēķinot atbalstu par saražoto linšķiedru, tiek ņemts vērā nosakāmo vienību daudzums, noteiktā atbalsta likme un hektāru daudzums.

2008.gads bija pēdējais gads, kad varēja pretendēt uz valsts pagaidu atbalstu linkopībai; kopējs atbalsta apmērs – 130,8 tūkst. EUR.

■ Kopsavilkums

Rapša platība 2008.gadā ir samazinājusies līdz 82,6 tūkst. ha jeb par 17 % salīdzinājumā ar 2007.gadu. 2008.gadā atšķirībā no 2007.gada laikapstākļi bija labvēlīgi, un tas veicināja rapša ražību.

Eļļas linu novāktās platības 2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu palielinājās par 28 % un bija 107 ha. Laikapstākļi 2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu bija labvēlīgi, un tas veicināja šķiedras un eļļas linu lielāku ražību.

Tuvākajos gados Latvijā varētu plašāk attīstīties kaņepju audzēšana, jo ES palielinās pieprasījums pēc dabīgajām šķiedrām, kuras izmanto kā kompozītmateriālus, papīrrūpniecībā, pārtikā, mašīnbūvē un daudzās citās jomās.

4.14. Lauksaimniecības augu un dzīvnieku ģenētisko resursu saglabāšana

Arvien lielāka uzmanība pasaulē tiek veltīta bioloģiskās un ģenētiskās daudzveidības saglabāšanai un ilgstošas izmantošanas nodrošināšanai, jo tā ir visas cilvēces kopējā bagātība. Mūsdienu straujais temps lauksaimnieciskajā ražošanā diktē savas prasības, ražošanā ievieš aizvien augstprātīgākus un pēc kvalitātes rādītājiem noteiktam izmantošanas veidam atbilstošus mākslīgi veidotos (selekcijas ceļā) augu, dzīvnieku genotipus, tāpēc ievērojami palielinās risks pazaudēt dabiskā vidē veidojušos genotipus, kas, ilgstoša laika posmā izejot dabisko atlasu, ir piemērojušies vietējiem apstākļiem un ieguvuši noteiktu plastiskumu un izturību pret konkrētā vidē iespējamo stresu.

Lai izpildītu starptautiskās saistības un saglabātu nacionālos ģenētiskos resursus, Ministru kabinets ir apstiprinājis "Lauksaimniecībā un pārtikā izmantojamo augu un dzīvnieku, meža un zivju ģenētisko resursu ilgtermiņa saglabāšanas un ilgtspējīgas izmantošanas programmu 2007. – 2009.gadam". Centrālā koordinējošā institūcija lauksaimniecībā un pārtikā izmantojamo augu un dzīvnieku, meža un zivju ģenētisko resursu saglabāšanā ir Ģenētisko resursu centrs, kas ir Latvijas Valsts mežzinātnes institūta "Silava" struktūrvienība.

Laukaugu ģenētisko resursu jomā 2008.gadā ir veikta gēnu bankā esošo sēklu kolekcijas inventarizācija. Izveidota ģenētisko resursu mājas lapa www.genres.lv, kur ievadīti dati par jauniegūtajiem paraugiem. Izstrādāti deskriptori 14 laukaugu sugām, izstrādāta un ieviesta molekulārās pasportizācijas metodika. No vīrusu slimībām atveseļotas 10 kartupeļu šķirnes.

Augļaugu un ogulāju ģenētisko resursu jomā 2008.gadā ir pabeigta stādījumu pamatkolekciju izveide un dublējošā augļaugu un ogulāju kolekcija. Saglabāti 17 augļaugu kultūru 989 paraugi. Sagatavoti paraugu aprakstīšanas dati ir digitalizēti, apkopoti un uzturēti lokālā datu bāzē un nodoti ievadīšanai centrālajā ģenētisko resursu datu bāzē. Ģenētisko resursu aprakstīšanas pasu dati atbilstoši starptautiskajām prasībām ievadīti Ziemeļvalstu gēnu bankas uzturētāja ģenētisko resursu datu bāzē (SESTO) un Eiropas augu ģenētisko resursu informācijas tīklā (EURISCO). Pēc izstrādātajiem deskriptoriem raksturoti ābeļu, aveņu, ērkšķogu, aprikožu, jāņogu, krūmciidoniju, plūmju un upeņu paraugi. Izstrādātas augļukoku un ogulāju ģenētisko resursu molekulārās pasportizācijas metodikas bumbierēm, ērkšķogām, jānogām un plūmēm.

Dārzeņu ģenētisko resursu jomā 2008.gadā audzētas 203 ģenētisko resursu vienības, pabeigta veģetatīvi pavairojamo dārzeņu dublējošās kolekcijas izveide. Izveidota datu bāze par dārzeņu lauka kolekcijām, pēc izstrādātajiem deskriptoriem aprakstīti meloņu, sīpolu un ķiploku genotipi.

Aromātisko un ārstniecības augu ģenētiskie resursi 2008.gadā tika saglabāti 127 genotipiem LLU Agrobiotehnoloģijas institūta kolekcijā. Sākta 2 sugu aprakstīšana pēc izstrādātajiem deskriptoriem, ekspedīcijās papildināta aromātisko un ārstniecisko augu ģenētisko resursu kolekcija.

Lopkopības nozarē dzīvnieku audzētāju organizācijas turpina darbu, lai saglabātu šādas vietējo mājdzīvnieku šķirnes:

- govkopībā – Latvijas brūnās šķirnes govīs, Latvijas zilās šķirnes govīs;
- zirgkopībā – Latvijas šķirnes braucamā tipa zirgus;
- aītkopībā – Latvijas tumšgalves aītas;
- kazkopībā – Latvijas vietējās kazas;
- cūkkopībā – Latvijas baltās šķirnes cūkas.

Lauksaimniecības dzīvnieku ģenētisko resursu jomā 2008.gadā ir izveidota un uzturēta gēnu banka, kas nodrošina dzīvnieku ģenētiskā materiāla saglabāšanu. Molekulārās ģenētikas pētījumu laboratorijā gēnu banka 2008.gadā papildināta ar 562 ģenētisko resursu dzīvnieku asins paraugiem un 100 vietējo bišu paraugiem, uzkrāts bioloģiskais materiāls 6 ģenētisko resursu dzīvnieku sugām. Turpinās Latvijas ģenētisko resursu dzīvnieku apsekošana un novērtēšana saskaņā ar ciltsdarba programmās noteiktajiem mērķiem un uzdevumiem.

Iepriekšējā gada laikā būtisks darbs paveikts Latvijas vietējās populācijas bites (*Apis mellifera mellifera*) genofonda saglabāšanā, identificējot tās dravas, kurās šīs bites tiek audzētas un saglabātas, kā arī vienojoties par turpmāko darbību genofonda saglabāšanā un pavairošanā. Iepriekšējo gadu laikā intensīvas biškopības dēļ vietējās populācijas bites gandrīz jau bija izzudušas.

Augu un dzīvnieku ģenētisko resursu saglabāšana un izpēte 2008.gadā tika finansēta no valsts atbalsta lauksaimniecībai un Lauku attīstības plāna pasākuma "Agrovide" apakšpasākuma "Lauksaimniecības dzīvnieku ģenētisko resursu saglabāšana".

4.15. Netradicionālās lauksaimniecības nozares

■ Truškopība

Latvijā ciltsdarbu truškopībā koordinē Latvijas šķirnes trušu audzētāju asociācija un Latvijas Sīkdzīvnieku audzētāju biedrība "Trusis un citi"; tās abas ir ieguvušas šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācijas statusu.

2008.gadā ar šķirnes materiāla atražošanu nodarbojās deviņas saimniecības, kas ir ieguvušas šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusu. Šajās saimniecībās tiek izaudzēts kvalitatīvs vaislas materiāls.

Pēc Lauksaimniecības datu centra datiem, visu veidu saimniecībās 2009.gada 1.janvārī Latvijā bija reģistrēti 57 436 truši.

2008.gadā tika organizēta starptautiska šķirnes trušu izstāde-seminārs Rāmavā, trušu izstāde Ķīpsalas izstāžu kompleksā un Dabas muzejā, šķirnes trušu audzētāji piedalījās arī lauksaimniecības izstādē Priekuļos un Eiropas sīkdzīvnieku audzētāju organizācijas rīkotajā gadskārtējā konferencē Horvātijā.

■ Zvērkopība

Latvijā ar kažokzvēru audzēšanu nodarbojas 42 saimniecības, no kurām 13 audzē ūdeles, kurās ir 207 854 ūdeļu, 4 audzē lapsas un polārlapsas, kurās ir 4113 lapsas un polārlapsas un 25 saimniecībās audzē šinšillas, kurās ir ap 4986 šinšillu. Lielākās saimniecības, kas nodarbojas ar ūdeļu audzēšanu ir SIA "Gauja AB", a/s "Grobiņa", ar polārlapsu audzēšanu a/s "Madona AB", bet lielākā lapsu saimniecība ir SIA "Gulbenes zvērsaimniecība".

Pēc Latvijas Zvērkopju asociācijas datiem varam secināt, ka 2008.gadā vislielākais samazinājums ir polārlapsu māšu un izaudzēto kucēnu skaitā, salīdzinot ar 2007.gadu polārlapsu māšu skaits samazinājās par 71 %, bet izaudzētu kucēnu skaits par 49 %; tāpat ir novērojams ūdeļu kucēnu samazinājums par 16 % salīdzinot ar iepriekšējo.

Kažokzvēru māšu un izaudzēto kucēnu skaits 2005. – 2008.gadā (tūkst./gab.)

	2005.		2006.		2007.		2008.	
	Māšu skaits	Izaudzēto kucēnu skaits	Māšu skaits	Izaudzēto kucēnu skaits	Māšu skaits	Izaudzēto kucēnu skaits	Māšu skaits	Izaudzēto kucēnu skaits
Udeles	116 918	453 568	122 168	499 999	1 118 400	445 025	121 574	376 092
Polārlapsas	1396	9556	1283	6179	1029	2534	295	1281
Lapsas	3092	14 816	3282	11 526	3802	11 778	3369	12 415

Avots: Latvijas Zvērkopju asociācija

Latvijas Zvērkopju asociācijā ietilpst 10 kažokzvēru saimniecības, kuras audzē ūdeles, lapsas un polārlapsas. Tās ir SIA „Gauja AB”, SIA „Sabiedrība Mārupe” un z/s „Stirnas” Rīgas rajonā, A/S „Grobiņa” Liepājas rajonā, A/S „Madona AB” Madonas rajonā, SIA „Gulbenes zvērsaimniecība” Gulbenes rajonā, SIA „Krāslavas zvērsaimniecība” Krāslavas rajonā, SIA „Lāčplēsis ZF” Ogres rajonā, SIA „Onikss AB” Jelgavas rajonā, SIA „Saldus zvērsaimniecība” Saldus rajonā. 2008.gadā saimniecības saražoja 390 tūkstošus kažokādu. 9,1 % no visām saražotajām kažokādām tika eksportētas uz starptautiskajām kažokādu izsolēm Kopenhāgenā un Helsinkos. Saimniecības kopā nodarbināti 420 cilvēki.

Saimniecības 2008.gadā kopumā samaksājušas valstij nodokļos 626 000 latu. Pašreizējā ekonomiskās krīzes situācijā saimniecībām ir grūtības ar apgrozāmajiem līdzekļiem, jo kažokzvēru audzēšanas cikls ir 1,5 gadi un, lai arī pasaules tirgū pieprasījums pēc kažokādām ir pietiekams un mūsu saražotās kažokādas izsolēs pieņem neierobežotā daudzumā, daudzi kažokādu pircēji nogaida un neieperk kažokādas lielos daudzumos, līdz ar to realizācijas apjomi un tempi ir samazinājušies.

Latvijas Zvērkopju Asociācija ir Eiropas Kažokzvēru audzētāju asociācijas (EFBA) biedre kopš 2007.gada. Dalība šajā organizācijā ļauj operatīvi iegūt informāciju par jaunumiem un izmaiņām Eiropas likumdošanas aktos, kuri ir attiecināmi uz kažokzvēru audzēšanu, iegūt informāciju par situāciju kažokādu tirgū, saņemt kvalitatīvas speciālistu konsultācijas un iepazīties ar citu dalībvalstu pieredzi nozarē.

■ Savvaļas dzīvnieki

Latvijā ar savvaļas dzīvnieku audzēšanu nodarbojas 54 saimniecības, kurās kopējais savvaļas dzīvnieku skaits 2008.gadā bija 83 717 dzīvnieki. Savvaļas dzīvnieku audzēšanu ierobežotās platībās koordinē savvaļas dzīvnieku audzētāju asociācija, kura ir ieguvusi šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācijas statusu. Tajā ir 37 biedri, kas nodarbojas ar staltbriežu, dambriežu, meža cūku, muflonu, stirnu, kalnu kazu, vītenragu kazu, jaku u.c. savvaļas dzīvnieku audzēšanu.

Saimniecības ir orientētas galvenokārt uz gaļas ražošanu, dzīvnieku selekciju un komercmedību organizēšanu. Savvaļas dzīvnieku audzētāju asociācijas biedri 2008.gadā Latvijā realizējuši vaislas staltbriežus kopumā par 333 701,64 LVL un eksportējuši 8600 kg gaļas produkcijas.

Pēc Savvaļas dzīvnieku audzētāju asociācijas sniegtajiem datiem 2008.gadā šķirnes saimniecības statusu ir pagarinājušas 9 saimniecības, no kurām pēc saimniecību apsekošanas un izvērtēšanas tikai 8 pagarināts šķirnes staltbriežu dzīvnieku audzēšanas saimniecības statuss, kā arī izsniegtas „Staltbriežu šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības apliecības”. Ciltsdarba programmas īstenošanā 2008.gadā tika turpināta vaislas bulļu, kā arī pārējo (govju, teļu un jaundzīvnieku) dzīvnieku apzīmēšana un vērtēšana šķirnes dzīvnieku saimniecībās. 2007/2008.gada pārraudzības periodā kopējais dzīvnieku skaits, kuru ciltsvērtība ir 7 un augstāk punkti, šķirnes staltbriežu audzēšanas saimniecībās ir 1449. Tāpat tika aktīvi turpināts darbs pie staltbriežu ciltsdarba programmas, izstrādāta ciltsdarba programma dambriežiem 2009-2013.gadam, kā arī dambriežu pārraudzības kārtība un dambriežu šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības atestācijas nolikums un vaislinieku vērtēšanas programma. Sadarbībā ar LLU ZI „Sigra” un Latvijas zirgaudzētāju biedrību izstrādāts dzīvnieku barības aprites labas higiēnas prakses vadlīnijas primāriem barības ražotājiem, kas ietver tādus jautājumus kā ražošanas specializācijas izvēle, jauna dzīvnieku barības likumdošana, laba ražošanas prakse primārajā ražošanā.

2008.gadā tika organizēti 5 starptautiski dzīvnieku ciltsvērtības noteikšanas un darba spēju pārbaudes semināri, kuri notika dažādos Latvijas reģionos un kuros piedalījās jau esošo saimniecību īpašnieki, kā arī citu valstu interesenti, kā arī tika organizēta starptautiska konference „Fermu menedžments un produkcijas kvalitāte briežkopībā”, ka ļāva iepazīties ar progresīvajām fermu menedžmenta un produktu ieguves metodēm, ļaujot Latvijas briežu audzētājiem uzlabot ražošanu un celt produktu kvalitāti un veicināja konkurētspēju vietējā un Eiropas tirgū.

■ Strausu audzēšana

Pēc biedrības „LATVIJAS STRAUSS” sniegtās informācijas 2008.gada sākums strauskopības nozarē iezīmēja pozitīvu virzību, kā arī jaunu produktu līnijas un sadarbību ar vietējiem gaļas produkcijas pārstrādātājiem. 2008.gadā ar mērķtiecīgu strausu audzēšanu nodarbojās 15 saimniecības, kur trīs saimniecībām ir gaļas – ādas, bet pārējām – lauku tūrisma virziens. Pēc Vispasaules strauskopības kongresa Latvijā, 2007.gada nogalē, nodarboties ar strausu audzēšanu, pieteicās arvien vairāk interesentu, t.sk. vēl divas saimniecības, kas grib veidot šķirnes audzēšanas saimniecības un bioloģisko saimniekošanu.

2008.gada vasarā Mores pagasta „Salmiņos” notika ikgadējās strausu dienas. „Salmiņi” ir viena no vecākajām strausu audzēšanas saimniecībām Latvijā, kas orientēta uz tūrismu. Ar katru gadu šis pasākums paliek arvien vairāk apmeklēts un var redzēt arī pašas saimniecības veikumu un pozitīvo attīstību. Ļoti daudz informācijas 2008.gada laikā

patērētāji ir saņēmuši gan caur presi, gan caur dalību dažādos zemnieku tirgos Latvijas pilsētās un citiem vietējo ražotāju popularizēšanas pasākumiem Latvijā.

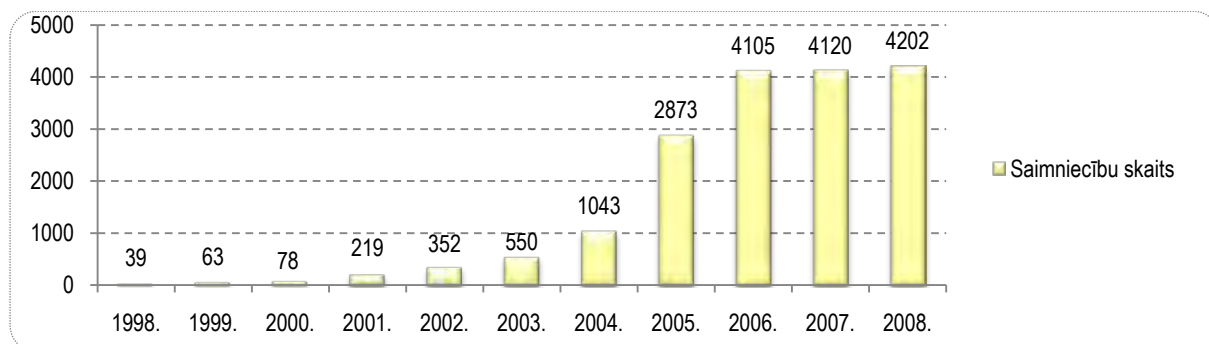
Jau vairākus gadus biedrība "LATVIJAS STRAUSS" kā atbalsta un sadarbības organizācija Atašienes vidusskolai. Tāpat sadarbībā ar LLKC un Veterinārārstu biedrības rajona nodaļām, iesaistot LLU mācību spēkus notiek lauksaimnieku un veterināro speciālistu tālāk izglītošana, kā arī ir izstrādātas labas ražošanas prakses vadlīnijas dzīvnieku barībai.

2008.gadā ir iesniegti vairāki projekti ES finansējuma atbalsta saņemšanai, kuri izstrādāti ar biedrība "LATVIJAS STRAUSS" atbalstu, kā arī veiksmīgi izieta atestācija Ciltsdarba organizācijām un izstrādāta jaunā Ciltsdarba programma strauskopībā nākošajiem pieciem gadiem. Programmā, ņemot vērā iepriekšējo gadu pieredzi, uzlaboti un mainīti jaunputnu un vaislas putnu vērtēšanas kritēriji, lai atlasītu arvien kvalitatīvāku vaislas materiālu. Šajā jomā notiek auglīga sadarbība ar lietuviešu un poļu audzētājiem.

4.16. Bioloģiskā lauksaimniecība

Bioloģiskā lauksaimniecība ir lauksaimniecības sistēma, kuras principi paredz, cik vien iespējams, samazināt cilvēka ietekmi uz vidi, vienlaikus nodrošinot pēc iespējas dabiskāku lauksaimniecības sistēmas darbību. Eiropas Savienībā šos principus nosaka 2007.gada 28.jūnija EP Regula Nr. 834/2007 par bioloģisko ražošanu un bioloģisko produktu marķēšanu un par Regulas (EEK) Nr. 2092/91 atcelšanu, kā arī 2008.gada 5.septembra EK Regula Nr. 889/2008, ar ko paredz sīki izstrādātus bioloģiskās ražošanas, marķēšanas un kontroles noteikumus, lai īstenotu Padomes Regulu (EK) Nr.834/2007 par bioloģisko ražošanu un bioloģisko produktu marķēšanu.

Latvijā pēdējo trīs gadu laikā ir vērojama neliela bioloģiskās lauksaimniecības saimniecību skaita palielinājuma tendence. Pašreizējā ekonomiskā situācija un atbalsts bioloģiskajai lauksaimniecībai nodrošina tikai bioloģisko saimniecību skaita saglabāšanos iepriekšējo gadu līmenī, nevis izteiktu bioloģisko saimniecību skaita palielināšanos. Tā 2008.gada beigās bija 4202 šādas saimniecības, t.i., tikai nedaudz vairāk nekā iepriekšējos gados.

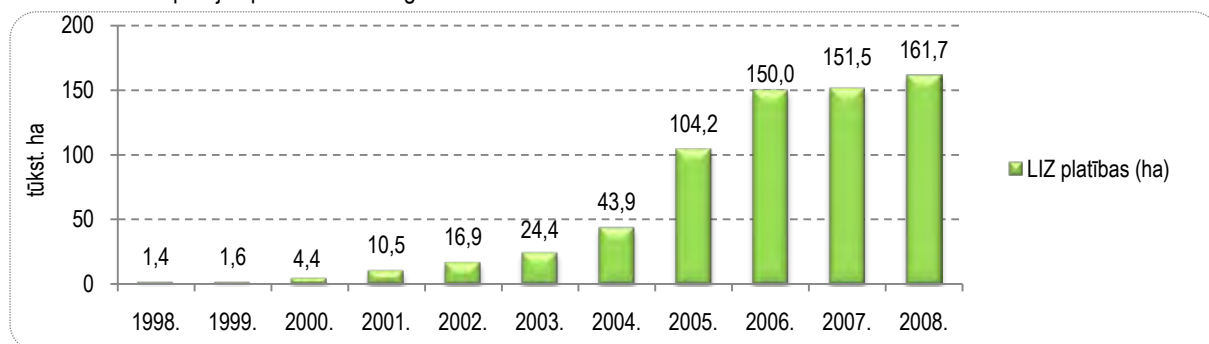

Avots: ZM

4.41. attēls. Bioloģiskās lauksaimniecības saimniecību skaits 1998. – 2008.gadā

No 2008.gadā sertificētajām saimniecībām gandrīz 4000 ir bioloģiskās lauksaimniecības uzņēmumi, 45 saimniecības ir saņēmušas sertifikātu par pārejas periodu uz bioloģisko saimniekošanu un 157 saimniecības – sākušas pārejas periodu.

2008.gadā bija 161 651 ha bioloģiski sertificēto lauksaimniecības platību, kas aizņēma 8,5 % no visas lauksaimniecībā izmantojamās zemes, un salīdzinājumā ar 2 007.gadu tas ir palielinājums par 1,5 %. Vairāk nekā 140 tūkst. ha bija sertificēti kā bioloģiskās lauksaimniecības platības, 4,4 tūkst. ha bija pārejas periodā un nepilnos 14 tūkst. ha ir sāksis pārejas periodu uz bioloģisko lauksaimniecību.

Avots: ZM

4.42. attēls. Sertificēto bioloģisko saimniecību lauksaimniecībā izmantojamo zemju platības 1998. – 2008.gadā

Lai veicinātu bioloģiskās lauksaimniecības produktu nokļūšanu tirgū, 2008.gadā tirgus veicināšanas pasākumiem no valsts budžetā bija paredzēti 80 tūkst. latu, un Latvijas Bioloģiskās lauksaimniecības asociācija no tiem izmantoja 72 tūkst. latu.

Tirgus veicināšanai tika paredzēta arī valsts subsīdiu programma "Atbalsts bioloģiskās lauksaimniecības shēmai", sniedzot atbalstu tiem primārās produkcijas, apstrādātās un pārstrādātās produkcijas ražotājiem, kas nodrošināja produkcijas realizāciju mazumtirdzniecībā, kopsummā par 141,9 tūkst. latu. Atbilstoši šai shēmai 2008.gadā atbalstu saņēma

105 primārie produkcijas ražotāji, 22 Pārtikas un veterinārajā dienestā reģistrēti uzņēmumi un 12 Pārtikas un veterinārajā dienestā atzīti uzņēmumi.

Šis atbalsts veicināja jaunu bioloģiskās lauksaimniecības produktu pirmapstrādes un pārstrādes uzņēmumu rašanos – 2008.gadā bija 39 uzņēmumi jeb par trešdaļu vairāk nekā 2007.gadā.

2008.gadā papildus jau zināmajiem bioloģiskās lauksaimniecības uzņēmumiem – maizes cepuvei z/s “Kelmēni”, 3 kautuvēm (“Zaubes kooperatīvs”, trušu kautuvēm “Sveķi” un “Šalkas – Elvi”), 4 piena pārstrādes uzņēmumiem (“Ķeipenes piensaimnieku sabiedrība”, kazas piena pārstrādes uzņēmumam SIA “Līcīši”, z/s “Juri” un a/s “Trikātas siers”), 3 tējas ražotnēm (z/s “Ozoliņi”, z/s “Ragāres” un z/s “Upmaļi”), 4 augļu, ogu, dārzeņu un kaņepju pārstrādes uzņēmumiem (SIA “Pārsla-2”, z/s “Meldri”, z/s “Sidrabi” un LPKS “Latgales Ekoprodukti”) un medus pārstrādes uzņēmumam SIA “Vinnis” – tika izveidoti jauni pirmapstrādes un pārstrādes uzņēmumi – medus pārstrādes uzņēmumi z/s “Kalna Smīdes 1” un z/s “Lapegles”, kartupeļu cietas ražošanas uzņēmums SIA “Aloja Starkelsen”, a/s “Talsu piensaimnieks”, siera ražošanas saimniecība z/s “Lieknas” un citi.

Bioloģiskās lauksaimniecības produktu aprītē ir iesaistītas arī 3 labības noliktavas, 2 piena savākšanas uzņēmumi, kā arī fasēšanas un tirdzniecības kooperatīvs “Zaļais grozs”.

Latvijas Lauksaimniecības konsultāciju un izglītības atbalsta centra vadībā 2008.gadā turpinājās bioloģisko zemnieku izglītošana. 2008.gadā Latvijas Lauksaimniecības konsultāciju un izglītības atbalsta centra organizētajās mācībās par bioloģisko lauksaimniecību apliecības ir izsniegtas 175 zemniekiem.

2008.gadā tika organizēti demonstrējumi par bioloģiskajai lauksaimniecībai aktuālām tēmām Ls 9600 apmērā Latvijas Lauksaimniecības universitātes MPS “Vecauce”, Latvijas Lauksaimniecības universitātes Zemkopības zinātniskajā institūtā Skrīveros, Valsts Priekļu laukaugu selekcijas institūtā un Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūtā.

2008.gadā Zemkopības ministrija sagatavoja 2008. gada 15. aprīļa MK noteikumus “Dzīvnieku, savvaļas augu un no tiem iegūto produktu aprites kārtība, kas nav regulēta Eiropas Savienības tiesī piemērojamos tiesību aktos par bioloģisko lauksaimniecību” un MK noteikumus “Bioloģiskās lauksaimniecības uzraudzības un kontroles kārtība”, kas tiks pieņemti 2009.gadā.

5. Pārtika

5.1. Pārtikas rūpniecība un tās politika Eiropā

Pārtikas un dzērienu rūpniecība ir viena no svarīgākajām un dinamiskākajām rūpniecības nozarēm Eiropā. To veido aptuveni 310 000 uzņēmumu, kas nodrošina ar darbavietām vairāk nekā 4 miljonus cilvēku.

Šī daudzpusīgā nozare, kuras gada apgrozījums ir vairāk nekā 800 miljardu eiro, ir nozīmīga eksportētāja, un tās bezgaldaudzie ražošanas gala produkti ir visai konkurētspējīgi gan pašmāju, gan starptautiskajos tirgos. Bet joprojām pastāv iespējas kaut ko uzlabot.

Pārspīlētā birokrātija, finanšu trūkums, pētījumu un izstrādes iespēju nepietiekamība un apgrūtinātā piekļuve izejmateriāliem ir daži no galvenajiem šķēršļiem, kas ir jāpārvar, ja ES vēlas iekarot vēl stiprākas pozīcijas pasaules tirgos.

Tāda tirdzniecības režīma izveide, kas nostādītu Eiropas uzņēmumus vienādā līmenī ar ārzemju konkurentiem, kā arī izdevīgu vienošanos noslēgšana, lai ES pārtikas rūpniecībai nodrošinātu plašāku piekļuvi ārzemju tirgiem, ir daži no svarīgākajiem pasākumiem, ko Eiropas Komisija vēlas īstenot, lai risinātu iepriekš minētās problēmas.

Visā noteikumu sagatavošanas un ieviešanas procesā Komisija cenšas rast līdzsvaru starp drošību un konkurētspēju, vienlaikus samazinot pārspīlēto birokrātiju.

Komisijas Pārtikas rūpniecības daļa īsteno šo politiku, izmantojot dažādus instrumentus, tostarp šādus:

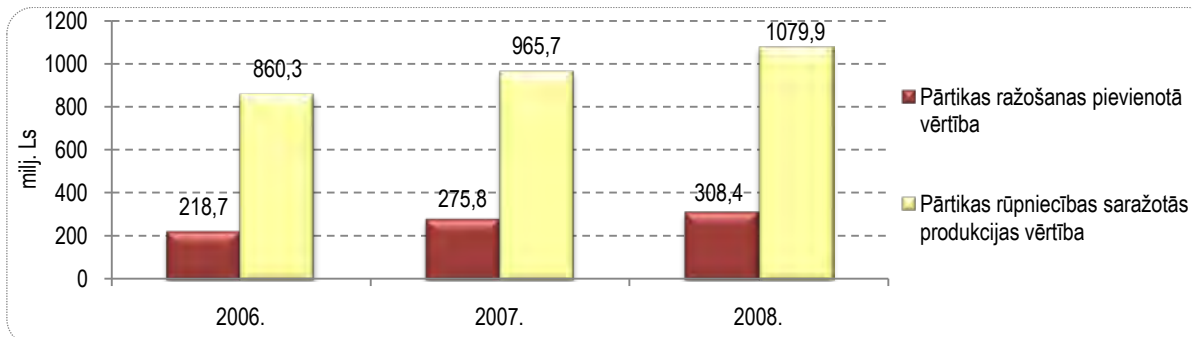
- eksporta kompensāciju režīmu un iespēju ievest izejvielas pārstrādei, jo tas ir aktuāli attiecībā uz pārstrādātiem lauksaimniecības ražojumiem, piemēram, šokolādi, konditorejas izstrādājumiem, saldiem dzērieniem, cepumiem u.c.,
- tirdzniecības vienošanos, lai uzlabotu Eiropas firmu piekļuvi pasaules tirgiem,
- atbalstu pārtikas rūpniecībai aktuālas likumdošanas sagatavošanā un ieviešanā.

5.2. Pārtikas ražošana Latvijā

Latvijas pārtikas uzņēmumiem patlaban vislielākās problēmas rada eksporta apjoma samazināšanās, kas saistīta ar ekonomiskajām norisēm ārvalstu tirgos, turklāt arvien vairāk saasinās konkurence vietējā tirgū, jo, zūdot eksporta tirgiem, daudz aktīvāki kļuvuši iekšējie tirgi. Piemēram, piena pārstrādātāju noliktavās uzkrājas nerealizētā produkcija, bet zivju pārstrādātāji saistībā ar problēmām eksporta tirgos tuvākajā laikā varētu samazināt saražotās produkcijas apjomu.

Pēc CSP provizoriskajiem datiem, 2008.gadā pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares pievienotā vērtība bija 308,4 milj. latu un salīdzinājumā ar 2007.gadu tā palielinājās par 11,8 %.

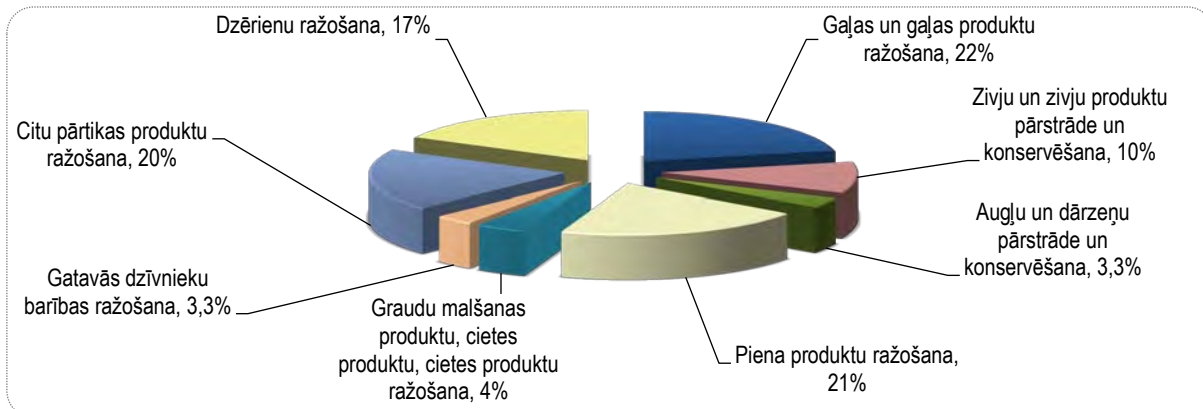
Nozarē nodarbināto skaita īpatsvars no kopējā tautsaimniecībā nodarbināto skaita 2008.gadā bija 3,35 %.

Avots: CSP

5.1. attēls. Pārtikas rūpniecības ražošanas pievienotās vērtības un saražotās produkcijas vērtības dinamika

Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas struktūra salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu nav būtiski mainījies (5.2.attēls).

Avots: CSP

5.2. attēls. Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas vērtības struktūra, %

Lauksaimniecības un pārtikas produktu konkurētspēju uzlabo valsts atbalstītie veicināšanas pasākumi, tostarp piedalīšanās valsts mēroga un starptautiskās izstādēs, ražotāju izglītošana un dažādi tirgdarbības pasākumi. Šajā jomā galvenā nozīme ir Tirdzniecības padomei – Latvijas lauksaimniecības un pārtikas produktu ražotāju brīvprātīgai sabiedrisko organizāciju apvienībai.

5.1. tabula

Pārtikas produkcijas realizācija 2006. – 2008.gadā milj. latu, %

Nozares	2006.				2007.				2008.			
	Rūpniecības produkcijas realizācija	tai skaitā			Rūpniecības produkcijas realizācija	tai skaitā			Rūpniecības produkcijas realizācija	tai skaitā		
		vietējais tirgus	eksports	eksports % no realizētās		vietējais tirgus	eksports	eksports % no realizētās		vietējais tirgus	eksports	eksports % no realizētās
Pārtikas produktu un dzērienu ražošana	852,8	645,4	207,4	24,3	979,4	744,7	234,7	24,0	1084,4	820,4	263,9	24,3
Gaļas un gaļas produktu ražošana	183,9	171	12,8	7,0	211	196,5	14,6	6,9	230,5	212,9	17,6	7,6
Zivju un zivju produktu pārstrāde un konservēšana	87,5	26,8	60,7	69,4	87,1	31,2	56	64,3	113,2	39,6	73,6	65,1
Augļu un dārzeņu pārstrāde un konservēšana	25,8	16,7	9,1	35,3	32,3	23,7	13,5	41,8	36,9	22,9	14,0	37,8
Augu un dzīvnieku eļļu un tauku ražošana	5,8	*	*	*	9,6	*	*	*	19,9	*	*	*
Piena produktu ražošana	178,4	136,4	42	23,5	211	156,4	54,6	25,9	218,2	169,6	48,6	22,3
Graudu malšanas produktu, cietes produktu, cietes produktu ražošana	27,3	22,8	4,6	16,8	36,8	27,8	9	24,5	45,3	34,6	10,7	23,6
Ģatavās dzīvnieku barības ražošana	21,8	*	*	*	29	*	*	*	33,5	*	*	*
Citu pārtikas produktu ražošana	170	144,9	25,1	14,8	180,1	154,3	25,8	14,3	198,3	169,0	29,3	14,8
Dzērienu ražošana	152,3	104,7	47,6	31,3	177,6	125,2	52,3	29,4	188,6	128,3	60,3	32,0
Alus ražošana	46,5	44,3	2,2	4,7	54	50,9	3,1	5,7	56,6	*	*	*

Avots: CSP

*Konfidenciali dati

Latvijas lielākie pārtikas ražotāji ir saldumu ražotājs Laima, piena pārstrādes uzņēmums Rīgas piena kombināts un augļu un ogu pārstrādātājs Pure Food.

2008. un 2009.gada 1.janvārī PVD atzīto uzņēmumu skaits redzams 5.2.tabulā.

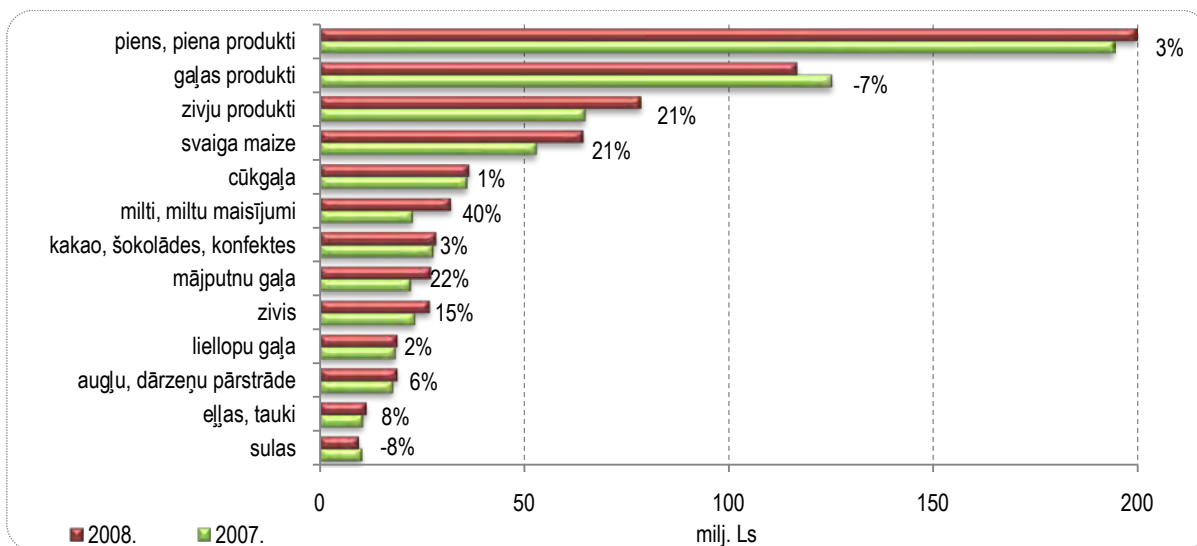
5.2. tabula

Atzīto uzņēmumu skaits 2008. un 2009.gadā

Nozare	Atzīto uzņēmumu skaits	
	2008. gada 1.janvārī	2009. gada 1.janvārī
Dzīvnieku izcelsmes produktu ražošanas uzņēmumi		
Galas ieguve un pārstrāde	187	170
Zvejas produktu apstrāde (uzņēmumi un kuģi)	117	118
Piena savākšana un pārstrāde	53	76
Olu šķirošana un pārstrāde	15	14
Specifisko pārtikas produktu apstrāde un pārstrāde	6	8
Augu izcelsmes produktu ražošanas un iepakojšanas uzņēmumi		
Augļu un dārzeņu apstrāde, pārstrāde un iepakojšana	92	75
Taukvielu un augu eļļu ražošana un iepakojšana	9	9
Maizes un miltu izstrādājumu ražošana	234	202
Cukura un kakao produktu ražošana un iepakojšana	18	17
Jaukto produktu ražošana un iepakojšana	56	54
Dzērienu un dzeramā ūdens ražošana un iepakojšana	40	38

Avots: Pārtikas un veterinārais dienests (PVD)

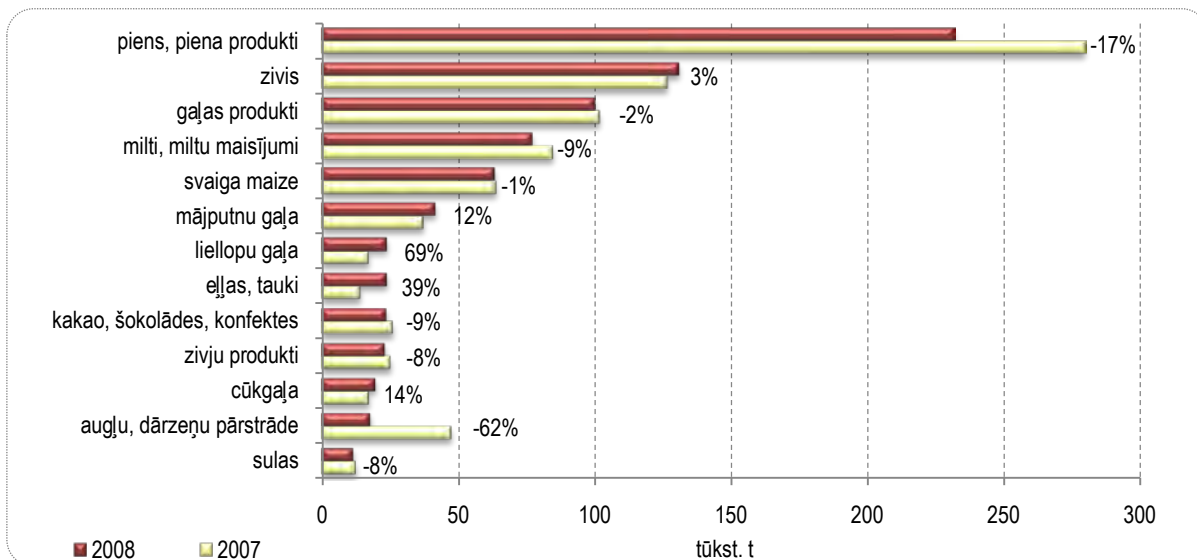
2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu pārtikas produktu realizācijas vērtība galvenokārt uz inflācijas rēķina vairumam produktu ir palielinājusies. Realizācijas vērtība 2008.gadā ir samazinājusies gaļas produktiem un sulām (5.3.attēls).

Avots: CSP

5.3. attēls. Latvijas pārtikas produktu realizācijas vērtība 2007. – 2008.gadā, milj. latu un realizācijas vērtības izmaiņas 2008./2007., %

Savukārt 5.4.attēlā redzams, ka lielākajai daļai produktu realizācijas apjoms 2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu ir krities, izņemot liellopu gaļu, eļļas un taukus, cūkgāļu un mājputnu gaļu.

Avots: CSP

5.4. attēls. Latvijas pārtikas produktu realizācijas apjoms 2007. – 2008.gadā, tūkst. t., un realizācijas apjoma izmaiņas 2008./2007., %

5.3. Valsts veterinārā uzraudzība

Pārtikas un veterinārais dienests (turpmāk – PVD), pamatojoties uz normatīvajiem aktiem, valstī nodrošina veterināro un pārtikas aprites uzraudzību.

Visaptverošas un efektīvas valsts veterinārās uzraudzības uzdevums ir nodrošināt augstas dzīvnieku veselības un labklājības prasības un pasargāt valsts teritoriju no sevišķi bīstamu dzīvnieku infekcijas slimību uzliesmojumiem, tā veicinot drošas un nekaitīgas izejvielas pieejamību pārtikas rūpniecībai.

Valsts veterināro uzraudzību 2008.gadā raksturo šādi rezultāti.

PVD uzraudzībā 2008.gada 1.janvārī bija 61 822 veterinārās uzraudzības objekti, tai skaitā:

- 57 779 dzīvnieku novietnes;
- 1249 dzīvnieku barības ražošanas un izplatīšanas uzņēmumi;
- 738 veterināro zāļu aprītē iesaistīti uzņēmumi;
- 2056 dzīvnieku labturības uzraudzības objekti (izņemot lauksaimniecības dzīvnieku novietnes):
 - 355 transportlīdzekļi dzīvnieku pārvadāšanai,
 - 372 dzīvnieku pārvadātāji,
 - 637 dzīvnieku pārvadājumi,
 - 9 eksperimentos izmantojamo dzīvnieku turēšanas vietas,

- 26 mājas (istabas) dzīvnieku patversmes un viesnīcas.
- 18 savvaļas dzīvnieku kolekcijas,
- 196 dzīvnieku (mājas (istabas) un lauksaimniecības) tirdzniecības vietas,
- 124 pasākumi ar dzīvnieku piedalīšanos,
- 319 mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas vietas (sūdzības, labturības uzraudzība).

Lai nodrošinātu patērētājiem nekaitīgu dzīvnieku izcelsmes produktu apriti, sākot jau ar produktu ieguves primāro posmu – lauksaimniecības dzīvnieku novietnēm, PVD teritoriālo struktūrvienību inspektori veic novietņu apsekošanu saskaņā ar PVD centrālā aparāta izstrādātu vienotu kārtību/ procedūram.

5.3. tabula

Veterinārās uzraudzības objektos veikto pārbažu skaits

Veterinārās uzraudzības objekti	Pārbažu skaits					
	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Lauksaimniecības dzīvnieku novietnes	22629	23627	14362	11512	13419	12821
Veterināro zāļu izplatīšana, lietošana	1601	2353	1490	1127	1397	1379
Dzīvnieku barības ražošana, izplatīšana	7265	7350	4839	1146	1632	1793
Dzīvnieku labturības uzraudzība un kontrole	-	-	959*	1270*	1605*	2293*
Kopā:	31495	33330	21650	15055	18053	18 286

Avots: PVD

* Labturības uzraudzības objektu kontroļu skaits pa gadiem palielinās, spēkā stājoties jauniem normatīvajiem aktiem.

- 2008.gadā veikta 12 821 novietņu pārbaude septiņās uzraudzības jomās – par identifikāciju un reģistrāciju, infekcijas slimībām, labturību, dzīvnieku ēdināšanu, veterināro zāļu apriti, piena ieguvi un pirmapstrādi un dzīvnieku ieviešanas (importa) prasību ievērošanu.

- Veterināro zāļu aprītē iesaistītajos uzņēmumos (veterinārās aptiekās, vispārēja tipa aptieku veterinārajās nodaļās, veterinārārstu praksēs un veterinārmedicīnas aprūpes iestādēs) 2008.gadā notikušas 1379 pārbaudes

Dzīvnieku barības aprites uzraudzība tiek vērsta uz barības nekaitīguma atbilstības pārbaudi, analizējot barības atbilstību nekaitīguma prasībām, slimību ierosinātāju klātbūtni barībā, patērētāju interešu nodrošināšanas kontroli, analizējot un uzraugot barības atbilstību marķējuma rādītājiem un marķējumā sniegtajai informācijai. 2008.gadā atzītos un reģistrētos dzīvnieku barības aprītē iesaistītajos uzņēmumos veikta 1351 pārbaude.

- Atbilstoši dzīvnieku barības uzraudzības programmai izmeklēts 961 dzīvnieku barības paraugs.
- Dzīvnieku labturības aizsardzības uzraudzībā izpildīti šādi uzdevumi:
 - 322 dzīvnieku pārvadāšanas transportlīdzekļu pārbaudes,
 - 637 dzīvnieku pārvadājumu pārbaudes,
 - 372 dzīvnieku pārvadātāju apmācība un sertificēšana,
 - 9 pārbaudes eksperimentos izmantojamo dzīvnieku turēšanas vietās, 52 pārbaudes dzīvnieku patversmēs un viesnīcās, 36 reizes pārbaudītas savvaļas dzīvnieku kolekcijas, 392 reizes - dzīvnieku tirdzniecības vietas, 124 reizes - pasākumi ar dzīvnieku piedalīšanos.
- Dzīvnieku aizsardzības jomā:
 - pārbaudītas 319 saņemtās sūdzības par mājas (istabas) dzīvnieku turēšanas noteikumu pārkāpumiem un/vai cietsirdīgu attieksmi pret dzīvniekiem,
 - izvērtēti 19 eksperimentu pieteikumi ar dzīvniekiem, organizētas 11 komisijas suņa bīstamības izvērtēšanai un testēti suņi.

Dzīvnieku infekcijas slimību uzraudzības jomā izstrādātas valsts uzraudzības programmas, nodrošinot slimību diagnostikas un apkarošanas pasākumu ieviešanu atbilstoši Latvijas Republikas un Eiropas Savienības likumdošanā noteiktajām prasībām un palielināta to efektivitāte, veicinot dzīvnieku izcelsmes produktu atbilstību nekaitīguma prasībām:

- govju enzootiskās leikozes valsts uzraudzības un apkarošanas programma;
- govju brucelozes valsts uzraudzības programma;
- govju, aitu un kazu brucelozes monitoringa programma;
- govju tuberkulozes valsts uzraudzības programma;
- putnu gripas monitoringa programma mājputniem komerciālajās un piemājas saimniecībās, kā arī savvaļas putniem;
- TSE uzraudzības programma, tostarp briežu dzimtas dzīvniekiem;
- lapsu un jenotsuņu vakcinācijas pret trakumsērgu efektivitātes kontroles programma;
- salmonelozes ierosinātāju un meticilīnrezistentā *Staphylococcus aureus* (MRSA) monitoringa programma vaislas cūku ganāmpulkos;
- salmonelozes un kampilobakteriozes ierosinātāju monitoringa programma komerciālajos broileru ganāmpulkos;
- salmonelozes ierosinātāju monitoringa programma komerciālajos mājputnu ganāmpulkos.

Īstenojot dzīvnieku infekcijas slimību valsts uzraudzības apjomīgākās programmas, izmeklēts šāds dzīvnieku skaits, lai konstatētu:

- leikozi – 74 528
- brucelozi – 62 617
- tuberkulozi – 100 839

- trakumsērgu – 4286
- transmisīvo sūkļveida encefalopātiju (TSE) – 47 673 izmeklējumi govīm, aitām un kazām.
- Nodrošināti trakumsērgas apkarošanas pasākumi mājdzīvnieku un savvaļas dzīvnieku populācijā, ieviesta lapsu un jenotsuņu vakcinācijas programma. Veiktas 147 168 mājdzīvnieku profilaktiskās un piespiedu vakcinācijas pret trakumsērgu. Visā Latvijas teritorijā savvaļas dzīvnieku vakcinācijas kampaņu laikā ar aviotehniku izvietots 1 067 700 vakcīnas devu.
- Īstenojot TSE kontroles programmu govīm, aitām un kazām, tika iegūti tikai negatīvi rezultāti, tā saglabājot no TSE kontrolēta riska viedokļa tādu valsts statusu, kas ļauj turpināt dzīvnieku izcelsmes produktu tirdzniecību.
- 2008.gadā pabeigta 2007.gadā sāktā briežu dzimtas dzīvnieku hroniskās novāļēšanas slimības uzraudzības programma. Pozitīvi izmeklējumu rezultāti nav konstatēti.
- Infekciozā katarālā drudža izplatības dēļ Eiropas Savienībā ir ieviesta infekciozā katarālā drudža uzraudzības programma, nodrošinot visu audzēšanai ievesto uzņēmīgo dzīvnieku laboratorisko izmeklēšanu. Programmas ir izmeklēti 915 dzīvnieki, pozitīvi rezultāti nav konstatēti. 2008.gada maijā kopā ar Skandināvijas valstīm, Lietuvu un Igauniju tika organizēta infekciozā katarālā drudža uzliesmojuma simulācija.
- Izstrādāts Dzīvnieku infekcijas slimību valsts uzraudzības 2009.gada plāns.
- PVD laikus tika veiktas visaptverošas darbības dzīvnieku infekcijas slimību diagnostikā un to iespējamo uzliesmojumu profilaksē visā valsts teritorijā – 293 702 valsts uzraudzības diagnostiskie izmeklējumi, tajā skaitā 122 683 seroloģiskie izmeklējumi, 17 817 virusoloģiskie izmeklējumi, 47 600 izmeklējumi uz govju sūkļveida encefalopātiju (GSE), 74 izmeklējumi uz skrēpi slimību aitām un kazām, tuberkulozes alerģiskā diagnostika 100 839 dzīvniekiem, kā arī 4689 epizootiskā fona izmeklējumi uz sevišķi bīstamām dzīvnieku infekcijas slimībām.

5.4. tabula

Diagnostisko izmeklējumu skaits

Gads	Diagnostiskie izmeklējumi kopā	Diagnostisko izmeklējumu skaitā					
		dzīvnieku tuberkulinizācija	seroloģiskie izmeklējumi	virusoloģiskie izmeklējumi	seroloģisko un virusoloģisko izmeklējumu skaitā:		
					govju sūkļveida encefalopātija	skrēpi slimība aitām, kazām	epizootiskā fona izmeklējumi uz sevišķi bīstamām slimībām
2003.	902944	309329	566371	11819	6126	4	6550
2004.	584157	205823	244314	33255	29576	38	4943
2005.	676985	328130	242883	46307	36963	83	5038
2006.	652968	118428	329084	45987	39395	905	5611
2007.	444093	98798	230049	51104	46545	1522	6702
2008.	293 702	100839	122683	17 817	47 600	74	4689

Avots: PVD

Starptautiskās tirdzniecības uzraudzības jomā tiek nodrošināta normatīvajos aktos noteikto informācijas apmaiņas sistēmu piemērošana, dzīvnieku un dzīvnieku izcelsmes nepārtikas produktu sertifikācija, veicināta tirdzniecība starp ES dalībvalstīm un eksports uz trešajām valstīm, uzturēti sakari ar citu valstu kompetentajām institūcijām, tā samazinot infekcijas slimību izplatības risku un nodrošinot veterinārajām prasībām atbilstošu dzīvnieku un dzīvnieku izcelsmes produktu starptautisko apri. Kopumā 2008.gadā tika pārbaudītas 6145 dzīvnieku un dzīvnieku izcelsmes pārtikā neizmantojamo produktu kravas un izsniegti veterinārie sertifikāti (t.sk. zirgiem uz sacensībām, izstādēm un mājas un istabas dzīvniekiem ceļošanai).

Saīdinājuma ar 2007.gadu izsniegto sertifikātu skaits 2008.gadā ir palielinājies par 32 %. Palielinājums galvenokārt saistīts ar cūku eksportu uz Krieviju, tirdzniecību ar liellopiem un blakusproduktiem ES, zirgu pārvietošanu ES un ceļošanu ar mājas un istabas dzīvniekiem

Veiktie pasākumi 2008.gadā valstī ir ļāvuši nodrošināt augstus dzīvnieku veselības un labklājības standartus, veicinot drošas un nekaitīgas izejvielas pieejamību pārtikas rūpniecībai, saglabāta gan stabila epizootiskā situācija, gan Latvijas kā labvēlīgas teritorijas statuss saimnieciskai darbībai un tirdzniecībai.

5.4. Pārtikas aprites valsts uzraudzība**■ Kopsavilkums**

- Nodrošināta pārtikas aprites valsts uzraudzība un PVD funkciju izpilde atbilstoši Latvijas un ES normatīvajiem aktiem, PVD reglamentējošajiem dokumentiem, programmām un plāniem.
- Īstenotas valsts laboratoriskās kontroles programmas.
- Pilnveidota pārtikas aprites valsts uzraudzības sistēma un palielināta tās efektivitāte, sagatavojot un uzlabojot reglamentējošos dokumentus un datu bāzes, kā arī īstenojot pārtikas inspektoru apmācību un starptautiskos projektus.
- Sekmēta Latvijas pārtikas uzņēmumu konkurētspējas palielināšana Eiropas kopējā un ārējā tirgū, uzturot sadarbību ar ES un trešo valstu kompetentajām iestādēm, sniedzot garantijas par Latvijas pārtikas uzņēmumu atbilstību

higiēnas un nekaitīguma prasībām, saskaņojot pārtikas produktu eksportam nepieciešamos veterināros (veselības) sertifikātus un nodrošinot trešo valstu kompetento institūciju inspektoru un ekspertu vizītes Latvijā.

- Zemkopības ministrijas apstiprinātajā Latvijas piensaimniecības nozares darbības uzlabošanas stratēģiskajā programmā nodrošināta piena aprites valsts uzraudzības sistēmas pilnveidošana (veikta mobilo piena savākšanas uzņēmumu atzīšana, svaigpiena paraugu ņemšanas procesa uzraudzība). Īstenoti svaigpiena kvalitātes uzraudzības programmā paredzētie pasākumi.

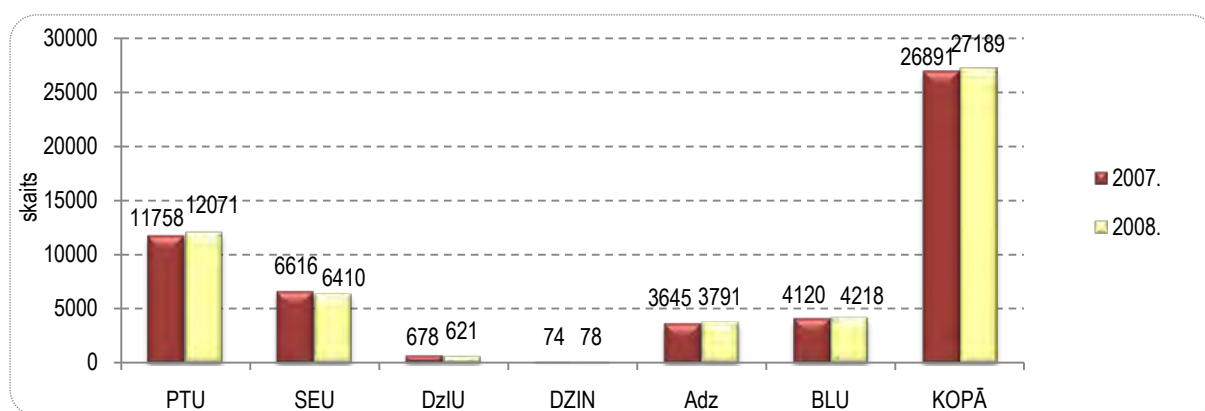
- Īstenotas kautuvju, gaļas pārstrādes uzņēmumu un piena pārstrādes uzņēmumu kompleksās pārbaudes, apkopoti komplekso pārbaudžu rezultāti un sagatavoti ziņojumi.

- Īstenotas tirdzniecības uzņēmumu tematiskās pārbaudes, pastiprināti pārbaudot pārtikas apriti masu pasākumu laikā, svētku un pirmssvētku dienās, veicot pārbaudes, lai novērstu piesārņotu produktu izplatību Latvijā (Ķīnas melamīna, Īrijas dioksīna skandāli), kā arī produktu marķējuma pārbaudes.

- Sākta Azerbaidžānas, Nīderlandes un Latvijas sadarbības līguma projekta AZ07/PCA/HE01 "Atbalsts Azerbaidžānai, pilnveidojot T ehnikos un likumdošanas aspektus pārtikas kvalitātes un drošuma novērtēšanā un sertifikācijas prasību noteikšanā zivsaimniecības produkcijai" ieviešana.

- Pēc aktīvām pārrunām ar Krievijas Federācijas atbildīgajām institūcijām par pārtikas nekaitīguma maksimāli pieļaujamo normu harmonizāciju starp ES un Krieviju, panākta Krievijas Federācijas benzpirēna normas pārskatīšana zvejas produktiem.

■ Pārtikas aprites valsts uzraudzības raksturojums un rezultāti

Avots: PVD

5.5. attēls. Pārtikas aprītē iesaistīto uzņēmumu skaits

* PTU – Pārtikas tirdzniecības uzņēmumi; SEU – Sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumi; DzIU – Dzīvnieku izcelsmes pārtikas ražošanas uzņēmumi; ADz – Augu izcelsmes, dzērienu uzņēmumi; BLU – Bioloģiskās lauksaimniecības uzņēmumi; DZIN - Pārtikā neizmantojamo dzīvnieku izcelsmes blakusproduktu uzņēmumi

Pārtikas aprītē iesaistīto uzņēmumu skaits 2008.gadā saglabājās gandrīz iepriekšējā līmenī un salīdzinājumā ar 2007.gadu ir palielinājies tikai par 298 uzņēmumiem jeb 1 %. Galvenās uzņēmumu skaita dinamikas tendences pa nozarēm ir šādas.

- Dzīvnieku izcelsmes pārtikas ražošanas uzņēmumi.

Pārskata periodā dzīvnieku izcelsmes pārtikas ražošanas uzņēmumu skaits samazinājies par 8 %. Pārtikā neizmantojamo dzīvnieku izcelsmes blakusproduktu uzņēmumu skaits 2008.gadā (78 uzņēmumi) salīdzinājumā ar 2007.gadu (74 uzņēmumi) ir palielinājies par 5,4 % (4 uzņēmumi), jo darbību sāka jauni blakusproduktu uzņēmumi.

- Augu izcelsmes, dzērienu un bioloģiskās lauksaimniecības uzņēmumi.

Salīdzinājumā ar 2007.gadu 2008.gadā Augu izcelsmes, dzērienu un bioloģiskās lauksaimniecības uzraudzības daļas kontrolējamo uzņēmumu skaits ir palielinājies par 146 uzņēmumiem (4 %). Daļēji tas saistīts ar augu izcelsmes produktu mājradošanas uzņēmumu skaita palielinājumu, kas liecina, ka iedzīvotāji aktīvāk dibina šādus mazus uzņēmumus, turklāt vairāk ir reģistrējušies primāro produktu ražotāji, tostarp tie, kas izplata produktus nelielā apjomā. Tāpat ir palielinājies biškopības produktu primārās ražošanas uzņēmumu un augu izcelsmes produktu ražošanas uzņēmumu skaits.

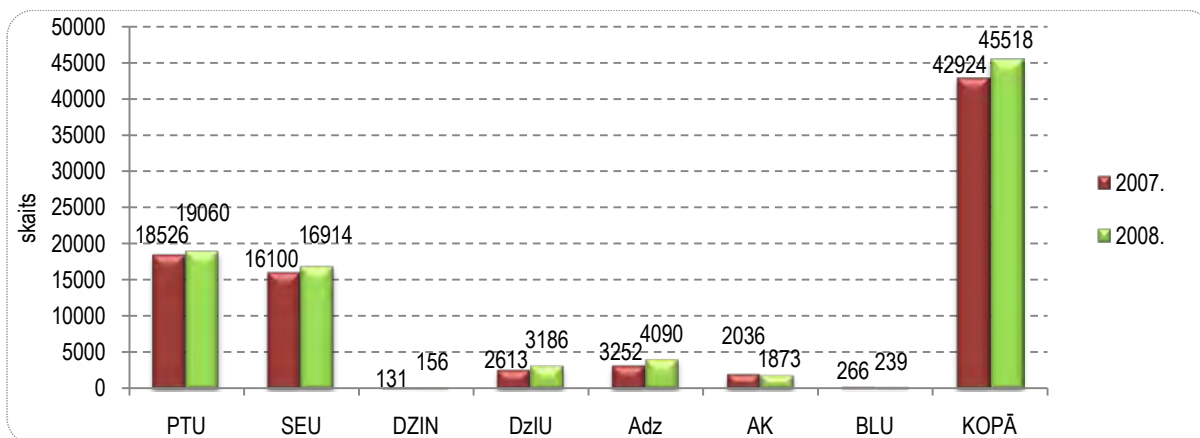
2008.gadā darbību bioloģiskajā lauksaimniecībā sākuši 157 uzņēmumi.

Svaigu augļu un dārzeņu kvalitātes atbilstības pārbaudes veiktas dažādu jomu uzņēmumos, kas tirdzniecībai piedāvā svaigus augļus un dārzeņus, uz kuriem attiecas ar Eiropas Komisijas Regulām noteikti tirdzniecības standarti. Vairāk nekā puse pārbaudžu notikušas tirdzniecības uzņēmumos, kuros svaigi augļi un dārzeņi tiek tirgoti lielākās partijās, un neliela daļa pārbaudžu – vietējo primāro produktu apstrādes un iepakojšanas uzņēmumos un zemnieku saimniecībās.

- Pārtikas izplatīšanas uzņēmumi.

Sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumu skaits 2008.gadā ir samazinājies par 206 uzņēmumiem (3 %), pārsvarā tas noticis uzņēmumu datu bāzes revīzijas un aktualizācijas dēļ.

Tirdzniecības un noliktavu uzņēmumu skaits 2008.gadā ir palielinājies par 313 uzņēmumiem (2,7 %), galvenokārt uz pārtikas produktu noliktavu bez speciāla temperatūras režīma un tirdzniecības vietu rēķina.

Avots: PVD

5.6. attēls. Pārtikas aprites uzņēmumos veiktās pārbaudes

* PTU – Pārtikas tirdzniecības uzņēmumi; SEU – Sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumi; DzIU – Dzīvnieku izcelsmes pārtikas ražošanas uzņēmumi; Adz – Augu izcelsmes, dzērienu uzņēmumi; BLU – Bioloģiskās lauksaimniecības uzņēmumi AK – svaigu augļu un dārzeņu kvalitātes un klasifikācijas atbilstības pārbaudes; DZIN – Pārtikā neizmantojamo dzīvnieku izcelsmes blakusproduktu uzņēmumi

PVD inspektori 2008.gadā ir veikuši 45 518 pārbaudes, un tas ir par 2594 pārbaudēm vairāk nekā 2007. gadā. 2008.gadā bijis liels ārpuskārtas pārbaudžu īpatsvars – 10 647 ārpuskārtas pārbaudes jeb 23 % no kopējā pārbaudžu skaita. Tas liecina, ka 2008.gadā būtisku daļu no visām pārbaudēm aizņēma kompleksās pārbaudes un ievērojami vairāk bijis tematisko pārbaudžu, reidu un neatbilstību kontroles pārbaudžu.

- Dzīvnieku izcelsmes pārtikas ražošanas uzņēmumi.

Dzīvnieku izcelsmes pārtikas ražošanas uzņēmumu pārbaudžu skaits pārskata periodā ir palielinājies par 22 %, jo pārskata periodā tika veiktas vairākas ārpuskārtas pārbaudes piena un gaļas sektorā (svaigpiena kvalitātes kontrole, piena pārstrādes, kautuvju, gaļas pārstrādes uzņēmumu kompleksās pārbaudes, gatavošanās saistībā ar FVO misijām).

- Augu izcelsmes, dzērienu un bioloģiskās lauksaimniecības uzņēmumi.

2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu pārbaudžu bijis vairāk par 25 %, jo 2008.gadā mainījās PVD inspekciju plānā noteiktais pārbaudžu biežums.

2008.gadā pārbaudžu skaits bioloģiskās lauksaimniecības uzņēmumos ir samazinājies, tāpēc ka pastiprināti tika pievērsta uzmanība kontroles institūciju darba kvalitātei un liela riska saimniecībām, kurās iepriekš tika konstatētas neatbilstības vai par kurām saņemtas sūdzības. 2008.gadā apsekoti 6 % bioloģiskās lauksaimniecības uzņēmumu, kurus sertificējusi kontroles institūcija "Vides kvalitāte", un 5, 8 % "Sertifikācijas un testēšanas centra" kontrolei pakļauto uzņēmumu, kā arī notikušas 10 pārbaudes kontroles institūcijās. Tā kā pārbaudes laikā tika konstatētas neatbilstības kontroles institūciju inspektoru darbā un lēmumu pieņemšanā, tad tika veiktas korektīvās darbības neatbilstību novēršanai, aktualizētas uzraudzības procedūras un dokumentācija.

2008.gadā svaigu augļu un dārzeņu kvalitātes atbilstības pārbaudžu skaits salīdzinājumā ar 2007. gadu ir samazinājies par 9 %. Tā kā Latvijā kvalitātes kontrole notiek jau piekto gadu, uzņēmumi ir labi informēti par prasībām, un dažos uzņēmumos šīs pārbaudes tiek veiktas paškontroles kārtībā, tāpēc situācija tirgū ir manāmi uzlabojusies. Tas tiek ņemts vērā, izvērtējot pārbaudžu nepieciešamību uzņēmumos, līdz ar to kopumā pārbaudžu skaits ir samazinājies. Vairāk ir pārbaudīti tirgi, jo par tiem tiek saņemtas patērētāju sūdzības, kā arī specializētās un jauktā sortimenta pārtikas produktu noliktavas, kurās tiek realizēti svaigi augļi un dārzeņi.

- Pārtikas izplatīšanas uzņēmumi.

Pārbaudžu skaits sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumos ir palielinājies par 814 pārbaudēm jeb 5 % un tirdzniecības un nolikta uzraudzības uzņēmumos – par 534 pārbaudēm jeb 2,9 %. Tam par iemeslu ir uzņēmumu un ārpuskārtas pārbaudžu skaita palielināšanās (patērētāju sūdzības, darbs brīvdienās un svētku dienās, citas tematiskās pārbaudes).

2008.gadā būtiski vairāk ir bijis tematisko pārbaudžu, kā arī reidu un patērētāju sūdzību izskatīšanas gadījumu. Pārtikas tirdzniecības uzņēmumos ārpuskārtas pārbaudžu skaits bijis 29,3 % un sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumos – 19,3 % no kopējā pārbaudžu skaita.

5.5. tabula

Konstatētās neatbilstības (pārkāpumi) visos pārtikas aprites posmos

Posms	Neatbilstību skaits	Neatbilstību grupu īpatsvars, %
HACCP(paškontroles) procedūras	15 655	14,7
Pārtikas aprites telpu higiēna	13 691	12,8
Iekārtas un aprīkojums	13 231	12,4
Personāla apmācība	10 021	9,4
Personāla higiēna	9375	8,8
Tīrīšanas un dezinfekcijas procedūras	9037	8,5
Ūdens apgāde	5934	5,6
Pārtikas marķējums	5555	5,2
Tehnoloģisko procesu ievērošana	4443	4,2

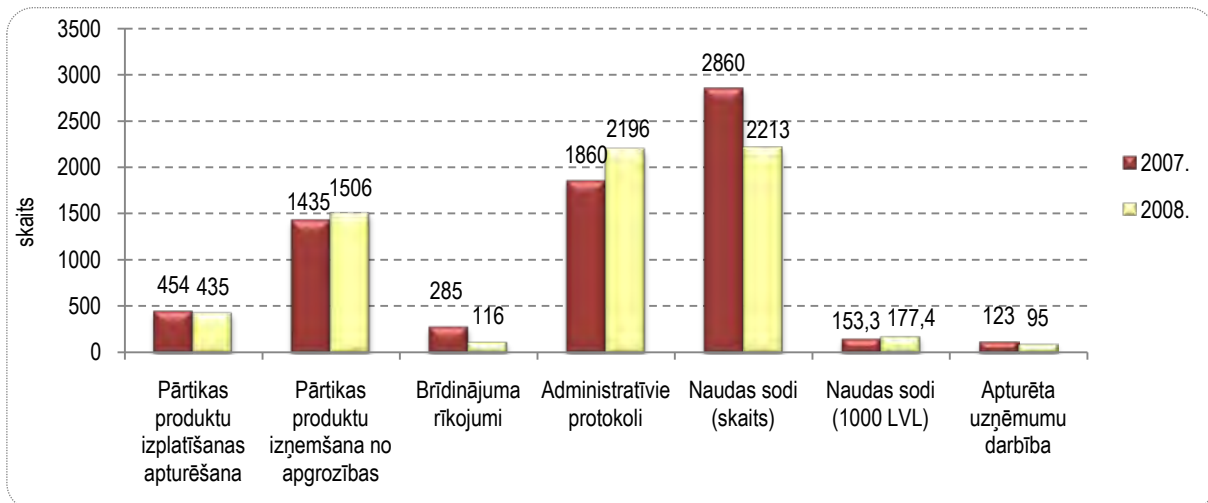
Pārtikas izsekojamība	3988	3,7
Pārtikas derīguma termiņš, tā pamatojums	3084	2,9
Pārtikas temperatūras režīms	2777	2,6
Deratizācijas un dezinfekcijas procedūras	2741	2,6
Veselīgs uzturs skolās	2592	2,4
Pārtikā neizmantojamie dzīvnieku izcelsmes blakusprodukti	2111	2,0
Pārtikas iepakojšana, t.sk. materiāli	1659	1,6
Pārtikas piedevu lietošana	568	0,5
Dzīvnieku aizsardzības prasību ievērošana	177	0,2
Kopā:	106 639	100

Avots: PVD

2008.gadā PVD inspektori pārtikas aprītē iesaistītajos uzņēmumos ir konstatējuši 106 639 neatbilstības.

Pārtikas uzņēmumos 2008.gadā biežāk ir konstatētas HACCP procedūru neatbilstība (2007. g. – 11,7 %; 2008. g. – 14,7 %), pārtikas aprītes telpu higiēnas neatbilstība (2007.g. – 15,1 %; 2008.g. – 12,8 %), iekārtu un aprīkojuma higiēnas neatbilstība, personāla apmācības neatbilstība, personāla higiēnas neatbilstība, kā arī tīrīšanas un dezinfekcijas procedūru neatbilstība. Kaut arī 2008.gadā pastiprināta uzmanība tika pievērsta pārtikas produktu marķējumam, tajā ir tikai 5,2 % no visām konstatētajām neatbilstībām. Būtībā neatbilstības īpatsvara tendences ir līdzīgas situācijai 2007.gadā un neatbilstību ir konstatēts vairāk visās grupās, izņemot dzīvnieku aizsardzības prasību ievērošanu. Joprojām palielinās konstatēto neatbilstību skaits veselīga uztura nodrošināšanā izglītības iestādēs. Salīdzinoši daudz problēmu ir konstatēts arī uzņēmumu ūdensapgādē – daļā uzņēmumu dzeramā ūdens fizikāli ķīmiskie rādītāji neatbilst normatīvo aktu prasībām. Šie uzņēmumi ir saņēmuši Veselības ministrijas atļauju šāda ūdens lietošanai uz noteiktu laika posmu, kurā uzņēmumam neatbilstība ir jānovērš.

Analizējot neatbilstību skaita palielināšanos, jāņem vērā, ka pārbaudēs konstatētais ir saistīts ne tikai ar uzņēmumu rīcību, bet arī ar intensīvākām pārbaudēm, inspektoru kvalifikācijas celšanu, praktiskās pieredzes gūšanu, jo tas uzlabo inspektoru izpratni par tehnoloģiskajiem procesiem, higiēnas un HACCP procedūrām, pārtikas marķējumu u. c. jautājumiem. Tomēr var secināt, ka pārtikas uzņēmumos pēdējos gados ir raksturīgas problēmas, kas saistītas ar uzņēmumu materiāli tehniskās bāzes atjaunošanu, atbilstošas paškontroles sistēmas veidošanu un personāla praktisko rīcību gan personāla maiņās, gan zināšanu un motivācijas dēļ.

Avots: PVD

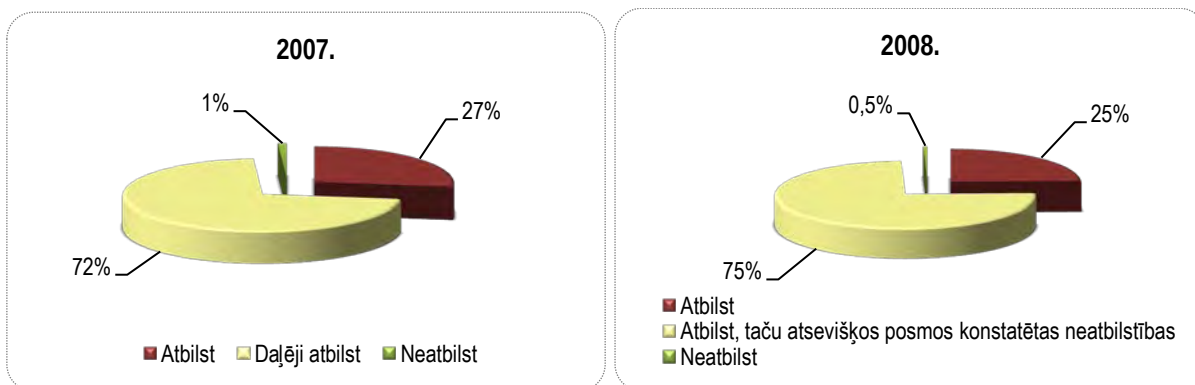
5.7. attēls. Lēmumi un rīcība pārbaudēs konstatēto pārkāpumu gadījumos

2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu ir **samazinājies** šādu administratīvo sankciju skaits:

- brīdinājuma rīkojumi – par 55 %;
- naudas sodi – par 23 %;
- pārtikas produktu izplatīšanas apturēšana – par 4 %;
- uzņēmumu darbības apturēšana – par 23 %.

Savukārt ir **palielinājies** šādu administratīvo sankciju skaits:

- administratīvie protokoli – par 18 %;
- pārtikas produktu izņemšana no apgrozības – par 5 %;
- iekasētā naudas sodu summa – par 16 %.

Avots: PVD

5.8. attēls. Pārtikas aprītē iesaistīto uzņēmumu higiēniskais novērtējums

2008.gadā 4175 uzņēmumi jeb 25 % no visiem novērtētajiem uzņēmumiem ir atzīti par pilnībā atbilstošiem higiēnas prasībām (2007.gadā – 27 %).

Joprojām lielākā grupa ir higiēnas prasībām daļēji atbilstoši uzņēmumi – 12 718 jeb 74 % no visiem novērtētajiem uzņēmumiem (2007.gadā – 72 %).

Par higiēnas prasībām neatbilstošiem ir atzīti 90 uzņēmumi jeb 1 %. Neatbilstošo uzņēmumu skaits salīdzinājumā ar 2007.gadu ir samazinājies par 73 uzņēmumiem.

■ Laboratoriskā kontrole pārtikas aprites valsts uzraudzībā

PVD Pārtikas uzraudzības departaments katru gadu sagatavo un īsteno laboratoriskās kontroles programmas, lai, veicot valsts uzraudzību un kontroli, gūtu pierādījumus par pārtikas atbilstību nekaitīguma kritērijiem, laikus atklātu un nepieļautu piesārņotu pārtikas produktu izplatīšanu un, ieviešot korektīvos pasākumus, novērstu draudus patērētāju veselībai un dzīvībai.

2008.gadā tika izstrādātas 16 pārtikas laboratoriskās kontroles programmas – atbilstoši tām tika kontrolēti gan pārtikas ķīmiskais un mikrobioloģiskais piesārņojums, gan kvalitātes rādītāji.

Katrai laboratoriskās kontroles programmai bija noteikts mērķis, kas izvirzīts, ņemot vērā iepriekšējo gadu PVD laboratorisko izmeklējumu rezultātus, aktualitātes ES un pasaulē, Ātrās reaģēšanas sistēmas pārtikai un barībai ziņojumus, Eiropas pārtikas nekaitīguma iestādes viedokļus, ES Pārtikas uzraudzības Ģenerāldirektorāta un Pārtikas un veterinārā biroja rekomendācijas, kā arī patērētāju sūdzības.

5.6. tabula

Pārtikas laboratoriskās kontroles programmas 2008.gadā

Nr.	Programmas nosaukums	Paraugu skaits	Izmeklējumu skaits
<i>ES dalībvalstīm obligātās programmas</i>			
1.	Atliekvielu kontroles programma dzīvniekiem un dzīvnieku izcelsmes produktiem	2630	2655
2.	Pesticīdu atlieku kontroles programma augu valsts izcelsmes produktiem	116	8740
3.	Akrilamīda uzraudzības programma pārtikas produktos	42	42
4.	Dioksīnu kontroles programma	186	269
<i>Pārtikas aprītē iesaistīto uzņēmumu darbības kontroles un produktu kontroles programmas</i>			
5.	Pārtikas aprītē iesaistīto uzņēmumu laboratoriskās kontroles programma	3421	13694
6.	Antibakteriālo līdzekļu kontroles programma	1297	1397
7.	Radioaktīvā piesārņojuma kontroles programma	96	192
8.	Radiācijas drošības centra programma	15	15
9.	Ģenētiski modificētus organismus saturošo produktu kontroles programma	98	107
10.	Materiālu un priekšmetu, kuri nonāk saskarē ar pārtiku, sastāvdaļu migrācijas kontroles programma pārtikas produktos	124	124
11.	Pārtikas preču marķējuma un sastāva kontroles programma	442	795
12.	Augu izcelsmes produktu un dzērienu kontroles programma tirdzniecības uzņēmumos	554	982
<i>Zoonožu izraisītāju kontroles programmas</i>			
13.	<i>Listeria monocytogenes</i> kontroles programma	358	1592
14.	<i>Campylobacter</i> kontroles programma	138	647
15.	Verotoksigēno <i>E. Coli</i> kontroles programma	140	764
16.	Salmonellozes ierosinātāju kontroles programma mājputniem, pārtikai un barībai	541	6410
Kopā:		10198	38425

Avots: PVD

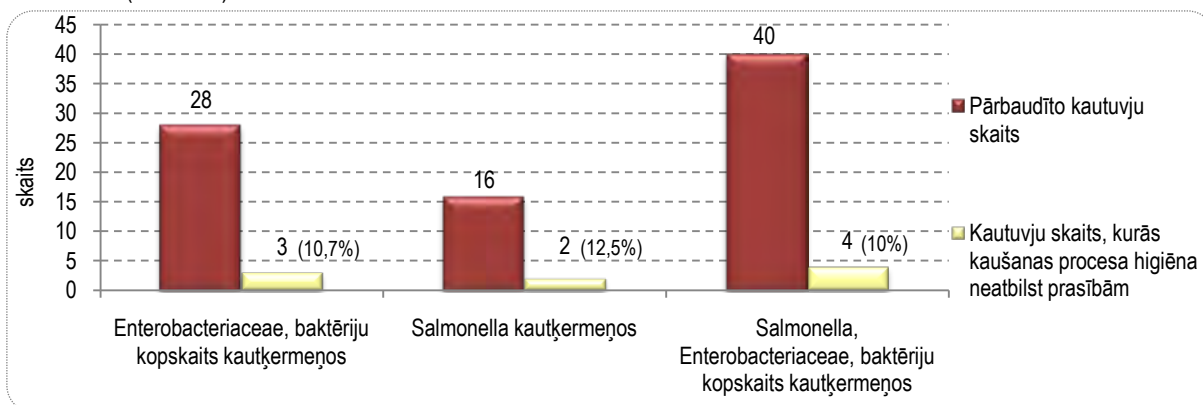
Oficiālās kontroles laikā veiktos laboratoriskos izmeklējumus nosacīti var iedalīt divās grupās: izmeklējumi, kas raksturo uzņēmuma darbību un izmeklējumi, kas raksturo produkta nekaitīgumu vai kvalitāti.

■ Uzņēmumu darbības izvērtējums

• Kautuves

Kaušanas higiēnas pārbaudes kautuvēs tika organizētas saskaņā ar Pārtikas aprītē iesaistīto uzņēmumu laboratoriskās kontroles programmu un *Salmonelozes* ierosinātāju kontroles programmu mājputniem, cūkām, pārtikai un barībai. Liellopu, cūku un aitū kautķermeņu nomazgājumu paraugos tika noteikts baktēriju kopskaits (log KVV/cm²), *Enterobacteriaceae* (log KVV/cm²) un *Salmonella* (klātbūtne liemeņu virsmu nomazgājumos), bet putnu kautķermeņu kakla ādu paraugos – *Salmonella* (klātbūtne 25 g).

2008.gadā pārbaudes notika 84 kautuvēs un no tām 9 (10,7 %) kautuvēs kaušanas procesa higiēna tika atzīta par neatbilstošu (5.9.attēls).

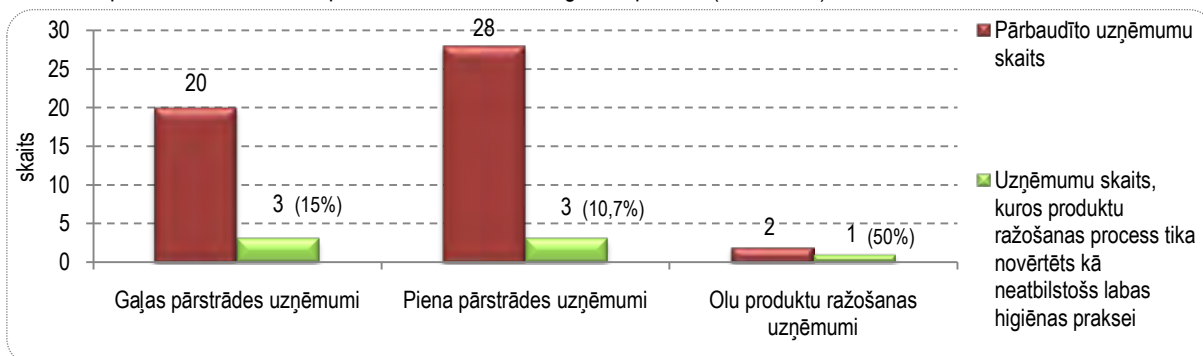
Avots: PVD

5.9. attēls. Kaušanas higiēnas pārbaudes kautuvēs, kautķermeņu mikrobioloģiskais piesārņojums

• Dzīvnieku izcelsmes produktu ražošanas uzņēmumi

Dzīvnieku izcelsmes produktu ražošanas uzņēmumu ražošanas higiēnas pārbaudes notika saskaņā ar Pārtikas aprītē iesaistīto uzņēmumu laboratoriskās kontroles programmu. Gaļas izstrādājumos tika noteikts *Escherichia coli* skaits (KVV/g), maltajā gaļā – *E. coli* skaits (KVV/g) un baktēriju kopskaits (KVV/g), piena produktu paraugos – *E. coli* skaits (KVV/g) un *Enterobacteriaceae* dzimtas baktēriju skaits (KVV/g vai KVV/ml).

2008.gadā tika pārbaudīti 50 dzīvnieku izcelsmes produktu ražošanas uzņēmumi un tiem 7 uzņēmumos (14 %) ražošanas process tika novērtēts par neatbilstošu labas higiēnas praksei (5.10.attēls).

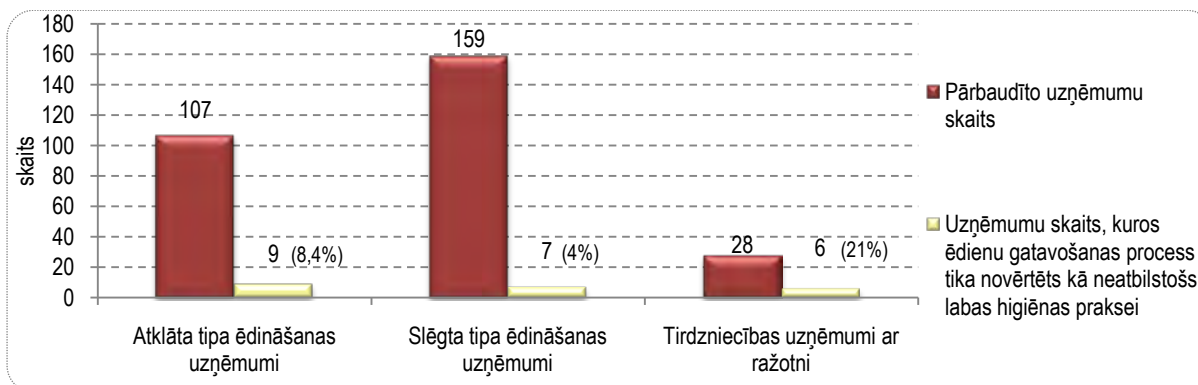
Avots: PVD

5.10. attēls. Ražošanas procesa higiēnas pārbaudes dzīvnieku izcelsmes produktu ražošanas uzņēmumos, produktu un izstrādājumu mikrobioloģiskais piesārņojums

• Pārtikas izplatīšanas uzņēmumi

Pārtikas izplatīšanas uzņēmumos ēdienu gatavošanas higiēnas pārbaudes notika saskaņā ar Pārtikas aprītē iesaistīto uzņēmumu laboratoriskās kontroles programmu. Gatavo ēdienu paraugi tika ņemti, lai novērtētu ēdienu gatavošanas procesa atbilstību labas higiēnas praksei un noteiktu baktēriju kopskaitu (KVV/1g), kā arī un *Enterobacteriaceae* dzimtas baktēriju skaitu (KVV/1g).

2008.gadā tika pārbaudīti 294 pārtikas izplatīšanas uzņēmumi, no tiem 21 (7,1 %) uzņēmumā ēdienu gatavošanas process tika atzīts par neatbilstošu. Visvairāk neatbilstību tika konstatēts tirdzniecības uzņēmumos ar ražotni (21 %) (5.11.attēls).

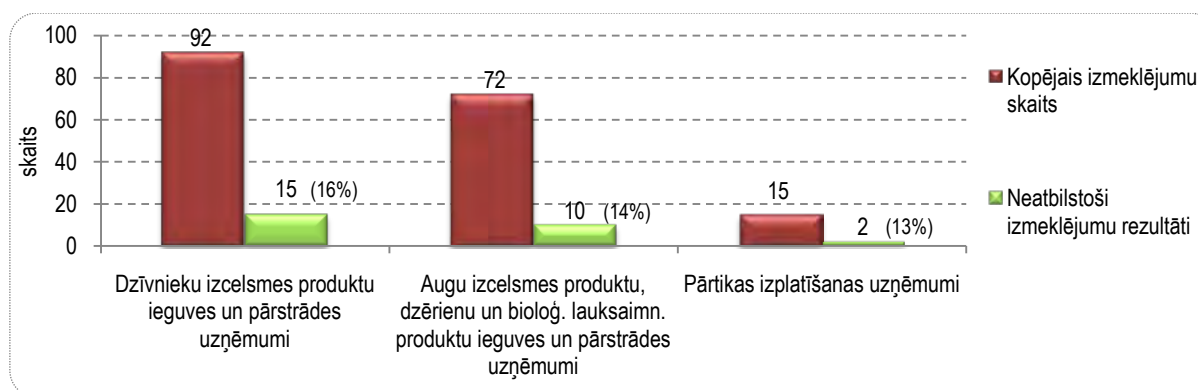
Avots: PVD

5.11. attēls. Higiēnas pārbaudes pārtikas izplatīšanas uzņēmumos, mikrobioloģiskais piesārņojums

Izvērtējot ēdienu gatavošanas procesu, neatbilstība galvenokārt tika konstatētas:

- ēdieniem, kuru sastāvā ir komponenti, kas pēc termiskās sagatavošanas ir uzglabāti un/vai pakļauti papildu tehnoloģiskajai apstrādei;
- ēdieniem, kuru sastāvā ir daži termiski neapstrādāti komponenti;
- dažādiem salātiem (svaigu dārzeņu salātiem, salātiem ar krējuma un majonēzes mērcēm).

■ Pārtikas uzņēmumu dzeramais ūdens

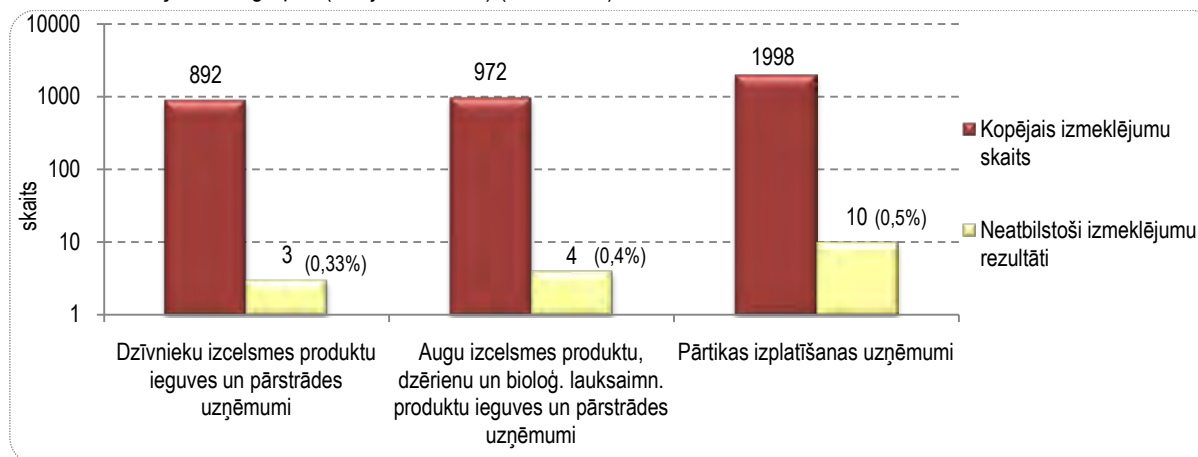

Avots: PVD

5.12. attēls. Pārtikas uzņēmumu dzeramā ūdens ķīmiskie izmeklējumi 2008.gadā

Pārtikas uzņēmumu dzeramais ūdens tika kontrolēts saskaņā ar Pārtikas aprītē iesaistīto uzņēmumu laboratoriskās kontroles programmu. Dzeramā ūdens ķīmisko piesārņojumu veido galvenokārt palielinātais dzelzs daudzums, kas nerada draudus patērētāju veselībai, tomēr pazemina ūdens kvalitāti, un dažkārt – sulfāti un amonija joni (5.12.attēls).

No mikrobioloģiskajiem rādītājiem dzeramajā ūdenī tika noteiktas koliformas (KVV/100 ml), *E. coli* (KVV/100 ml) un enterokoki (KVV/100 ml). Pārlieku liels dzeramā ūdens mikrobioloģiskais piesārņojums tika konstatēts 7 gadījumos aptuveni vienādi visās uzņēmumu grupās (vidēji 0,3–0,5 %) (5.13.attēls).

Avots: PVD

5.13. attēls. Pārtikas uzņēmumu dzeramā ūdens mikrobioloģiskie izmeklējumi 2008.gadā

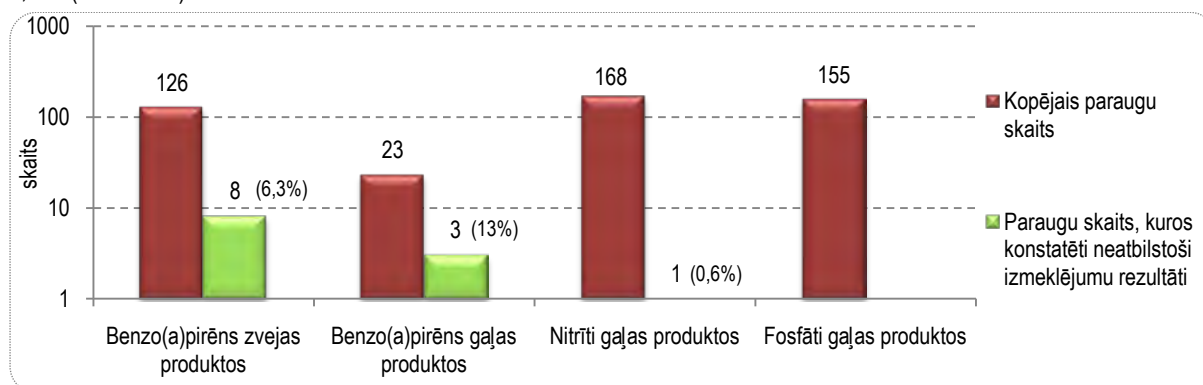
Kīmiskais piesārņojums

Ražošanas procesā vai piedevu pievienošanas rezultātā radies piesārņojums

- Dzīvnieku izcelsmes produkti

Dzīvnieku izcelsmes produktos minētais piesārņojums tika kontrolēts saskaņā ar Pārtikas aprītē iesaistīto uzņēmumu laboratoriskās kontroles programmu un Marķējuma kontroles programmu. Izmeklējumi tika veikti, lai pārliecinātos par atbilstošu pārtikas piedevu – benzoscābes un benzoātu, sorbīnskābes un sorbātu, fosfātu un nitrātu – lietošanu, kā arī lai noteiktu benzpirēna koncentrāciju.

Visvairāk neatbilstību tika atklāts produktu piesārņojumā ar benzpirēnu: gaļas produktos – 13 %, zvejas produktos – 6,3 % (5.14.attēls).

Avots: PVD

5.14. attēls. Dzīvnieku izcelsmes produkti, kuros piesārņojums radies ražošanas procesā vai piedevu pievienošanas dēļ

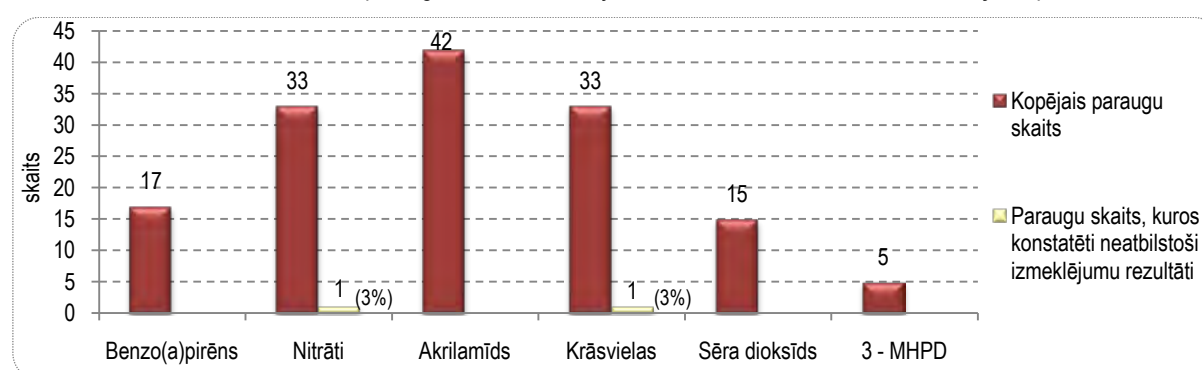
- Augu valsts izcelsmes produkti un dzērieni

Augu valsts izcelsmes produkti un dzērieni tika kontrolēti saskaņā ar Augu valsts produktu un dzērienu kontroles programmu tirdzniecības uzņēmumos un Pārtikas aprītē iesaistīto uzņēmumu laboratoriskās kontroles programmu. Izmeklējumi notika, lai pārliecinātos, vai atbilstoši tiek lietotas dažādas pārtikas piedevas un netiek izmantotas neatļautas piedevas. Tika kontrolēti arī piesārņotāji, kas rodas produktu ražošanas procesā.

Pēc Eiropas Komisijas ieteikuma tika veikti izmeklējumi akrilamīda koncentrācijas noteikšanai pārtikas produktos.

Neatbilstība tika konstatēta vienā salātu paraugā, kurā nitrātu koncentrācija pārsniedza maksimāli pieļaujamo daudzumu, un kurkumā (garšvielā) – aizliegtās krāsvielas *Sudan I* un *Sudan IV* (5.15.attēls).

Savukārt vienā tomātu sulas paraugā tika atklāts nātrija benzoāts, kuru šim dzērienam nav atļauts pievienot.

Avots: PVD

5.15. attēls. Augu valsts izcelsmes produkti, kuros piesārņojums radies ražošanas procesā vai piedevu pievienošanas dēļ

Vides piesārņotāji

- Dzīvnieku izcelsmes produkti

Saskaņā ar Atliekvielu kontroles programmu dzīvniekiem un dzīvnieku izcelsmes produktiem tika kontrolēti smagie metāli kadmiji un svins meža dzīvnieku muskulatūrā, aknās un nierēs.

Palielināts kadmija daudzums tika konstatēts 3 meža dzīvnieku aknu paraugos (14,3 %), kā arī 12 nieru (28,5 %) un 5 muskulatūras (12,5 %) paraugos, savukārt palielināts svina daudzums – 4 meža dzīvnieku aknu paraugos (9,5 %), 8 nieru (19 %) un 3 muskulatūras (7,5 %) paraugos.

Dioksīni un polihlorofenili (PHD) tika kontrolēti saskaņā ar Dioksīnu koncentrācijas kontroles programmu. Palielināts dioksīnu un dioksīniem līdzīgo PHD summas daudzums tika atklāts mencu aknu paraugos, bet palielināta dioksīnu koncentrācija – trīs olu paraugos.

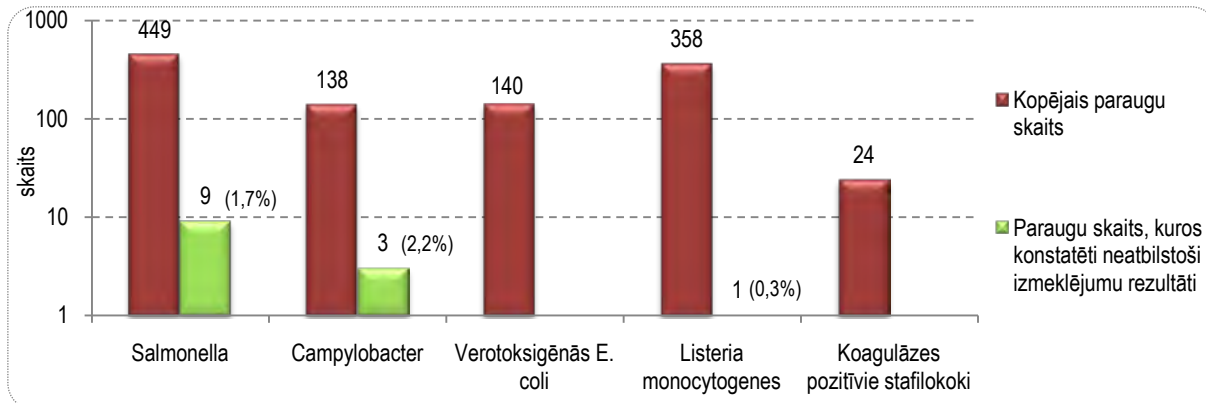
- Augu valsts izcelsmes produkti

Augu valsts izcelsmes produktos vides piesārņotāji tika kontrolēti saskaņā ar Augu valsts produktu un dzērienu kontroles programmu tirdzniecības uzņēmumos, Pārtikas aprītē iesaistīto uzņēmumu laboratoriskās kontroles programmu un Pesticīdu atlieku kontroles programmu augu valsts izcelsmes produktiem.

Neatbilstība tika konstatēta pesticīdu atlieku kontrolē divos burkānu paraugos tika atklāts procimidons, bet vienā gurķu paraugā – palielināts benomila grupas pesticīdu un karbendazīma daudzums.

Mikrobioloģiskais piesārņojums, tostarp piesārņojums ar parazītiem

- Dzīvnieku izcelsmes produkti

Avots: PVD

5.16. attēls. Mikrobioloģiskais piesārņojums dzīvnieku izcelsmes produktos

Mikrobioloģiskā piesārņojuma kontrole tika veikta saskaņā ar zoonožu kontroles programmu (5.16.attēls).

No gaļas un gaļas produktiem tika izdalītas šādas salmonellu sugas:

- o no 1 broileru spārnu parauga – *S. Agona* un *S. Enteritidis*,
- o no 1 žāvētu cūku ausu parauga – *S. Enteritidis*,
- o no 1 kupātu parauga – *S. Bredeney*,
- o no 1 pelmeņu parauga – *Salmonella spp.*,
- o no 1 olu parauga – *S. Enteritidis*,
- o no 1 vistu šķiņķu parauga – *S. Agona* un *S. Enteritidis*,
- o no 1 broileru šķiņķu parauga – *S. Bredeney*,
- o no 1 broileru šķiņķu parauga – *S. Kimuena*.

Campylobacter jejuni (> 100 KVV/g) tika izdalītas no 3 putnu gaļas paraugiem, bet *Listeria monocytogenes* (> 100 KVV/g) – no 1 žāvētas gaļas parauga.

Veicot zivju parazitoloģisko kontroli, trīs gadījumos (6,8 %) tika konstatētas nematodes, kas nerada draudus patērētāju veselībai, tomēr pazemina šo zivju kvalitāti, tādēļ šādas zivis nevar izplatīt tirdzniecībā svaigā vai atvēsinātā veidā.

Radioloģiskais piesārņojums

Radioloģiskais piesārņojums tika kontrolēts saskaņā ar Radioaktīvā piesārņojuma kontroles programmu un Valsts nozīmes jonizējošā starojuma objektu kontroles programmu. Veicot produktu kontroli, palielināts radioaktīvais piesārņojums netika atklāts.

2008.gadā tika veikta arī uztura bagātinātāju kontrole un četros gadījumos konstatēta neatļauta apstrāde ar jonizējošo starojumu.

■ Ģenētiski modificēto organismu kontrole

ĢMO tika kontrolēti saskaņā ar Ģenētiski modificētus organismus saturošu produktu kontroles programmu. Programmas mērķis ir novērst patērētāju maldināšanu un atklāt ģenētiski modificētus organismus saturošu pārtikas produktu neatbilstošas marķēšanas gadījumus, kad marķējumā nav bijusi norādīta informācija par to, ka tie satur ģenētiski modificētas sastāvdaļas.

Istenojot programmu, tika izmeklēti šādi produkti:

- o kukurūza, tās milti, putraini, popkorna graudi, kukurūzas čipsi;
- o soja, siers, piens vai citi pārstrādes produkti, augu olbaltumvielas;
- o zīdaiņu un bērnu pārtika, kuras sastāvā ir soja;
- o desas, sardeles, cīsiņi, kuru sastāvā ir soja;
- o šokolāde, šokolādes konfektes, kuru sastāvā ir soja;
- o rīsu nūdeles vai citi izstrādājumi;
- o brūnie vai baltie gargraudu rīsi;
- o uztura bagātinātāji ar sojas lecitīnu;
- o pārtikas piedevas ar lecitīnu;
- o kartupeļi;

o kečups.

2008.gadā tika noņemti 98 paraugi, no tiem 2 gadījumos (2,3 %) ĢMO tika konstatēti 0,9 % robežās. Šāds daudzums ir pieļaujams, tomēr uzņēmumam ir jāpierāda, ka piesārņojums bijis nenovēršams.

■ Produktu kvalitātes un marķējuma kontrole

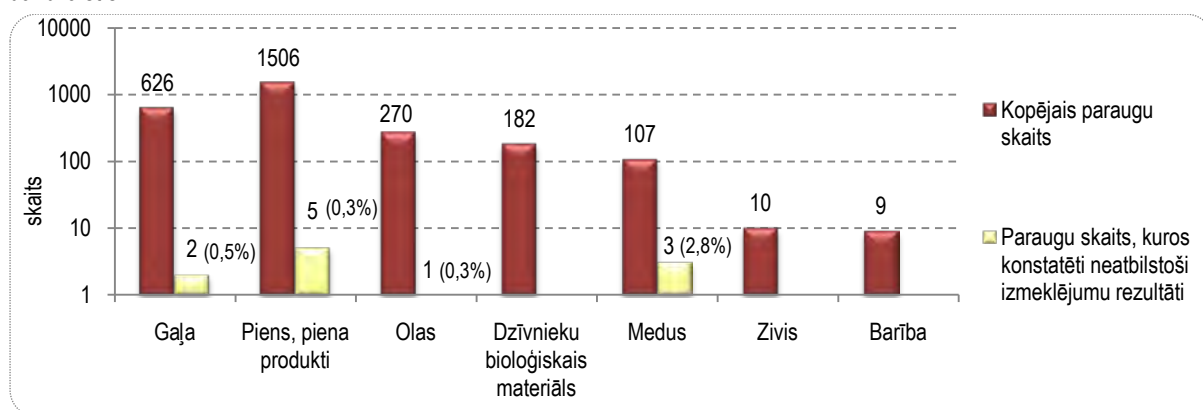
Produktu kvalitāte un marķējums tika kontrolēti saskaņā ar Pārtikas aprītē iesaistīto uzņēmumu laboratoriskās kontroles programmu un Marķējuma kontroles programmu. Visvairāk neatbilstību tika konstatēts sauso brokastu pārslām, jo 65 % no testētajiem paraugiem minerālvielu un vitamīnu daudzums neatbilda marķējumā norādītajam. 5 gadījumos alkoholiskajos dzērienos tika konstatēta neatbilstība normatīvajos aktos noteiktajām marķējuma prasībām attiecībā uz konkrētu vielu saturu vai daudzumu produktā.

Veicot ārpuskārtas pārbaudes, neatbilstoši organoleptiskie rādītāji tika konstatēti 2 gaļas produktu, 2 zivju produktu un 8 augu valsts izcelsmes produktu paraugos.

■ Veterināro zāļu lietošanas kontrole

Veterināro zāļu lietošana tika kontrolēta saskaņā ar Atliekvielu kontroles programmu dzīvniekiem un dzīvnieku izcelsmes produktiem, kā arī Antibakteriālo līdzekļu kontroles programmu (5.17.attēls).

Šo programmu mērķis ir veikt atliekvielu, t. i., veterinārfarmakoloģisko preparātu, tostarp aizliegto zāļu un augšanas stimulatoru, kā arī vides piesārņojuma atlieku kontroli dzīvniekiem un dzīvnieku izcelsmes produktiem, uzraudzīt un atklāt atliekvielu rašanās iemeslus dzīvnieku izcelsmes produktos, fermās, kautuvēs, piena fermās, zivju audzētavās un olu savākšanas un šķirošanas uzņēmumos, lai nodrošinātu Latvijai tiesības izplatīt dzīvnieku izcelsmes produktus citās ES dalībvalstīs.

Avots: PVD

5.17. attēls. Veterināro zāļu lietošanas kontrole dzīvnieku izcelsmes produktos un dzīvnieku bioloģiskajā materiālā

2008.gadā veicot atliekvielu kontroli, tika konstatētas šādas neatbilstības:

- o 1 liellopa nierēs paraugā – kadmījs,
- o 1 citu valstu izcelsmes cūkgaļas paraugā – hloramfenikols,
- o 3 piena paraugos – hloramfenikols,
- o 2 citu valstu izcelsmes siera paraugos – hloramfenikols,
- o 1 olu paraugā – narazīns,
- o 1 citu valstu izcelsmes medus paraugā – sulfatiazols, 1 – semikarbazīds,
- o 1 medus paraugā – sulfatiazols.

■ PVD ātrās brīdināšanas sistēma

Ātrā brīdināšanas sistēma attiecībā uz pārtiku un dzīvnieku barību ir viena no ES Komisijas ziņojumu sistēmām, kas darbojas saskaņā ar padomes Regulas 178/2002/EES par pārtikas drošību 50.pantu. Šī sistēma ir izveidota kā saziņas tīkls starp dalībvalstu kompetentajām iestādēm, lai paziņotu par tiešu vai netiešu risku cilvēku veselībai, kurš rodas no pārtikas un dzīvnieku barības. Latvija tajā iesaistījās kopš 2004.gada 1.maija.

Šajā sistēmā ziņojums tiek ievietots, ja:

1. oficiālajā kontrolē konstatēts piesārņojums, kas rada vai var radīt nopietnu risku patērētāju dzīvībai vai veselībai;
2. saņemtas patērētāju sūdzības, kad PVD tās ir izvērtējis un veicis izmeklēšanu;
3. PVD no uzņēmumiem saņem informāciju par paškontrolē konstatētajiem pārkāpumiem vai neatbilstībām, kas var radīt bīstamību patērētāju un dzīvnieku veselībai vai radīt apdraudējumu videi.

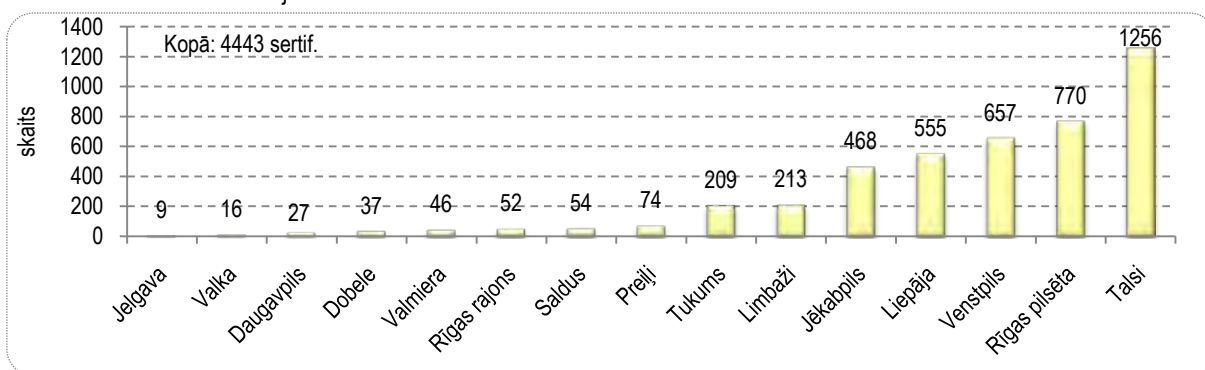
2008.gada 12 mēnešos, izmantojot šo sistēmu, Latvijas Nacionālais kontaktpunkts ir nosūtījis 31 ziņojumu par piesārņotu pārtiku.

Saņemot ES ātrās brīdināšanas sistēmas ziņojumus, Latvijas Nacionālais kontaktpunkts 2008.gada 12 mēnešos ir nosūtījis 15 reaģēšanas veidlapas.

■ Starptautiskās tirdzniecības uzraudzība

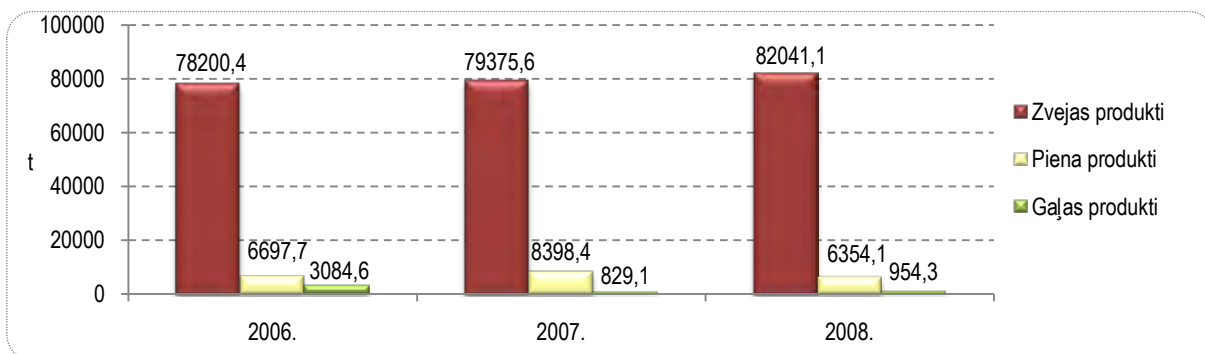
PVD Pārtikas uzraudzības departamenta Starptautiskās tirdzniecības daļa 2008.gadā savā kompetences jomā ir veikusi šādas darbības:

- uzņēmusies dzīvnieku izcelsmes pārtikas produktu sertifikācijas vadību, koordināciju un kontroli, lai nodrošinātu vienotu, prasībām atbilstošu dzīvnieku izcelsmes pārtikas produktu sertifikāciju PVD teritoriālajās struktūrvienībās;
- uzturējusi dialogu un nodrošinājusi informācijas apmaiņu ar citu valstu kompetentajām iestādēm;
- sagatavojusi zvejas pārstrādes uzņēmumu sadarbības partneru (importētāju) sarakstu un to nosūtījusi Krievijas Federācijas kompetentajai iestādei;
- piedalījies projektos saistībā ar ārvalstu (Moldovas, Kirgizstānas) delegāciju mācību vizītiem;
- Ukrainas kompetentās iestādes darba vizītes laikā Latvijā pārrunājusi sadarbību tirdzniecības jomā un iespēju mainīt veterināros sertifikātos noteiktās prasības;
- sagatavojusi priekšlikumus grozījumiem spēkā esošajos Latvijas Republikas normatīvajos aktos;
- parakstījusi vienošanos ar VID Galveno Muitas pārvaldi par Eiropas Savienības kopējās lauksaimniecības politikas tirdzniecības mehānismu un kontroles pasākumu administrēšanu;
- sniegusi konsultācijas u.c. veida palīdzību, lai optimizētu dzīvnieku izcelsmes pārtikas produktu eksporta procedūru izpildi;
- sekmējusi kvalitatīvu un operatīvu uzraudzības dokumentu (sertifikātu) izsniegšanu saistībā ar starptautiskās tirdzniecības darījumiem.

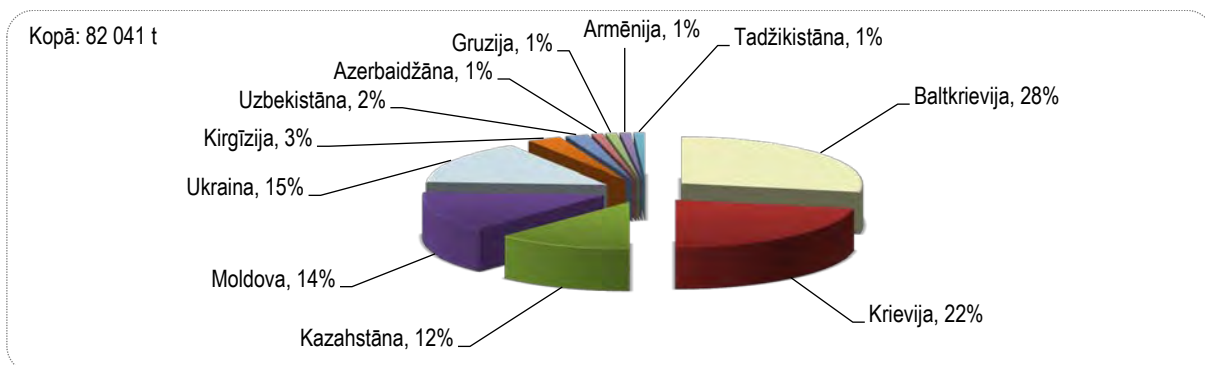
Avots: PVD

5.18. attēls. Dzīvnieku izcelsmes pārtikas produktu eksportam izsniegto sertifikātu skaits 2008.gadā

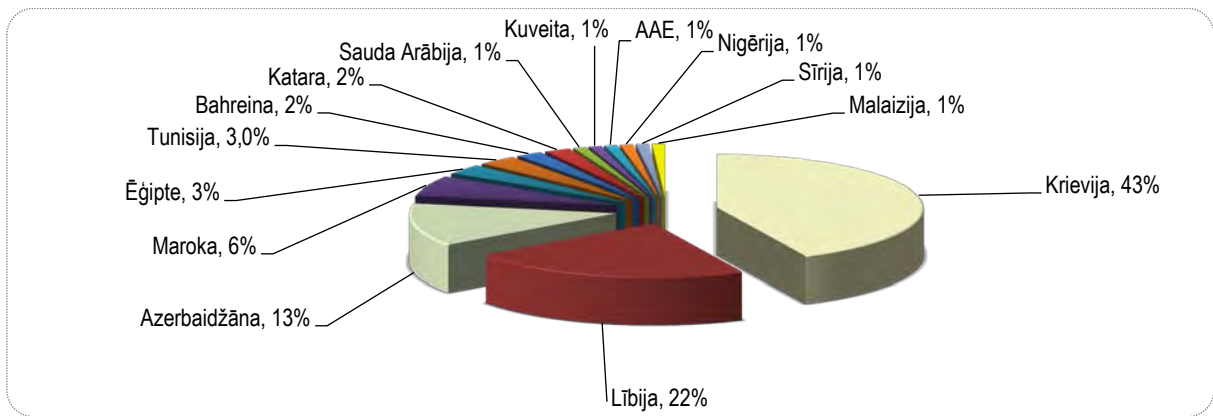
Avots: PVD

5.19. attēls. Dzīvnieku izcelsmes pārtikas produktu eksports 2005. – 2008.gadā, tonnas

Avots: PVD

5.20. attēls. Zvejas produktu galvenās importētājvalstis 2008.gadā

Avots: PVD

5.21. attēls. Piena produktu galvenās importētājvalstis 2008.gadā

■ Starptautiskā sadarbība, projekti

- o Izvērtēti ES normatīvo aktu projekti, atbilstoši kompetencei sagatavoti viedokļi un koordinēta PVD darbinieku piedalīšanās Eiropas Komisijas un Padomes rīkotajās darba grupās un Pastāvīgajās komitejās.
 - o Sagatavota informācija par PVD kompetences jautājumiem Latvijas valdības divpusējām sarunām, kas ietvertas sadarbības protokolā.
 - o Organizētas pieredzes apmaiņas vizītes Latvijā (Maķedonija, Azerbaidžāna) un sadarbības vizītes saistībā ar projektiem Moldovā un Kirgizstānā.
 - o Sagatavota nepieciešamā informācija Eiropas Komisijas Pārtikas un veterinārā biroja inspektoriem un uzturēta informācija PVD intranetā par vizīšu rezultātiem un Rīcības plāniem neatbilstību novēršanai.
- Sagatavota šādu projektu dokumentācija:
 - o Norvēģijas valdības divpusējās finanšu instrumenta grantu shēmas "ĪSTERMIŅA EKSPERTU FONDS" atklāta konkursa iesnieguma pieteikums "Uzraudzības un kontroles sistēmas pilnveidošana putnu un trušu veterinārās inspekcijas jomā";
 - o Azerbaidžānas, Nīderlandes un Latvijas sadarbības projekta AZ07/PCA/HE01 "Atbalsts Azerbaidžānai pilnveidojot Tehniskos un likumdošanas aspektus pārtikas kvalitātes un drošuma novērtēšanā un sertifikācijas prasību noteikšanā zivsaimniecības produkcijai" ieviešanas līgums;
 - o Latvijas atbalstīta projekta Līguma Nr. AS-5/2008 "Moldovas pārtikas un veterinārās uzraudzības sistēmas optimizācija" pieteikums;
 - o Latvijas atbalstīta projekta Līguma Nr. AS-10/2008 "Kirgizstānas pārtikas un veterinārās uzraudzības sistēmas pilnveidošana" pieteikums.
 - Īstenoti šādi projekti:
 - o "Pārejas līdzekļi administratīvās spējas stiprināšanai" 2006.gada projektā Nr. LV/2006/AG-02TL "Latvijas kompetento iestāžu administratīvās kapacitātes stiprināšana nacionālo higiēnas prasību ievērošanā specifiskajos pārtikas aprites posmos" saistībā ar PUD komponentu;
 - o Latvijas atbalstīts projekts saistībā ar Līgumu Nr. AS-10/2008 "Kirgizstānas pārtikas un veterinārās uzraudzības sistēmas pilnveidošana";
 - o Latvijas atbalstīts divpusējās sadarbības projekts ar Moldovu (Līgums Nr. AS-5/2008 "Moldovas pārtikas un veterinārās uzraudzības sistēmas optimizācija");
 - o sāka ES atbalstīta *Twinning* projekta ieviešana Azerbaidžānā AZ07/PCA/HE01 "Atbalsts Azerbaidžānai, pilnveidojot Tehniskos un likumdošanas aspektus pārtikas kvalitātes un drošuma novērtēšanā un sertifikācijas prasību noteikšanā zivsaimniecības produkcijai".

6. Eiropas Savienības ārējās tirdzniecības politika

6.1. Starptautiskās tirdzniecības līgumi

Latvijas ārējā tirdzniecības politika kopš iestāšanās ES ir cieši saistīta ar ES īstenoto ārējās tirdzniecības politiku, kas paredz vienotu politiku attiecībā ar trešajām valstīm (valstīm, kuras nav ES dalībvalstis). Atbilstoši Kopienas dibināšanas līgumam un ES Kopējās tirdzniecības politikas principiem Eiropas Komisija ved sarunas ar trešajām valstīm par starptautiskajiem tirdzniecības līgumiem.

ES un Latvijas tirdzniecības attiecības ar citām valstīm un valstu grupām ir balstītas uz daudzpusējiem līgumiem, kas noslēgti ar Pasaules Tirdzniecības organizācijas (turpmāk – PTO) starpniecību, kā arī uz divpusējiem tirdzniecības un ekonomiskās sadarbības līgumiem un vienpusēji ES piemērojamiem tirdzniecības pasākumiem.

■ Vienpusējie ES tirdzniecības pasākumi

Vienpusējie ES tirdzniecības pasākumi tiek īstenoti pēc vispārējās preferenču sistēmas (turpmāk – VPS), kas 176 jaunattīstības valstīm un teritorijām paredz tirdzniecības atvieglojumus ar ES, neprasot līdzvērtīgu tirdzniecības atvieglojumu piemērošanu ES produktu eksportam uz konkrētajām valstīm. VPS ir viens no galvenajiem ES instrumentiem, lai samazinātu nabadzību un veicinātu ilgtspējīgu attīstību jaunattīstības valstīs, palīdzot tām pēc iespējas ātrāk iekļauties globālajā tirgū un gūt ieguvumus no starptautiskās tirdzniecības.

VPS funkcionēšanu nodrošina Padomes Regula, kuras darbības periods ir 3 gadi. Periodam no 2009. gada 1. janvāra līdz 2011. gada 31. decembrim 2008. gada 22. jūlijā tika pieņemta Padomes Regula (EK) Nr. 732/2008, kas stabilitātes nolūkā pamatā saglabā iepriekšējā perioda Padomes regulā noteikto un paredz trīs priekšrocību režīmus:

- vispārējo VPS režīmu – piemērojot to, jaunattīstības valstīm tiek pazemināti vai atcelti ES importa nodokļi, (sektoros, kas ES netiek uzskatīti par jutīgiem, importa nodokļi ir pilnībā atcelti, savukārt potenciāli jutīgajos sektoros tie atcelti daļēji);
- īpašu veicināšanas režīmu ilgtspējīgai attīstībai un labai pārvaldībai (turpmāk – VPS+) – tas ļauj piešķirt papildu tirdzniecības priekšrocības un ir stimulē konkrētajām valstīm sasniegt ilgtspējīgas attīstības un labas pārvaldības mērķus. Pašlaik ieguvējas no VPS+ ir 16 valstis, tostarp Armēnija, Azerbaidžāna un Gruzija;
- īpašo režīmu vismazāk attīstītajām valstīm ("Everything But Arms" – EBA) – tas paredz, ka vismazāk attīstīto valstu izcelsmes produktiem, izņemot ieročus, ir brīva pieeja ES tirgum. Apvienoto Nāciju Organizācija par vismazāk attīstītajām valstīm ir atzinusi 49 pasaules valstis.

■ Divpusējā tirdzniecības politika

2008. gadā Eiropas Komisija turpināja tirdzniecības sarunas ar vairākām pasaules valstīm un valstu grupām: sarunas par Asociācijas līguma noslēgšanu (ietver arī Brīvās tirdzniecības līgumu) ar Andu kopienas valstīm un Centrālamerikas valstīm, kā arī sarunas par Brīvās tirdzniecības līguma noslēgšanu ar Dienvidkoreju, Indiju un Dienvidaustrumāzijas valstu asociācijas (ASEAN) valstīm. Būtisks progress 2008. gadā ir panākts tikai sarunās ar Dienvidkoreju, un sagaidāms, ka puses gala vienošanos noslēgs 2009. gadā. Pārējās sarunas virzās lēni, un būtiski panākumi 2009. gadā nav sagaidāmi, vienīgi sarunās ar Centrālamerikas valstīm 2009. gadā varētu sagaidīt sarunu sākotnējos secinājumus.

Būtiski pieminēt, ka 2008. gadā sākās ES sarunas ar Ukrainu par Brīvās tirdzniecības līgumu. Pašlaik ir sarunu sākumposms, tomēr ES un Ukrainas Brīvās tirdzniecības līguma noslēgšana Latvijas interesē īpaši, jo cēram, ka tiks panākta pēc iespējas visaptveroša vienošanās par pušu tirdzniecības liberalizāciju.

2008. gadā tika likts pamats ES un Kanādas sarunām par visaptverošu ekonomisko vienošanos, kas ietvers arī tirdzniecības liberalizāciju. Formāli sarunas par konkrētiem piedāvājumiem un pušu interesēm saistībā ar vienošanos tiks sāktas 2009. gadā.

Sagaidāms, ka 2009. gadā spēkā stāsies ES vienošanās ar Izraēlu un ar Ēģipti par tirdzniecības ar lauksaimniecības, pārstrādāto lauksaimniecības produktu un zivsaimniecības produktu turpmāku liberalizāciju saskaņā ar Asociācijas līgumu, kā arī ES vienošanās ar Tunisiju saskaņā ar Asociācijas līgumu, lai panāktu korektu un caurskatāmu lauksaimniecības daļas noteikšanu Tunisijas importa nodokļu aprēķināšanā par pārstrādātiem lauksaimniecības produktiem.

Iespējams, izmantojot Eiropas Ekonomikas zonas Līgumu, 2009. gadā tiks noslēgta ES vienošanās ar Norvēģiju par lauksaimniecības produktu tirdzniecības liberalizēšanu, tomēr pašreizējā sarunu gaita vēl neliecina par to, ka pusēm izdosies panākt ievērojamu tirdzniecības liberalizēšanu. Uz iespaidīgu iznākumu ir vērstas ES sarunas ar Šveices Konfederāciju, jo puses ir apņēmušās panākt pilnīgu liberalizāciju savstarpējā tirdzniecībā ar lauksaimniecības un pārstrādātiem lauksaimniecības produktiem.

■ Daudzpusējā tirdzniecības politika

PTO apvieno 153 pasaules valstis, un tā ir vienīgā starptautiskā organizācija, kas nodarbojas jautājumiem, kas attiecas uz starptautisko tirdzniecību un ir saistīti ar to. ES jeb Eiropas Kopiena PTO tiek uzskatīta par vienu valsti, tāpēc Eiropas Komisija pārstāv ES intereses saistībā ar PTO izskatāmajos daudzpusējās tirdzniecības politikas jautājumos.

PTO tika nodibināta pēc Urugvajas sarunām, lai mazinātu vai likvidētu šķēršļus starptautiskā tirdzniecībā: 1994. gadā Marakešā tika parakstīts PTO Līgums, un tā pirmie trīs pielikumi ietver visām PTO valstīm saistošus daudzpusējos tirdzniecības līgumus (tirdzniecība ar precēm, ar pakalpojumiem, ar tirdzniecību saistītie intelektuālo īpašumu jautājumi,

strīdu izšķiršanas jautājumi un tirdzniecības politikas pārskatīšanas mehānisms), bet ceturtais pielikums attiecas uz daudzpusējiem līgumiem, kas ir saistoši tikai tām PTO valstīm, kuras tos akceptējušas.

1995.gada 1.janvārī stājās spēkā Lauksaimniecības Līgums, kas radīja pamatu ilgstošām lauksaimniecības tirdzniecības un iekšējās politikas reformām, kā arī stiprināja lauksaimniecības tirdzniecību regulējošos nosacījumus, sekmējot uz tirgu orientētu un prognozējamu tirdzniecību, kurā ir samazināta arī tirgu kropļojošo iekšējo atbalsta mehānismu ietekme.

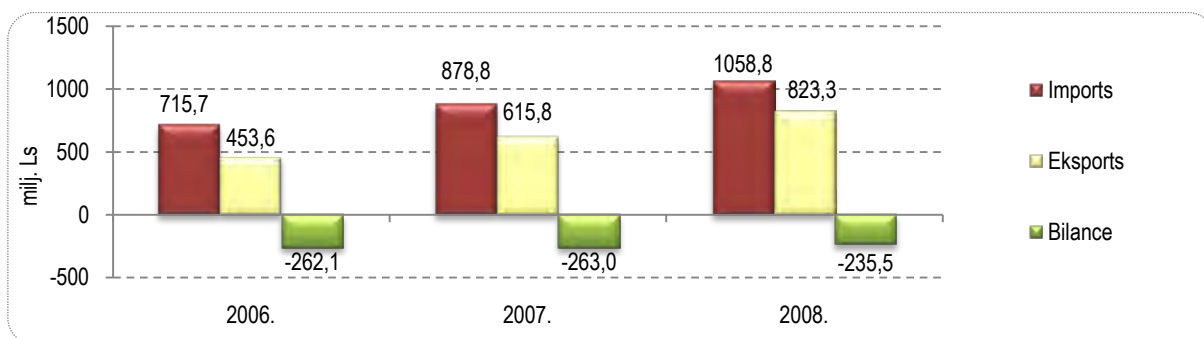
No 2001.gada PTO valstis ved sarunas saistībā ar *Dohas* attīstības programmu, lai panāktu politikas reformu kopumā divdesmit sarunu jomās. 2008.gadā *Dohas* attīstības programmas sarunas bija tuvu noslēgumam, jo bija sagatavots labs pamats, lai varētu panākt vienošanos par lauksaimniecības politikas reformu piedāvājumu (modalitātēm) un par nelauksaimniecības preču tirgus pieejas piedāvājumu (modalitātēm), tomēr neilgi pirms gala vienošanās dažas ietekmīgākās valstis nespēja pārvarēt viedokļu pretrunas un sarunas tika pārtrauktas.

Pašlaik ir mēģinājumi atsākt *Dohas* attīstības programmas sarunas, tomēr tos kavē globālā ekonomiskā situācija un arvien intensīvāks protekcionisms, kas daļā pasaules valstu rada pretrunas starp paustajām politikas nostādnēm un īstenoto tirdzniecības politiku. Kopumā 2009.gadā *Dohas* attīstības programmas sarunu virzībā nevar sagaidīt būtisku progresu, jo jāņem vērā arī tādi objektīvi faktori kā ES administrācijas maiņa.

6.2. Ārējās tirdzniecības analīze

Lauksaimniecības produktu ārējā tirdzniecībā 2008.gadā, tāpat kā iepriekšējos gados, ir saglabājis eksporta un importa apjoma pieaugums. 2008.gadā straujāk palielinājās lauksaimniecības produktu eksports – salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu par Ls 207,5 milj. jeb 33,7 %. Lauksaimniecības produktu imports savukārt palielinājās par Ls 180 milj. jeb 20,5 % (6.1.attēls).

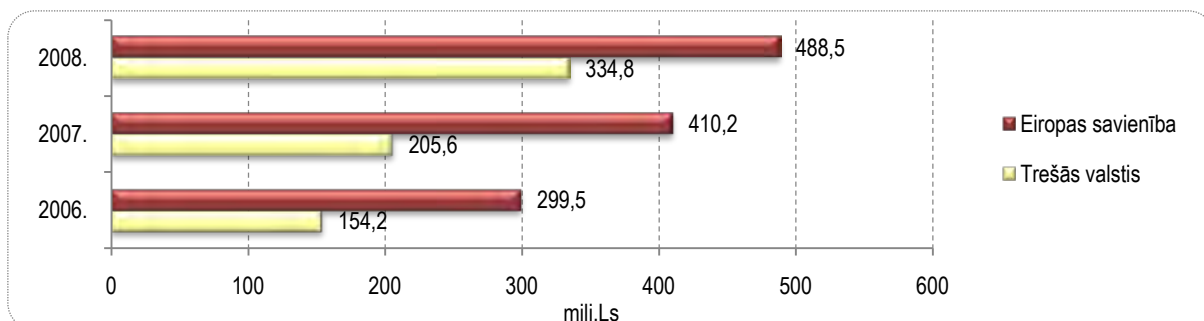
Jāpiebilst, ka lauksaimniecības produktu eksporta straujākais pieaugums 2008.gadā pozitīvi ir ietekmējis Latvijas lauksaimniecības produktu ārējās tirdzniecības negatīvo bilanci, kas salīdzinājumā ar 2007.gadu ir samazinājusies par Ls 27,5 milj. jeb 10 %.

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

6.1. attēls. Latvijas lauksaimniecības produktu ārējās tirdzniecības balance 2006. – 2008.gadā (milj.Ls)

Lauksaimniecības produktu eksports palielinājās gan uz ES valstīm, gan uz trešajām valstīm (6.2.attēls). Kaut arī lielākā daļa Latvijas lauksaimniecības produktu tiek realizēti ES iekšējā tirgū – 59 % no kopējā lauksaimniecības produktu eksporta apjoma –, tomēr jāuzsver, ka 2008.gadā Latvijas lauksaimniecības produktu eksportā nozīmīgāki kļuva tieši trešo valstu tirgi. 2008.gadā Latvija lauksaimniecības produktus uz trešajām valstīm eksportēja par 62,8 % vairāk nekā 2007.gadā, savukārt uz ES valstīm eksporta pieaugums bija tikai 19 % apjomā.

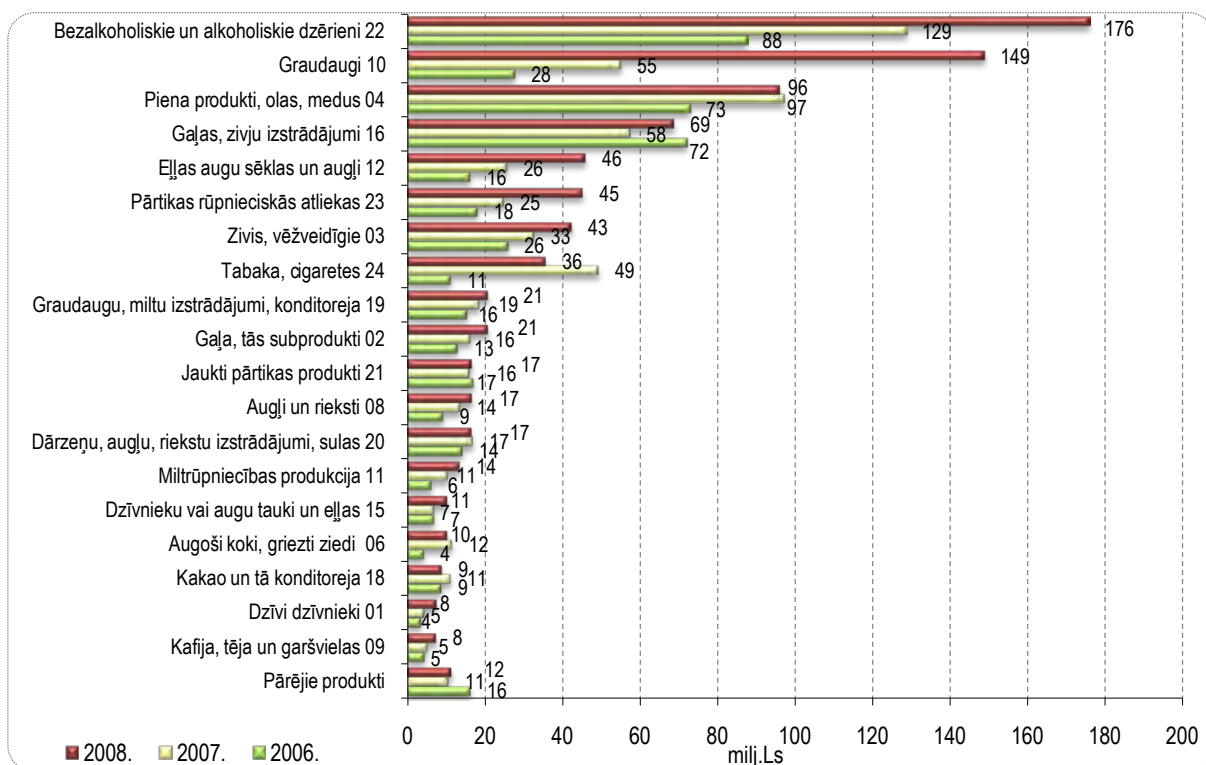

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

6.2. attēls. Latvijas lauksaimniecības produktu eksports pa valstu grupām 2006. – 2008.gadā (milj.Ls)

Eksporta kopapjoma pieaugumu 2008.gadā galvenokārt veicināja šādu produktu eksporta apjoma palielinājums: graudaugu – par Ls 94 milj. jeb 170 %, bezalkoholisko un alkoholisko dzērienu – par Ls 47 milj. jeb 36,6 %, pārtikas rūpniecisko atlieku (tādu produktu kā eļļas rauši, dzīvnieku barības izstrādājumi, gaļas un zivju milti, cietes ražošanas atlieki) – par Ls 20 milj. jeb 81 %, eļļas augu sēkļu un augļu – par Ls 20 milj. jeb 78 % – un gaļas, zivju izstrādājumu – par Ls 11 milj. jeb 19,7 % (6.3.attēls).

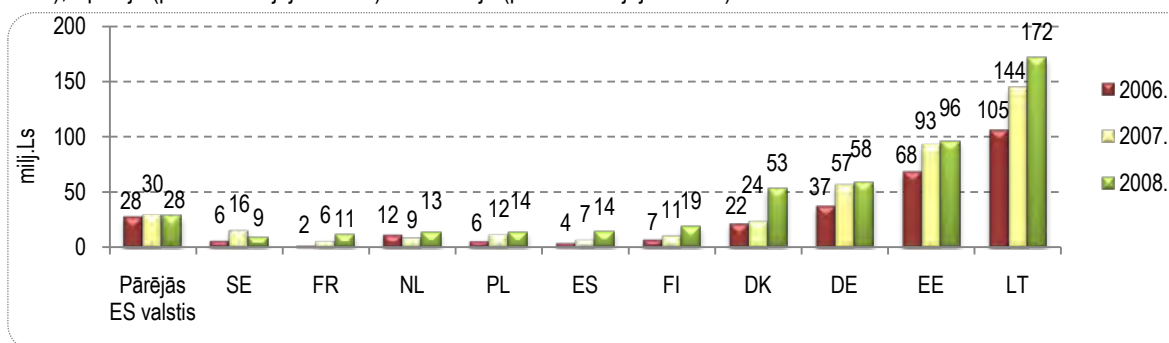
Turpreti apjoma samazinājums bija vērojams tabakas, cigarešu, kakao un tā konditorejas izstrādājumu, augošu koku, grieztu ziedu un piena produktu eksportā. Visbūtiskākais samazinājums skāra tabaku un cigaretes, kuru eksports salīdzinājumā ar 2007.gadu samazinājās par Ls 14 milj. jeb 27,4 %, savukārt nākamo lielāko eksporta apjoma kritumu par Ls 2 milj. jeb 19,4 % pieredzēja kakao un tā konditorejas izstrādājumi.

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

6.3. attēls. Latvijas lauksaimniecības produktu eksports 2006. – 2008.gadā, milj.Ls

Starp ES valstīm tradicionāli nozīmīgākās Latvijas lauksaimniecības produktu tirdzniecības galamērķa valstis ir Lietuva, Igaunija, Vācija un Dānija – uz tām arī 2008.gadā lauksaimniecības produktu eksporta apjoms palielinājās (6.4.attēls), visbūtiskāk – uz Dāniju (par Ls 29 milj. jeb 122 %), Lietuvu (par Ls 28 milj. jeb 19 %), Somiju (par Ls 8 milj. jeb 73 %), Spāniju (par Ls 7 milj. jeb 94 %) un Franciju (par Ls 5 milj. jeb 85 %).

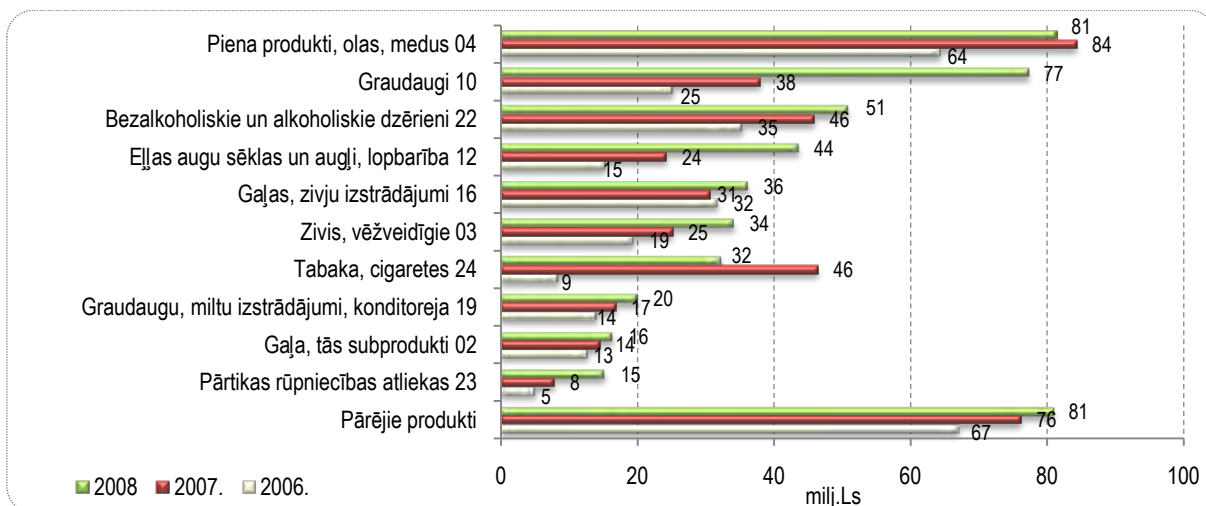

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

6.4. attēls. Latvijas lauksaimniecības produktu eksports uz ES valstīm (galvenās galamērķa valstis) 2006.–2008.gadā (milj.Ls)

No Latvijai nozīmīgiem eksporta tirgiem starp ES valstīm visvairāk samazinājās eksports uz Zviedriju – par Ls 7 milj. jeb 46 %.

Lielāko eksporta kāpumu – par Ls 39 milj. jeb 103 % – uz ES valstīm nodrošināja graudaugi, kā arī elļas augu sēklas un augļi – par Ls 19 milj. jeb 80 %, ierindojoš šos produktus 2. un 4.vietā starp Latvijas nozīmīgākajiem eksportējamajiem lauksaimniecības produktiem uz ES valstīm 2008.gadā. (6.5.attēls). 2008.gadā būtiski – par Ls 9 milj. jeb 36 % – palielinājās arī zivju un vēžveidīgo eksports uz ES valstīm, kā arī pārtikas rūpniecisko atlieku (gaļas un zivju miltu, kliju, atsiju un citu atlikumu, cietes ražošanas atlikumu, elļas raušu, dzīvnieku barības izstrādājumu) eksports – par Ls 7 milj. jeb 95 %.

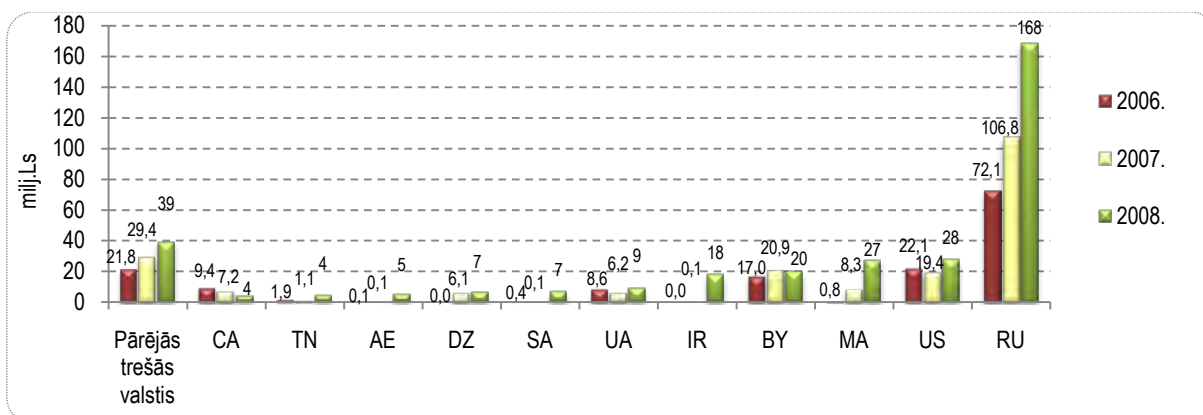
Avots: ZM pēc Eurostat datiem

6.5. attēls. Latvijas lauksaimniecības produktu eksports uz ES valstīm 2006. – 2008.gadā, milj.Ls

Starp trešo valstu tirgiem tradicionāli nozīmīgākā Latvijas galamērķa valsts ir Krievija – eksports uz to veido 50 % no visa Latvijas uz trešajām valstīm eksportējamo lauksaimniecības produktu apjoma (6.6.attēls). Turklāt lauksaimniecības produktu eksports uz Krieviju 2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu ir ievērojami palielinājies – par Ls 62 milj. jeb 58 %.

Būtiski palielinājās arī lauksaimniecības produktu eksports uz vairākām Vidusjūras reģiona un Persijas līča valstīm – Maroku, Tunisiju, Alžīriju, Apvienotajiem Arābu Emirātiem un Saūda Arābiju, padarot šīs valstis par Latvijas nozīmīgākajām galamērķa valstīm starp trešajām valstīm. Galvenokārt uz šīm valstīm tiek eksportēti graudaugi un dažī piena produkti (siers, piena pulveris, sviests un sūkalas).

Toties samazinājās eksporta apjoms uz Kanādu (par Ls 3 milj. jeb 44 %) un Baltkrieviju (par Ls 1 milj. jeb 6,2 %).

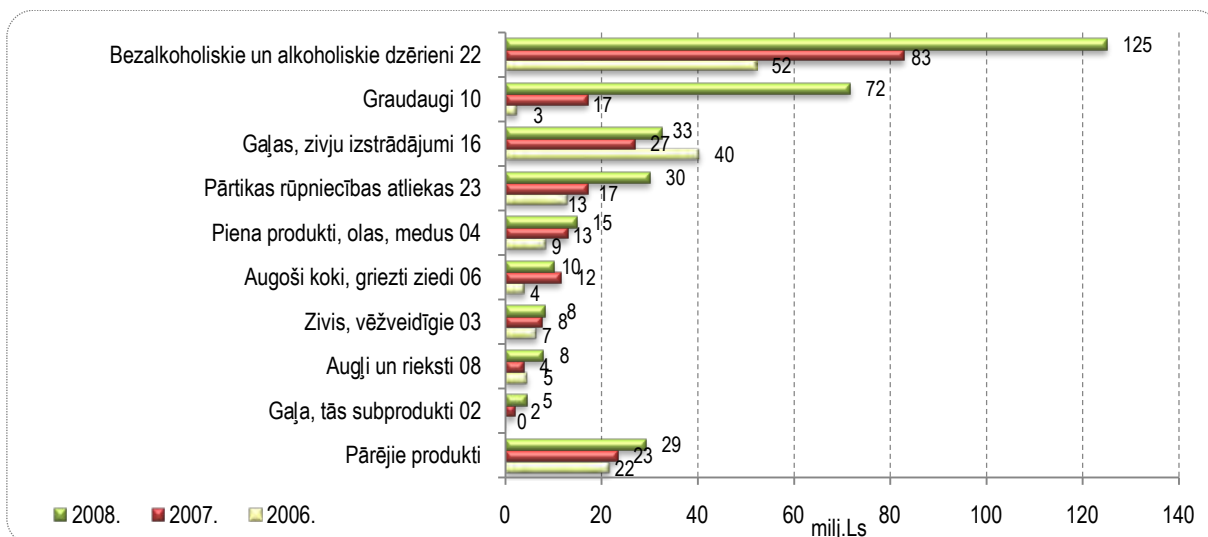

* CA – Kanāda, TN – Tunisija; AE – Apvienotie Arābu Emirāti, DZ – Alžīrija, SA – Saūda Arābija, UA – Ukraina, BY – Baltkrievija, MA – Maroka, US – Amerikas Savienotās valstis, RU – Krievija

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

6.6. attēls. Latvijas lauksaimniecības produktu eksports uz trešajām valstīm (galvenajām galamērķa valstīm) 2006.–2008.gadā, milj. Ls

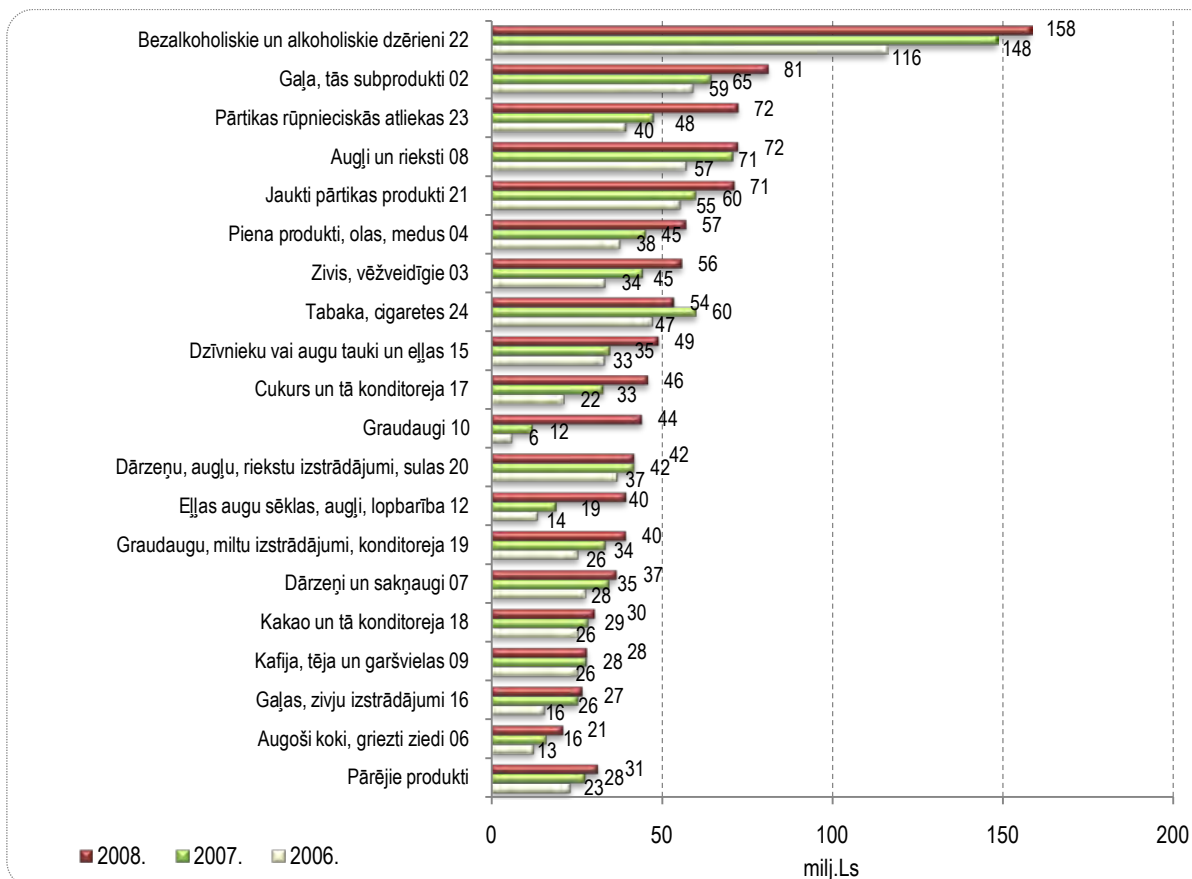
Uz trešajām valstīm Latvija galvenokārt eksportēja bezalkoholiskos un alkoholiskos dzērienus, t. i., 37 % no kopējā uz trešajām valstīm eksportētā lauksaimniecības produktu apjoma. Tāpat kā eksportā uz ES valstīm, arī eksportā uz trešajām valstīm nozīmīgu vietu ieņem graudaugi – 21 % no kopējā uz trešajām valstīm eksportētā apjoma (6.7.attēls). 2008.gadā abas šo produktu grupas pieredzēja arī nozīmīgāko eksporta kāpumu. Graudaugu eksports palielinājās par Ls 55 milj. jeb 318 % un bezalkoholisko un alkoholisko dzērienu eksports – par Ls 42 milj. jeb 51 %.

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

6.7. attēls. Latvijas lauksaimniecības produktu eksports uz trešajām valstīm 2006. – 2008.gadā, milj.Ls

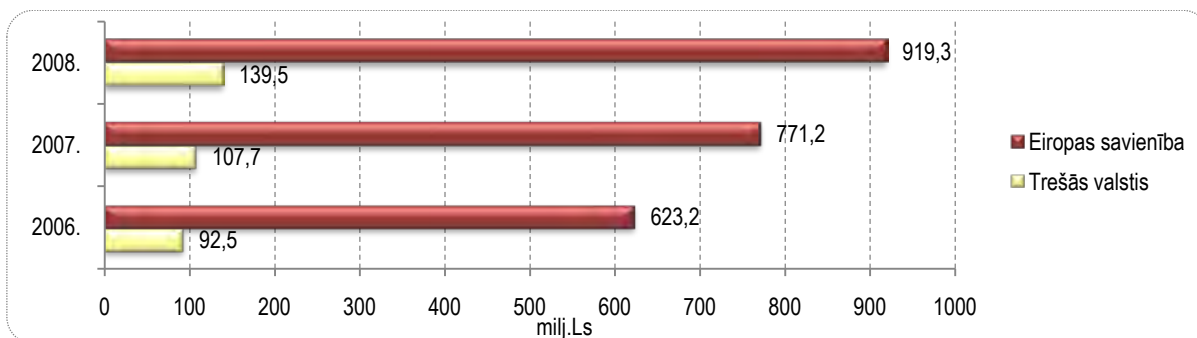
Izvērtējot Latvijas lauksaimniecības produktu importa struktūru (6.8.attēls), vērojams, ka importa kāpums bijis gandrīz visās produktu grupās. Salīdzinājumā ar 2007.gadu vislielākais importa palielinājums bijis graudaugiem – par Ls 32 milj. jeb 259 %, pārtikas rūpnieciskajām atliekām (eļļas raušiem, dzīvnieku barības izstrādājumiem, gaļas un zivju miltiem, cietes ražošanas atlikumiem) – par Ls 25 milj. jeb 52 % – un eļļas augu sēklām un augļiem – par Ls 20 milj. jeb 106 %.

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

6.8. attēls. Latvijas lauksaimniecības produktu imports 2006. – 2008.gadā, milj.Ls

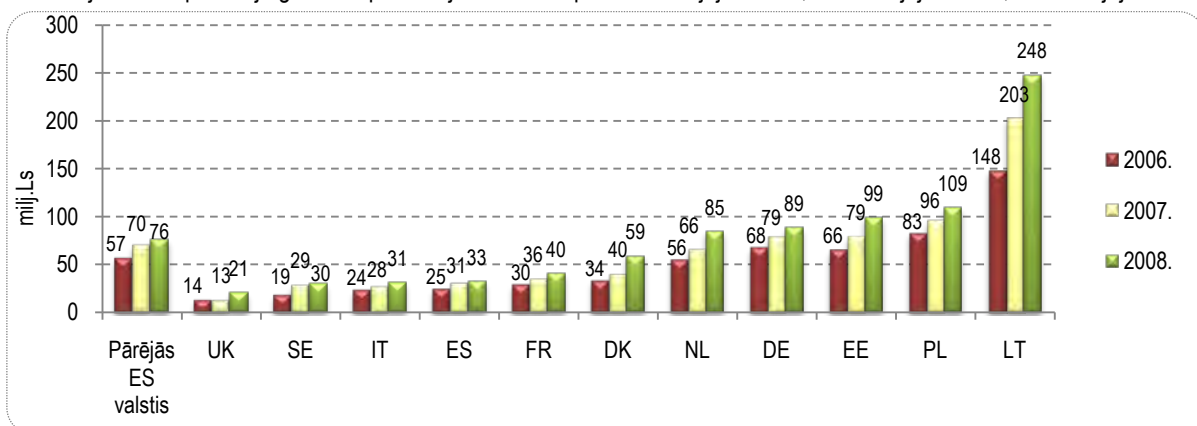
Lauksaimniecības produktu imports palielinājās gan no ES, gan no trešajām valstīm (6.9.attēls). Salīdzinājumā ar 2007.gadu 2008.gadā nozīmīgāks bija lauksaimniecības produktu importa kāpums no trešajām valstīm – par 29,5 %, turpretī no ES valstīm – par 19 %. 2007.gadā saglabājās iepriekšējo gadu importa struktūra: 86,8 % lauksaimniecības produktu Latvija importēja no ES valstīm.

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

6.9. attēls. Latvijas lauksaimniecības produktu imports pa valstu grupām 2006. – 2008.gadā, milj.Ls

Tāpat kā eksportā, arī importā nozīmīgākās tirdzniecības valstis starp ES valstīm bija tuvākās kaimiņvalstis – Lietuva, Polija, Igaunija un Vācija (6.10.attēls). Saglabājusies arī iepriekšējo gadu tendence, importa apjomam palielinoties no visām nozīmīgākajām ES importa valstīm. Vislielākais importa kāpums bija no Lietuvas, Igaunijas un Nīderlandes – salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu tas palielinājās atbilstoši par Ls 45 milj. jeb 22 %, Ls 19 milj. jeb 25 %, Ls 19 milj. jeb 29 %.

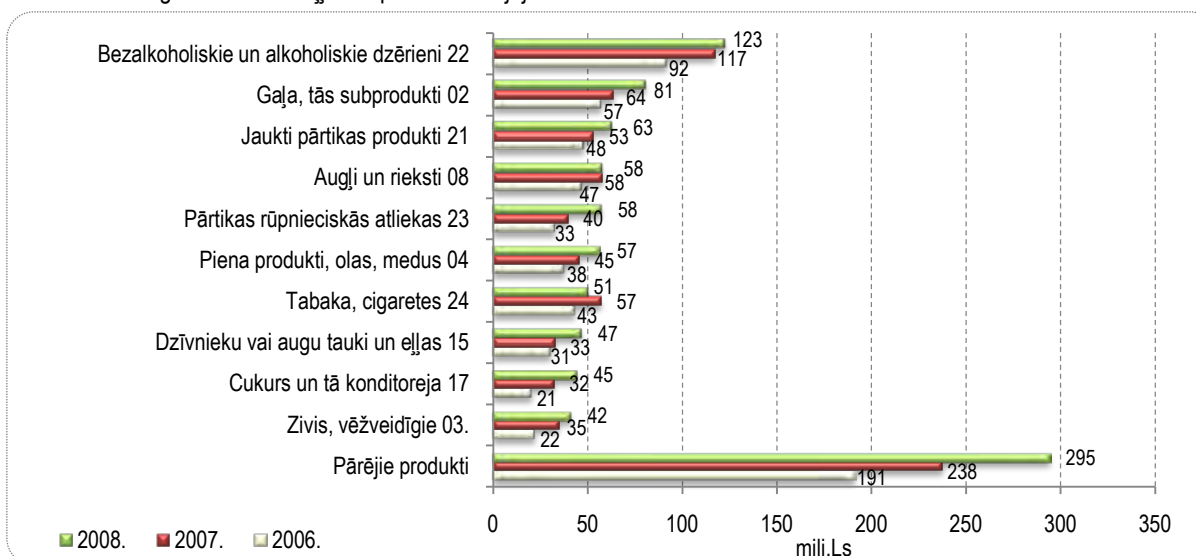

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

6.10. attēls. Latvijas lauksaimniecības produktu imports no ES valstīm (galvenajām izcelsmes valstīm) 2006.–2008. gadā, milj. Ls

Izvērtējot no ES valstīm ievesto lauksaimniecības produktu importa struktūru, var secināt, ka Latvijai nozīmīgākie importa produkti no šīm valstīm bija bezalkoholiskie un alkoholiskie dzērieni, kas veidoja 13 %, gaļa un gaļas subprodukti – 9 % – un jaukti pārtikas produkti – 7 % no kopējā no ES valstīm importēto lauksaimniecības produktu apjoma (6.11.attēls).

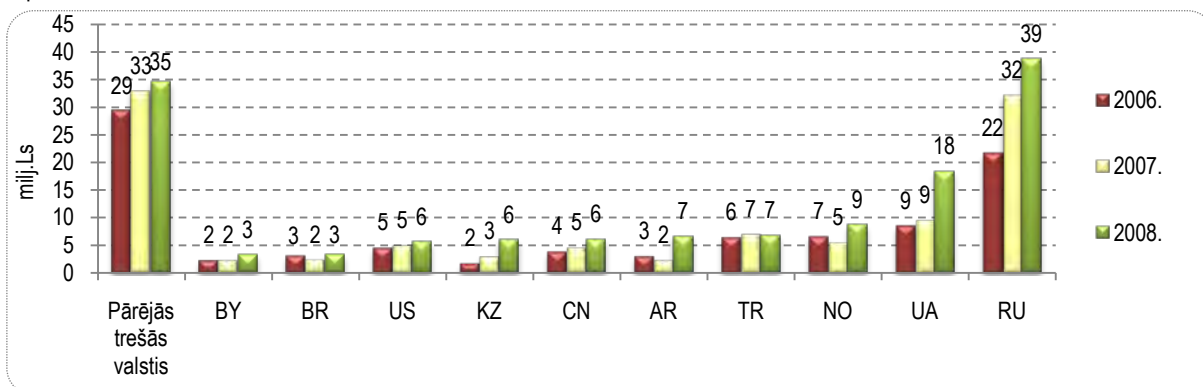
Vislielākais importa kāpums salīdzinājumā ar 2007.gadu bija gaļai un tās subproduktiem – par Ls 18 milj. jeb 28 %, pārtikas rūpnieciskajām atliekām (tādiem produktiem kā dzīvnieku barības izstrādājumi, eļļas rauši, gaļas un zivju milti, augu izcelsmes materiāli un augu atkritumi, klijas, atsijas un citi atlikumi, cietes ražošanas atlikumi) – par Ls 18 milj. jeb 46 % – un dzīvnieku vai augu taukiem un eļļām – par Ls 15 milj. jeb 45 %.

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

6.11. attēls. Latvijas lauksaimniecības produktu imports no ES valstīm 2006. – 2008.gadā, milj.Ls

Tāpat kā eksportā, arī importā Krievija ieņem līdera pozīcijas starp Latvijai nozīmīgākajām lauksaimniecības produktu importa valstīm (trešajām valstīm) – 28 % no visiem lauksaimniecības produktiem 2008.gadā tika importēti no Krievijas (6.12.attēls). Tomēr 2008.gadā kļuva lielāka arī tādu valstu kā Ukraina, Norvēģija un Argentīna nozīme kopējā importā.

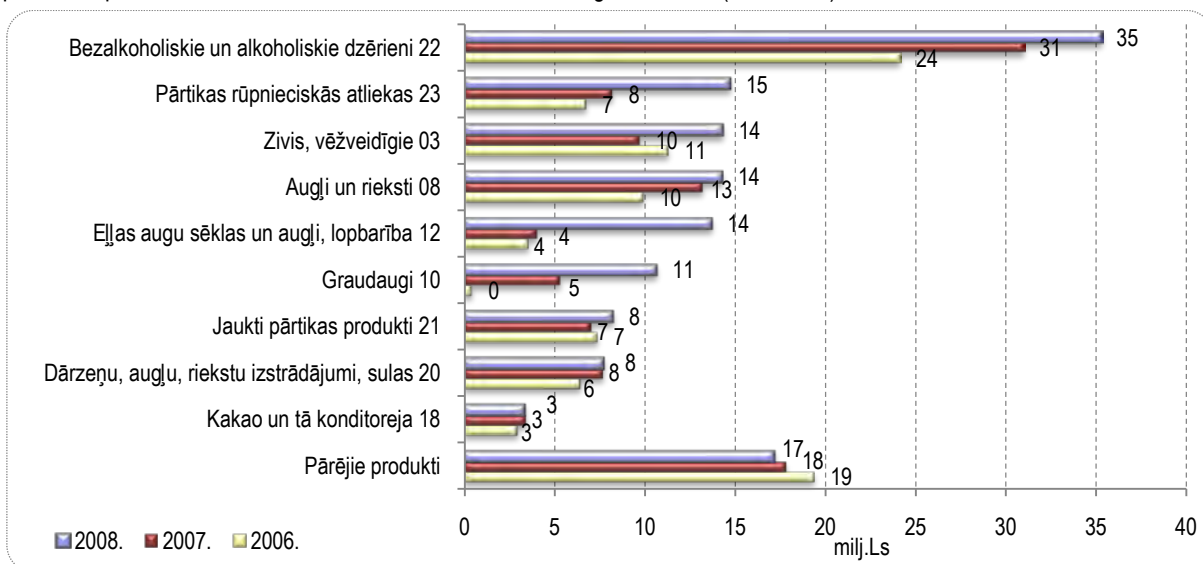

* BY – Baltkrievija, BR – Brazīlija, US – Amerikas Savienotās valstis, KZ – Kazahstāna, CN – Kanāda, AR – Argentīna, TR – Turcija, NO – Norvēģija, UA – Ukraina, RU – Krievija

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

6.12. attēls. Latvijas lauksaimniecības produktu imports no trešajām valstīm (galvenajām izcelsmes valstīm) 2006.–2008.gadā, milj. Ls

2008.gadā importā Latvijai nozīmīgākās lauksaimniecības produktu grupas no trešajām valstīm bija bezalkoholiskie un alkoholiskie dzērieni, kas veidoja 25,3 % no kopējā no trešajām valstīm importēto lauksaimniecības produktu apjoma, pārtikas rūpnieciskās atliekas – 10,6 % – un zivis un vēžveidīgie – 10,3 % (6.13.attēls).

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

6.13. attēls. Latvijas lauksaimniecības produktu imports no trešajām valstīm 2006. – 2008.gadā, milj.Ls

6.3. ES tirgus aizsardzības pasākumi, kas skar Latvijas lauksaimniecības intereses

■ Antidempinga pasākumi kālija hlorīda importam

Kopš 1992.gada Eiropas Kopienā ir spēkā antidempinga pasākumi pret Krievijas un Baltkrievijas izcelsmes kālija hlorīda importu, un to piemērošana jau vairākas reizes ir pārskatīta.

Pēc termiņa beigu pārskata 2006.gada 13.jūlijā stājās spēkā mainīti antidempinga pasākumi pret Krievijas un Baltkrievijas izcelsmes kālija hlorīda importu. Attiecībā uz Baltkrieviju tika apstiprināta antidempinga nodeva 27,5 % apmērā par importa apjomu, kas pārsniedz 700 tūkst. tonnu kalendārā gada laikā, savukārt attiecībā uz Krieviju tika apstiprinātas diferencētas antidempinga nodevas atkarībā no piegādātāja: ražotāju uzņēmumiem – no 12,3 līdz 23 %, citiem piegādātājiem – no 19,61 līdz 40,63 EUR/t atkarībā no KC/ procentuālā satura.

■ Antidempinga pasākumi amonija nitrāta importam

Kopš 1995.gada Eiropas Kopienā ir spēkā antidempinga pasākumi pret Krievijas amonija nitrāta importu.

Ar 2002.gada 15.aprīļa Padomes Regulu Nr. 658/2002 Eiropas Kopienā ir spēkā antidempinga nodoklis 47,07 Eur/t apmērā par amonija nitrātu un amonija nitrāta un kalcija karbonāta vai citas neorganiskas vielas maisījumu, ja slāpekļa saturs tajā pārsniedz 28 %.

Saskaņā ar 2008.gada 8.jūlija Padomes Regulu Nr. 661/2008 par termiņa beigu pārskatīšanu Krievijas amonija nitrāta importam Kopienā tiek turpināta antidempinga nodevas piemērošana. Vienlaikus Krievijas uzņēmumiem a/s "Acron" un a/s "Dorogobuzh", kā arī Ukrainas uzņēmumam "Azot Cherkassy" tiek piemēroti cenu labojumi, kas šiem uzņēmumiem ļauj ievest amonija nitrātu, nemaksājot antidempinga nodevu.

Latvija konsekventi ir iestājusies par iepriekšminētās antidempinga nodevas atcelšanu, jo, tā kā amonija nitrāts Latvijā galvenokārt tiek importēts no Krievijas, spēkā esošā antidempinga nodeva rada amonija nitrāta cenas sadārdzinājumu lauksaimniekiem.

Saskaņā ar 2007.gada 19.aprīļa Padomes Regulu Nr. 442/2007 par termiņa beigu pārskatīšanu Ukrainas amonija nitrāta importam Eiropas Kopienā ir spēkā antidempinga nodeva no 29,26 līdz 33,25 EUR/t atkarībā no slāpekļa satura mēslošanas līdzeklī.

2009.gada 23.aprīlī Eiropas Komisija ir sākusi termiņa beigu pārskatu par antidempinga nodevas piemērošanu amonija nitrāta importam no Ukrainas, un atkarībā no pārskata secinājumiem tiks sagatavots priekšlikums par antidempinga nodevas turpmāku piemērošanu vai atcelšanu.

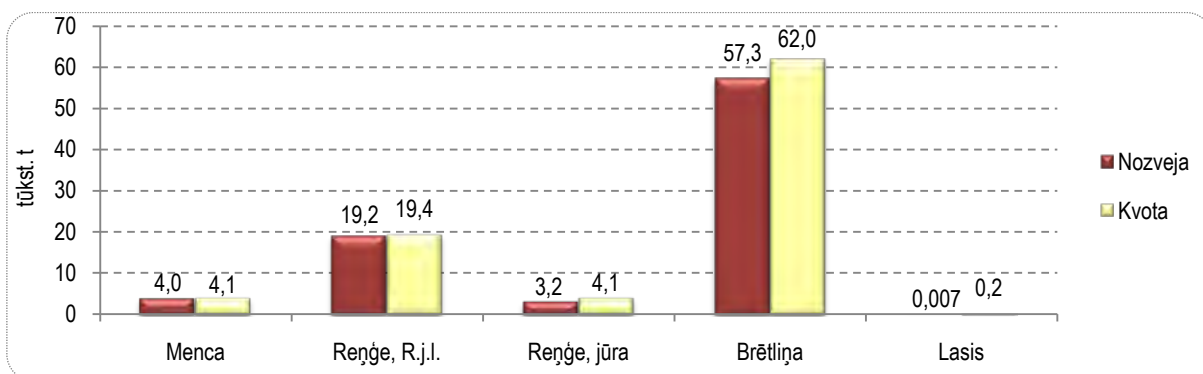
■ Antidempinga pasākumi saldētu zemeņu importam

Eiropas Kopienā no 2007.gada 18.aprīļa Ķīnas izcelsmes saldētu zemeņu importam tiek piemērota antidempinga nodeva – starpība starp 2007.gada 16.aprīļa Padomes Regulā Nr. 407/2007 noteikto minimālo importa cenu un brīvas robežpiegādes neto cenu pirms nodokļa nomaksas. Antidempinga nodeva netiek iekasēta, ja neto cena ir mazāka par minimālo importa cenu. Tā kā Latvijā saldētas zemenes gandrīz netiek ražotas un galvenokārt tiek importētās no Polijas, tad šī antidempinga nodevas ieviešana tieši neietekmē saldētu zemeņu cenu Latvijā.

7. Zivsaimniecība

Zvejniecība

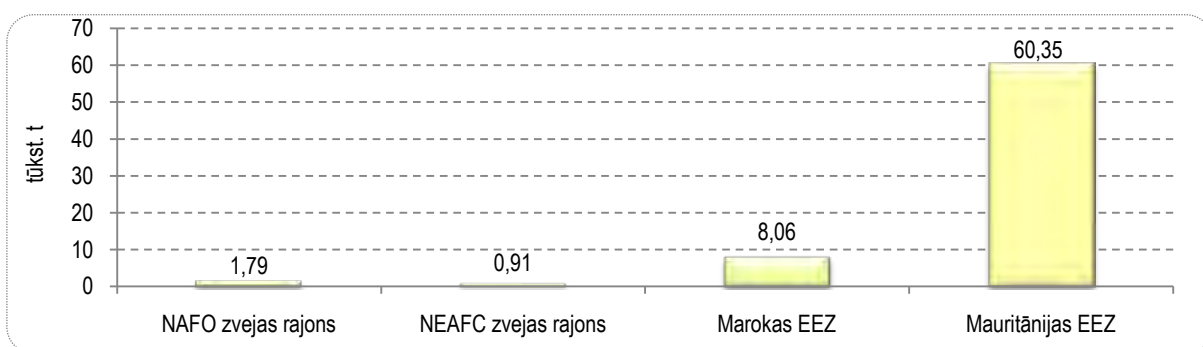
Latvijas kopējā nozveja Baltijas jūrā 2008.gadā bija 86 477,2 tonnas.

Avots: ZM

7.1. attēls. Latvijas nozvejas kvotas un nozveja Baltijas jūrā 2008.gadā

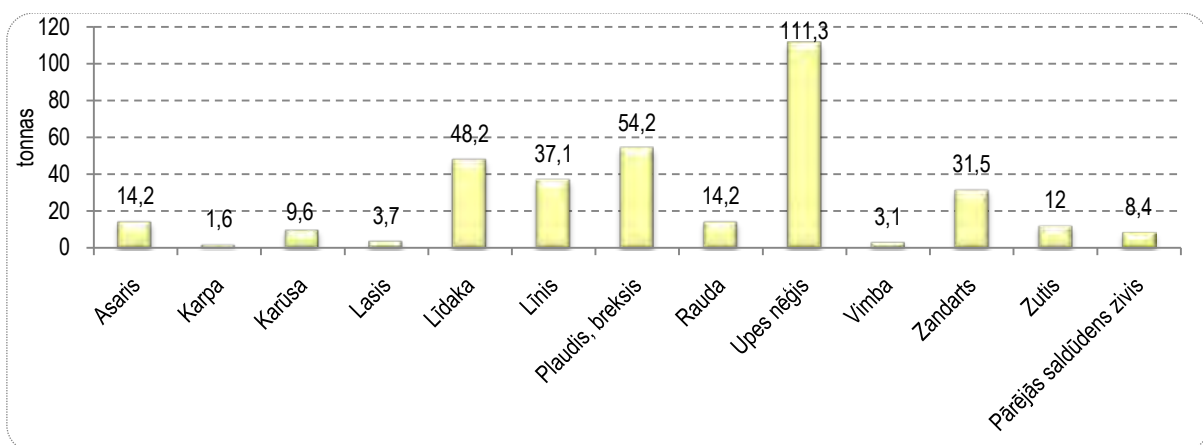
Latvijas kopējā nozveja tālējūrā bija 71 108,2 tonnas.

Avots: ZM

7.2. attēls. Latvijas nozvejas tālējūrā 2008.gadā, tūkst.t.

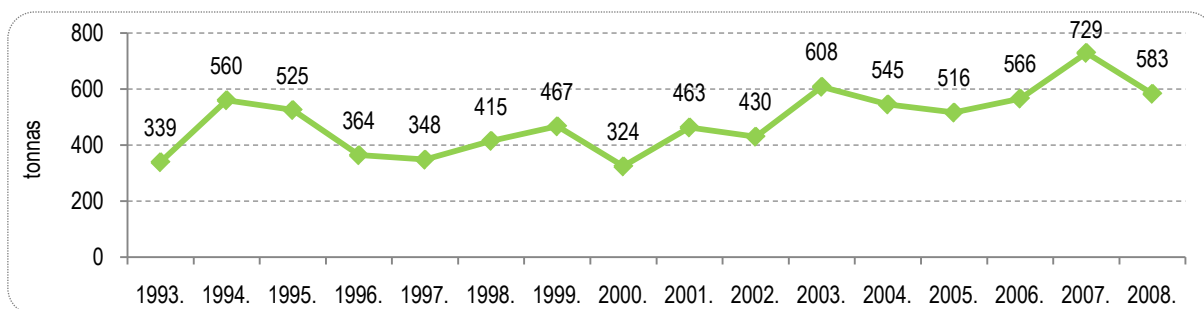
Kopējā nozveja iekšējos ūdeņos 2008.gadā – 349,8 tonnas.

Avots: ZM

7.3. attēls. Latvijas nozvejas iekšējos ūdeņos 2008.gadā, tonnas

■ Akvakultūra

Avots: ZM

7.4. attēls. Akvakultūras produkcijas apjomi 1993. – 2008.gadā, tonnas

■ Zivju apstrāde

Uz 2009. gada 1. janvāri Latvijā ar zivju apstrādi nodarbojās 109 ES prasībām atbilstoši apstrādes uzņēmumi. Tiesības eksportēt zivju produkciju vai zivju konservus uz Krieviju ir 22 zivju apstrādes uzņēmumiem. Pēdējā gada laikā darbību pārtrauca 10 apstrādes uzņēmumi, bet tajā pašā laikā darbību uzsākuši 4 jauni zivju apstrādes uzņēmumi.

Latvijā tiek ražota ļoti dažāda zivju produkcija – saldētas, sālītas un kūpinātas zivis, nesterilizēti konservi (preservi) un kulinārijas izstrādājumi, kā arī sterilizēti konservi. Pēdējos trīs gados samazinās sagatavotās un konservētās zivju produkcijas īpatsvars kopējā produkcijas apjomā no 38 % 2006.gadā līdz 32 % 2008.gadā.

2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu kopējais pārdotais zivju produkcijas apjoms, ieskaitot zivju konservus, palielinājās par 11,2 % un bija 191,1 tūkst. t. Pieaugums galvenokārt tika sasniegts nevis uz zivju konservu, bet citas zivju produkcijas rēķina, jo zivju produkcijas pārdotais apjoms palielinājās par 17,2 %. Savukārt zivju konservu pārdotais apjoms tikai par 0,6 % pārsniedza 2007.gada līmeni. Zivju konservu ražošanas pieauguma tempu negatīvi ietekmēja pasaules globālā ekonomiskā krīze 2008.gada beigās.

2008.gadā palielinājās zivju produkcijas ar lielāku pievienoto vērtību ražošanas apjoms (zivju filejas – vairāk nekā par 70 %, kūpinātas, sālītas zivis un zivis sālījumā – par vienu trešdaļu).

2008.gadā zivju apstrādes uzņēmumi pārvarēja lejupejošo tendenci zivju konservu ražošanā, kas bija saistīta ar Krievijas Federācijas Veterinārā un fitosanitārā dienesta aizliegumu atsevišķiem Latvijas zivju konservu ražotājiem realizēt zivju konservus, galvenokārt “Šprotes eļļā”, Krievijas Federācijas tirgū, pamatojoties uz konstatēto paaugstinātu benzo(a)pirēna saturu. 2008. gada sākumā gandrīz visi ieinteresētie zivju apstrādes uzņēmumi atjaunoja tiesības zivju konservu eksportam uz Krieviju. Neskatoties uz to, ka 2008.gadā pārdotais zivju konservu apjoms saglabājās 2007.gada līmenī, realizācijas cenas zivju konserviem palielinājās gandrīz par vienu trešdaļu. Tas ietekmēja zivju produkcijas realizācijas apjoma palielināšanos naudas izteiksmē par 23 %. 2008.gadā zivju produkcija, ieskaitot zivju konservus, tika realizēta Ls 112,6 milj. vērtībā.

■ Zivju produkcijas tirdzniecība

Eksports

Latvijā saražotā zivju produkcija pārsvarā tiek eksportēta. 2008.gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu zivsaimniecības nozares ieguldījums Latvijas kopējā eksporta apjomā palielinājās par 0,3 punktiem un zivju produkcijas un zivju konservu eksporta apjoms veidoja 2,4 % no Latvijas kopējā eksporta apjoma. Zivju produkcija un zivju konservi 2008.gadā tika eksportēti uz 46 valstīm.

2008.gadā, salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, zivju produkcijas (bez konserviem) eksporta apjoms samazinājās par 13 % un veidoja 74, tūkst. t. Neskatoties uz to, eksportētās zivju produkcijas vērtība palielinājās gandrīz par vienu trešdaļu un sasniedza Ls 46,7 milj. Nozīmīgu vietu Latvijas zivju produkcijas eksportā aizņem NVS un ES valstis. Kopējā Latvijas zivju produkcijas eksportā šo valstu īpatsvars ir liels – attiecīgi 52 % un 30 %. 2008.gadā zivju produkcijas eksports uz ES valstīm saglabājās gandrīz 2007.gada līmeni un sasniedza 22,5 tūkst. t. Uz ES valstīm galvenokārt tika eksportētas saldētas mencas un saidas filejas, atvēsinātas mencas un brētliņas, kā arī atvēsinātas lašu dzimtas zivis.

Ik gadu aug zivju produkcijas eksporta apjoms uz NVS valstīm. 2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu zivju produkcijas eksports uz šīm valstīm palielinājās par 3,5 %. Vislielākais pieaugums bija zivju produkcijas eksporta apjomam uz Moldovu (1,8 reizes), Ukrainu (8,6 %) un Baltkrieviju (7,7 %), bet par vienu trešdaļu samazinājās zivju produkcijas (galvenokārt saldētu zivju) eksports uz Krieviju. Tradicionāli uz NVS valstīm tika eksportētas saldētas brētliņas. 2008.gadā uz NVS valstīm tika eksportētas 30,9 tūkst. t saldētas brētliņas, kas veidoja 54 % no kopējā brētliņu nozvejas apjoma Baltijas jūrā.

Pēdējos gados zivju produkcijas eksporta apjomā pieauga lašu dzimtas zivju reeksports, kā rezultātā par 27 % palielinājās šo zivju produkcijas eksporta apjoms naudas izteiksmē. 2008.gadā lašu dzimtas zivju eksports veidoja 4,7 tūkst. t un salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu palielinājās par 65 %.

Ievērojamu daļu Latvijas kopējā eksportā ieņem Latvijā ražotie sterilizētie un nesterilizētie zivju konservi. 2008.gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu sagatavoto un konservēto zivju eksporta apjoms palielinājās par 5,5 % jeb 3,1 tūkst. t. Neskatoties uz to, ka 2008.gada sākumā Latvijas zivju apstrādes uzņēmumiem, izņemot AS „Brīvais vilnis”, tika atjaunotas

tiesības zivju konservu eksportam uz Krieviju, sekas, kas radās pēc Krievijas Federācijas Veterinārā un fitosanitārā dienesta aizlieguma atsevišķiem Latvijas zivju konservu ražotājiem realizēt zivju konservus Krievijas tirgū, galvenokārt "Šprotes eļļa", pamatojoties uz konstatēto paaugstināta benzo(a)pirēna saturu (atbilstoši Krievijas noteiktajām normām), būs izjūtas vēl kādu laiku.

2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu tiešais zivju konservu eksports uz NVS valstīm palielinājās par 15,8 % (2007.gadā – 29,6 tūkst. t, 2008.gadā – 34,3 tūkst.t). Nedaudz palielinājās arī šo valstu īpatsvars kopējā sagatavoto un konservēto zivju apjomā no 52,2 % uz 57,5 %. Zivju konservus uz NVS valstīm turpināja eksportēt caur Igauniju, un zivju konservu eksports caur Igauniju 2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu, nedaudz palielinājās (2007.gadā – 9,0 tūkst. t, 2008.gadā – 10,8 tūkst. t).

Pozitīvs ieguvums nozarei ir tas, ka pērn turpināja augt eksportēto zivju konservu cena. 2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu cenas palielinājās par 14,3 %. 2008. gadā palielinājās zivju konservu eksports uz Armēniju (1,5 reizes), Azerbaidžānu (1,7 reizes), Poliju (1,2 reizes), Rumāniju (1,3 reizes) Turkmēnistānu (1,6 reizes), Uzbekistānu (1,7 reizes), Vāciju (1,7 reizes), Čehiju (par 7 %), un vienlaicīgi samazinājās zivju konservu eksports uz tādām tradicionālajām valstīm, kā Kazahstāna un Tadžikistāna (par 15 %), Mongolija (2,4 reizes), Moldova (1,5 reizes), Gruzija (par 10 %), kā arī uz Slovākiju (par 40 %). Neskatoties uz to, 2008.gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu zivju konservu eksporta apjoms uz Eiropas Savienības valstīm palielinājās par 7 %, tomēr samazinājās Latvijas zivju apstrādes uzņēmumu iespējas realizēt zivju konservus „vecajos” ES valstu tirgos: Spānijā (6 reizes), Itālijā (3 reizes), Dānijā (1,9 reizes) un Lielbritānijā (par 50 %). 2008.gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu Latvijas zivju konservu eksporta apjoma samazinājums šajās valstīs bija 16 %.

Sakarā ar dolāra kursa izmaiņām, Latvija turpina zaudēt savas pozīcijas arī ASV tirgū. Pērn zivju konservu eksports uz ASV samazinājās gandrīz par 40 %. 2008.gadā zivju konservu eksporta īpatsvars uz ASV Latvijas kopējā zivju konservu eksporta apjomā samazinājās līdz 7,8 %, kaut gan vēl nesen veidoja 16,7 % (2006.g.) no Latvijas kopējā zivju konservu eksporta apjoma.

Bez tam sakarā ar Ukrainas grivnas un Baltkrievijas rubļa devalvāciju 2008.gada laikā Latvijas zivju konservu un zivju produkcijas ražotāji daļēji zaudēja savas iespējas konkurēt un realizēt produkciju Ukrainas un Baltkrievijas tirgū. 2008.gadā salīdzinājumā ar 2007.gadu sagatavoto un konservēto zivju eksporta apjoms Ukrainā samazinājās par 24 % un Baltkrievijā par 13 %.

Imports

Zivju produkcijas ražošana balstās ne tikai uz Baltijas jūras un Rīgas jūras līča reņģu un brētliņu izejvielām, jo zivju produkcijas un zivju konservu sortimenta paplašināšanai ražošanā izmanto arī okeāna zivis. Zivju produkcijas imports 2008.gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu palielinājās par 24,5 % un veidoja 45,2 tūkst. t. Joprojām līderpozīcijas saglabā Norvēģija, Lietuva, un Zviedrija. Taču 2008.gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu izmainījās šo valstu īpatsvars Latvijas kopējā zivju produkcijas importa apjomā. Savas pozīcijas starp zivju izejvielu piegādātājvalstīm pastiprināja Norvēģija – no 16,7 % 2007.gadā līdz 20,4 % 2008.gadā. Palielinājās zivju produkcijas imports no Zviedrijas, bet pieaugums nebija liels – tikai 4 %. Tajā pašā laikā zivju produkcijas imports no Lietuvas samazinājās par 15 % vai par 1,5 tūkst. t. Samazinājās arī šīs valsts īpatsvars Latvijas kopējā zivju produkcijas importa apjomā no 27,1 % 2007.gadā līdz 18,8 % 2008.gadā. Zviedrijas zivju produkcijas eksporta uz Latviju lielāko daļu veidoja atvēsinātas lašu dzimtas zivis un atvēsinātas saldētas brētliņas, kā arī saldētas garneles. No Lietuvas galvenokārt tika importētas saldētas sardinellas, siļķes un siļķu filejas, kā arī saldētas makreles.

Ievērojami pieauga zivju produkcijas importa apjomi no Dānijas (2,8 reizes), Polijas (2,2 reizes), Igaunijas (2,1 reizes), Vjetnamas (gandrīz 2 reizes), Ķīnas, Lielbritānijas un Marokas (1,8 reizes). Tajā pat laikā samazinājās zivju produkcijas imports no Nīderlandes (par 24 %). 2008.gadā turpināja pieaugt lašu dzimtas zivju importa apjoms. Pērn salīdzinājumā ar 2007.gadu lašu dzimtas zivju importa apjoms palielinājās par 25 %. No Norvēģijas importētie laši Latvijā konkurē ar lašu dzimtas zivīm, kas ievestas no ES valstīm, galvenokārt no Zviedrijas (5954t) un Dānijas (2043 t). 2008.gadā lašu dzimtas zivju imports no Norvēģijas samazinājās un veidoja tikai 3,7 % no Latvijas kopējā lašu dzimtas zivju importa apjoma, kaut arī 2006.gadā Norvēģijas lašu dzimtas zivju importa īpatsvars bija 31 %. Kopumā Latvija importēja zivju produkciju no 38 valstīm.

2008.gadā, tāpat kā iepriekšējos gados, zivju sortimenta paplašināšanai vietējā tirgū Latvija importēja zivju konservus no zivīm un jūras produktiem, kā arī citus sagatavotus zivju produktus, un šie apjomi ik gadu pieaug. 2008.gadā sagatavoto un konservēto zivju un jūras produktu imports veidoja salīdzinoši nelielu daļu – 13 % no Latvijas kopējā zivju produkcijas (ieskaitot zivju konservus) importa apjoma. Gada laikā tika importētas 6,6 tūkst. tonnas sagatavoto un konservēto zivju un jūras produktu. 2008.gadā sagatavoto un konservēto zivju importa apjoma pieauguma tempi nebija tik strauji kā 2007.gadā, un salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu sagatavoto un konservēto zivju importa apjoms pieauga tikai par 4,7 %. Sagatavoto un konservēto zivju importa apjomā ES valstu īpatsvars veidoja gandrīz 90 %. Galvenie Latvijas partneri ir Lietuva (51 % no Latvijas kopējā sagatavoto un konservēto zivju importa apjoma), Igaunija (17,7 %), Dānija (6,1 %) un Polija (6 %). No Lietuvas galvenokārt tika importētas firmas "Vičiūnai Group" produkcija un sagatavota un konservēta produkcija no siļķēm. No Igaunijas – surimi produkcija, kā arī zivju konservi no siļķēm, makreļiem u.c. zivīm. Dānijas eksporta apjomā uz Latviju lielāko daļu veidoja zivju konservi no siļķēm, brētliņām un konservētās garneles.

Naudas izteiksmē sagatavoto un konservēto zivju un jūras produktu importa apjoms sasniedza Ls 26,6 milj.

Kopumā ārējās tirdzniecības eksporta-importa balance zivju produkcijai un sagatavotām un konservētām zivīm 2008.gadā ir saglabājusies pozitīva un sasniedza Ls 36,6 milj.